

Földrajz

Észak-Európa

Kelet-Európa

Nyugat-Európa

Délkelet-Európa

Közép-Európa

Dél-Európa

Kárpát-medence

F. KUSZTOR ADÉL – DR. MAKÁDI MARIANN –
POKK PÉTER – SZÖLLŐSSY LÁSZLÓ

Földrajz 8.

Tankönyv

Eszterházy Károly Egyetem
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

A kiadvány megfelel az 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet alábbi mellékleteiben foglalt előírásainak:
3. sz. melléklet: Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára 3.2.10.
4. sz. melléklet: Kerettanterv a gimnáziumok 7–12. évfolyama számára 4.2.11.
5. sz. melléklet: Kerettanterv a gimnáziumok 5–12. évfolyama számára 5.2.15.
6. sz. melléklet: Kerettanterv a szakközépiskolák 9–12. évfolyama számára 6.2.09.

Engedélyszám: TKV/77-11/2018 (2018. 03.12.-2023. 08. 31.)

A tankönyvvé nyilvánításban közreműködő szakértők: DR. SZENYÉRI ZOLTÁN, KEMPFNER ZSÓFIA

Tananyagfejlesztők: KUSZTOR ADÉL – DR. MAKÁDI MARIANN – POKK PÉTER – SZÖLLŐSSY LÁSZLÓ

Vezetőszerkesztő: ARDAY ISTVÁN

Alkotószerkesztő: DR. MAKÁDI MARIANN

Tudományos-szakmai szakértő: DR. MARI LÁSZLÓ

Pedagógiai szakértő: VASVÁRY KINGA

Fedélterv: KORDA ÁGNES terve alapján összeállította NAGY ÁRON

Fedélfotó: © 123RF, © Dreamstime, Frank Kovalchek

Látvány- és tipográfiai terv: SLEZÁK ILONA

Fotók: © 123RF, © Cultiris, © Dreamstime, © Gettyimages, © iStockphoto, © Thinkstock, © Shutterstock
Arday István, dr. Makádi Mariann, dr. Mari László, dr. Nagy Balázs, Tóth Géza, Ariel Anbar, Ravell Call, Juan Antonio Cordero, cubesat.bme.hu, ELTE Ásványtani Tanszék, ESA, EUMETSAT, humanitariancoalition.ca, idokep.hu, Mehdi Jahangiri, MLK6615, Hank Morgan, NASA, Jacques Pierre, Franz S. Sommeregger, Somogyi-Tóth Dániel, Somogyi-Tóth Péter, Wandy Sosa, George Steinmetz, Weather Network Digital News, flickr.com (CC BY-SA)/brewbooks, James St. John, flickr.com (CC BY-NC-ND)/Biblioteca Nacional de España, flickr.com (CC BY-NC-SA)/le Liz, orszagalbum.hu (CC BY)/taa103, wikipedia.org (CC BY-SA)/Amcyrus2012, Martin Groll, Laima Gūtmane, Sten Porse, Takkk, Andreas Trepte, Willow

Grafikák: MERÉNYI DÁNIEL, TÉNYI KATALIN, BERKES DÁVID,
SCHULTEISZ HERMINA, BENEDEK VIRÁG

Térképek: © Stiefel, NAGY ÁRON, ELTE Geofizikai Tanszék, idokep.hu, NASA, NOAA,
OMSZ, dr. Telbisz Tamás, utcakereso.hu

ISBN 978-963-436-122-0

© Eszterházy Károly Egyetem, 2017

Eszterházy Károly Egyetem, 2018

3300 Eger, Eszterházy tér 1.

Tel.: (+36-1) 235-7200

Fax: (+36-1) 460-1822

Vevőszolgálat: vevoszolgalat@ofi.hu

Kiadásért felel: dr. Liptai Kálmán rektor

Raktári szám: FI-506010801/1

Műszakiroda-vezető: Horváth Zoltán Ákos

Műszaki szerkesztő: Orlai Márton

Nyomdai előkészítés: Névery Tibor

Terjedelem: 31,93 A/5 ív 668 gramm

1. kiadás, 2018

Az újgenerációs tankönyv az Új Széchenyi terv Társadalmi Megújulás Operatív Program 3.1.2-B/13-2013-001 számú, „A Nemzeti alaptantervhez illeszkedő tankönyv, taneszköz és Nemzeti Köznevelési Portál fejlesztése” című projektje keretében készült. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Nyomta és kötötte:

Felelős vezető:

A nyomdai megrendelés törzsszáma:

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Hetedik osztályban messzi tájakon kalandoztunk. Megvizsgáltuk, hogy valóban fekete-e a „fekete kontinens”; rövid kitérőt tettünk a „jég és a hó birodalma”, valamint az „ismeretlen déli földrész”, Ausztrália felé; ellátogattunk a „nagy vízen túlra”, Amerikába és a „legek kontinensére”, Ázsiába is.

Folytassuk e felfedező utat – ezúttal – Európában! Fedezzük fel „ezeréves” otthonunkat, a Kárpátok koszorúi által védelt Kárpát-medencét, majd induljunk el onnan annak szűkebb és tágabb szomszédságába! Ismerjük meg kontinensünk gyönyörű tájait, érdekes országait! Ismerjük meg Európát!

Tarts velünk Te is!

A tankönyv szerzői

Tartalomjegyzék

I. fejezet – Helyünk Európában

és a Kárpát-medencében

1. A napnyugta földje: Európa
Európa fekvése és tájai 8
2. Tényleg enyhe a mérsékelt övezet?
Földrajzi övezetesség Európában..... 12
3. Európa alkonya vagy új hajnala?
Európa társadalmi és gazdasági képe..... 16
4. Egység a sokféleségben
Az Európai Unió földrajza 20
5. Véd vagy korlátoz a hegykoszorú?
Medencejelleg a Kárpát-medencében 24
6. Utazás a medenceségben
A Kárpát-medencevidék nagytájai 28
7. A birtokba vett medence – Csoportmunka
A medence mint társadalmi-gazdasági egység 32
8. Milyen környezetben élünk? – Összefoglalás
Eurázsia nyugati félszigete 36

II. fejezet – Életünk Magyarországon

1. Nem csak pusztá a róna
Az Alföld és a Kisalföld 42
2. Kapocs a magashegység és a síkvidék között
Az Alpok lába és a Dunántúli-dombvidék.. 46
3. Hegységek nyugatról keletre
Középhegyvidékek Magyarországon..... 50
4. Szűkebb hazánk – Projektmunka
Mutassuk be a lakóhelyünket!..... 54
5. Sikerek tengerpart és sípályák nélkül
Hazánk idegenforgalma 56
6. Mi majd' tízmillión
Hazánk népessége 60
7. Fogyunk, öregszenk, vándorlunk
Népességmozgások hazánkban 64
8. Hogyan élünk itt?
Települések Magyarországon 68
9. Így élünk mi itt – Összefoglalás
Hol élünk, hogy élünk..... 72

III. fejezet – Gazdasági élet Magyarországon

1. Hasonlítsd össze! – Forrásfeldolgozás
Régiók Magyarországon 76
2. Átalakuló világváros sokasodó gondokkal
Budapest földrajza 80
3. Mi kerül az asztalra?
Magyarország élelmiszer-gazdasága..... 84
4. Kézzeled és fejjel
A hazai ipar jelene és jövője..... 88
5. Hatékonyabban és zöldebben!
Hazánk energiagazdasága 92
6. Széles sávokon
Magyarország infrastruktúrája 96
7. Fogják látni az unokáid?
Értékvédelem Magyarországon 100
8. Gazdaságunk alapjai – Összefoglalás
Gazdasági élet Magyarországon 106

IV. fejezet – A szomszéd országok és Közép-Európa

1. Kis alpesi szomszédaink
Ausztria és Szlovénia földrajza 110
2. Testvérnépek déli határunkon
Horvátország és Szerbia földrajza..... 114
3. A Balkán kapujában
Románia földrajza 118
4. A Kárpátokon innen és túl
Ukrajna és Szlovákia földrajza 122
5. Kelet-nyugat és észak-dél között
Csehország és Lengyelország földrajza 126
- 6–7. Közép-Európa óriása
Németország földrajza 130
8. Zöld, sárga és barna
Tipikus tájak Közép-Európában 136
9. Tágabb környezetünk – Összefoglalás
Európa közepén..... 140

V. fejezet – Távolabbi európai térségek

1.	Tengernyi lehetőség <i>A tenger szerepe az európai népek életében</i>	146
2.	Az északi fejlődési modell <i>Észak-Európa földrajza</i>	150
3.	A napfényes kopárság földjén <i>A mediterrán gazdálkodás</i>	154
4.	Munka és pihenés a Mediterráneumban <i>Dél-Európa gazdasága</i>	158
5.	Balkáni mozaikok <i>A Balkán-félsziget földrajza</i>	162
6.	Európa atlanti pereme <i>Nyugat-Európa földrajza</i>	166
7.	Kötődni és elszigetelődni <i>Az Egyesült Királyság földrajza</i>	170
8.	A ködös csatornától az azúrkék partokig <i>Franciaország földrajza</i>	174
9.	Végtelenség Európa és Ázsia között <i>Kelet-Európa földrajza</i>	178
10.	Kontinensnyi ország európai harmada <i>Oroszország földrajza</i>	182
11.	Kitekintés Európába – Összefoglalás <i>Nagyterületek Európában</i>	186
	Név- és tárgymutató	190

I. FEJEZET

Helyünk Európában és a Kárpát-medencében

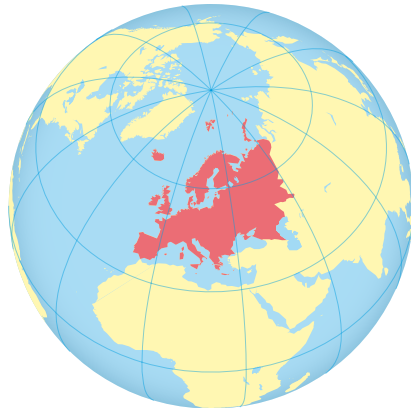

A napnyugta földje: Európa

Európa neve – az általánosan elfogadott nézet szerint – az asszír „ereb” szóból származik. Napnyugtát jelent, azaz arra a területre utal, amelynek irányában a „névadók” tapasztalata szerint le szokott nyugodni a Nap. Emlékszel még, melyik kontinens neve ered az asszír „aszu” (napkelte) szóból?

1. a) Alakítsatok csoportokat! Válasszon ki minden csoport a leckéből egy-egy részt!
b) Válaszoljatok a kérdésekre a megadott információk (adatok, ábrák), az atlasz tematikus térképei és valamint az előző évben tanultak felhasználásával!

1.1. Európa helyzete a Földön

2. a) A feladatok elvégzését követően egyeztessenek az A, B és C, illetve a D, E és F témával dolgozó csoportok!
b) Foglaljátok össze rövid vázlatban a fel dolgozott részek legfontosabb tényeit!

A. Kontinensünk számokban

Területe: 10,5 millió km²

1. Hányadik Európa a kontinensek területének „rangsorában”?
2. Mutassátok be a kontinensek területének egymáshoz viszonyított arányát! Mely országok területe hasonló Európáéhoz?

Európa partvonalának hossza: 37 200 km

3. Hasonlítsátok össze Európa és Afrika területének és partvonalának hosszának az arányát (Európa 10,5 millió km², 37 200 km, Afrika 30,3 millió km², 30 490 km)! Következtessetek az adatokból: tagolt vagy tagolatlan kontinensünk partvonal!

Népessége: 739,2 millió fő (2017)

4. Az emberiségnek megközelítőleg hány százaléka él Európában (Oroszországgal együtt)? Várhatóan hogyan változik ez az arány a következő évtizedekben? (A válaszadáshoz gondolatokat az Afrika és Ázsia népességéről tanultakra!)

5. Számítsátok ki Európa átlagos népsűrűségét! Mely térségekben térhet el jelentősen a népsűrűség az átlagostól? (A válaszadáshoz a földrajzi övezetességről tanultakat és az atlaszt is segítségül hívhatjátok.) Indokoljátok meg a feltételezéseket!

Európé elrablása

Sokan tartják úgy, hogy kontinensünket Agenór türoszi király lányáról, a szépséges **Európéról** nevezték el. A gyönyörű királylányra szemet vetett a görög főisten, Zeusz. Azért, hogy féltékeny felesége (Héra) ne fogjon gyanút és hogy Európé ne ijedjen meg tőle, Zeusz egy aranyszőke, selymes szőrű bika alakjában jelent meg a királylány előtt. Homlokán fehér folt ragyogott, szarva a Hold ezüstös sarlójához hasonlított. Letérdelve, fejét lehajtva jelezte a tengerparton sétáló Európénak, hogy nyugodtan felülhet a hátára. Amikor a lány megközelítette, a bika hirtelen felugrott, s a lányt magával ragadva a tenger felé iramodott. Meg sem állt vele Kréta szigetéig.

1.2. Európé királylány elrablása

B. Az Urálon innen

1. Jellemezzétek Európa földrajzi helyzetét!
2. Mely nevezetes szélességi körök haladnak át a földrészen?
3. Mekkora földrészünk nyugat-keleti kiterjedése (fokban és kilométerben kifejezve)?
4. Mely országokban van Európa legészakabbi, illetve legdélebbi pontja?
5. Mekkora a kontinens észak-déli kiterjedése?
6. Számítsátok ki, hogy hányadrésze a kontinens területe a szárazföldek összterületének!
7. Hasonlítsátok össze Európa és Ázsia kiterjedését!

1.3. „Héraklész egyik oszlopa” a Földközi-tenger bejáratánál, a Gibraltári-szorosnál

Nordkinn vagy Nordkapp?

Európa testén a Nordkinn-fok a legészakabbi pont (é. sz. $71^{\circ} 08'$). Az emberek többsége földrészünk legészakabbi pontjaként mégis a norvégiai **Nordkappot**, magyarul Északi-fokot (é. sz. $71^{\circ} 10'$) nevezi meg. Csakhogy az Északi-fok egy szigeten van, így nem tartozik a szoros értelemben vett földrészhez. A döntést ugyanakkor nehezíti, hogy a szigetre egy 6875 méter hosszú alagút vezet (aminek legmélyebb pontja 212 méterrel van a tenger szintje alatt, így mesterségesen ugyan, de mégiscsak összeköttetésben áll a szárazfölddel).

1.4. Éjféli nap az Északi-foknál

C. Európa határai, partvonala

1. Ismerkedjétek meg a kontinenssel a megszokott módon! Olvassátok le az atlasz térképéről a határait! Mi választja el Európát a szomszédos kontinensektől? Mely területeken nem húzható meg egyértelműen a földrajzi határvonal?
2. Mely óceánok, tengerek, öblök mossák a kontinens partjait?
3. Melyek Európa nagy szigetei és félszigetei? Mutassátok meg a térképen!
4. Figyeljétek meg a kontinens partvonalát! Keressetek példákat tagolt és tagolatlan partszakaszokra!

1.5. A szépséges Korzika tagolt partvidéke

Melyik híres történelmi személy született Korzikán?

1.6. Az Adriai-tenger olaszországi partszakasza strandok sokaságával csábítja a fürdőzés szerelmeseit

Milyen munkát végez a tenger a képen látható partszakaszon? Olvassd le a térképről az Adriai-tenger jelentősebb olasz városait!

3. Modellezzétek homokasztalon, hogyan alakult ki Európa mai felszíne!

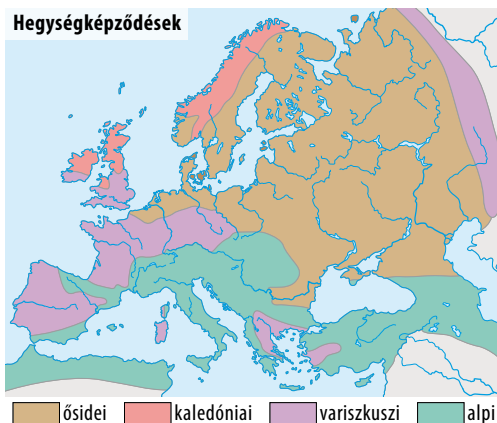
4. Tanulmányozzátok Európa földtani térképét (1.7.)! Fogalmazzatok meg arról igaz állításokat!

5. a) Tanulmányozzátok a térképet, ami az utolsó eljegesedés kiterjedését mutatja (1.9.)!
b) Mely mai nagyvárosok területét érte el az egykori jégtakaró? Mondjatok néhány példát!

D. Európai mozaik

1. Mely kőzetlemezen helyezkedik el Európa? Mely kőzetlemezekkel határos nyugaton és délen? Hogyan mozognak egymáshoz viszonyítva ezek a kőzetlemezek?
2. Az alábbi meghatározások melyik földtani egység(ek)hez tartoznak (1.7.)?
– Az ősi földkéreg és az ős- és előidőben keletkezett hegységek gyökerükig lepusztult maradványai.
– Az óidőben keletkezett hegységek rögösödött maradványai.
– A harmadidőszakban felgyűrődött hegységek.
3. A négy nagy földtani egységhez csak három meghatározás tartozik. Mi ennek az oka?
4. Mely óidei földtörténeti folyamat során kapcsolódott össze Ős-Európa és Ős-Észak-Amerika, illetve Ős-Ázsia? Mi a neve az így létrejött hatalmas kontinensnek?

Hegységképződések

1.7. Európa egyszerűsített földtani szerkezete

1.8. Európa legmagasabb tűzhányója, az Etna izzó lávaszökőkútja

Olvasd le a térképről a vulkán magasságát!

5. Mely kőzetlemezek ütközése során gyűrődött és emelkedett ki Alpi-Európa? Mely (a kőzetlemezmozgásokat kísérő) jelenségek bizonyítják, hogy ez a folyamat még nem ért véget?

E. Európa nagytájai

1. Figyeljétek meg az atlaszban Európa domborzati térképét! Melyik szín „foglalja el” a legnagyobb területet? Viszonyítsátok Európa átlagos tengerszint feletti magasságát a többi kontinenséhez!
2. Figyeljétek meg Európa nagytájainak elhelyezkedését! Mi jellemzi az északi, a nyugati, illetve a keleti területeket? (Melyik egyhangú, melyik mozaikszerűen tagolt, melyikre jellemző kettősség?)
3. Azonosítsátok az atlasz térképeinek segítségével az egyes földtani egységeket (1.7.) Európa nagytájaival! (Pl. Ósidei-Európát a Balti-ősföld, a Kelet-európai-síkság és a Germán–Lengyel-alföld fedi.)
4. Mely nagytájakon „osztozik” Európa és Ázsia?

1.9. Európa az utolsó eljegesedés idején

1.10. A jégkorszak során a jégkörnyéki területeken keletkezett üledékes kőzetekbe gyakran mélyítettek pincéket

Milyen veszély leselkedhet egy ilyen falnál?

F. A síkvidékek formálói

1. Olvassátok le az atlaszban található Európa domborzata térképről kontinensünk legkiterjedtebb síkságait! Következtessetek a kialakulásukra a fekvésükből! (A válaszadásban segít, ha visszagondoltok az Amerikáról tanultakra.)

2. Mely területeket tölthették fel hordalékukkal a folyók?

3. Mely terület kialakulásában játszott szerepet az előrenyomuló belföldi jégtakaró pusztító munkája? Milyen terület alakult ki a jégtakaró visszahúzódása után?

4. Mely közet illik a logikai lánc végére: fagy okozta aprózódás → közettörmelék → szél → leülepedés → ?

A Skandináv-hegység Kaledóniai-Európa része. Az óidőben Ős-Európa és Ős-Amerika kőzetlemezeinek ütközésekor gyűrődött fel. Az évmilliók során a külső erők által lepusztított hegység rögökre darabolódott. Felszínének formálásában a jégnek volt a legnagyobb szerepe.

Variszkuszi-Európa területe (pl. Francia-Belga-rögvidék, Közép-európai-rögvidék, Urál) az óidőben gyűrődött a Balti-ősföldhöz nyugatról és keletről. Ezzel Európa is a Pangea részévé vált. E hegységek mára rögökre darabolódtak.

Ősdei-Európa északi részén a jég pusztító munkája érvényesült. Ennek eredményeként kristályos, magmás kőzetek találhatóak a felszínen. A terület mélyedéseiben tavak ezrei alakultak ki (pl. Finn-tóvidék).

Ősdei-Európa déli területét (pl. Kelet-európai-síkság) vastag üledéktakaró (leginkább lösz) fedi. Rajta kiváló minőségű mezőszégi talaj keletkezett.

A kontinens legmagasabb térsége, **Alpi-Európa az Eurázsiai-hegységrendszer** része. A hegység a középidő végén és a harmadidőszakban az Afrikai- és az Eurázsiai-kőzetlemez ütközésekor gyűrődött és emelkedett ki. Éles, csipkézett gerinceit örök hó borítja.

Az alföldek egy részét (pl. Alföld, Pó-alföld) a folyók töltötték fel. Felszínüket homok, kavics, illetve a szél által szállított lösz fedi.

A visszahúzódó jégtakaró által lerakott morénahalmok területén hullámos síkságok jöttek létre, ilyen pl. a **Germán-Lengyel-alföld.**

Összefoglaló kérdések, feladatok

Fogalmak

tagolt és tagolatlan part • tengersizoros • gyűrthegység • ősföld • rögvidék • belföldi jégtakaró • Skandináv-félsziget • Brit-szigetek • Pireneusi-félsziget • Appennini-félsziget • Balkán-félsziget • Jeges-óceán • Atlanti-óceán • Balti-tenger • Északi-tenger • La Manche • Gibraltáriszoros • Földközi-tenger • Boszporusz • Fekete-tenger • Balti-ősföld • Skandináv-hegység • Pennine • Francia-középhegység • Német-középhegység • Urál • Pireneusok • Alpok • Appenninek • Dinári-hegység • Kárpátok • Balkán-hegység • Kelet-európai-síkság • Germán-Lengyel-alföld • Pó-alföld • Alföld

1. Tervezd meg Európa mint természetföldrajzi egység névjegykártyáját! Milyen lenne a háttere? Mely adatokat tüntetnéd fel rajta?

2. Mutasd be Európa földrajzi helyzetét minél többféleképpen!

3. Foglald össze az alábbi kifejezések felhasználásával Európa földtani fejlődését!

– legősibb, Balti-ősföld, jég által legyalult

– fedetlen, üledékkel borított, fedett, őidei hegységképződés, hozzágyűrődés

– összekapcsolódás, rögökre darabolódás, külső erők, lealacsonyodott, déli perem, gyűrődött, harmadidőszaki hegységek, Eurázsiai-hegységrendszer

4. Hasonlítsd össze Európa északi és déli részének domborzati képét! Adj magyarázatot a különbségekre!

5. Hasonlítsd össze Európa nyugati és keleti részének szerkezeti felépítését! Mi a különbségek oka?

Tényleg enyhe a mérsékelt övezet?

Perzselő napsütés és dermedtő fagyok, pusztító szárazság és hatalmas árvizek: egyre több hír szól arról, hogy Európa éghajlata egyre szélsőségesebbé válik. Kis kontinensünkön változatos a növény- és állatvilág, eltérő jellegűek a folyók, talajok, és a felszín formálását is különböző külső erők végzik. Vajon hol terem a mazsola, és megeszi-e a rénszarvas? Hol számíthatunk fehér karácsonyra, és hol árvízre? Mi lehet az oka e változatosságnak?

1. Mely földrajzi övezetekről tanultál tavaly? Mely szélességi körök jelölik ki a határait? Közülük melyik halad át Európán?

2. Mondj példákat arra, hogy a földrajzi fekvés befolyásolja a társadalom életmódját!

3. Hogyan határozzák meg az éghajlatot alakító tényezők a kontinensek éghajlatát?

4. a) Értelmezd a 2.1. ábrát! Mivel magyarázható, hogy a Finn-öböl befagyott, míg az északabbra fekvő norvég kikötők nem? b) Mi ennek a jelentősége a halászatban vagy a közlekedésben?

5. Készíts magadnak tengeráramlást! a) Tölts meg egy vízipisztolyt meleg, festett vízzel! Tedd egy edény hideg vízbe, és süsd el! b) Figyeld meg a különböző hőmérsékletű víz keveredését! c) Ismételd meg a vizsgálatot úgy, hogy a vízipisztolyba hideg, színezett vizet töltesz!

Európa területének legnagyobb része a mérsékelt övezetbe tartozik. Csak kisebb, északi területei nyúlnak túl az északi sarkkörön, ezek a hideg övezetben fekszenek.

Mi határozza meg az éghajlatot?

Az Európa éghajlatát alakító tényezők közül a napsugarak beesési szögét és így a felmelegedést is elsősorban az **Egyenlítőtől való távolság** határozza meg. Mivel a Föld gömb alakja miatt a napsugarak beesési szöge észak felé egyre kisebb, ezt követve az **évi középhőmérséklet délről észak felé csökken.**

Az **óceántól való távolság** hatása kettős az éghajlatban. Egyrészt a nagy víztömeg hőmérsékletet kiegyenlítő (hűtő-fűtő) hatása miatt annak közelében kisebb az **évi közepes hőingás.** Értéke Európában **nyugatról kelet felé nő.** Másrészt a víz erős párolgása miatt az óceán közelében több a csapadék, mint a partoktól távol. Az óceán felett kialakuló ciklonok időjárási frontjai a **nyugati szelek** segítségével juttatják el a párával telt levegőt kelet felé. A csapadék mennyisége tehát **nyugatról kelet felé csökken.**

Kontinensünk éghajlatát jelentősen módosítják az Atlanti-óceán **tengeráramlásai.** Az Amerika trópusi területeiről meleg vizet szállító **Golf-áramlás** (Európa partjainál már **Észak-atlanti-áramlás** a neve) jelentős hőmennyiséget hoz. Ezért az évi középhőmérséklet jóval magasabb (a nyugati partoknál akár 12 °C-kal!), mint Amerika vagy Ázsia azonos szélességi körön fekvő területeié. A meleg tengeráramlás miatt Európa atlanti-parti kikötői az északi sarkkörig egész évben jégmentesek.

Éghajlati szélsőségek Európában

Európa legmelegebb területe Dél-Spanyolországban van. Sevillában 48,8 °C-ot is mértek már, az évi középhőmérséklet pedig 19,2 °C. Az Urál északi részén fekvő Uszty-Scsugor faluban van a leghidegebb kontinensünkön, itt mértek már -58,1 °C-ot is. Az eddigi legtöbb csapadékot a montenegrói Crkvice faluban mérték, itt évi átlagban közel 4600 mm csapadék hullik. A Volga torkolatánál fekvő Asztrahány közelében viszont évente átlagosan mindössze 163 mm csapadékot észleltek, ez földrészünk legszárazabb területe.

Magyarázd meg a szélsőségeket az éghajlatot alakító tényezők segítségével!

2.1. A Balti-tenger befagyása 2010–11 telén
A fehér terület a befagyott, a kék a jégmentes tengerrészeket jelöli.

A meleg tengeráramlást leginkább úgy lehet elképzelni, mint egy a környezeténél melegebb vizet szállító folyót. Több száz km szélességben, 1000 m körüli mélységig lassan hömpölyög a víz a tengerben. (Áramlási sebessége mindössze 1-2 km/óra.)

	Középhőmérséklet (°C)		Évi közepes hőingadozás (°C)	Évi csapadékmennyiség (mm)
	januári	júliusi		
Galway	6	16,1		1156
Hamburg	1,7	18,7		793
Minszk	-4,5	18,5		690
Szamara	-10,1	21,4		557

2.1. táblázat. Néhány európai város éghajlati adatai. A városok mindegyike az é. sz. 53–54° között található

Európa éghajlatában kisebb a **domborzat** szerepe, mint a többi kontinensen. Nincsenek ugyanis magas, a tengerpartokkal párhuzamosan futó hegyláncai, mint Amerikának vagy Ausztráliának, sem több ezer méter magas hegyekkel közrezárt medencéi, mint Ázsiának. A kontinens nyitottsága az **éghajlat szeszélyességét** is okozza: a különböző hőmérsékletű vagy csapadéktartalmú légtömegek ugyanis gyorsan nagy területeken száguldhatnak keresztül. A domborzat mégis jelentősen beleszól az egyes medencék, például a Kárpát-medence vagy a Cseh-medence éghajlatába.

Földrajzi övezetesség Európában

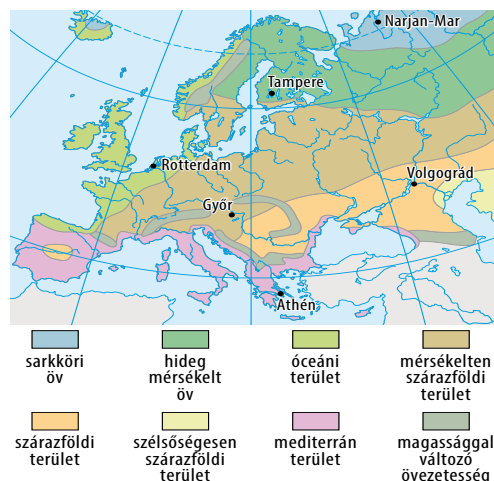
Már tudod, hogy a mérsékelt övezetben mindenhol **négy évszak** van. Az évszakok időjárásában jelentős eltérések vannak, ahogy a növényzet, a talaj és a folyók vízjárása is eltérő Európa különböző területein.

A. Az éghajlat övezetessége

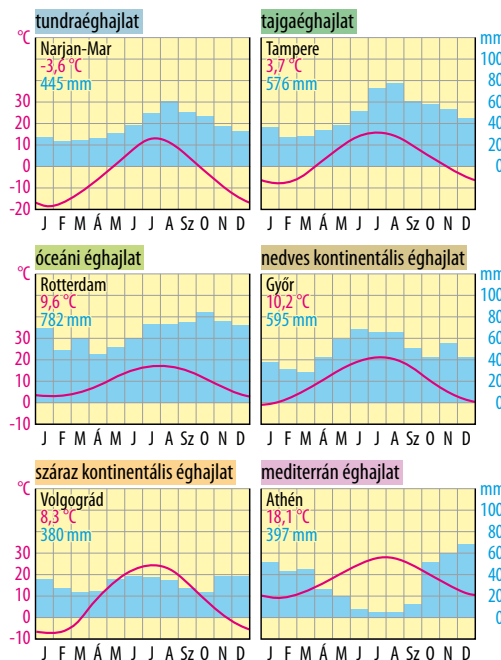
Bence külföldi barátait kérdezte arról, hogy náluk milyen volt az időjárás karácsonykor.

1. Nálunk minden évben fehér a karácsony. Idén is már december elején sok hó esett, karácsonyra pedig 25 cm volt az udvarunkon. Kora délután -12 °C-ot mértünk, éjszakára állítólag lement -22 °C-ra. Aznap nem is láttuk a Napot, egyébként is korán sötétedik, de a felhők miatt napközben is borult volt az ég.

2. Nagyon bízunk benne, hogy fehér karácsonyunk lesz, ugyanis már három éve volt utoljára ilyenkor hó. De most sem esett. 23-án már kezdünk reménykedni. De mivel napközben +3-4 °C

2.2. Európa földrajzi övei és területei

2.3. Európai éghajlati diagramok

volt, ez még aznap elolvadt. Aztán 30-án esett néhány cm hó, az új évet már hógolyózással is köszöntöttük.

3. +5–10 °C volt egész decemberben, és nagyon sokat esett az eső. Nem is vártuk, hogy hó legyen karácsonyra. Aznap majdnem egész nap felhős volt az ég, fújt a szél és esett az eső, de maradt a +4 °C. Ez a tél is elmúlik hó nélkül.

4. Az idei karácsony még a szokásosnál is naposabb és melegebb volt. Decemberben sokat esett az eső, de aztán 22-étől eltűntek a felhők, és naponta 5-6 órán át sütött a nap. A hőmérséklet is emelkedett, 24-én például 17 °C-ot mértem (2.3.).

6. a) Mely földrajzi övekben, területeken fekszenek a 2.1. táblázat városai? Olvasd le a 2.2. ábráról!
 b) Mi okozza a hőmérsékleti különbségeket?
 c) Számítsd ki a városok évi hőingadozását!
 d) Magyarázd meg a csapadéértékek eltérését!

7. Ismételd át a földrajzi övezetességről korábban tanultakat a következő feladatok segítségével!

- a) Nevezd meg és jellemezd az egyes éghajlatokat a diagramok alapján (2.3.)!
 b) Értékelj az évi középhőmérséklet és az évi közepes hőingás nagyságát!
 c) Mutasd be a csapadék mennyiségének és eloszlásának jellegzetességeit!
 d) Jellemezd az egyes évszakokat!

8. a) Párosítsd a karácsonyi időjárás beszámolókat a barátok lakóhelyével: London, Athén, Stockholm, Prága!
 b) Fogalmazz meg hasonló beszámolókat Bence egyes barátainál tett nyaralásáról! Segítenek az éghajlati diagramok (2.3.).

B. A növényzet és a vízjárás a talaj övezetessége

- 9.** a) Nevezd meg a 2.5. ábra segítségével a mérsékelt övezet öveinek, területeinek természetes növényzetét!
b) Kapcsold a növényzethez a következő talajokat: szürke erdőtalaj, mezőségi talaj, barna erdőtalaj, vörösföld!

- 10.** a) Milyen torkollattípusokat ismersz?
b) Mi a különbség a kialakulásukban?
c) Mi a különbség a hajózhatóságuk között? Indokold a válaszodat!

- 11.** a) Jellemezd a bemutatott vízjárástípusokat (2.6.) a következő kifejezések valamelyikével: egyenletes, ingadozó, erősen ingadozó!
b) Keresd példákat az egyes vízjárás típusú folyókra az atlaszban!

- 12.** Kövesd Európa második leghosszabb folyójának, a Dúnának az útját a domborzati térképen! Milyen éghajlatú tájkon halad keresztül?

- 13.** a) Mutasd be a Rajna útját a Nyugati-Alpoktól a torkolatig!
b) Milyen lehet a vízjárása? Következtess a tájak éghajlatából!

Európa sűrű vízhálózata fiatal, a legtöbb folyó csak a jégkori jégtakaró visszahúzódása után alakult ki. Leghosszabb folyója a **Volga**, ami a Kelet-európai-síkságon végighömpölygve hatalmas deltatorkolattal éri el a Kaszpi-tengert. Mivel a Volga vízrendszere nem áll kapcsolatban a világóceánnal, vízgyűjtő területe **belső lefolyású**.

A Rajna egyik mellékfolyóját, a Majnát mesterséges csatorna köti össze a Dunával. Az így kialakult **Rajna-Majna-Duna vízi út** közel 3500 km-es hosszával az Északi- és a Fekete-tenger között létesít kapcsolatot.

2.4. A Duna-delta

Hány fő ágra bomlik a folyó a torkolat előtt? Nézd meg a térképen!

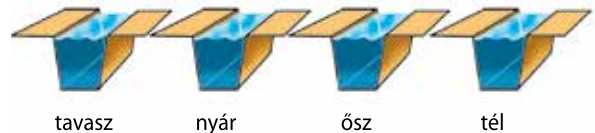

2.5. Növényzetek Európából

1. hideg mérsékelt öv - egyenletes

2. óceáni terület - egyenletes

3. mérsékelt szárazföldi terület - ingadozó

4. szárazföldi terület - erősen ingadozó

5. mediterrán terület - erősen ingadozó

2.6. Vízjárástípusok Európában

Európa tavainak többségét a jég hozta létre. Az Észak-Európában található **sziklás tómedencéket** a jég csiszoló, kopotató munkája alakította ki. Így jött létre Európa legnagyobb tava, a Ladoga-tó is. A magashegységek tavai főleg a gleccserek által szállított hordalék, a moréna felhalmozása miatt alakultak ki. A moréna ugyanis elgátolta a gleccservölgyet, ezért az olvadó jég vize nem tudott elfolyni. Így alakultak ki az Alpok nagy **gleccsertavai**, például a Genfi-tó. Gyakoriak a törésvonalak mentén **lesüllyedt, medencéket kitöltő tavak** is. Közép-Európa legnagyobb tava, a Balaton is hasonlóan jött létre.

C. Az övezetesség következményei az életmódban

szempont	mediterrán lakóház	észak-európai lakóház
tető alakja	lapos (keves nyári csapadék összegyűjtése)	meredek (csapadék nem gyűlik össze)
ablakok	kis ablakok, szimpla üvegezés	kis ablakok, dupla üvegezés
falak színe	világos színek	sötétebb színek
napsugárzás elleni védelem	falakat árnyékoló árkádok	falakat érő napsütés

2.2. táblázat. Építkezés Európa mediterrán és a hideg vidékein

Fogalmak

hideg övezet • mérsékelt övezet • hideg mérsékelt öv • valódi mérsékelt öv • meleg mérsékelt öv • óceáni terület • mediterrán terület • mérsékelt szárazföldi terület • szárazföldi terület • szélsőségesen szárazföldi terület • tengeráramlás • függőleges övezetesség • jég-vájtató • gleccsertó

2.7. Tundra és tavak Lappföldön

Hogyan jöttek létre a képen látható tavak medencéi?

Finnország, a (sok) ezer tó országa

A finnek is a jégnek köszönhetik tavaik kialakulását. A jégkorszakban előrenyomuló jégtakaró ugyanis magával sodorta a kőzeteket, ezzel mélyedéseket alakított ki a felszínen. E mélyedésekben gyűlt össze a jégkorszak végén elolvadó jég vize és a csapadékvíz. Az ország tavainak számát pontosan lehetetlen megállapítani, de legalább 180 000, és területének egytized részét foglalják el.

2.8. A mediterrán tájon a kiirtott erdők helyét gyakran elvadult, tüskés növényzet foglalja el, vagy kopár marad a hegyoldal

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Mely tényezők alakítják Európa éghajlatát?
2. Mely földrajzi övezetek és övek találhatóak kontinensünkön? Rajzold be az elhelyezkedésüket egy kontúrtérképre!
3. Mutasd be az évszakok jellegzetességeit az egyes éghajlatokon!
4. Hogyan függ össze a folyók vízjárása a csapadék eloszlásával?
5. Mutasd be a gazdasági élet övezetességét példákon keresztül!
6. Készíts összefoglaló táblázatot a földrajzi övezetességről Európában! A következő oszlopok legyenek benne: övezet, öv, terület, éghajlat, természetes növénytakaró, vízjárás, jellegzetes termény, társadalmi jellegzetesség!

14. Melyik földrajzi övhöz vagy terület-höz kapcsolódhatnak a következő termékek: kecskesajt, fenyőfa polc, tölgyfa szekrény, szotyola, mazsola, búzaliszt, tehéntej, olívbogyó, burgonyaszírom? Gondolj arra, hogy mely éghajlaton termesztik azokat!

15. Melyik övhöz vagy terület-höz kapcsolódhatnak a következő tárgyak: esernyő, napszemüveg, szélzseki, prêmes sapka, prêmes kabát, kutyaszán, fürdőruha, esőkabát, naptej? Gondolj az éghajlati kapcsolatukra!

16. Fogalmazd meg a 2.2. táblázat segítségével, hogy miként alkalmazkodott az építészet az éghajlati adottságokhoz!

17. Mely gazdasági tevékenység vezethetett az erdőirtáshoz?

3.

Európa alkonya vagy új hajnala?

A 20. század elején Európa uralta a világot. Gyorsan növekvő, fiatal népessége néhány nagy állam területén élt, amelyek közül többen óriási gyarmatbirodalmat tartottak fenn. A gazdaság gyorsan fejlődött, az elmaradottabb területekről pedig milliók vándoroltak az Újvilágba. Ezek a jellemzők a 21. század elejére teljesen megváltoztak.

1. a) Hány fő él Európában?
b) Viszonyítsa a többi földrész népesség-számához!

2. a) Mely időszakban növekedett jelentősen földrészünk népességszáma (3.1.)
b) Mi lehet az oka annak, hogy 1900-ig nőtt Európa népességének aránya?

3. a) Keresd az atlasz népsűrűségi térképén sűrűn és ritkán lakott területeket!
b) Magyarázd meg a népsűrűség területi különbségeit a domborzatról és az éghajlatról tanultak alapján!

4. Keresd meg a 3.2. ábrán az európaiakat! Mely ismeretjeljegyek alapján találd meg őket?

5. Hasonlítsd össze Észak- és Dél-Európa eredeti lakosságának jellemző külső tulajdonságait a 3.3. ábra alapján!

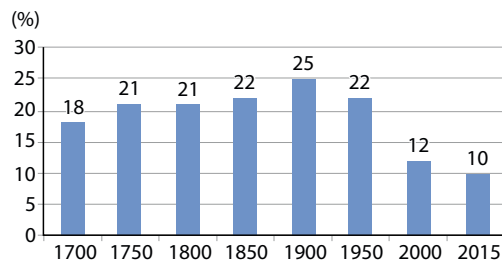
Csökkenő népességszám

Európa lélekszáma a világátlagnál jóval lassabban, évente kb. félmillió fővel növekszik (3.1.). A növekedést a bevándorlás okozza, enélkül ugyanennyivel csökkenne a népességszám. A lassú népességnövekedés következménye, hogy míg a 20. század elején a Föld lakosságának egynegyed része, addig a 21. század elején mindössze egytizede lakik Európában. Sokáig Európa a legsűrűbben lakott kontinens volt, ám Ázsia mögött már csak a második. Átlagos népsűrűsége 73 fő/km², de területenként nagyok az eltérések, aminek gazdasági és történelmi okai is vannak. Nyugat-Európa atlanti területe már ötszáz évvel ezelőtt a kontinens gazdasági központja volt, míg a keleti területek gazdasága lassan fejlődött.

Multikulturális társadalom

Kontinensünk népessége az **europid nagyrasszhoz** tartozik. Jellemzője a többi népcsoportnál nagyobb testmagasság, világosbarna bőrszín, keskeny orr és egyenes szálú haj. A kontinens északi területeinek lakóira inkább a világosabb bőr-, haj- és szemszín, míg a déli területeken élőkre a sötétebb árnyalatok jellemzőek (3.3.).

Európa népei hosszú történelmi folyamat eredményeként különültek el egymástól. A nagyobb népcsoportok a 19–20. század folyamán saját **nemzetállamokat** hoztak létre, amelyekben a névadó nép alkotta a lakosság döntő többségét. Más államok **többnemzetiségűek**: a többségi nemzet mellett jelentős létszámú **nemzeti kisebbség** él a területükön. Közöttük találunk olyanokat, ahol a különböző nemzetiségű

3.1. Európa népességének aránya a világ népességéből

3.2. Népek kavalkádja

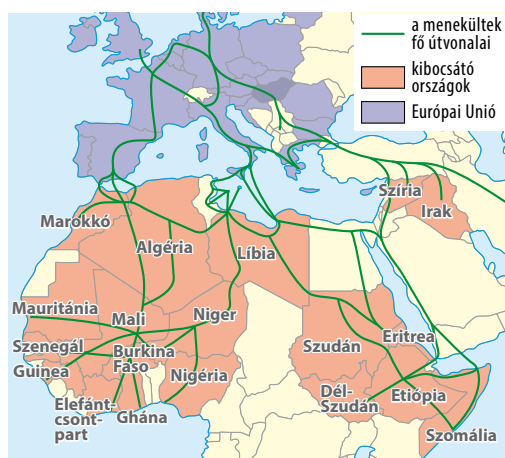

3.3. Egy norvég lány és egy spanyol fiú

nép csoportok hosszú ideje békében élnek egymás mellett (pl. Svájc). Vannak azonban olyanok is, ahol a kisebbségi népcsoport egy része szeretne elszakadni és önálló államot létrehozni (pl. békés úton Spanyolországban a katalánok vagy az Egyesült Királyságban a skótok, fegyveres úton Kelet-Ukrajnában az oroszok. A 21. századra a bevándorlás a korábbi nemzetállamok lakosságát sokszínűvé tette. Európa népességének egyik fő jellemzője a különböző népcsoportok (kultúrájuk, nyelvük, vallásuk, szokásaik) többé-kevésbé békés együttélése, vagyis a **multikulturális jelleg**.

Kultúrák és vallások sokfélesége

Európában 286 nyelvet beszélnek, melyek többsége az **indoeurópai nyelvek** közé tartozik. Ezek közül a szláv, a germán és

3.4. Menekültek útvonalai Európában (2014–15)

	Nyelv	millió fő		Nyelv	millió fő
1.	orosz	116	9.	román	23,4
2.	német	91,6	10.	holland	21,4
3.	francia	77	11.	görög	13,4
4.	olasz	63,8	12.	magyar	12,6
5.	angol	60,1	13.	török	10,9
6.	spanyol	38,8	14.	portugál	10,8
7.	lengyel	38,7	15.	cseh	10,6
8.	ukrán	34,9	16.	svéd	9,6

3.1. táblázat. A legelterjedtebb nyelvek Európában

Mely nyelvcsaládokba tartoznak a legelterjedtebb nyelvek?

az újlatin nyelvcsalád a legelterjedtebb. A nem indoeurópai nyelvek közül a finn-ugor nyelvcsaládba tartozó magyar, finn és észt nyelveket beszélnek a legtöbben.

Földrészünk legelterjedtebb vallása a **kereszténység**, amit a lakosság háromnegyed része vall magáénak. Az Afrikából vagy Ázsiából érkezett bevándorlók vallásukat is megtartották, így főleg Nyugat-Európa nagyvárosaiban jelent meg az **iszlám**, a hinduizmus vagy a buddhizmus. A 21. század elejére visszaszorult a vallásos lakosság aránya, a felmérések szerint Európa népességének közel egyötöd része nem tartja magát egyetlen vallás hívének sem.

A Vatikán a római katolikus egyház központja

A Szent Vazul-székesegyház Moszkvában az orosz ortodox egyház egyik központja

Helsinki protestáns (evangélikus) katedrális

3.5. A kereszténység

6. a) Mely térségekben és útvonalon érkeznek Európába a menekültek (3.4.)?
 b) Mely útvonalakat használják? Keress rá magyarázatot!

7. a) Keress germán, szláv és újlatin nyelvű országokat az atlasz nyelvi térképén!
 b) Mely nyelvcsaládokba tartoznak a legelterjedtebb nyelvek (3.2. táblázat)?

8. a) A 3.5. ábrán a kereszténység három fő irányzatának egy-egy jellegzetes épületét látod.

a) Európa mely területein terjedtek el az egyes irányzatok?

b) Fogalmazd meg eltéréseket a három irányzat között történelmi tanulmányaid alapján!

c) Hazánkban mely vallásos jellemzők? Mutasd be a jellegzetességeiket!

9. a) Keress az atlasz vallási térképén olyan országokat, amelyekben elterjedt az iszlám vallás!

b) Milyen történelmi okai vannak?

10. a) Mutasd be a korfák (3.6.) segítségével, hogyan változott Európa népességének korösszetétele!
 b) Várhatóan milyen lesz a korösszetétel a 21. század közepén?

11. a) Hogyan fog megváltozni az Európai Unió népességének korösszetétele? Válaszolj a szemelvény alapján!
 b) Milyen gazdasági következményei vannak az előregedésnek?
 c) Mit tehetnek az országok a probléma kezelése érdekében?

Őszülő Európa – felkészülés a kihívásra

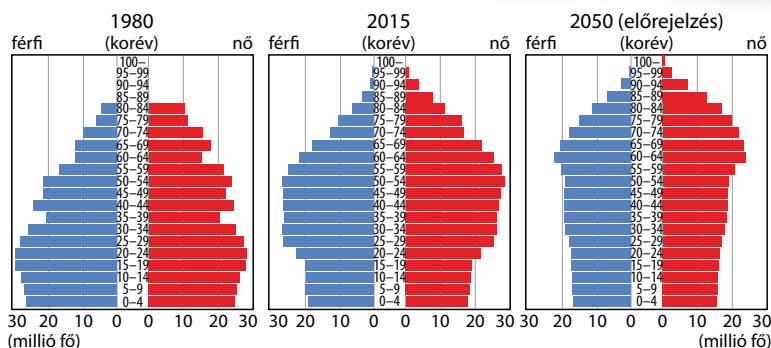
Egy európai uniós jelentés szerint 2060-ban az Európai Unió lakosságából minden harmadik ember 65 éves vagy annál idősebb lesz. A népesség öregedéséről készült jelentésből arra következtetünk, hogy a lakosság korösszetétele a következő évtizedekben számottevően megváltozik. A lélekszám 2060-ban alig lesz nagyobb a jelenleginél, az idősek aránya viszont jóval magasabb lesz (az európaiak 30%-a 65 éves vagy annál idősebb lesz). Az emberek manapság hosszabb ideig élnek, mint korábban, ám ez kihívásokat is jelent az országok gazdaságának. Az aktív népesség létszáma kisebb lesz, a 15–64 évesek aránya 67%-ról 56%-ra csökken. Ez azt jelenti, hogy minden nyugdíjra a mostani 4 helyett csupán 2 munkaképes korú fog jutni. Ezek a változások komoly következményekkel járnak a gazdaságra nézve. A nyugdíjra, az idősek egészségügyi ellátására és gondozására fordított kiadások a GDP 25%-áról 29%-ára emelkednek. A jelentés megerősíti azt, hogy határozott lépésekre van szükség ahhoz, hogy az EU megbirkózhasson a népesség öregedése miatt felmerülő nehézségekkel.

Öregszik Európa

A 20. század második felében Európa fejlett gazdaságú országaiban jelentősen megnőtt a népesség várható élettartama és csökkent a születések száma. Ennek következtében az országok **népessége előregedett** (3.6.).

Az előregedő népességű országok kezdetben támogatták a bevándorlók befogadását. Eleinte a fejletlenebb Dél-Európából, majd egyre inkább Afrikából és Ázsiából érkeztek olyan vendégmunkások, akik munkája segítette a gazdaság fejlődését. Gyermekük, unokáik már az új hazájukban, annak állampolgáraként születtek és nőttek fel. A 2000-es években a kelet-közép-európai országok uniós csatlakozásával megnőtt az innen Nyugat-Európába vándorlók száma is. Ma Európa lakosságának közel 10%-a, vagyis 70 millió ember bevándorló (3.2. táblázat). Nagy részük asszimilálódott, vagyis beolvadt a többségi társadalomba.

A jobb munkalehetőségek, a magasabb életszínvonal reményében útnak induló bevándorlókon kívül több millió menekült is érkezett Európába (3.4.). Természeti katasztrófák miatt menekültek el, vagy nemzetiségük, vallásuk, politikai meggyőződésük miatt üldözték el őket otthonaikból. A legkiszolgáltatottabb helyzetben azok vannak, akik okmányok nélkül, törvénytelenül, embercsempészek segítségével, életveszélyes körülmények között próbálnak bejutni Európába.

3.6. Európa korfája

Ország	%	Ország	%
Luxemburg	43,3	Egyesült Királyság	12,4
Svájc	28,7	Németország	11,9
Írország	15,9	Hollandia	11,7
Svédország	15,9	Franciaország	11,6
Ausztria	15,7	Belgium	10,4
Norvégia	13,8	Olaszország	9,4
Spanyolország	13,8		

3.2. táblázat. A bevándorlók aránya néhány európai országban (2013)

Milyen összefüggés van a bevándorlók aránya és az ország gazdasági fejlettsége között?

Hanyagló gazdasági jelentőség

A 15. századtól induló földrajzi felfedezések során az európaiak először megismerték a távoli földrészeket, majd a **gyarmatosítás** folyamán népeiket fennhatóságuk alá hajtották. Európában kezdődött az **ipari forradalom**, ami a gépek használatának elterjedésével az egész világ gazdaságát átalakította, tovább erősítve ezzel Európa uralmát a többi kontinens felett. A 20. században a gyarmatok függetlenné váltak. A század elején az Amerikai Egyesült Államok, a század végén pedig Japán fejlettsége érte utol, majd előzte meg Európát. Ma a világ gazdaság **három nagy központja**

közül Európa csak a harmadik helyet foglalja el az észak-amerikai és a kelet-ázsiai erőter mögött. A gazdaság a 2010-es években lassan növekszik, aminek további leszakadás lesz a következménye. Kontinensünk számos (főleg dél-európai) országának fejlődését **nagymértékű eladósodás és magas munkanélküliség** hátráltatja.

Európa gazdasági rendszere a **piacgazdaság**. Legfontosabb jellemzői, hogy a termeléshez szükséges eszközök (bányák, gyárak, termőföldek, gépek, járművek) **magántulajdonban** vannak. Azt, hogy miből mennyit termelnek és mit milyen áron lehet eladni, a piac törvényei, vagyis a **kereslet és a kínálat** határozzák meg. Ezek szabályozzák a munkaerő árát, vagyis az egyes munkakörökben elérhető fizetés nagyságát is. A gyorsan változó piaci igényekhez a termelésnek alkalmazkodnia kell. Ha valami már nem adható el a gyártó számára kedvező áron, annak gyártását csökkenteni fogja, akár meg is szünteti. Akik eddig ilyen termékeket gyártottak, rövidebb-hosszabb ideig **munkanélkülivé** válhatnak. A vállalatok célja, hogy megtérüljön a befektetett pénzük, tehát **profitra** tegyenek szert. Mivel egyféle terméket több cég is gyárt, így egymással versenyezni kényszerülnek. A versenyt az nyeri, aki képes a termékét alacsonyabb (de még megtérülő) áron eladni, vagy újabb, fejlettebb terméket gyárt, mint a versenytársai. Ezért a vállalatok érdekeltek a **technológiai fejlesztésekben**, ezzel elősegítik a gazdaság színvonalának növekedését. A gazdaság fejlődéséhez jól működő háttérintézményekre (közlekedési és kereskedelmi hálózatra, gyors kommunikációs lehetőségekre, pénzügyi intézményekre) is szükség van, így az **infrastruktúra** fejlesztése is elkerülhetetlen.

3.7. Válságban az európai gazdaság

Mutasd be a karikatúra segítségével, hogy milyen mértékben érinti a gazdasági válság az európai országokat!

Milyen volt a tervgazdaság?

Európa keleti országaiban a 20. század második felében piacgazdaság helyett **tervgazdálkodást** folytattak. A termeléshez szükséges eszközök az állam tulajdonában voltak. A vállalatokat az állam irányította, így egymással nem versenyeztek, a technológiai fejlesztésekben nem voltak érdekeltek. Az állam határozta meg a termékek árát és az emberek fizetését is. Az állam teljes foglalkoztatásra törekedett: mindenkinek volt munkája, így a munka hatékonysága romlott, mert gyakran a veszteséget termelő üzemeket is fenntartották, hogy megmaradjanak a munkahelyek. Nagy volt a lemaradás az infrastruktúra terén is. A szolgáltatások alacsony színvonalon maradtak, alig épültek autópályák, vezetékes telefon csak a lakosság egy részéhez jutott. Ezek az országok korábban is fejletlenebbek voltak, mint Nyugat-Európa államai, de a tervgazdálkodás évtizedei tovább növelték a leszakadásukat. A kelet-európai országok 1989–90-ben kezdték el a **rendszerváltást**, vagyis gazdaságukat a tervgazdaságról a piacgazdaságra állították át. Ez a hosszú ideig elhúzódó folyamat mindenhol zökkenővel járt: megjelent a munkanélküliség, megnőtt az államadóság, a vállalatok külföldi befektetők tulajdonába kerültek.

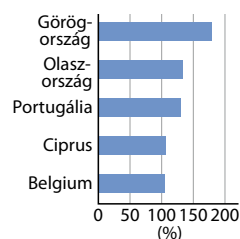
12. a) Keresd összefüggéseket a GDP változása és a munkanélküliségi ráta között (MF. 11. feladat)!

b) Milyen szerepe van a kereslet-kínálatnak egy termék árának alakulásában?

13. a) Földrésznünk mely részén találhatóak a legfejlettebb országok? Mivel magyarázod?

b) Hol vannak kontinensünk legkevésbé fejlett térségei?

14. Európa mely területén fekszenek a leginkább eladósodott államok (3.8.)?

3.8. A legnagyobb államadóságú európai országok (a GDP %-ában)

15. Tanulmányozd az atlaszban Európa közlekedési hálózatát! Hol a legsűrűbb a vasút és a közúthálózat? Mik az okai?

Fogalmak

népességfogyás • elöregedő társadalom • europid • nemzetállam • többnemzetiségű állam • nemzeti kisebbség • bevándorlás • asszimiláció • nyelvcsalád • eladósodás • munkanélküliség • piacgazdaság • tervgazdálkodás

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. A társadalmi-gazdasági élet mely területein veszített Európa korábbi vezető pozíciójából? Mi az oka?
2. Milyen problémákat vet fel a népesség elöregedése?
3. Miért jelent a bevándorlóknak vonzó célpontot Európa?
4. Milyen előnyei és hátrányai lehetnek a bevándorlásnak?

4.

Az Európai Unió földrajza

Egység a sokféleségben

A kontinensünk fejlett országai által létrehozott, folyamatosan bővülő közösség válságai és belső ellentétei dacára is a világ egyik vezető gazdasági erőtere. „Egység a sokféleségben” – hirdeti a közösség mottója. Vajon hogyan képes 28 különböző érdekű nemzetállam együttműködni?

1. Tanulmányozd a 4.1. ábrát! Vesd össze az atlasz Európa-térképével!
a) Fogalmazd meg az egyes részek természetes határait!
b) Sorold fel, hogy mely országok tartoznak az egyes részekhez!

2. Elevenítsd fel, mivel foglalkoznak a következő nemzetközi szervezetek: ENSZ, WHO, UNESCO, WWF!

3. Miért érdemes együttműködniük a különböző természeti erőforrásokkal rendelkező országoknak?

4. Mi a nagy mennyiségben történő gyártás előnye?

5. Sorold fel példákat az integrációhoz vezető egyes okokra (4.2.)!

6. Milyen előnye van az együttműködésnek a kutatás-fejlesztés és a környezetvédelem terén?

Miért adnak fel önállóságukból az országok?

Európa egységének gondolata már több évszázaddal ezelőtt felbukkant. A történelem során több állam is kísérletet tett a kontinens erőszakos, saját irányítása alatt történő egyesítésére. Az egyesítés békés módja, az államok közötti együttműködés, a nézeteltérések tárgyalásos rendezésének igénye a 20. század második felében vált időszerűvé. A háborúk elkerülése mellett gazdasági okai is voltak (4.2.).

Változatos erőforrások

A kontinens egyes országainak **különböző természeti erőforrásai** vannak. A vaskohászat nyersanyagai közül Németország jelentős feketekőszén-készletekkel rendelkezett, de nem volt vasérc. Franciaország viszont épp feketekőszénből szenvedett hiányt, és vasércből nagyobb készletei voltak. Ha a két ország egymástól szerzi be a hiányzó alapanyagot, a vámok miatt mindketten csak magasabb áron tudnak azokhoz hozzájutni. Ha azonban kölcsönösen csökkentik vagy **megszüntetik egymás között** az ásványkincsek **vámját**, akkor olcsóbban működtethetik a kohászatukat. A vámok eltörlésével elérték, hogy egyre inkább csak egymástól szereztek be termékeket, vagyis nőtt az egymás közötti kereskedelmük. Így gazdaságuk egyre erősebben összefonódott.

A gépek, a gépek beszerzése, felszerelése csaknem ugyanannyiba kerül, ha a gyárban előállított termékek száma a többszörösére nő. Azonban ha túl sokat termelnek, akkor a termékek már nem adhatóak el a hazai piacon, külföldön pedig a vámok miatt csak drágábban értékesíthetők. Ekkor célszerű **megszüntetni a vámokat**. A termék előállítását több ország közösen végezheti az egyik területen, majd ugyanolyan feltételekkel és áron adhatja el a másik országban, mint odahaza.

4.1. Európa földrajzi felosztása

4.2. Az integráció okai

Az országok közötti munkamegosztás gazdasági kapcsolataik erősödésével jár. Ha több ország közösen fedezi a tudományos kutatások, új technológiák kifejlesztésének költségeit, majd az eredményeket megosztják egymással, jelentős összegeket tudnak megtakarítani. E gazdasági előnyöket felismerve hat nyugat-európai ország 1957-ben Rómában létrehozta az Európai Gazdasági Közösséget (EGK). Megszüntették az egymás közötti vámokat, szabaddá tették az áruk, szolgáltatások, személyek és a tőke áramlását (4.6.), gazdaságukat egyre nagyobb mértékben kapcsolták össze közös tervezéssel és beruházásokkal.

Az együttműködéshez mind több ország csatlakozott, majd a szervezet 1993 óta az integráció (összefonódás) nagyobb mértékét kifejező **Európai Unió (EU)** nevet használja. 2013-tól a szervezetnek 28 tagja van (4.3.). Ma az Európai Unió tagállamai adják a kontinens GDP-jének több mint a háromnegyed részét (4.4.). Az egy főre jutó GDP értékében azonban az EU elmarad két vetélytársa, az észak-amerikai és a kelet-ázsiai térség mögött. (4.7.).

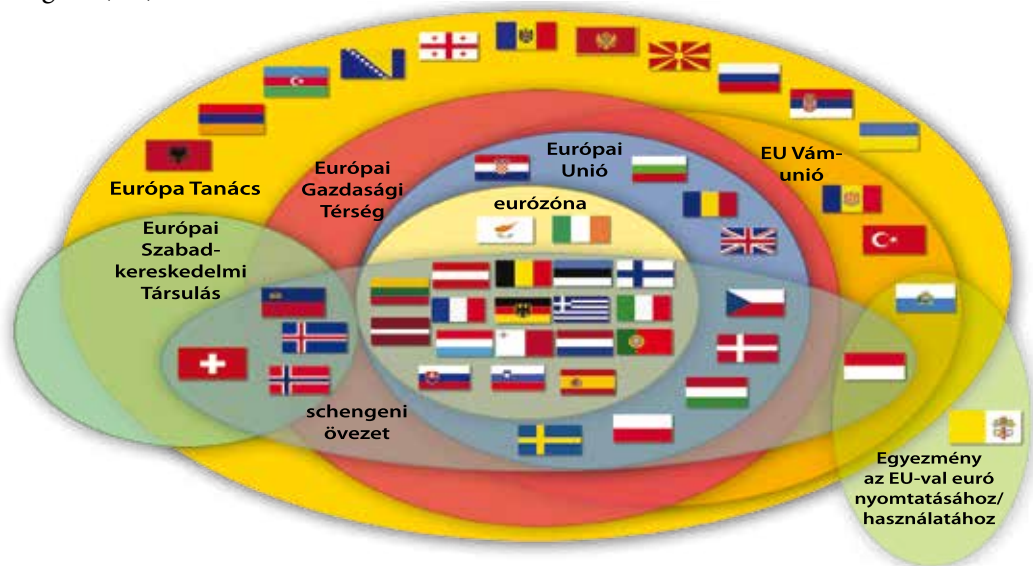
4.6. A „négy szabadság elvének” megvalósítása az integráció egyik legfontosabb célja

8. Hogyan változtak meg mára a szabadságelvek (4.6.)?

9. Válaszd ki a helyes kifejezéseket!

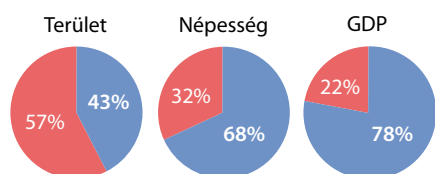
- a) Az Európai Unió népsűrűsége a kontinens átlagához képest: kisebb, nagyobb, vele megegyező.
- b) Az egy főre jutó GDP (4.7.) az Európai Unióban a kontinens átlagához képest: kisebb, nagyobb, vele megegyező.
- c) Mire következtetsz abból, hogy nagyobb a részesedése a GDP-ből, mint a népesség-számból?

10. a) Olvass a 4.7. ábráról! Mennyivel magasabb az USA egy főre jutó GDP értéke vetélytársainál? b) A Függelékben szereplő táblázatból keress olyan európai országokat, amelyek egy főre jutó GDP-je meghaladja az USA-ét! Közülük melyek tagjai az Európai Uniónak?

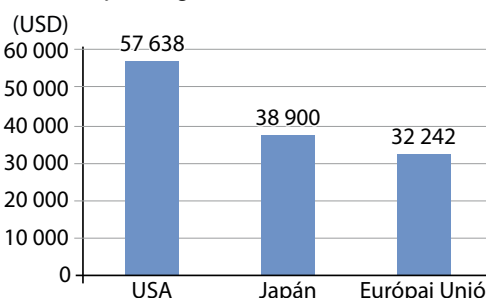

4.3. Az Európai Unió és más szervezetek kapcsolata

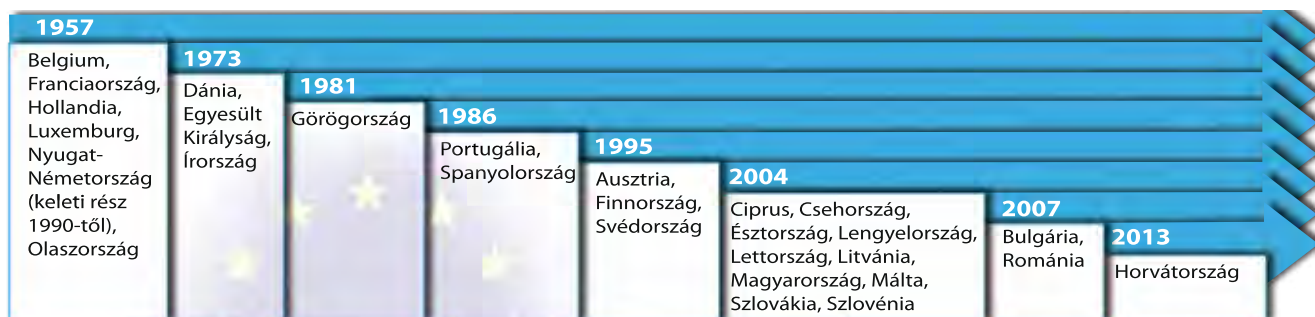
- 7.** a) Azonosítsd az országokat zászlójuk alapján (4.3.)!
- b) Mely országok törölték el az Unióval szembeni vámokat? Mely országok hoztak létre szabadkereskedelmi övezetet az EU tagjaival?
- c) Mely országok szüntették meg az uniós tagokkal szembeni határellenőrzést?

4.4. Az Európai Unió részesedése Európában

4.7. Az egy főre jutó GDP a három gazdasági központban

4.5. Az európai integráció folyamata

4.8. A szabad munkavállalás következményei

11. Csoportosítsd a szabad munkavállalás következményeit a 4.8. ábra alapján! szakképzettség növekedése, munkanélküliség alakulása, szakmai tapasztalatok szerzése, fizetések alakulása, együttműködési képességek fejlődése, nyelvtudás fejlődése, szakemberhiány, oktatási költségek alakulása, lakásárak alakulása, állami adóbevételek

12. Készíts az Unió bevételeit és kiadásait bemutató kördiagramot a 4.1. táblázat adatai alapján!

13. Olvasd le a schengeni övezethez tartozó országokat (4.3.)! Melyek nem tagjai az Európai Uniónak?

14. Gyűjtsd össze a 4.9. ábra alapján, hogy mely országok fizetnek be többet, és kik azok, akik több pénzt kapnak vissza az EU-tól!

Az Európai Unió

Az Európai Unió tagállamai megszüntették a belső határokat, létrehozva az egységes belső piacot. Egymás között leépítették a vámokat, ám gazdaságuk védelme érdekében külső országok felé egységes, magas vámot vezettek be. A tagállamok között korlátozások nélkül áramlik az áru, a tőke és a szolgáltatások. A **munkaerő szabad áramlása** azt jelenti, hogy a tagállamok állampolgárai azonos feltételekkel vállalhatnak munkát egy másik tagállamban. A szakképzettséget igazoló okiratokat kölcsönösen elfogadják. Szintén megvalósult a **személyek szabad áramlása**: a **schengeni övezethez** tartozó országok megszüntették a határellenőrzést (4.3.). A tagállamok állampolgárai egyben az **Unió állampolgárai** is, így könnyen juthatnak másik tagállamban munkavállalási vagy letelepedési engedélyhez.

Az összefonódó gazdaság közös valutát igényelt, ezért 2002-ben a tagállamok egy része közös fizetőeszközt vezetett be. Az **euróövezethez** 2015-ig 19 tagállam csatlakozott. Távlati célok között szerepel a közös kül- és biztonságpolitika megvalósítása is, ám ezen a területen a tagállamok között meglévő nézeteltérések jelentősek, ami lassítja a folyamatot.

Az Unió költségvetésének legfontosabb eleme a **fenntarthatóság** megvalósítása és a **foglalkoztatottság növelése**. Napjainkban az EU legfejlettebb területei a nyugat-európai országokban találhatóak. Dél-Angliától Észak-Franciaországon, a Benelux államokon és Nyugat-Németországon át Észak-Olaszorszáig húzódik a legerősebb gazdaságú térség. A 21. században csatlakozott kelet-közép-európai, főleg a balkáni államok pedig a legkevésbé fejlett térségek közé tartoznak. Az Unió fontos célkitűzése az elmaradottabb régiók támogatása. Ez a **regionális politika** feladata. Az átlagnál alacsonyabb fejlettségű területek felzárkóztatására, az összetartó erő (**kohézió**) növelésére évente eurómilliárdokat költenek.

A közösség a költségvetés jelentős részét a **mezőgazdaság támogatására** fordítja. Mivel a gazdák magas színvonalon, de drágán is termelnek, a termékeket nehéz

eladni az Unión kívül. A közösség támogatja a mezőgazdasági termékek exportját, ugyanakkor magas vámot vet ki az importált mezőgazdasági termékekre, így segítve a hazai termelőket. Nagy összegeket fordít tudományos kutatásokra, oktatási programokra, kultúrára és külföldi segítyezésre is.

Bevételek (2013)	Kiadások (2014–2020)
76% – a tagállamok GDP-jének egy része	38,9% – természeti erőforrások megőrzése és kezelése (pl. a mezőgazdaság támogatása, éghajlatváltozás hatásainak kezelése)
12% – hagyományos saját források (vámok, illetékek)	33,9% – gazdasági, társadalmi és területi összetartás
11% – hozzáadott-értékadó (pl. áfa) egy része	13,1% – versenyképesség a növekedésért és foglalkoztatásért
1% – egyéb bevételek	6,4% – intézmények működése
	6% – az EU mint globális partner (segélyek, adományok stb.)
	1,6% – állampolgárság, szabadság, biztonság, igazságszolgáltatás, kultúra és a fiatalok támogatása

4.1. táblázat. Az Európai Unió költségvetése

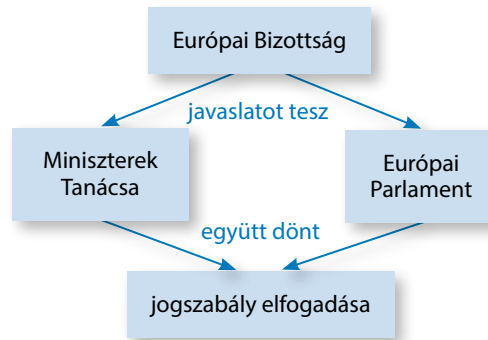

4.9. Befizetők és haszonélvezők az EU-ban

A felső térképen az országok nagysága az EU költségvetésébe befizetett pénzzel arányos, az alsó térképen pedig a kapott EU-s pénzzel

Kik irányítják az Uniót?

Az Uniót alkotó államok önként mondtak le önállóságuk bizonyos részéről azért, hogy azokat a közösségnek rendeljék alá. A legfontosabb döntéseket azonban továbbra is a tagállamok saját parlamentjei hozzák, ám ezeknek összhangban kell lenniük az Unió jogszabályaival. Vannak országok (pl. Németország, Franciaország), melyek tovább erősítenek a közös döntéseket, míg mások (pl. Egyesült Királyság) inkább nagyobb önállóságot adnának az egyes tagállamoknak. Ez az oka annak, hogy az EU **döntéshozatala** lassú és bonyolult, a legtöbb esetben több intézmény közös döntésére van szükség egy jogszabály megalkotásához.

4.10. Döntéshozatal az Európai Unióban

4.11. Az Európai Unió intézményeinek székhelyei

- 15.** a) Csoportosítsd az uniós intézményeket az alapján, hogy kinek az érdekeit képviselik (4.2. táblázat)!
b) Fogalmazd meg az egyes intézmények főbb feladatait!

Európai Tanács	<ul style="list-style-type: none"> • tagállami érdekek • 56 fő (államfők és kormányfők) • soros elnökséget betöltő országban • politikai döntések, a jövő kijelölése
Miniszterek Tanácsa	<ul style="list-style-type: none"> • tagállami érdekek • 28 miniszter (országoként egy, de változó összetételben) • politikai döntések
Európai Bizottság	<ul style="list-style-type: none"> • közösségi érdekek • 28 biztos (országoként egy) • törvényjavaslatokat tesz, döntések végrehajtását ellenőrzi
Európai Parlament	<ul style="list-style-type: none"> • választópolgári érdekek • 751 választott tag • együttdöntés a Tanáccsal, véleményezés, költségvetés elfogadása, új tagok felvétele, a Bizottság felügyelete

4.2. táblázat. Az Európai Unió intézményei

Az **Európai Bíróság** székhelye Luxembourg. A közösségi jog alkalmazásáért felelős, valamint dönt a tagállamok egymás közti vitás ügyeiben. A Luxembourgban székelő **Európai Számvevőszék** az Unió pénzügyeit és költségvetését ellenőrzi, a Frankfurtban található **Európai Központi Bank** feladata pedig az euró vásárlóerejének, stabilitásának megőrzése.

Milyen elnökkel járhat számodra, hogy hazánk az Európai Unió tagja?

- Az uniós országokból érkezett termékeket vámmentesen, tehát olcsóbban vásárolhatod meg.
- Lakóhelyed környékének, infrastruktúrájának fejlesztése (pl. utak, épületek felújítása) gyakran uniós támogatásokkal történik.
- Határellenőzés nélkül utazhatsz a legtöbb uniós országban.
- Több országban is egyféle fizetőeszközt használhatsz.
- Tanulmányokat folytathatsz más országok intézményeiben, részt vehetsz csereprogramokban, nyelvet tanulhatsz és szakmai gyakorlatot szerezhetsz.

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Sorolj fel okokat, amelyek az integráció kialakulásához vezettek!
2. Mutasd be az Unió európai és világgazdasági szerepét!
3. Elemezd az Európai Unió költségvetését! Milyen bevételekkel és kiadásokkal számol a szervezet?
4. Melyek az Európai Unió legfontosabb városai?
5. Milyen elnökkel jár az uniós tagság a tagországok állampolgárai számára?

Fogalmak

integráció • euróövezet • schengeni övezet • munkavállalási engedély • letelepedési engedély • Európai Unió • Európai Tanács • Miniszterek Tanácsa • Európai Bizottság • Európai Parlament • Brüsszel • Strasbourg • Luxembourg • Frankfurt

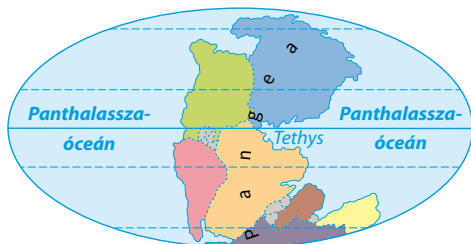
5.

Medencejelleg a Kárpát-medencében

Véd vagy korlátoz a hegykoszorú?

Az Alpok, a Dinári-hegység és a Kárpátok koszorúja által körülölelt medencevidék Európa egyik legegységesebb nagytája. 330 000 km² kiterjedésű földrajzi egység, ami a legfeltűnőbb képződmény Európa domborzati térképén vagy egy műholdfelvételen. Hogyan alakult ki? Hogyan hat az éghajlatra, a vízrajzra és más földrajzi tényezőre a medencejelleg? Ennek járunk utána.

1. a) Keresd meg az atlaszban a Kárpát-medence-vidék földtani térképén, hogy hol húzódik ma az egykori lemezdarabok szegélyvonala!
b) Melyik lemezdarabon van a lakóhelyed?

5.1. A Pangea feldarabolódásának kezdete

Mely mai kontinensek elődei ismerhetők fel az ábrán?

2. Modellezzétek két színes papírral a kőzetlemezek mozgását a medencevidék területén az 5.2. ábra és a szemelvény alapján!

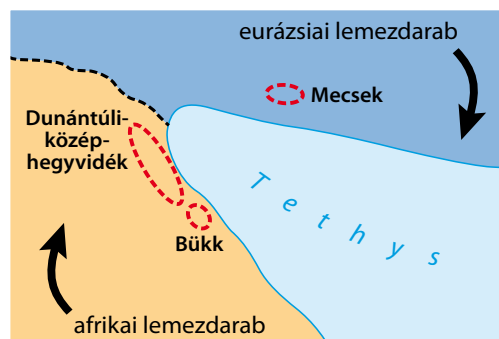
Hazánk két lemez határán

Az óidő végén uralkodó szuperkontinens a középidőben kezdett feldarabolódni, egy egyre növekvő óceán, a **Tethys** választotta ketté (5.1.). Benne nagy vastagságban tengeri és szárazföldi eredetű **üledékek** halmozódtak, amiből évszázmilliók során a hegységeket felépítő mészkövek és dolomitok keletkeztek. Eközben a szárazföldön kőszén-, mangánérc- és bauxittelepek képződtek. A középidő végén a kőzetlemezek mozgásirányának változása miatt újra közeledni kezdett egymáshoz az Eurázsiai-lemez és az Afrikai-lemez. A lemezek ütközése miatt a szegélyükről leváló kisebb lemeztöredékek egymás peremére tolódtak. A harmadidőszak közepére két nagyobb lemezdarab alakult ki belőlük, amik kb. 25 millió éve már a mainak megfelelően helyezkedek el (5.2.). A délről érkező **afrikai eredetű** kőzetlemezdaráb lassú forgással északra nyomult, beékelődött az északról közelítő, **eurázsiai eredetű lemezdarabba**. A korábban közöttük lévő óceáni lemezdarab felemésztdött, amit vulkáni tevékenység követett. A 20 millió évvel ezelőtt kezdődött kitörések csak néhány tízezer éve szűntek meg. A vulkánosság emléke az ércképződés. A Kárpátok hegyeiben színes- és nemesfémérc-készletek alakultak ki.

Leegyszerűsítve: a Bakony és a Vértes középi-dei üledékei az akkori Afrikai-lemez északi peremén keletkeztek, a Mecsek középi-dei üledékei pedig az akkori Eurázsiai-lemez déli peremén rakódtak le.

Távoli rokonok találkozása 100 millió év után

A Kárpát-medencevidéket hiába keresnéd a földtörténeti régmúltat ábrázoló térképeken. Csak 25 millió évvel ezelőtt került egymás közelébe az a két kőzetlemeztöredék, amelyek forgolódása és préselődése következtében összeállt a **Kárpát-medence**, és a pereméhez gyűrődött, kiemelkedett a Kárpátok íve.

5.2. A Kárpát-medencevidék szerkezetének kialakulása

Hogyan lett a nagy „lavór”?

A Kárpátok ívén belül fekvő medencét a korábbi óceán maradványa, a **Pannon-tenger** töltötte ki a harmadidőszak végén (5.3.). Elmozsarasodó tengerpartjain kőszén-, medencéje fenekén pedig kőolaj- és földgázkincs keletkezett az évmilliók során. A környező hegységekből a medence belseje felé siető folyók nagyon sok hordalékot (kavicsot, homokot, agyagot) szállítottak, amit leraktak, amikor a hegységből a síkságra értek. Emiatt a beltenger gyorsan töltődött, egyre kisebb tóvá zsugorodott, végül utolsó maradványai is eltűntek. Az egykori tengeri-tavi üledékekben található **felszín alatti vízkészlet** (artézi víz, hévíz, ásványvíz) a Kárpát-medencevidék egyik legértékesebb természeti kincse.

5.3. A Kárpát-medence a levegőből

5. Készíts tájleírást a Kárpát-medencevidékről az 5.3. ábra alapján! Törekedj az általános jellemzők megfogalmazására! Az eltérő adottságú részeit hasonlítsd össze egymással!

5.5. A Pannon-beltenger 10 millió évvel ezelőtt) a mai országhatárokhöz, városokhoz viszonyítva

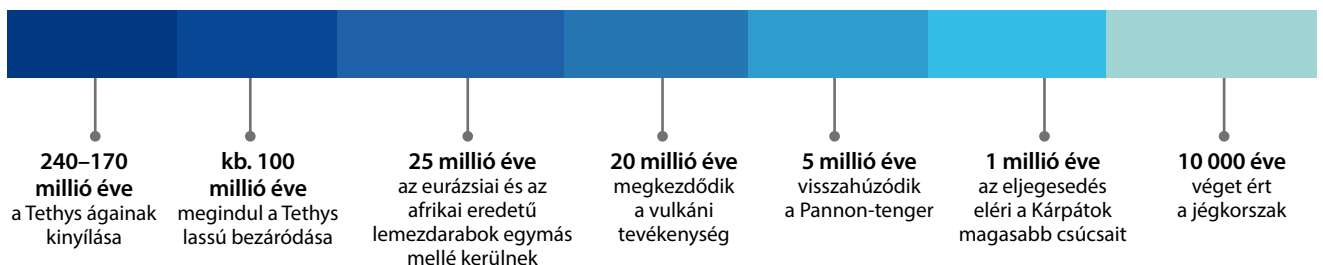
A **jégkorszakban** észak felől előrenyomuló jég nem érte el a Kárpát-medence területét. Azonban a hegység magasabb részeit állandóan jégsapkák fedték a hűvösebb éghajlat miatt. A **jég csipkésre csiszolta** a hegygerinceket, meredek csúcsokat és kisebb mélyedéseket hozott létre, amiket a jég elolvadása után víz töltött ki. Ezek a kis, festői szépségű tavacsák a **tengerszemek**, ma fontos idegenforgalmi célpontok (pl. a Csorba-tó a Magas-Tátrában). A **gleccserek** mozgása is koptatta a kőzeteket, a folyók V keresztmetszetű völgyeit **U alakúvá** formálva át. A Kárpát-medencevidék belső területeinek felszínét a **folyók és a szél** alakították. Az észak felől fújó szelek apró szemű port fújtak ki a folyók hordalékúpjaiból a medence belseje felé, amiből **lösszakarók** keletkeztek.

6. Olvass az 5.5. ábra térképéről!

- Hol hullámozott a Pannon-tenger?
- Nevezd meg a tengerből kiemelkedő sziget-hegységeket!
- Mely mai városok környékén találhatók a mélyben a beltengerben keletkezett üledékek?

7. a) Hogyan keletkeztek a Kárpát-medence ásványkincsei?

- Milyen öskörnyezetben képződtek a kőszének?
- Mik a feltételei a kőolaj és a földgáz keletkezésének?

5.4. A Kárpát-medence fejlődésének főbb eseményei

8. Hogyan befolyásolják az éghajlat-alakító tényezők az egyes éghajlati elemeket? Mutasd be, hogy mely tényező milyen irányban érvényesül!

9. a) Nevezd meg az 5.6. ábra diagramjain ábrázolt éghajlatokat!
b) Az 5.6. ábra alapján fogalmazd meg hasonlóságokat és eltéréseket az éghajlatok között!

10. a) Hogyan függ az évi csapadékmennyiség és az évi közepes hőingás az óceántól való távolságtól (5.2. táblázat)?
b) Hogyan befolyásolja a medencében elfoglalt helyzetet a csapadékmennyiséget és a hőingást (5.3. táblázat)?

11. a) Mi a domborzat szerepe az éghajlati elemek alakításában?
b) Igazold az elképzelésedet az 5.1–5.3. táblázatok tanulmányozása után!

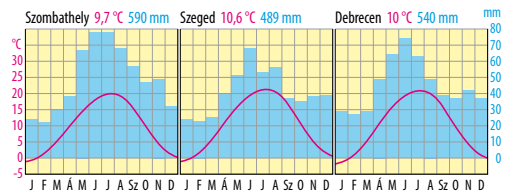
Változatos éghajlat, szeszélyes időjárás

A Kárpát-medencevidék éghajlata északnyugaton **nedves kontinentális**, ami kelet felé fokozatosan adja át a helyet a **száraz kontinentális éghajlatnak**. Noha a medence már távol fekszik az uralkodó légáramlás irányából eső (Atlanti-) óceántól, az **Észak-atlanti-áramlás** 2,5 °C-kal emeli a terület évi középhőmérsékletét. Nyugatról óceáni, délről pedig mediterrán hatás éri a területét. Az átmeneti jelleg miatt a medencevidék éghajlata **szélsőséges**. Hirtelen változik, télen nagyon hideg, nyáron nagyon meleg lehet, és gyakran hosszú az **aszályos időszak**. Mivel az időjárás eseményei a Kárpát-medencevidéktől távolabb (pl. Atlanti-óceán, Szibéria, Arab-félsziget) zajló légköri folyamatok során alakulnak ki, az időjárás még inkább hajlamos a nagy kilengésekre.

Az **évi középhőmérsékletet** alapvetően a **földrajzi szélesség** és a **domborzat** határozza meg. A legmelegebbek a medence alacsony, déli részei, a leghidegebbek pedig a Kárpátok magasabb területei. Míg a Dél-Alföldön a 12 °C-ot is meghaladja az évi középhőmérséklet, 2000 méter felett már 0 °C-nál is alacsonyabb.

A **csapadék** Európában nyugatról keletre megfigyelhető csökkenését a medencehelyzet módosítja. A medencét körülvevő hegységek felemelkedésre kényszerítik a légtömegeket, így nedvességük könnyen kicsapódik. A medence belsejébe leereszkedő levegő már szárazabb, így ott kevesebb a csapadék. Az évi csapadék mennyiségét tehát az **óceántól való távolság** mellett a **domborzat** és a **medencében elfoglalt helyzet** is befolyásolja. A legcsapadékosabbak a magas fekvésű, nyugati peremterületek (több mint 1400 mm/év), legszárazabbak pedig az Alföld középső tájai (kevesebb mint 500 mm/év).

Az Atlanti-óceán felől érkező szelek

5.6. Éghajlati diagramok a Kárpát-medencéből

Város	Tengerszint feletti magasság (m)	Évi csapadékmennyiség (mm)	Évi középhőmérséklet (°C)
Szeged	84	489	10,6
Miskolc	130	533	9,6
Szombathely	216	590	9,7

5.1. táblázat. A tengerszint feletti magasság hatása az éghajlati elemekre

Város	Távolság az Atlanti-óceántól (km)	Évi csapadékmennyiség (mm)	Évi közepes hőingadozás (°C)
Győr	1435	595	20,9
Budapest	1540	533	21,1
Szolnok	1630	495	22,6

5.2. táblázat. Az óceántól való távolság hatása az éghajlati elemekre

Város	Távolság a medence közép-pontjától (km)	Évi csapadékmennyiség (mm)	Évi közepes hőingadozás (°C)
Szolnok	43	495	22,6
Debrecen	110	540	22,3
Siófok	190	557	21,9
Szombathely	302	590	20,6

5.3. táblázat. A medencebeli helyzet hatása az éghajlati elemekre

az Egyenlítőtől való távolság	a tengerszint feletti magasság	az óceántól való távolság	a medence közepétől való távolság
évi középhőmérséklet	évi középhőmérséklet	évi csapadékmennyiség	évi csapadékmennyiség
évi napfénytartam	évi közepes hőingadozás	évi közepes hőingadozás	évi közepes hőingadozás
	évi csapadékmennyiség		évi napfénytartam

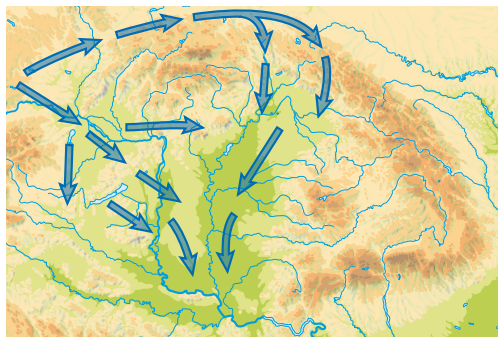
5.7. A Kárpát-medence éghajlatát alakító tényezők

csak a hegységeken átkelve juthanak a medencébe, emiatt sebességük jelentősen csökken. Erősebb szelek csak a lealacsonyodó hegyvonulatok között, a hágókban, az úgynevezett **szélkapukon** (pl. az Alpok és a Kárpátok közötti Dévényi-kapun) keresztül fújnak (5.8.). A gyengébb szelek okozzák, hogy télen a hideg, nehéz levegő vagy a **légszennyező anyagok** hosszú időre megrekednek a medencében.

Víz a medencében

A Kárpátok vízválasztója a hegyvonulat külső ívén húzódik, ezért a Kárpát-medencevidék folyói befelé igyekeznek. Az ingadozó vízjárású folyók a Duna, ezen keresztül a Fekete-tenger vízgyűjtő területéhez tartoznak. Évente két árvíz vonul le rajtuk: tél végén, tavasz elején a hóolvadásból származó **jeges ár** és tavasz végén, nyár elején a sok eső miatti **zöldár**. A Dráván és a Száván egy őszi árhullám is megfigyelhető, ami a mediterrán hatás következménye.

Hazánk a medence legmélyebb részén helyezkedik el. Emiatt a kis esésű folyók nem alkalmasak vízenergia-termelésre. Kedvező adottság, hogy folyóink vízkészlete tízszeresen haladja meg az ország területén lehullott csapadék mennyiségét. Azonban kedvezőtlen, hogy a terület kiszolgáltatott az áradásoknak és a vízszennyezésnek. Mivel a Kárpát-medencevidék vízkészletén több ország osztozik, a vízzel kapcsolatos intézkedések (pl. vízerőmű építése, folyó elterelése, védekezés az árvizek ellen, vízszennyezés elkerülése) csak több ország együttműködésével valósítható meg.

5.8. A gyakori szélirányok a Kárpát-medencevidéken

Milyen irányú szél jellemző a medencevidék nyugati és keleti területein? Miért?

5.9. A 2013. júniusi árvíz a pesti Duna-parton

- 12.** a) Kísérd végig az atlasz domborzati térképén a Kárpátok gerincén futó vízválasztót! Melyik folyó fut kifelé, az Északi-tengerbe?
b) Milyen előnyökkel, illetve hátrányokkal járhat a medencében összefutó vízhálózat a medence belsejében, illetve a peremén elhelyezkedő területek számára?

- 13.** a) Készítsétek el homokasztalon a Kárpát-medencevidék modelljét!
b) Öntsetek vizet a hegyvidék különböző részeire! Mi történik a vízzel a medence közepén?
c) Ismételjétek meg a vizsgálatot úgy, hogy a medence belsejéből eltávolítjátok a hegyeket! Figyeljétek meg, hogyan éri el a víz a medence belsejét!

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Hogyan magyarázza a lemeztektonikai elmélet a Kárpát-medencevidék kialakulását?
2. Mi a magyarázata annak, hogy Magyarország gazdag hévizekben?
3. Hogyan határozza meg a medencefekvés a Kárpát-medencevidék éghajlatát?
4. Milyen időjárási veszélyhelyzetek fordulnak elő a Kárpát-medencében? Próbáld magyarázni azokat!
5. Mi az oka és a következménye a Kárpát-medencevidék befelé forduló vízhálózatának?
6. Milyen megoldásai lehetnek a vízzel kapcsolatos problémáknak?

Fogalmak

medencejelleg • vulkánosság • jégkorszak • gleccser • tengersizem • V és U keresztmetsztű völgy • lösz • mérsékelt szárazföldi terület • szárazföldi terület • nedves kontinentális éghajlat • száraz kontinentális éghajlat • szélkapu • aszály • vízhálózat • jeges ár • zöldár • árvízvédelem • vízszennyezés

6.

A Kárpát-medencevidék nagytájai

Utazás a medenceségben

A Kárpát-medencevidék legmagasabb és legalacsonyabb pontja között kerekén 2600 méter a szintkülönbség. Vad magashegységek, szelíd középhegységek, lankás dombok és tengersík vidékek váltják egymást. Petőfi az Alföldet választotta. Te melyik tájat talárod a legszebbnek?

1. Milyen jellemző tájak alkotják a Kárpát-medencevidéket? Mondd el!
2. Hogyan alakult ki a Kárpátok vonulata?
3. a) Mérijétek le az atlaszban a Kárpátok egyes részeinek a hosszát!
b) Álljatok fel a tanyában úgy, hogy megformáljátok a Kárpátok ívelt vonulatát! Nyissatok kaput a vonulaton az egyes részeinek a határánál!
c) Számítsátok ki, hogy hány tanulónak kell egy-egy részt alkotnia!

Nagytájak a medencevidéken

A Kárpát-medencevidék nagytárait két csoportra oszthatjuk: a hegységkeretet a **Kárpátok** és a **Keleti-Alpok** alkotják, a medence belsejét, a **Pannon-medencét** pedig két hegység (Dunántúli-középhegység és az Erdélyi-szigethegység) tagolja **három részmedencére**. Nyugati fekvésű részmedencéje a **Duna–Morva–Rába-medence**, benne a Kisalfölddel, az Alpokaljával és a Bécsi-medencével. Legnagyobb a középső, a Duna–Tisza-medence, benne a hatalmas, Alfölddel, legmagasabb fekvésű keleti részét pedig az Erdélyi-medence foglalja el.

A Pannon-medencét ölelő hegykoszorú

A hegységív 1500 km hosszú íves vonulatát **hágók** tagolják négy, az égtájokról elnevezett részre (6.3.). A Kárpátok íve **négy vonulatba** rendeződik. A legmagasabb, **központi vonulat**át a legidősebb, óidei átkristályosodott kőzetek alkotják. Hogyan lehetséges ez, hiszen már tudod, hogy alapvetően a harmadidőszakban keletkezett?

6.2. A Kárpát-medencevidék nagytájai

6.3. A Kárpátok részei

belső vonulat	központi vonulat	szirtöv	külső vonulat
vulkáni (andezit, riolit, bazalt és tufák)	kristályos (gránit, kristályos pala)	tengeri üledékes (mészkö, dolomit)	tengeri üledékes (homokkő, márga)
újidő harmad- és negyed-időszak	óidő	középidő, újidő harmad-időszaka	középidő, újidő harmad-időszaka
Északnyugati-Északkeleti-és Keleti-Kárpátok	Északnyugati-, Keleti-és Déli-Kárpátok	Északnyugati-és Keleti-Kárpátok	Északnyugati-, Északkeleti-és Keleti-Kárpátok

6.1. A Kárpátok vonulatának jellemzői

Itt préselődtek a kőzetlemezdarabok, és közben átkristályosodott az anyaguk. A **belső vonulat** a legfiatalabb: az újidei vulkánosság hozta létre. Ugyanis a hegység felpréselődése, kiemelkedése és a medence besüllyedése nagy feszültségekkel járt, ami utat nyitott a magmának. A központi és a vulkáni vonulat között helyenként mészkőszirtok bukkanak ki, anyaguk a középidői tengerből emléket őrzi. Kívülről **homokkővonulat** fogja keretbe a hegységet, aminek anyaga a hegységet még egy ideig körülvevő harmadidőszaki tengerekben rakódott le.

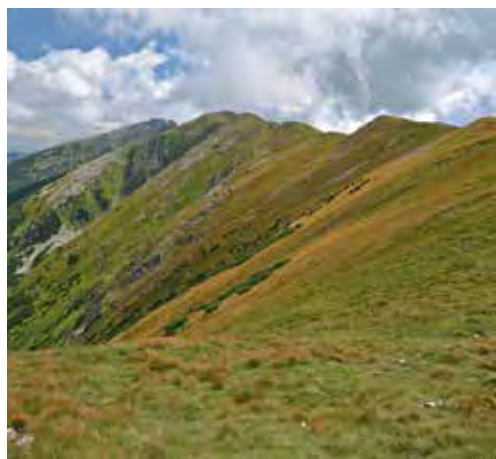
Az Északnyugati-Kárpátokban fekszik az egész Kárpátok legmagasabb tagja, a gránitból felépülő Magas-Tátra (Gerlachfalvi-csúcs 2655 m). Magassága és északi fekvése miatt a hegység mai képe nagy vonalakban a jégkorszaki eljegesedés idején alakult ki. Változatos, vad szépségű tájai sok turistát vonzanak, a Magas-Tátra Nemzeti Parkban környezetvédelmi okokból már korlátozni kell a látogatók számát és az általuk bejárható területeket. A délebbre fekvő Alacsony-Tátra csúcsait jég nem borította. Mai felszínét leginkább a folyók alakították. Az Északkeleti-Kárpátok szélesebb, alacsonyabb hegyeit hágók (Vereckei- és Uzsoki-hágó) tagolják, amiken fontos közlekedési útvonalak vezetnek keresztül. Itt található a Tisza forrása is.

6.4. A vulkáni kőzetek kora a Kárpátok egyes hegységeiben

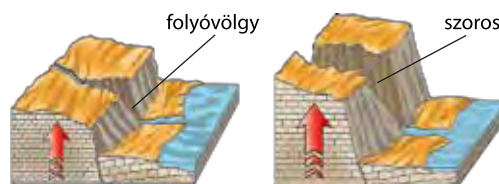
6.5. A Békás-szorost szegélyező sziklák helyenként néhány méterre közelítik meg egymást

6.6. A Magas-Tátra és az Alacsony-Tátra

Míg a hegység többi részén a vulkáni működés nyomai csak részben vehetőek észre, addig a Keleti-Kárpátokban épebben megmaradt vulkáni kúpok és krátereket is találhatunk. A hegységben a mészkősziklák helyenként szűk szorosokat alkotnak, ahol a függőleges kőzetsfalak néhány méterre is megközelíthetik egymást (6.7).

A Déli-Kárpátok legmagasabb tagjai (Fogarasi-havasok, Retyezát) alig maradnak el a Magas-Tátrától. Hasonlítanak rá abban is, hogy déli fekvésük ellenére felszínüket a jég formálta át.

6.7. A szoros kialakulása

4. a) Keresd meg a Kárpátok legmagasabb csúcsát az atlaszban! Hasonlítsd össze a magasságát a többi európai hegység legmagasabb csúcsával!

b) Állítsd magasságuk szerinti csökkenő sorrendbe a következő hegycsúcsokat az atlasz segítségével: Babia Gora, Gerlachfalvi-csúcs, Hoverla, Nagy-Pietrosz, Nagy-Hagymás, Moldoveanu, Páreng!

5. a) Hogyan függ össze a kőzetek fiatalodásának iránya (6.4.) az előző leckében tanult lemezalábukás időpontjával? b) Hol bukott alá korábban és hol később a kőzetlemez?

6. a) Nézd meg az atlaszban, mekkora különbség van a két hegység legmagasabb csúcsa között! b) Hasonlítsd össze a két képen látható hegycsúcsokat (6.6.)! Milyen felszínformákat fedezel fel rajtuk? Mely külső erő hozta ezeket létre? Mi lehet az eltérések magyarázata?

7. Hogyan alakult ki a mészkősziklák között húzódó szoros? Magyarázd meg a 6.7. ábra segítségével!

8. a) Keresd meg az atlaszban a Tisza másik forrását, valamint hogy hol folynak össze!

b) Az alábbiak közül mely folyók erednek még az Északkeleti-Kárpátokban: *Garam, Vág, Latorca, Szamos, Ung, Laborc*?

9. Hogyan változnak az éghajlati elemek a tengerszint feletti magassággal?

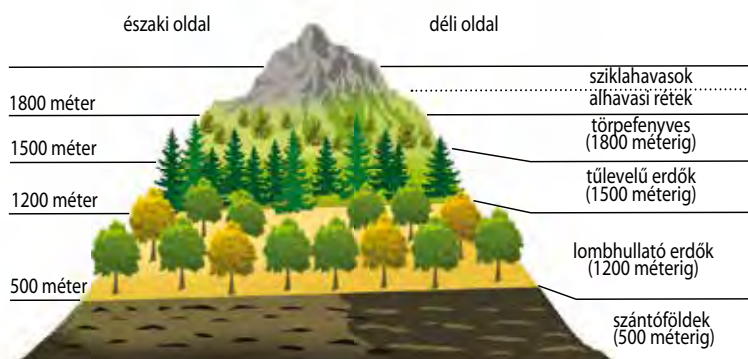
10. a) Milyen tengerszint feletti magasságú lehet a 6.8. képen ábrázolt táj?

b) Mely gazdálkodási forma jellemző a területre? Miért?

c) Gyűjts földrajzi fogalmakat, amelyek eszedbe jutnak a képről!

6.8. Táj az Erdélyi-medencében

6.9. Növényzeti övek a Kárpátokban

Függőleges övezetesség a Kárpátokban

Az alföldi területek természetes növényzete az erdős puszta, amit napjainkra szinte teljesen kiirtottak, helyét szántóföldek, legelők foglalják el. Ezeket a dombságokban lombhullató erdők váltják fel. A magasabb területeken a növényzet **függőleges övezetessége** jellemző. Elevenítsd fel az erről tanultakat a 6.9. ábra segítségével!

A medencevidék belsejében

Az **Erdélyi-szigethegységet** az Alföldtől a **Király-hágó** választja el. Rajta keresztül haladtak azok az utak, amelyek összeköttették a történeti Erdélyt Magyarország központi területeivel. Az Erdélyi-medence felszínét tengeri és folyami üledékek építik fel. Gyakoriak az agyagos kőzetek, amik csapadékosabb időszakokban veszélyes földcsuszamlásokat okozhatnak. A medence keleti részén, a Kárpátok kanyarjában a székelyföldi medencék sorakoznak.

Gáz van... és só

Az Erdélyi-medence földgázban és kősóban gazdag. Utóbbi bányászata a Sóvidéken több ezer éves múltra tekint vissza. Ma Parajdon a sóbánya, Szovátán a sós tavak idegenforgalmi látványosságok és gyógyhelyek is egyben. A vidék kincse a harmadidőszak végén egy elzárt tengerből fokozatos kiszáradásával, a só vízből való kicsapódásával keletkezett. A szovátai Medve-tó felszínén édesvíz van, ám a napsugarak behatolnak a mélyben található sós vízbe is, mely 40-50 °C-ra felmelegedve hosszan tárolja a hőt. Sótartalma eléri a 30%-ot, vagyis nyolcszor sósabb az óceánok vizénél. A Medve-tó keletkezési idejét pontosan ismerjük: 1875. május 27-én, 11 órakor alakult ki egy víznyelő eltömődése miatt.

6.10. Csarnok a parajdi sóbányában

Az ember környezetalakító tevékenysége

A Kárpát-medencevidék arculatát az utóbbi néhány ezer évben az ember formálta át. A mezőgazdaság terjedésével új termőföldekre is szükség volt, így megkezdődött az **erdők irtása**.

A medence alacsonyabban fekvő területeiről (Alföld, Kisalföld) az utóbbi néhány száz évben szinte teljesen eltűntek az erdőségek. A 20. században az erdőirtás már a hegyégeket sem kerülte el. Fő oka azonban a fa ipari felhasználása és a legeltetés volt. A megmaradt **erdők védelme**, újak telepítése csak az utóbbi néhány évtizedben került előtérbe. Az alföldi futóhomok mozgását pedig növényzet (pl. gyümölcsfák, szőlő, akác) telepítésével kötötték meg.

Az ember másik nagy környezetátalakító tevékenysége a vízszabályozás. Az alföldeken rendszeresen megáradó folyók hatalmas területeket öntöttek el, megnehezítve ezzel a mezőgazdasági termelést, a közlekedést, veszélyeztetve a településeket. Ezért az 1700-as évek óta egyre több mocsarat csapoltak le, a kanyargó folyókat új mederbe terelve kiegyenesítették, partjaikra gátakat emeltek.

Kapun át távozik a Duna

A Déli-Kárpátok és a Szerb-érchegység között látványos szurdokkal tört utat magának a Kárpát-medencevidéket elhagyó Duna. Ez a 134 km hosszúságú **Vaskapu-szoros**, melynek legszűkebb részén a folyó medre 150 méterre húzódik össze. A veszélyes örvények és kiálló sziklák miatt az 1970-es évekig a folyó alig hajózható, rettegett szakasza volt. A Vaskapu-vízerőmű megépítése azonban 33 méterrel emelte meg a Duna vízszintjét, így az áramlások lelassultak, a veszélyes sziklák pedig biztonságos mélységbe kerültek.

6.11. A Vaskapu erőműve és a gáton épült híd

Melyik két országot köti össze?

Fogalmak

hegyvonulat • szoros • függőleges övezetesség • földcsuszamlás • erdőirtás • folyószabályozás • holtág • Pannon-medence • Északnyugati-Kárpátok • Magas-Tátra • Északkeleti-Kárpátok • Vereckei-hágó • Keleti-Kárpátok • Hargita • Déli-Kárpátok • Vaskapu • Erdélyi-szigethegység • Király-hágó • Erdélyi-medence

Egy geológia iránt érdeklődő amerikai fiatalokból álló társaság többnapos kirándulást tervez a Kárpátokban. Mike-ot az egykori vulkánok nyomai vonzzák a legjobban, Hannah-t az ősmaradványok nyűgözik le, Ralph az égbe törő, keskeny hegygerinceken túrázik a legszivesebben, Maggie-t pedig a tengerben lerakódó, egymásra rétegződő kvarctartalmú anyagok képződése érdekli. Adj tanácsot az amerikai fiataloknak a 6.1. ábra segítségével: a Kárpátok melyik részét látogassák meg, hogy mindegyikük megtalálja a számára legvonzóbb célpontot!

6.12. A Kárpátok

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Milyen kőzetek építik fel a Kárpátok egyes vonulatait? Adj magyarázatot a kialakulásukra!
2. Fogalmazz meg hasonlóságokat és eltéréseket a Kárpátok fő részei között! Indokold az eltéréseket, a közöttük lévő különbségekre!
3. Mely külső erők alakították ki a Kárpátok mai felszínét? Milyen felszínformák jellemzik?

7.

A medence mint társadalmi-gazdasági egység

A birtokba vett medence – Csoportmunka

„Őseinket felhozád Kárpát szent bércére...” – írja Kölcsey Ferenc nemzeti imádságunkban, a Himnuszban. A Kárpát-medencében letelepedő eleink településeket alakítottak ki, művelés alá vonták a földeket... Az egykor szinte érintetlen tájat folyamatosan formálták, alakították. Hogyan? – erre keressük a választ a leckében.

Nézzetek utána a könyvtárban, az interneten a kiválasztott témának!

Gyűjtsetek minél több információt! Figyeljete arra, hogy ne csak egy forrást használjatok! Kényelmes megoldásnak tűnik a Wikipédia az adott témát érintő oldalának kimásolása. Ez azonban nem jelent elmélyült, érdemi munkát!

Mit keressetek?

Minél több adatot, képet, ábrát, leírást, magyarázatot. Olyan információkat, amelyek lehetővé teszik a téma minél alapsabb megismerését. Biztos, hogy a források egy részét nem fogjátok közvetlenül beépíteni a beszámolóba. Azt azonban, hogy mi lesz hasznosítható, a gyűjtőmunka elején még nem tudhatjátok, ugyanakkor elősegíti, hogy kellő alapossgal dolgozzátok fel a témát. Ne feledjétek! Ahhoz, hogy meggyőző legyen a bemutató, mindenképpen több ismerettel kell rendelkeznetek a hallgatóságnál.

7.1. Határidőnapló a prezentáció elkészítéséhez

Készítsetek ehhez hasonlóat a tervezéshez!

A leckében lévő leírásokban, magyarázatokban nem törekszünk teljességre, inkább munkába hívunk titeket. Több feldolgozásra érdemes témát ajánlunk, de természetesen magatok is kereshettek ilyeneket. Válasszatok ki a kék címmel jelölt (A–F) témákból egyet, és készítsetek belőle rövid, digitális bemutatót!

Alakítsatok 3-4 fős csoportokat! Válasszatok meg a csapat vezetőjét! Ő lesz az, aki összefogja a munkát, egyeztetni és szétosztja a feladatokat és összesíti az információkat. Nézzétek meg, hogy miről szólnak az egyes témák! Szavazzatok a csoportban, hogy kinek melyikhez van kedve! Döntsetek!

1. Az ötlet – Válasszatok témát!

2. A cél – Mutassátok be a feldolgozott témát!

Készítsetek számítógépes bemutatót az általatok összegyűjtött és rendszerezett információkból! (A bemutató 5-10 db diából áll, amiben képek, ábrák és rövid szöveg felhasználásával mutatunk be valamilyen megfigyelést, összegyűjtött anyagot vagy kutatási eredményt.)

Mutassátok be a bemutatót társaitoknak egy 5-5 perces kiselőadás keretében!

3. A tervezés – Ki, hol, mikor, mit csinál?

Készítsetek időbeosztást! Határozzátok meg, hogy ki, mikor, mely lépéseket végzi el! Állapítsátok meg azokat a határnapokat, amikorra egy-egy részfeladattal mindenképpen el kell készülnötök! A befejezést sose hagyjátok az utolsó napra! Így akkor is marad időtök a feladat elvégzésére, ha valamilyen ok miatt nem tudjátok az eredeti tervet tartani. Alakítsatok ki egy „riadóláncot” vagy egy zárt körű facebook-csoportot! Így mindenki pontosan tudni fogja, hogy egy nem várt esemény esetén kit kell értesítenie.

4. A bemutató készítése

A szakértők úgy tartják, hogy az első vetített oldalnál eldől, hogy odafigyel-e a hallgatóság a bemutatóra. Tehát nagyon fontos a hatásos kezdés és a maradandó befejezés.

Egy figyelemfelkeltő címmel, érdekes megjelenéssel szerezhető meg a közönség figyelme. Figyeljete a helyesírásra! Egyetlen hiba tönkretelheti még a legkiválóbb előadást is.

5. A bemutatás

A közös munka bemutatása úgy az igazi, ha mindenki szerephez jut. Egyeztessétek előre, hogy ki milyen szöveget mond!

Ne az adott dia szövegét „olvassátok fel”! A megfigyeléseitekről a leírtaknál sokkal bővebben is beszélhetek. Az előadás során kézmozdulattal vagy szóbeli utalással jelezzétek, hogy melyik ábráról, képről stb. beszéltek éppen!

Próbáljátok el néhányszor a kiselőadást! Akkor lesz igazán értékes, ha a szövegeteket nem felolvassátok, hanem – a jegyzetetekbe bele-belenézve – szabadon (fejből) mondjátok.

A. Hol lakunk? – a Kárpát-medence települései

A honfoglalást követően őseink életmódja megváltozott. A nomád (vándorló) állattartást a letelepült (helyhez kötött) földművelő-állattartó életmód váltotta fel. Ezzel együtt járt a falvak kialakulása.

1. Mutassátok be történelmi ismereteiteket és a gyűjtőmunka alapján, hogy mely természeti és társadalmi-gazdasági tényezők hatottak kedvezően a települések létrejöttére! Mutassatok be konkrét településpéldákat is! Használjátok a feladat megoldásához a Google Föld programot! Szerkesszetek ábrákat, amelyek érzékeltetik a települések kialakulását befolyásoló feltételeket!

2. Milyen általános kapcsolat van a domborzat, a települések területe, a települések lélekszáma és a települések száma között?

A települések létrejöttének egyik legfontosabb feltétele a vásártartás lehetősége. Nem véletlenül szerepel több Kárpát-medencei település nevében is a vásár szó. Hol alakultak ki vásárok?

- Az eltérő jellegű természetföldrajzi területek határán, az ún. vásárvonal mentén. Az eltérő természeti adottságú szomszédos tájakon más-más típusú gazdálkodás folyt. A megtermelt árut az emberek a vásárokon tudták eladni, a hiányzót pedig beszerezni.
- A folyók gázlójánál, azaz azokon a helyeken, ahol lóháton, vagy gyalogosan át lehetett kelni a vízfolyásokon. Általában itt építették meg az első hidakat, amelyek körül sokféle vásárokat tartottak (7.2.).

Legyen a prezentáció jól áttekinthető, azaz

- használjátok messziről is könnyen olvasható típusú és nagyságú betűket;
- kerüljétek a hosszú mondatokat, inkább csak szókapcsolatokat használjatok;
- figyeljete a szöveg és az ábrák megfelelő arányára;
- alkalmazzatok egyéb jeleket (pl. nyilakat, halmazokat, ikonokat) is!

Legyen a prezentáció harmonikus, egységes, azaz

- kerüljétek a rikító, harsány színeket;
- kerüljétek a zöld-piros, szürke-sárga színekombinációt;
- ne használjatok túl sok betűtípust, animációt!

Emeljétek ki a lényegét, azaz

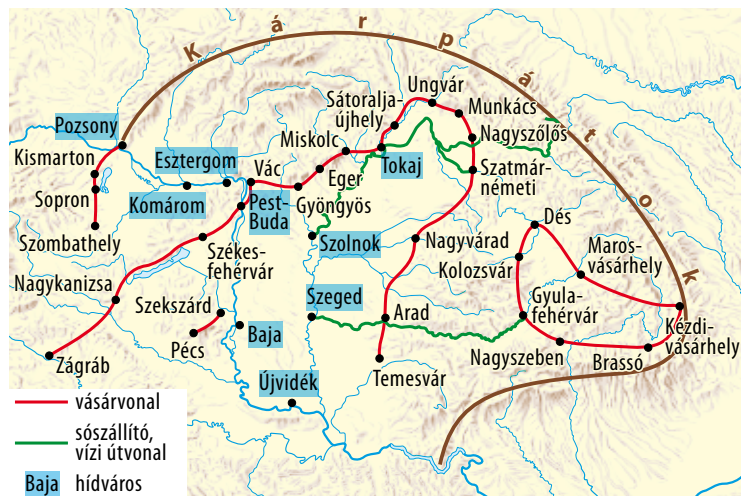
- ne akarjátok minden apró részletet feltüntetni!

Legyen a bemutató jól felépített, azaz

- egy dián egy fő gondolatot tárgyaljatok csak;
- legyen bevezetés, a téma figyelemfelkeltő felvetése (pl. meglepő adatokkal, humorral, az előadás vázlata);
- tárgyalás (a téma kifejtése);
- befejezés (összefoglalás, következtetés, továbbgondolandó kérdések)!

Az 1-6-6 szabálya:

- egy dián egy fő gondolatot tárgyaljatok csak;
- ne írjátok 6 sornál többet egy diára;
- egy sor maximum 6 szóból álljon!

7.2. A Kárpát-medence legfontosabb egykori vásár- és hídvarosai

Fővárosunk a Kárpát-medence központjában, a Budai-hegység és az Alföld találkozásánál kialakult vásárvonalon, a Duna partján fekszik, és a budai oldal magaslata jól védhető. Fejlődését segítette, hogy az utak és a vasutak itt futnak össze. A Kárpát-medencében egykoron a Duna, a Tisza és azok mellékfolyói voltak a legfontosabb közlekedési, szállítási útvonalak. A medence peremétől a belső területeire vitték az utast és az árut egyaránt. A torkolatoknál kirakott portékát aztán a medence központja, Pest-Buda felé szállították tovább szekéren. Napjaink út- és vasúthálózata is ezt a szerkezetet követi. Egységes rendszerét azonban a mai országhatárok megtörik.

Keressetek a Google Föld program segítségével eltérő szerkezetű településeket!

B. A föld művelése – a mezőgazdaság

A Kárpát-medence alföldjeinek tápanyagokban gazdag, jó minőségű talajai (pl. mezőségi talaj, barna erdőtalaj) vannak. A medencében a napsütéses órák száma magas, a csapadék mennyisége általában elegendő (vagy öntözéssel pótolható). A természeti adottságok tehát alapvetően jó lehetőségeket biztosítanak a **növénytermesztés** (szántóföldi növények, zöldségfélék, gyümölcsök) számára. Az alföldek szántóföldi művelésre kevésbé alkalmas területein és a hegységekben az állattenyésztés a főszerep. A jó minőségű legelőkön (nyugaton és a hegységekben) szarvasmarhát, a gyérebb legelőkön kecskét, juhot tenyésztnek.

Mutassátok be, hogy az egyes nagytájak milyen lehetőségeket adnak a mezőgazdasági termelésre!

- Mik a domborzati, éghajlati, talaj és vízrajzi jellemzőik?
- Ezek közül melyek kedveznek valamely mezőgazdasági tevékenységnek?
- Mik a veszélyeztető, kockázati tényezők?

C. Erdőirtás itt, árvíz ott

A hegységkeret felől érkező folyók egykoron tavaszszal és kora nyáron hatalmas területeket öntöttek el. Ez nemcsak a lakosságot fenyegette, hanem a földművelést is akadályozta. Az árvizek gyorsabb levonulása és a művelés alá vonható területek növelése érdekében a 19. században a kanyarulatok levágásával és part mentén védőgátak építésével szabályozták a medence folyóit.

7.3. A Kárpát-medence egyik legfontosabb gabonaféléje a kukorica

Mely állat tartása jellemző kukoricatermő vidékeken?

7.4. Őshonos kárpát-medencei állatfajták (mangalica sertés és racka juh)

Nézzetek utána, mely ősi háziállatfajták tenyésztése indult újra a Kárpát-medencében! Mi a „népszerűségük” oka?

7.5. Gyakran fenyegetik árvizek a medencevidéket (a 2006-os szolnoki árvíz)

A Kárpát-medence mint társadalmi-gazdasági egység

Készíthettek bemutatót a folyószabályozás folyamatairól, vagy annak pozitív és negatív következményeiről.

A Kárpát-medence egységes egészként működik. Ha a peremén magasodó hegyekben gyökerestől kivájják az erdőt, az hatással van a medence távolabbi, alacsonyan fekvő területeire is: a hegyoldalról akadálytalanul lerohánó víz lemossa a talajtakarót, és súlyos áradásokat idézhet elő a medencében.

1. Bemutathatjátok gondolattérképen az erdőirtás okait. Érzékeltethetitek, hogy milyen szempontból, kinek előnyös a változás.
2. Mutassátok be a hegységkeretben és a medencében végzett erdőirtás következményeit! Érzékeltethetitek a különbséget a gyökerestől való fakivágás és a tarvágás következményei között
3. Modellezzétek homokasztalon az erdőirtás negatív hatásait! Felvehetitek videóra, amit be is mutathattok.

D. Bányászat és környezetkárosodás

A hegységek számtalan ásványkincset rejtnek. Bányászatuk más-más területen, de évszázadok óta folyik. Ha a kitermelés helyszínén szennyezőanyag kerül a felszíni vagy a felszín alatti vizekbe, a folyók azt tovább szállítják a medence mélyebben fekvő területei felé. Így nemcsak a bánya közvetlen környezete, hanem a több száz kilométer távolságban lévő „szomszédok” is áldozatul esnek a szennyezésnek.

1. Keresettek példákat az interneten a Kárpát-medencét ért nagy környezetszennyezésekre az elmúlt évezedből. Erdemes ezek okát és következményét együtt bemutatni.
2. Gondoljátok végig, hogy a bányászat egyes formái (mélyszerinti kőszénbányászat, kőolajfúrás, felszíni kőbányászat, kavicsbányászat, ércbányászat) milyen környezeti veszélyekkel járnak! Gyűjthettek példákat arra, hogy milyen módszerekkel, technológiákkal próbálják csökkenteni, megakadályozni a környezetkárosítást.

E. Kik lakják a Kárpát-medencét?

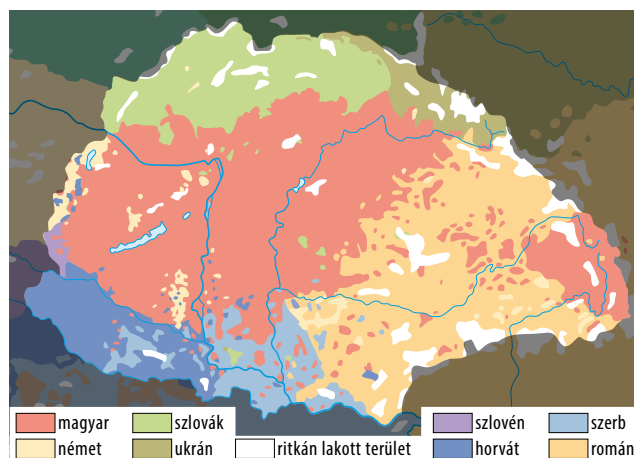
A Kárpát-medence majdnem ezer évig a Magyar Királyság területe volt. Napjainkban viszont több ország és nép is osztozik rajta. A magyarság hazánkban koncentráldik, azonban a határokon túl is vannak olyan térségek (pl. Felvidék, Kárpátalja, Erdély, Délvidék, Őrvidék), ahol – nemzeti kisebbségként – számos magyar él (7.7.). A magyar nyelv ápolása, a hagyományok féltő őrzése segíti őket magyarságuk megtartásában.

7.6. Tarvágás a Kárpátokban

1. Mutassátok be, hogy mely népek lakják a Kárpát-medencét!
2. Hogyan változott a medencében a magyarság aránya, területi megoszlása az évszázadok során?
3. Milyen történelmi oka van annak, hogy a magyarság több környező országban is nemzeti kisebbségként él? Melyek a legfontosabb központjaik?
4. Milyen jogok illetik meg az adott országokban a magyar nemzeti kisebbségeket? Nézzetek utána!
5. Mutassátok be a Kárpát-medence néprajzi tájait, csoportjait, azok szokásait, kultúráját! Tartsatok kiselőadást a székelyekről és a csángókról!
6. Milyen jelentősebb történelmi, kulturális emlékhelyeket ismertek a határainkon túl?

A **nemzeti kisebbség** egy olyan, az adott állam területén kisebbségben élő népcsoport, amely nem a többségi nemzettel, hanem egy másik állammal (az anyaországgal) azonosul.

7.7. Az egység mozaikjai: népek a Kárpát-medencében (2015)

Fogalmak

természeti feltételek • társadalmi-gazdasági feltételek • vásárvonal • iparváros • mezőségi talaj • barna erdőtalaj • folyószabályozás • erdőirtás • magyarság • nemzeti kisebbség

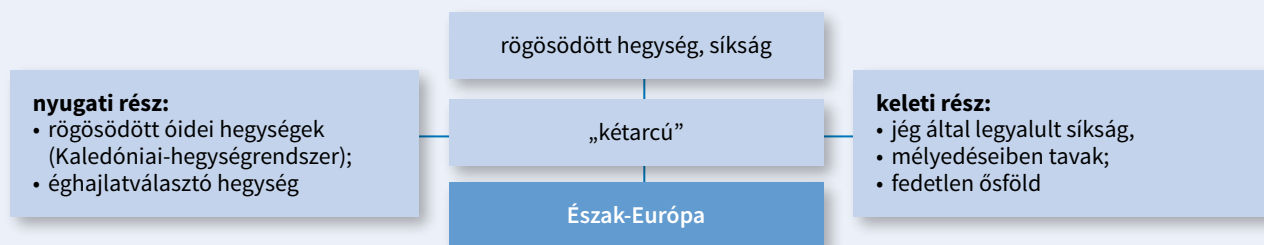
8.

Eurázsia nyugati félszigete

Milyen környezetben élünk? – Összefoglalás

Kontinensünk, Európa számtalan természeti csodával kápráztatja el a felfedezésére indulókat. Kies, asztallap simaságú vagy éppen hullámos felszínű alföldek, az évmilliók során rögökre darabolódott és megkopott hegységek, hófödte, csipkézett hegyvonulatok ejtik ámulatba a látogatót. A kontinens szívében búvik meg a magyarság hegykoszorúk által védelt otthona, a Kárpát-medence

Foglaljuk össze, hogy mit tanultunk a kontinensek sorában kicsinek számító, számunkra mégis oly fontos területről, ahol az emberek, országok egymással együttműködve képzelik el a jövőjüket!

Norvég idill

Bretagne vad tengerpartja

Dűnesor az Északi-tenger partján

A Földközi-tenger mentén

1. A Tengernyi élmény nevű utazási iroda már a jövő évi útjait tervezi. Mielőtt véglegesítenék a prospektusukat, odaadták azt egy szakértőnek, nézze át, és javítsa ki az esetleges hibákat. Segítsd Te is a munkájukat! Indokold is meg az iroda munkatársának, hogy miért szükségesek a javítások!

1. ...Hajónk július 22-én napnyugta előtt egy órával (17 órakor) fut ki Tromsø kikötőjéből. A szigetekkel, sziklaszirtekkel tagolt öbölből kiérve visszatekinthetünk az akkor már gyönyörűen kilátogatott városra. (Több utasunk is kérdezte, ezért szeretnénk jelezni, hogy – a téli hónapokkal ellentétben – nyáron nem kell attól tartani, hogy a norvég öblök befagynának.)...

2. ...A következő napokon Európa nyugati partjai mellett haladunk. Útközben az itt felsorolt kikötővárosokban állunk meg: Hamburg, Rotterdam, Brüsszel, London. A városnézésekhez kényelmes szandált, könnyű nyári viseletet javasolunk. Esőre egyik helyen sem kell számítani...

3. ...A La Manche-on átjutva Normandia és Bretagne tagolt, a tenger által folyamatosan épített partvidékét csodálhatjuk a fedélzetről. A híres francia borvidék, Bordeaux közelében a part megváltozik: szinte nyílegyenesen fut. A hosszú homokos, mély vizű part és a vele párhuzamosan húzódó dűnesor igazán látványosan szemlélteti a tenger pusztító munkáját...

4. ...Az Atlanti-óceánról az Appennini-félszigetet megkerülve a Gibraltári-szoroson keresztül érkezünk meg a Földközi-tengerre. A spanyol partok mentén hajózva igazi mediterrán tájjal találkozunk: összefüggő fenyőerdők kísérik utunkat. E térségben nyáron rövid ideig szinte minden nap esik az eső. A hőmérséklet azonban magas, így a csapadék kellemes felfrissülést hoz...

5. ...Az út elején a Francia-középhegység csipkézett, nyáron is hófödte hegycsúcsaiban gyönyörködhetünk, majd az „Alpi-Európa” rögökre darabolódott hegyeinek széles völgyeiben haladunk tovább. Így érkezünk a jégkorszaki jég által simára gyalult, mediterrán Pó-alföldre, ahol narancs-, citrom- és olívaültetvények hívogatnak...

6. ...Bécsből – Pozsony, Budapest, Szeged és Arad érintésével – a Székelyföld történelmi központjába, Székelyudvarhelyre utazunk. A Kárpát-medencét nyugatról keletre átszelve szembeötlő a változás: a Kisalföld gyér fűvű, száraz pusztáját kelet felé haladva dús legelők váltják fel, a marhacsordák helyét kecske- és juhnyájak veszik át. A Kárpát-medence fő folyóját, a Tiszát Szegednél lépjük át, majd jobb oldali mellékfolyója, a Maros mentén haladunk tovább...

7. ...A fekete-tengeri kikötőben, Odesszában autóbusz várja a csoportot, hogy onnan Szentpétervárra utazhassanak. A 180 km-es buszút kényelmes, minden igényt kielégítő járműveinkkel kb. 3 órát vesz igénybe. Útközben a Kelet-európai-síkságon haladunk keresztül. A déli területek hullámos tája észak felé szinte asztallap simaságúvá válik...

Rögökre darabolódva

Ahol a jég az úr

A Tisza és a Maros találkozási pontja Szegednél

Odessa, a Fekete-tenger egyik legforgalmasabb kikötője

1. Európában sok ország hivatalos fizetőeszköze az euró. Gyűjtsd össze azokat az országokat, amelyekről a tervezett prospektusban olvashattál! Készíts halmazábrát ezekről európai uniós tagságuk, illetve hivatalos fizetőeszközük szerint!

1. Mutasd be az alábbi fogalmak felhasználásával a padtársadnak az európai együttműködés szükségességét!

történelmi sérelmek és ellentétek, háború, béke, együttműködés, gyarmatok elvesztése, nyersanyagtermelő, fogyasztópiac, technikai fejlődés, kutatás-fejlesztés, tőkeigény, koncentráció, tőkekoncentráció, versenyképesség, együttműködés, piacbővítés, eltérő természeti-társadalmi adottságok, egymás gazdasági lehetőségeinek kiegészítése, földrajzi közelség

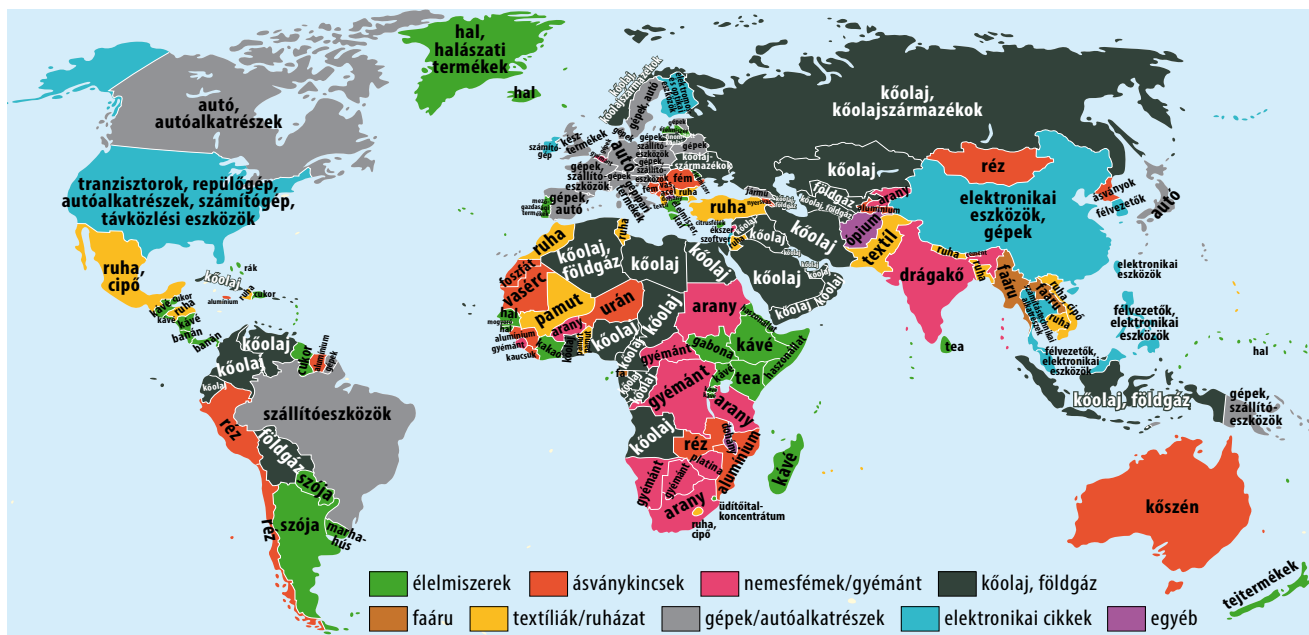
1. Az európai együttműködés mely területét bizonyítják az alábbi tények?

- egy olasz üzletember pizzériát üzemeltet Budapesten;
- egy magyar vállalkozás Madridban értékesíti a termékeit;
- egy cseh egyetemi hallgató a nyári szünetben Szlovákiában vállal munkát;
- egy portugál biológus családjával együtt Svédországba költözik;
- a határon csupán lassítani kell, útlevél-ellenőrzés nélkül utazhatsz át Ausztriába.

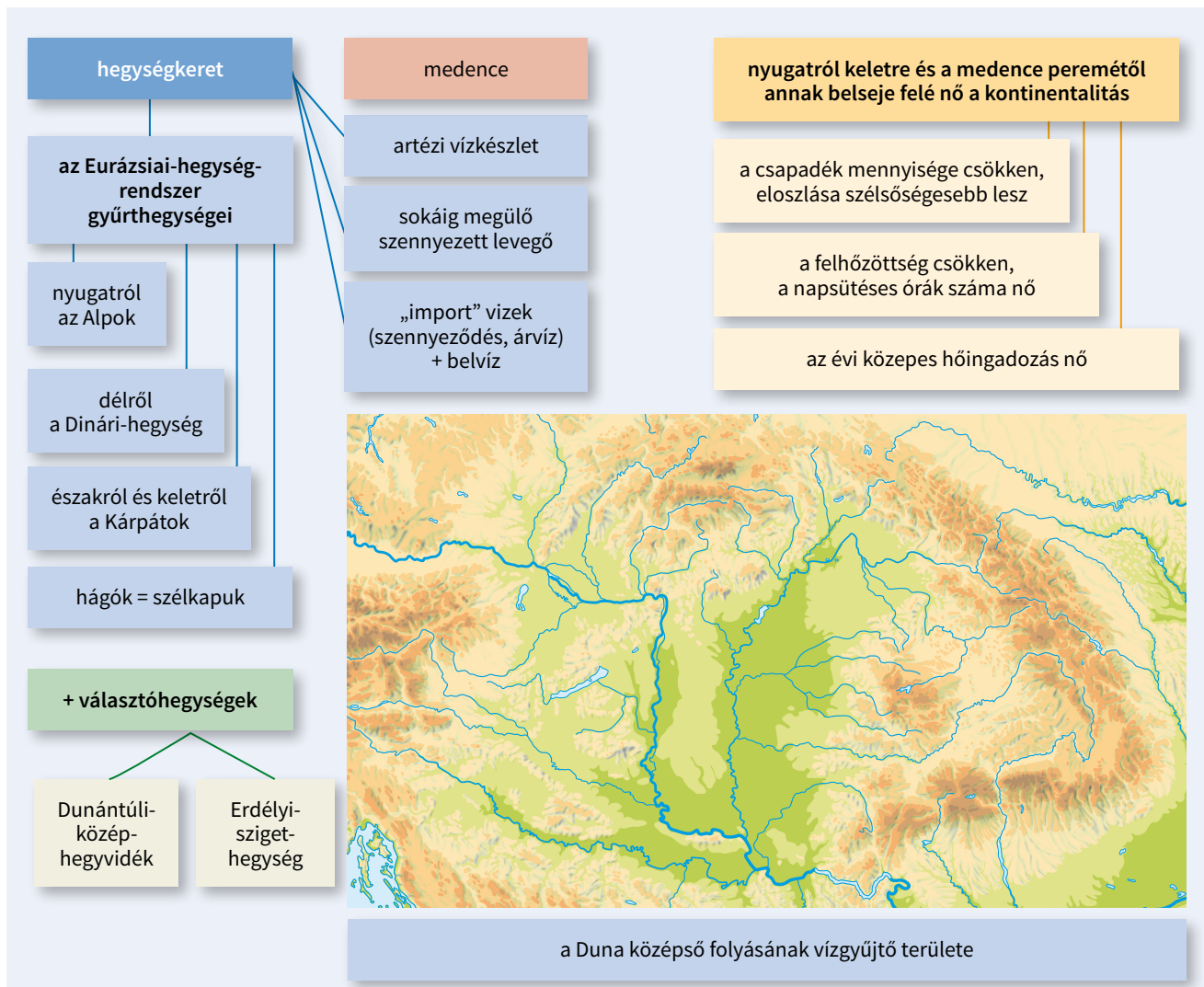
1. A 8.1. ábra azt mutatja, hogy Földünk országainak mely termékek, szolgáltatások eladásából származik a legnagyobb bevétele.

Alkossatok csoportokat! Értelmezzétek az ábrát! Milyen jellegzetes térségeket tudtok elkülöníteni egymástól? Milyen szerepe van az ábra alapján a világgazdaságban Európának? A QR-kód segítségével az ábrát nagyítva, kontinenseként is megvizsgálhatjátok. Rendezzétek csoportokba az európai országokat!

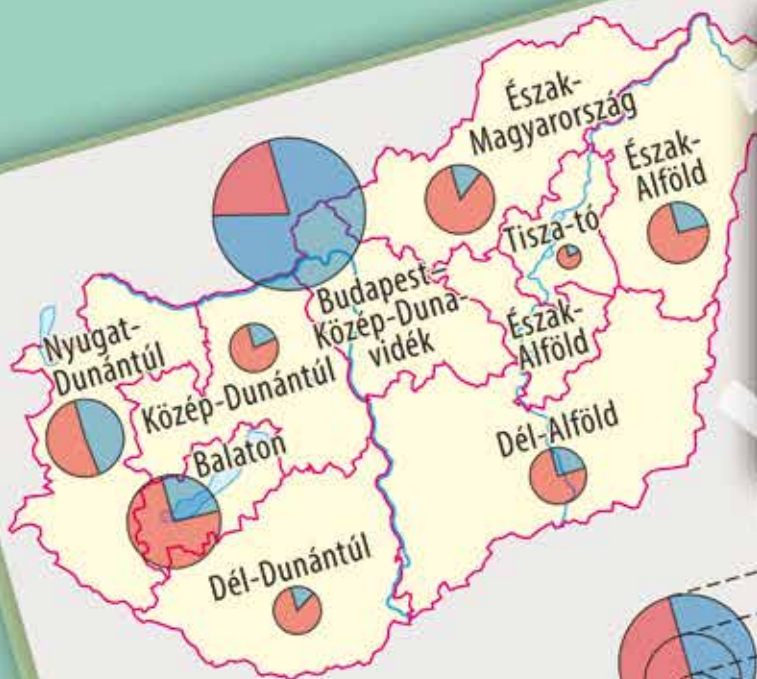

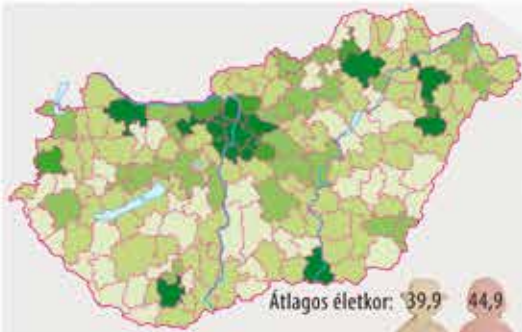
8.1. Földünk országainak bevételei

II. FEJEZET

Életünk Magyarországon

Népsűrűség (2015)
(országos átlag: 106 fő/km²)

50 100 150 200 (fő/km²)

Átlagos életkor: 39,9

44,9

Népesség: 4 696

5 160

Nem csak pusztá a róna

Lenn az alföld tengersík vidékin / Ott vagyok honn, ott az én világom; / Börtönéből szabadult sas lelkem, / Ha a rónák végtelenjét látom” – írta Petőfi Sándor Az alföld című versében. Induljunk útnak! Fedezzük fel a költő által megénekelte Alföld és „kistestvére”, a Kisalföld végtelen rónáit!

1. a) Járd végig a folyó síkvidéki útját a leckében számozott színes mezők sorrendjében, és figyelj meg a munkáját!
b) Keresd meg az atlasz domborzati térképén a tájakat!

2. Modellezzétek homokasztalon a hegységből síkvidékre érő folyót! Figyeljétek meg, hogyan rakja le a hordalékát!

1. A hegységekben a gyorsan áramló víz magával szállítja hordalékának nagy részét. Azonban amikor a folyó lankásabb területre ér, lelassul. Lecsökken az energiája, ezért a szállított hordalék nagy részét lerakja, **hordalékkúp**ot épít. Legtipikusabb példája hazánkban a **Szigetköz** és a **Csallóköz**, amiket az Alpokból a Kisalföldre érkező több ágra szakadó Duna épített.

2. A jégkorszakok során az előrenyomuló jégtakaró az útjába kerülő kőzeteket koptatta, rengeteg törmelék keletkezett, amit a folyók továbbszállítottak. Az elhagyott árterekről és hordalékkúpokról a szél messzire hordta a finomszemű törmelékét, majd felhalmozta. Ahol a füves növényzet meg tudta kötni, **löss** keletkezett, például a Mezőföld, a **Körös–Maros köze** és a **Nagykunság** területén.

Hullámos és tökéletes síkok a medencében

A Kárpát-medence közepén fekvő **Pannon-medence** síkvidéki nagytájai az **Alföld** és a **Kisalföld**. Felszínük nagy folyók munkájával alakult ki. **Hordalékkúpok** és **tökéletes síkságok** (árterek) mozaikjai alkotják. A lösszel vagy homokkal fedett tájakat a társadalom az évszázadok során fokozatosan birtokba vette és átalakította.

3. A **Kiskunság** és a **Nyírség** is hordalékkúp. Az egykor a területükön kalandozó folyók homokot teregettek szét. Később folyói elhagyták, így a szél rendezgette a **homokot**, **buckákat** épített belőle. A gyér növényzetű területeken most is mozgásban tartaná, ha nem telepítettek volna akácot, gyümölcsfákat és szőlőt.

4. Alföldjeink legmélyebben fekvő területei a folyók áradásakor újra és újra víz alá kerültek. Az árvizek során szétterített hordalék gyakran asztallap simaságúvá egyengette az **árteret**. Ilyen **tökéletes síkság** például a Hortobágy.

5. Az alföldi kúp alakú, 10–50 m átmérőjű, kiemelkedések, **kunhalmok** lakóhelyként, őrhelyként és sirhalomként szolgáltak.

6. Alföldjeink természetes növénytakarója az **erdős puszta**. A réteket kisebb-nagyobb facsoportok szakítják meg, de nincs összefüggő erdő, ligetes mezőségek, lápok, mocsarak jellemzik. Már csak néhány helyen látható. Az ember az évszázadok során ugyanis elterelte, szabályozta a folyókat, feltörte, művelés alá vonta a talajt, így szántók, legelők vették át az uralmat. Ma már **kultúrtáj**.

7. A Kisalföld déli peremén a harmadidőszakban a tóvá zsugorodó Pannon-beltenger vize hullámozott. A tóban felhalmozódó üledékekre vulkánkitörés során bazalttufa és bazaltlava rakódott. Az üledékes kőzeteket a szél és a víz az évmilliók során elszállította, kivéve azokon a helyen (Ság és Somló), ahol a kemény bazaltsapka ezt megakadályozta. A hegyek tehát a területet egykor borító üledékes kőzetréteg magasságáról tanúskodnak, úgynevezett tanúhegyek.

8. Az Alföldön sétálva a nyári melegben sok helyen láthatók fehér sókiválások. A meleg, száraz helyeken, ahol erős a párolgás, a talajban lévő sós oldatok a felszín felé vándorolnak, és ott a sók kicsapódnak, felhalmozódnak. Ez a jelenség a **szikesedés**.

Hasonló és eltérő éghajlatok következményei

3. a) Mutasd be az atlasz tematikus térképeinek segítségével a két nagytáj éghajlatát!

b) Készíts logikai láncot az alábbi fogalompárok felhasználásával!

Kisalföld – Alföld; nyugati – déli és keleti fekvés; jelentős – gyengülő óceáni hatás; több – kevesebb felhő; több – kevesebb csapadék; egyenletes – kevésbé egyenletes csapadékeloszlás; az évi napfénytartam értéke kisebb – nagyobb; évi középhőmérséklet alacsonyabb – magasabb; kisebb – nagyobb évi közepes hőingás; kiegyenlítettebb – kevésbé kiegyenlített éghajlat; medenceperem – medencebelső

4. a) Olvasd le a térképről a nagytájak fő folyóit!

b) Mely folyókba vezetik vizüket a Kárpát-medence folyói? Melyik tengerbe jutnak a vizek?

c) Hol találhatók gyógyfürdők?

5. a) Milyen talajuk van a magyarországi síkvidékeknek?

b) Értékelj a talajokat a földművelés szempontjából!

Az Alföld és a Kisalföld összehasonlítása

6. Hasonlítsd össze az Alföld és a Kisalföld területét, felszínét és tájait a következő oldalon lévő tények alapján!

Két terület összehasonlítását lépésről lépésre, egyszerre mindig csak egy szempont szerint érdemes végezni. Először a legalapvetőbb információkat (például a tájak területe, fekvése, határai) egymással párhuzamosan célszerű bemutatni. A munkát az Alföld és a Kisalföld keletkezésének vizsgálatával folytatd! Először a hasonlóságokat mutasd be, majd emeld ki a különbségeket! Ezután lépj tovább a következő szempontra (például éghajlatuk összevetésére)! Sokszor követjük el azt a hibát, hogy összehasonlításként először bemutatjuk az egyik tájat, majd ezután térünk át a másikra. Ez azonban csak egy egymástól független, felsorolás jellegű információközlés, nem valódi összehasonlítás. A párhuzamosságot a vázlatírás során is érdemes alkalmaznod. Így tanuláskor először az összehasonlítás szempontját, majd két oszlopban egymás mellett az arra adott két választ rögzítheted.

Mondd el összefüggő egész mondatokban azokat az információkat, amiket megtudtál az Alföldről és a Kisalföldről a táblázat és a feladatok alapján! Figyelj arra, hogy **összehasonlítást** végezz! Ezt a tanulási módszert nem csak földrajzból tudod alkalmazni, más tantárgyaknál is működhet a „recept”. Írj először egy jó vázlatot, majd próbáld meg azt saját szavaiddal összefüggő szöveggé elmondani! Figyelj közben a pontos fogalomhasználatra!

- 7.** a) Alakítsatok csoportokat! Járjátok végig az Észak- és a Dél-Alföld, illetve a Kisalföld legérdekesebb helyeit!
 b) Állítsatok össze egy osztálykirándulás-tervet a kiválasztott térségben!
 c) Győzzétek meg társaitokat, hogy érdemes az általatok ajánlott térségbe menni!
 d) Készítsetek rövid reklámszöveget, szóróanyagot a bejárható területről!

- 8.** Készíts prezentációt az alföldi nemzeti parkokról! A feldolgozás szempontja a közöttük lévő hasonlóságok és különbségek legyenek!

Alföldi nagytájaink

	Kisalföld	Alföld
Teljes területe (ebből a magyarországi)	9000 km ² (4000 km ²)	100 000 km ² (52 000 km ²)
Fekvése (helyzete, határai)	a Kárpát-medence és Magyarország északnyugati részén	a Kárpát-medence közepén, Magyarország középső, déli, keleti részén
Résztájai	Mosoni-síkság, Marcal-medence, Győr–Esztergomi-síkvidék	Mezőföld, Kiskunság, Körös–Maros köze, Duna menti síkság
Keletkezése	A Kárpát-medence mélyen fekvő területei döntően feltöltődéssel keletkeztek. Kezdetben a tenger, majd a folyók és a szél töltötte fel hordalékával.	
	A) A legalacsonyabban fekvő területeket a folyók az áradások során hordalékkal töltötték fel → árterek	
	pl. Mosoni-síkság	pl. Hortobágy
	B) A hegységekből a síkságokra kiérkező folyók esése lecsökkent → hordalékuk nagy részét lerakták → hordalékkúpokat építettek → ivóvíztárolók	
	pl. Szigetköz, Csallóköz (Európa legnagyobb hordalékkúpja)	pl. Észak-alföldi hordalékkúp-síkság
C) A jégkorszaki jég pusztító munkája során keletkezett finomszemű törmelék a szél kifújta az árterekről és a lerakta a hordalékkúpokra → lősztakaró		
pl. Rábaköz	pl. Mezőföld, Körös–Maros köze, Nagykunság	
Déli területén a csapadék, a folyóvíz és a szél pusztító munkát végzett → tanúhegyek (pl. Marcal-medence)	A hordalékkúpok anyagából a szél kifújta a homokot → fel- és áthalmazta → homokkal fedett vidékek (pl. Kiskunság, Nyírség)	

1.1. A víz az úr...

1.2. Alföldi tájaink nemzeti parkjainak logói

1
Királyaink székhelye – Székesfehérvár: ma az ország egyik legfontosabb gazdasági központja

2
Folyók találkozása – Győr: az Audi és a Rába ipari városa

3
A Duna Gibraltarja – Komárom: a Monostori-erőd Közép-Európa legnagyobb újkori erődje

4
Bencés Főapátság – Pannonhalma: hazánk kiemelkedő történelmi emlékhelye, a kulturális világörökség része a Szent Márton-hegy

5
Az Öreg-tó partja – Tata: a vízi vár Zsigmond király vadászkastélya volt

6
A Tisza szegletében – Szeged: a várost romba döntő 1879-es árvízvet követően a lakók megfogadták: ha újjáépül a város, templomot építenek... A Fogadalmi templom a város jelképe. A város ismert terméke a Pick szalámi és a fűszerpaprika

7
Átkelőhely a Tiszán – Szolnok: hazánk egyik fontos közlekedési csomópontja a Zagyva és a Tisza torkolatánál

8
Az acélváros – Dunaújváros: nevezéppari központ, vasmű, gumigyár, papírgyár

9
Az atomváros – Paks: atomerőműve biztosítja hazánk villamosenergia-szükségletének több mint a felét

10
Mátyást kedvelők földje – Mezőkövesd: Matyóföld központja. Két évszázados múltú rendkívül színes és gazdag formavilágú **matyó hímzés** az UNESCO szellemi kulturális örökség listáján szerepel

11
Ahol minden évben elújík a telet – Mohács: a télűző busójárás az UNESCO szellemi örökség reprezentatív listáján szerepel: A végzetes 1526-os mohácsi csata harcmézeje ma nemzeti emlékhely

12
Népi viselet, érseki palota, paprika – ez mind Kalocsa: a fűszerpaprika a magyar konyha jellegzetes alapanyaga

13
Fürdőzők paradicsoma – Hajdúszoboszló: Európa legnagyobb fürdőkomplexuma, gyógyvizére szénhidrogének után kutatva bukkantak

15
Nem csak délibáb – Hortobágy: ősszel a melegebb területek felé tartó **darvak** tizezrei lepik el a tájat, vonulásuk felejthetetlen élmény

16
Szatmár kincse a szilva: A Szatmári térségben finomabbnál finomabb **szilvából készült** ételeket, italokat kóstolhatunk. Innen származik az egyik legősibb magyar szilva-fajta: a nemtudom

14
A gyógyító víz városa – Bükfürdő: hazánk egyik leglátogatottabb gyógyfürdője

17
Vízi paradicsom a víztározónál a Tisza-tó: mesterséges tó, a kiskörei vízerőmű víztárolója

Fogalmak

medence • feltöltődés • hordalékkúpsíkság • ártér • homokvidék • löszvidék • tanúhegy • erdős puszta • folyószabályozás • kultúrtáj • világörökség • Duna menti síkság • Mezőföld • Kiskunság • Tiszántúl • Győri-medence • Marcal-medence • Szigetköz • Rábaköz • Hortobágy • Bodroghöz • Nagyunság • Körös-Maros köze • Nyírség

Összefoglaló kérdések, feladatok

- 1.** Miben hasonló az Alföld és a Kisalföld? Minek köszönhető a hasonlóságuk?
- 2.** Miben különbözik a két nagytáj? Mi az oka a különbségeknek?
- 3.** Utazz végig képzeletben az Alföldön Székesfehérvártól Gyuláig, illetve Bajától Záhonyig! Jellemezd a tájakat, amelyeken keresztülutaztál!
- 4.** Mely alföldi tájnak van kisalföldi „párja”? Indokold a kapcsolatukat!

2.

Az Alpok lába és a Dunántúli-dombvidék

Kapocs a magashegység és a síkvidék között

A nyugati és a délnyugati határszélén őrt álló hegységekben és az azokat övező szelíd dombvidéken folytatjuk magyarországi utazásainkat. Változatos felszínű, természeti szépségekben és kulturális értékekben gazdag tájakon kalandozunk. Tarts velünk te is!

1. a) Járd végig a dombsági tájakat a számozott színes mezők sorrendjében! Miért változik a domborzati kép kelet felé haladva?
b) Keresd meg az atlasz domborzati térképén a tájakat!

2. a) Olvasd le a térképről a Kőszegi-hegység legmagasabb csúcsát!
b) Mekkora a tényleges magassága?

3. Milyen problémát okozhat az agyag nagy esőzésekkor a domboldalakon?

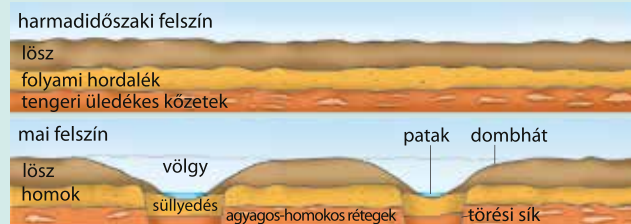
4. a) Vajon miért erősen szabdalt a Dunántúli-dombvidék?
b) Mi lehet a következőképpen?

5. a) Olvasd le a térképről, mely országok területére nyúlik át a Nyugati-peremvidék és a Dunántúli-dombvidék!
b) Olvasd le a Nyugati-peremvidéket és a Dunántúli-dombvidéket határoló nagytájakat!

1. A Nyugati-peremvidéken két középhegység, a **Soproni-hegység** és a **Kőszegi-hegység** magasodik. A Keleti-Alpok részei, az **Alpokalja** tájat alkotják. Főként **átalakult kőzetek** építik fel. A Soproni-hegység zömében öidei, a Kőszegi-hegység középidői gyűrődés eredménye, melyek az Alpok kiemelkedésekor (az újidőben) újraformálódtak.

3. Az Alpokból és annak nyúlványából a Kárpát-medencébe érkező folyók (például **Rába**) a lankásabb területen hordalékkúpot építenek a lerakott kavicsból. A kavicsotakarót a medrüket az évmilliók során többször változtató folyók **felszabdalták**. Így keletkezett például a Kemeneshát dombsága.

Hepéhupás mozaikok

A Keleti-Alpok nyúlványai, a **Nyugati-peremvidék** és a **Dunántúli-dombvidék** változatos tájai (középhegységei, dombságai, síkságai) átmenetet képeznek az Alpok magashegyvidéke és a Kárpát-medence síkvidékei között. Dombsági tájak szegélyezik a medence középhegység-vonulatát is.

2. Az Alpokalja déli folytatása a **Zalai-dombság kavicsal** fedett nyugati része. Keleti **lösszel, agyaggal** fedett része viszont már a Dunántúli-dombvidékhez tartozik.

4. A **Dunántúli-dombvidék** alapját harmadidőszaki tengeri eredetű üledékes kőzetek adják. Erre a folyók homokos, kavicsos hordaléka, majd lösz rakódott. A negyedidőszakban a terület törések szabdalták, amelyek mentén kiemelkedett. A vízfolyások a törésvonalakban találtak utat, ott mélyítették a medrüket. Így egy **tagolt, hullámos dombvidék** alakult ki. Ilyen (pl. Külső-Somogy, Tolnai-dombság és Baranyai-dombság).

5. A délnyugati határ mentén a hullámos dombvidékből szigetszerűen emelkednek ki a **Mecsek** és a **Villányi-hegység** rögei. A **középhegységeket** főként középidői **mésző** építi fel, de a Mecsekben óidei gránit és vörös homokkő is kibukkan. A két hegységben jellegzetes **karsztformák** figyelhetők meg. Közülük kiemelkedik az **Abaligeti-barlang** cseppkövilága.

6. A Dunántúli-dombvidék nyugati része (**Belső-Somogy**) alacsony, alföldi táj. Területét a folyók töltötték fel. A lerakott **homok** a kiemelt területeken vékony lepelként borítja a felszínt, az egykori mélyedésekben pedig vastagon felhalmozódott.

Hazánkban az első...

- szénbányát a Soproni-hegység előterében fekvő Brennbergbányán nyitották meg 1750-ben;
- földgáz- és kőolajkutak Budafapusztán kezdtek el termelni 1937-ben;
- első és egyetlen feketekőszén-előfordulás a Mecsekben van.

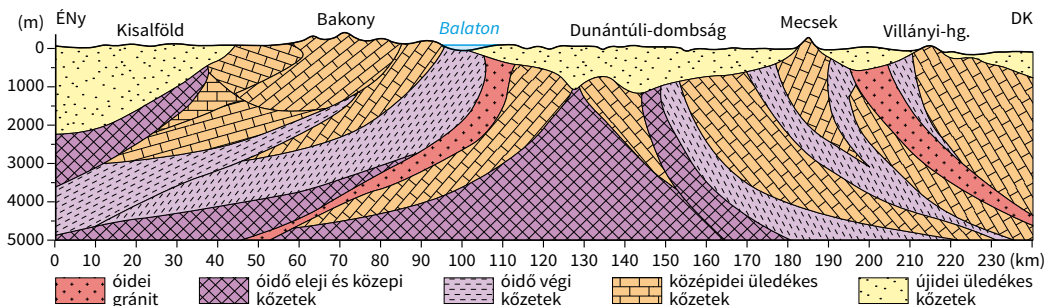

6. Hogyan keletkeztek a Kárpát-medence dombvidékei? Fogalmazd meg az ábrák és a 48. oldali táblázat alapján!

7. a) Felszíni vízfolyásokban szegény vagy gazdag a Mecsek? Indokold meg a válaszodat!
b) Mutasd be a hegyvidéki tájat a kép alapján! Próbáld minél érdekesebben!

8. a) Alakítsátok ki homokasztalon a Nyugati-peremvidéket!
b) Értelmeztétek azt az állítást, ami szerint a táj átmenetet képez az Alpok és a Kárpát-medence között!

9. a) Modelleztétek a homokasztalon a Dunántúli-dombvidéket! Locsoljátok a dombokat kannából! Mit tapasztaltok: hogyan viselkedik a víz? Következtessetek: A domság mely részén célszerű a településeket kialakítani?
b) Fedjétek be a domboldal egy részét növényzettel (pl. mohapárnával), majd alaposan öntöztétek meg az egész domboldalt! Mit modelleztétek ezzel? Mit tapasztaltok?

2.1. A Dunántúl szerkezeti keresztmetszete

Hogyan tanuljatok párban?

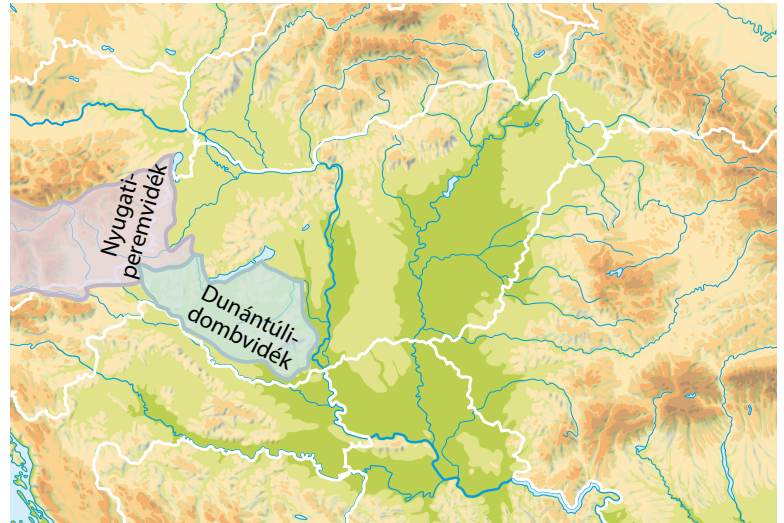
Mondd el a padtársadnak azokat az információkat, amiket a táblázatból megtudtál az egyik tájról! Társad mondja el neked azt, amit a kérdésekre adott válaszok alapján tudott meg ugyanerről a tájról! Ezután egyiktek mondja el, amit a másik tájról megtudott! A másiktok minden jellemzőt hasonlíts össze az előző tájjal! A közös vonásokat írjátok fel! Az eltérő jellemzőkre keressetek közösen magyarázatot!

10. Mi jellemzi a nyugati dombvidékek éghajlatát? Következtess a fekvéséből! Használd a következő fogalmakat: *óceáni hatás; felhő; csapadék mennyisége, eloszlása; évi napfénytartam; évi középhőmérséklet; évi közepes hőingás; kiegyenlített – kevésbé kiegyenlített éghajlat.*

11. A Mecsekben és a Villányi-hegységben nyílnak hazánkban a leghamarabb a tavaszi virágok, itt bontják legkorábban rügyeiket a fák. Az őszt általában kellemesen enyhe, igaz, az ország többi részéhez viszonyítva valamivel csapadékosabb. Milyen éghajlati hatásra utalnak ezek a megfigyelések?

12. Olvasd le az atlasz talajtérképéről, melyek a legelterjedtebb talajtípusok a leckében megismert tájakon!

Összefüggő dombvidéki tájaink összehasonlítása

	Nyugati-peremvidék	Dunántúli-dombvidék
Teljes területe (ebből a magyarországi)	8600 km ² (7100 km ²)	25 000 km ² (11 350 km ²)
Fekvése (helyzete, határai)	Magyarország nyugati peremén, az Alpok keleti nyúlványa	Magyarország délnyugati részén, a Balatontól délre
Résztájai	Alpokalja Zalai-dombság nyugati része	Külső-Somogy, Belső-Somogy, Tolnai-dombság, Baranyai-dombság, Pécsi-medence, Villányi-hegység, Mecsek, Zalai-dombság keleti része
Keletkezése	Változatos felszínű, tagolt tájak: középhegységek, hullámos dombságok és alföldek teszik mozgalmassá. A tagolt felszín a vetődés és folyók bevágódásának eredménye. A) alföldek : a hegységekből a síkságokra kiérkező folyók esése lecsökken → hordalékok nagy részét lerakják → hordalékkúpok	
	pl. Vasi-Hegyhát (kavics), Kőszeg-Hegyalja (kavics)	pl. Belső-Somogy (homok)
	B) dombságok : jégkorszakban keletkezett finomszemű törmelék a szél ideszállította és lerakta → lősztakaró	pl. Külső-Somogy, Tolnai-dombság, Baranyai-dombság
	C) hegységek a hegységek az Alpok gyűrődésekor újraemelkedtek → átalakult kőzetek pl. Soproni-hegység, Kőszegi-hegység	szigetszerűen emelkednek ki a dombvidékből, főként mészkőhegységek pl. Mecsek, Villányi-hegység

13. a) Milyen minőségűek a talajok?
b) A terület éghajlata és talajai alapján milyen mezőgazdasági tevékenységet folytatnál az egyes tájakon?
c) Mely talajt veszélyeztető tevékenységet kell elkerülni a dombságokon és a hegyvidékeken?

14. a) Hogyan került a homok a dombvidékre?
b) Hol intenzívebb a homok mozgása: Belső-Somogyban vagy a Kiskunságban? Indokold a válaszodat!

1 Gyógyulás a cseppkövek között

Az Abaligeti-barlang a nagyközönség által is látogatható. Gyógybarlang, 96%-os páratartalmú, kalcium- és magnézium-ionokban gazdag levegője enyhíti a légzőszervi betegségeket.

2 Lejtők nedűje – a szekszárdi és a villányi borvidék

A szekszárdi és a villányi borvidék a napsütötte déli lejtőkön termő szőlőt dolgozza fel. A pincesoraiak, borútjaik által kínált szolgáltatások, programok a minőségi vendéglátást jelentik.

3 Gyógyfürdő a mocsárban – Harkány

Az 50–70 méter mélyről felszínre törő 62 °C-os víz oldott ásványi anyagokban rendkívül gazdag. Mozgásszervi, ízületi betegségek megelőzésében, gyógyításában és a csontritkulás kezelésében hatásos.

4 Mediterrán nagyvárosunk – Pécs

Hangulatos utcáival, gyönyörű tereivel, épületeivel és káprázatos kiállításával (pl. Zsolnay Kulturális Negyed, Csontváry Múzeum) hívogat. A 4. századi ókeresztény sírépítmények az UNESCO világörökség része.

<http://www.pecsorokseg.hu>; <http://www.zsolnay-negyed.hu/>

5 Növényritkaságok az ördög szántotta hegyoldalon – Szársomlyó

Az egyik leglátványosabb ördögszántást hazánkban a Szársomlyó déli oldalán vizsgálhatjuk.

<http://www.villany.hu/latnivalok-villanyban-szarsomlyo-hegy>

6 A Borostyánút mentén – Szombathely

Minden évben légiósok sokasága veszi birtokba az egykori Savariát.

7 A leghűségesebb város – Sopron

Az 1922-ben tartott népszavazáson a városlakók többsége úgy döntött, hogy továbbra is Magyarországhoz szeretne tartozni. A település ezzel kiérdemelte a „leghűségesebb város” címet. Gyönyörű belvárosának jelképe a Tűztorony.

8 Színház a kőbánya közepén – Fertőrákos

A település határában kialakított bányának jól alakítható mészköve sok soproni és bécsi épület alapanyagául szolgált. A bányát ma már nem művelik, 10–12 méter magas, hatalmas termeiben színházi előadásokat, hangversenyeket tartanak.

9 A hős város – Kőszeg

Jurisics Miklós 1532-ben hős katonáival feltartóztatta a Bécs ellen vonuló török sereget. Erre emlékeznek a város a 11 órás harangzóssal. Mintha azt üzennék: a győzelem reményét még a legkilátástalanabb helyzetben sem szabad feladni.

10 A Dunántúl legmagasabb pontja – Írott-kő

A magyar-osztrák határon magasodik a Dunántúl legmagasabb pontja, 882 m magas. A kilátó egyik fele Magyarországhoz, a másik fele Ausztriához tartozik.

11 A nyugati határ őrzője – Őrség

A honfoglaló magyarok őrzőket állítottak a nyugati határszélre. Innen e táj neve. A házakat a dombok tetejére építették, ahonnan jól be lehetett látni a vidéket. Elkerülték a mocsaras völgyeket, a meg-megcsúszó domboldalakat.

12 Zalakaros

Itt van hazánk egyik legismertebb gyógyüdülője. Vízére 1962-ben találtak rá, amikor szénhidrogének után kutattak.

Fogalmak

középhegység • dombvidék • szigethegység • mészkő • karsztjelenség • átalakult kőzetek • hordalékkúp • kavicstakaró • lösz • csuszamlás • világörökség • óceántól való távolság • mediterrán hatás • Rába • Zala • Keleti-Alpok • Alpokalja • Soproni-, Kőszegi-hegység • Zalai-, Somogyi-, Tolnai-, Baranyai-dombság • Mecsek • Villányi-hegység • Sopron • Kőszeg • Szombathely • Pécs • Kaposvár • Zalaegerszeg

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Utazd végig képzeletben a Dél-Dunántúlon Siófoktól Harkányig! Jellemezd a tájakat, amelyeken keresztülutaztál!
2. Gyűjtsd össze azokat a jellemzőket, amelyek bizonyítják, hogy az Alpok-alja és a Zalai-domság a Kárpát-medencevidék nyugati peremterülete!
3. Hasonlítsd össze a két nagytáj éghajlatát, vízrajzát! Milyen hasonlóságokat és különbségeket tudsz kiemelni?
4. Milyen, a táj védelmét szolgáló intézkedéseket hoznál hazánk nyugati nagytájain?

Hegységek nyugatról keletre

Sivatagos környezetben képződött homokkő, csodás barlangokat rejtő mészkővidékek, vulkáni hegyvonulatok oldalán mosolygó szőlőültetvények, régmúlt idők bazaltsapkás tanúi... Felfedezésükhöz nem kell más tenned, mint végigjárni az Országos Kéktúra Sümeg–Hollóháza közötti 974 km-es szakaszát. Ha erre nincs lehetőség, kalandozz velünk e lecke hasábjain!

1. Hasonlítsd össze a Dunántúli-középhegyvidék és az Északi-középhegység fekvését!

2. a) Járd végig a hegységi tájakat a számozott színes mezők sorrendjében! Miért változik a domborzati kép kelet felé?
b) Keresd meg az atlasz domborzati térképén a tájakat!
c) Számítsd ki, mekkora szintkülönbséget kell leküzdened a Balaton-part és a Badacsony legmagasabb pontja között!

3. a) Építsétek fel homokasztalon a Dunántúli- és az Északi-középhegységet!
b) Válogassátok ki a kőzetgyűjteményből a tájait felépítő kőzeteket!
c) Készítsétek el a névkártyájukat! A különböző kőzetekhez eltérő színű papírt használjatok!
c) Egészítsétek ki a modellt egyéb fontos információkat hordozó kártyákkal (pl. folyók, medencék neve; borvidékek)..

3.1. Hazánk legmagasabb pontja a Kékes

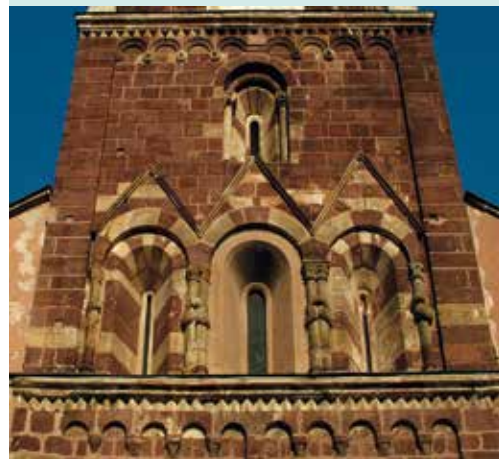
1. A középidői hatalmas tengeri medencében több száz méter vastag üledék halmozódott fel. Ebből keletkezett az évmilliók során a Dunántúli-középhegyvidék nagy részét (Keszthelyi-hegység, **Bakony**, **Vértes**, **Dunazug-hegység**) és az Északi-középhegység néhány tagját (déli Cserhát, **Bükk**, **Aggteleki-karszt**) felépítő mészkő és dolomit. Tipikus **karsztvidékek** ezek. Az Aggteleki-karsztban rejtett kiterjedt barlangrendszer van, a **Béke**- és a **Baradla-barlang**. A **Bükkfennsík** peremén látványos mészkőszikrek (pl. Istállóskő) sorakoznak. A harmadidőszak végén a mai Dunántúl középső része lassan emelkedni kezdett; törési síkok keletkeztek, amik mentén a terület **rögökre darabolódott**.

Hegyek, völgyek, medencék mozaikja

A Kisalföldet és az Alföldet elválasztó, délnyugat–északkeleti irányban húzódó és sorakozó középhegységek rendkívül változatosak. A Dunántúli-középhegyvidék döntően középidői üledékes kőzetekből épül fel. A csapásirányára merőleges törésvonalak **rögökre** tagolják. Az Északi-középhegység nagy része viszont a Kárpátok harmadidőszaki vulkáni koszorújához tartozik.

2. A Bakony déli előterében húzódó **Balaton-felvidék** fő építőköve az óidőben sivatagi körülmények között keletkezett **vörös homokkő**. Építőköként és a Balaton partján hullámtörőként hasznosítják.

3. A Dunántúli-középhegyvidék legidősebb tagja az óidei Variszkuszi-hegységrendszerhez tartozó **Velenicei-hegység**. Gránitja erősen lepusztult. A hegység déli előterében egy negyedidőszaki árokban gyűlt össze a Velenicei-tó vize.

4. A harmadidőszak igen mozgalmas volt térségünkben. Az Afrikai- és az Eurázsiai-közetlemezek záródása nemcsak a Kárpátok gyűrődésével és kiemelkedésével járt, hanem azzal párhuzamosan a belső területek süllyedtek. A kéregmozgásokat andezites **vulkanizmus** kísérte. Így jött létre a **Visegrádi-hegység**, a **Börzsöny**, a **Cserhát** keleti része, a **Mátra** és az **Eperjes-Tokaji-hegység**.

Hová tartozik?

Különleges helyzetben van a **Visegrádi-hegység**. Fekvése alapján a Dunántúli-középhegységvidékhez kellene sorolni, azonban fejlődése és kőzetanyaga (andezit) révén a Kárpátok harmadidőszaki vulkanikus vonulatának (és így az Északi-középhegységnek) a kezdő tagja. A Börzsönytől a festői **Dunakanyar** választja el.

4. a) Hogyan változik a Visegrádi-szorosba érkező Duna sebessége? Hogyan változik ezáltal a folyó munkavégző képessége?
 b) Jellemezd e szempontok szerint a szorosból kikerkező Dunát!

5. A Tapolcai-medencében több jellegzetes csonkakúp alakú **bazalt-sapkás tanúhegy** (pl. **Badacsony**, Szent György-hegy) magasodik. A bazaltmáladékon jó minőségű borszőlő terem. A harmadidőszaki vulkanizmus emlékét őrzik a **Tihanyi-félsziget** bazalttufája és gejzirkúpjai, valamint a Balaton-felvidék szénsavas **ásványvizei** (pl. a kékkúti) is. Az Északi-középhegységben a **Cserhát** északi részén (pl. Salgó, Somoskő, Medves-fennsík) találunk bazaltos területeket.

Hogyan lehet megtanulni a Dunántúli-középhegységvidék és az Északi-középhegység különböző kőzetekből felépülő tagjait? Készíts egyszerű vázlatrajzot a hegységek elhelyezkedéséről! Figyelj, hogy a hegységek egymáshoz viszonyított helyzete a valóságnak megfelelő legyen! Ha már biztosan be tudod rajzolni egy logikus irányban a hegységeket, jelöld különböző színnel, jellel az azonos kőzetből álló tagokat! Miközben a vázlatrajzot készíted, az emlékezetedbe vésődik a hegyvonulatok egymáshoz viszonyított helyzete. Érdeemes elmondani, hogy mit rajzolsz. Így a felelet során csupán az általad mondott szöveget és a rajzot kell felelevenítened.

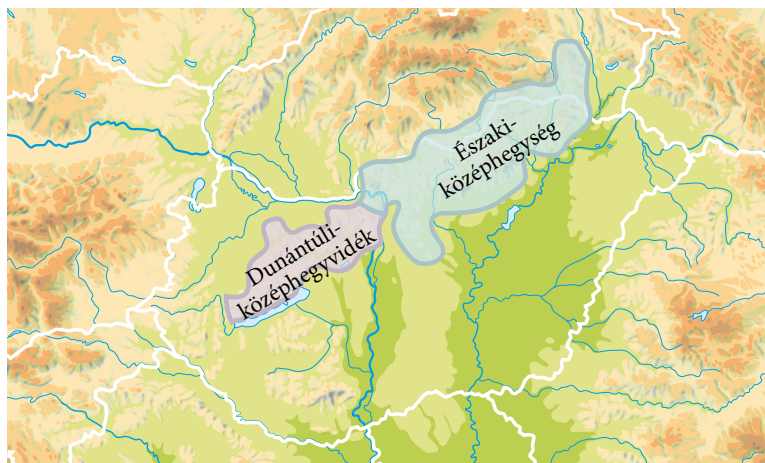

Balaton-felvidéki Nemzeti Park

3.2. Hegyvidéki tájaink nemzeti parkjainak logói

Középhegységi nagytájaink összehasonlítása

5. Készítsetek padtársaddal vázlatrajzot a két középhegységi nagytáj egy-egy tagjáról! Tüntessétek fel rajta a táj legfőbb ismertetőjegyeit és látnivalóit is! Adjatok érdekes címet a vázlatrajznak! Használjátok az internetet is!

6. Mondjátok el padtársaddal összefüggő mondatokban azokat az információkat, amiket a két nagytájról megtudtatok a táblázat alapján! A bemutatás során a hallgató ellenőrizze, és ha szükséges, egészítse ki az információkat! Az első táj bemutatását követően cseréljétek szerepet!

7. a) Melyik az uralkodó szélirány a Dunántúlon? Következtess! Az ÉNy-i vagy a DK-i oldala csapadékosabb a Dunántúli-középhegységnek?
b) Válaszodat támaszd alá a munkafüzetben elkészített magyarázó ábrával!

8. Nézz utána az interneten, milyen szélsőséges időjárási értékek kapcsolódnak az Északi-középhegységhez! Magyarázd meg!

	Dunántúli-középhegység	Északi-középhegység
Teljes területe	7200 km ²	11 400 km ²
Fekvése (helyzete, határai)	a Balatontól északra DNy–ÉK irányban	az ÉNy-i-Kárpátok déli részén, az ország északi határa mentén
Résztájai	Keszthelyi-hegység, Tapolcai-medence, Balaton-felvidék, Bakony, Vértes, Dunazug-hegység (Gerecse, Pilis, Budai-hegység), Velencei-hegység	Visegrádi-hegység, Börzsöny, Cserhát, Mátra, Bükk, Aggteleki-karszt, Cserhát, Eperjes–Tokaji-hegység
Keletkezése	A középidőben felhalmozódott tengeri üledék a kőzetlemezmozgások következtében a lemezperemekhez préselődött → gyűrődött → kiemelkedett A hegység a harmadidőszaki kéregmozgások során kialakult törési síkok mentén rögökre darabolódott → széles völgyek, árkok (Tatai-árók, Móri-árók)	Vulkanikus tagjai a harmadidőszak elején lejátszódó vulkánosság során jöttek létre (Kárpátok belső vulkáni vonulata) Üledékes kőzetekből felépülő részei a Dunántúli-középhegységgel együtt keletkeztek → a kőzetlemezek záródásakor „csúsztak” a mai helyükre A hegységek között tágas folyóvölgyek , vízfolyások által felszabdalt medencék
	A) középidőben felhalmozott tengeri üledékből mészkő, dolomit → karsztos formakincs	
	a karsztvíz ivóvízbázis pl. Keszthelyi-hegység, Bakony, Vértes, Dunazug-hegység	pl. Cserhát D-i, Bükk, Aggteleki-karszt, Bükk-fennsík, Baradla–Domica-barlangrendszer
	B) harmadidőszaki vulkanizmus → andezit, riolit	pl. Visegrádi-hegység, Börzsöny, Cserhát keleti része, Mátra, Eperjes–Tokaji-hegység
	C) harmadidőszak végén bazaltvulkanizmus pl. Tapolcai-medence tanúhegyei (Badacsony) + Tihanyi-félsziget	Cserhát (Salgó, Somos-kő, Medvesvidék)
	D) egyéb az őidőben sivatagi környezetben keletkezett a balaton-felvidéki vörös homokkő	az őidőben a Variszkuszi-hegységrendszer kiemelkedése idején keletkezett a Velencei-hegység gránitja , ami mára erősen lepusztult

Az éghajlat és következményei

A Dunántúli-középhegyvidék az északnyugati mérsékelt szárazföldi és a keleti-délkeleti szárazföldi területek között fekszik. Ezért a nedves kontinentális és a száraz kontinentális éghajlat között húzódó éghajlat választó. A környezeténél valamelyest hűvösebb és csapadékosabb. Az Északi-középhegység hazánk leghűvösebb tája. Éghajlata változatos, ugyanis a változatos domborzat miatt kis területeken is sajátos, a környezetétől eltérő ún. mikroklíma jellemző. Az éghajlat és a domborzat kedvez az összefüggő erdők kialakulásának. Az alacsonyabb részeken a tölgyesek, a magasabbakon a bükkösök jellemzőek. Az Északi-középhegység hazánk erdőkben leggazdagabb tája. A napsütötte déli lejtőkön jelentős borvidékek alakultak ki (pl. tokaji és egri borvidék). A lombos erdők alatt barna erdőtalaj van.

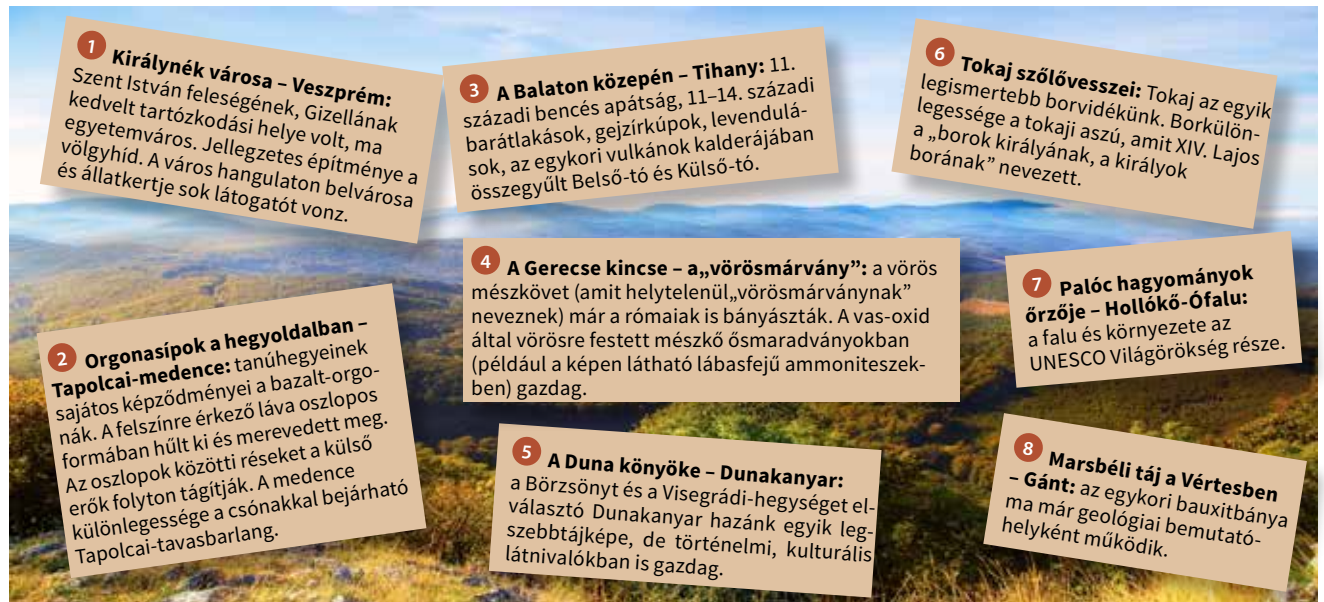
Vizek felszín alatt és felett

A karsztos területek felszíni vízfolyásokban szegények, mert a csapadék nagy része a kőzetrepedések mentén a mélybe szivárog. Az így összegyűlő felszín alatti karsztvíz fontos szerepet játszik az ivóvízellátásban. A Dunántúli-középhegyvidék törésekkel tagolt. Egy törésvonal, a budai termális vonal mentén törnek a felszínre a Budai-hegység Duna felőli peremén a világszerte ismert meleg vizű budai gyógyforrások. A középhegyvidék délkeleti előterében kialakult negyedidőszaki süllyedékben helyezkedik el a Balaton és a Velencei-tó. Az Északi-középhegység tagjait is folyóvölgyek választják el egymástól.

9. Keress összefüggést az erdőalkotó fák elterjedése és a felszíni adottságok között!

10. Olvasd le a térképről, hogy mely folyók határolják a két nagy hegyvidékünk hegységeit!

11. Melyek a leghíresebb budai gyógyfürdők? Nézd meg egy Budapest-térképen, hogy hol helyezkednek el! Milyen jellegzetesség van a fekvésükben?

Fogalmak

középhegység • dombság • karszt • tanúhegy • mészkő • dolomit • bazalt • andezit • Dunántúli-középhegyvidék • Északi-középhegység • Keszthelyi-hegység • Bakony • Vértes • Dunazug-hegység (Gerecse, Pilis, Budai-hegység) • Tapolcai-medence • Badacsony • Balaton-felvidék • Tihanyi-félsziget • Velencei-hegység • Visegrádi-hegység • Dunakanyar • Börzsöny • Cserhát • Mátra • Bükk • Aggteleki-karszt • Baradla-barlang • Cserhát

Összefoglaló kérdések, feladatok

- 1.** Utazz végig képzeletben Keszthelytől Sáropatakiig! Jellemezd azokat a tájakat, amiken keresztülutaztál!
- 2.** Állítsd sorrendbe a középhegységeink tagjait keletkezésük kora szerint, legnagyobb magasságuk szerint és átlagmagasságuk szerint!
- 3.** Értékelj a két nagytáj természeti adottságait! Emeld ki a hasonlóságokat és a különbségeket! Próbáld magyarázatot is találni azokra!

4.

Mutassuk be a lakóhelyünket!

Szűkebb hazánk – Projektmunka

Ismét kalandra hívunk – ezúttal azonban nem kell sokat utaznotok. Induljatok el gyalogosan, vagy kerékpárral és fedeztetek fel, mutassátok be lakóhelyeteket és annak környékét! Állítsatok össze egy olyan prospektust, ami felkelti az ország másik felében tanuló kortársatok érdeklődését a lakóhelyetek iránt! Legyetek ti az idegenvezetők!

1. A munka előtt

Alakítsatok 3-4 fős csoportokat! Mielőtt belevágtok a munkába, ki kell jelölnötök a csapat vezetőjét. Ő lesz az, aki összefogja a munkát: egyeztetni és szétosztja a feladatokat, összegyűjti az információkat, megszervezi az információáramlás módját, irányát.

Prospektus = képes, reklámszerű ismertetőanyag

Mutassa be érdekesen és tartalmasan a lakóhelyeteket! A szövegeket képekkel, rajzokkal egészítsétek ki! A3-as lapon érdemes készíteni úgy, hogy azt két részre hajtjátok. Figyeljete a sokszínűsége! Ne csak egyféle látnivalót kínáljatok a vendégek számára!

2. A feladat: készítsünk prospektust!

A feladat egy olyan prospektus elkészítése, amely felkelti az érdeklődést lakóhelyetek és környéke iránt.

Az elkészített anyagokat mindenki egy standon (padon) fogja kiállítani. A látogatók (ez esetben az osztálytársaitok) mint érdeklődő turisták kérdéseket tehetnek fel, s nektek kell őket útba igazítanotok, ellátnotok információkkal. Ez azt feltételezi, hogy a prospektusban leírtaknál sokkal bővebb ismeretekkel rendelkeztek a területről. Természetesen készülhetnek külön térképekkel, menetrendekkel, emléktárgyakkal; minden olyan dologgal, ami segíti a tájékozódást, a térség minél színesebb bemutatását.

3. Ötletbörze

Üljetek le és ötleteljete! Minden csapattag mondja el az ötletét: mit lenne érdemes megmutatni az idelátogató társatoknak a településen és környékén!

Mit keressünk?

Minden olyan természeti látnivalót, történelmi, kulturális értéket, amelyre büszkéek vagytok, ami érdekes lehet egy távolról érkező számára. Érdemes olyan helyekre is gondolnotok, amelyeknek a ti életerekekben jelentőségük van (például egy kő, amire az iskolába menet rá szoktatok lépni, hogy ne feleljetez szerencsét hoz). Gondoljatek arra is, hogy egy messziről érkező társatoknak a nektek hétköznapi dolgok is különlegeseek lehetnek. A Bakonyban lakó számára ismeretlen az Alföld végtelen látóhatára vagy porhanyós talaja, a síkvidéki embernek szokatlan az erdő borította hegyoldal és a hideg karsztvíz. Ha nincs elég ötlet a munkához, járjátok be a területet, kérdezzete meg felnötteket, de a gyűjtéshez az internetet is használhatjátok!

Ki, hol, mikor, mit csinál?

Ahhoz, hogy időben elkészüljete a feladattal, érdemes **időbeosztást** készítenete. Állapítsate meg azokat a határnapokat, amikorre egy-egy részfeladattal mindenképpen el kell készülnöte! A befejezést soha ne hagyjátok az utolsó napra!

Mi a háttérkép???????

Mivel egy másik térségből érkező társatokat szeretnétek kaulazolni, érdemes öt néhány **alapinformációval** is ellátni:

- Lakóhelyetek földrajzi helyzete (földrajzi koordináták; hazánk mely részén, melyik táján található; hogyan lehet oda eljutni; milyen előnyei és hátrányai vannak a fekvésének).
- Természeti adottságai (domborzata; éghajlata; vízrajza; növényzete; talaja; védett értékei).
- Társadalmi-gazdasági tényezők (népességszám, mezőgazdaság, ipar, szolgáltatások).

Nem is kell kimozdulni a szobából? Előbb-utóbb bizony ki kell. A saját készítésű fotók, videók, kőzetminták sokkal hitelesebbé teszik az ajánlatot. Az érdeklődő tudja, hogy te már jártál ott, így biztos megfelelő információval rendelkezel az adott területről.

A **cím** legyen figyelemfelkeltő, érdekes, a megszokottól eltérő (ami lehet akár egy kérdés is)! A címnek nem kell egyértelmű információt közölnie. A cél: elérni, hogy az érdeklődő biztosan továbbolvassa az ismertetőt.

A jó **szöveg** rövid, tömör, lényegre törő. Az információkat a látogató érdeklődési körének, életkori jellemzőinek megfelelően tálalja. Nem kell minden részletre kitérni: a szöveg az érdeklődés fenntartását, fokozását szolgálja. Az a legjobb, ha olvasás közben kérdések merülnek fel.

Egy prospektus esetében különösen fontos a **megjelenés**. Fontos, hogy a szöveget képek, ábrák törjék meg. Legyen jól áttekinthető, színes, könnyen olvasható! Kerüljétek a zsúfoltságot!

4. Gyűjtés és rendszerezés

Az összegyűjtött anyagban rendet kell tenni, abban rendszert kell kialakítani. Ne feledjétek: „a kevesebb néha több”! Egy prospektus célja az érdeklődés felkeltése és a további információszerezés lehetőségének megadása, nem pedig a minden részletre kiterjedő adatközlés. Csoportosítsátok a látnivalókat aszerint, hogy melyek a természeti, a történelmi és a kulturális értékek, mik a számotokra fontos különlegességek! Addig kell a rendszerezést végezni, amíg össze nem áll egy logikus felépítés, ami alapja lehet a prospektusnak.

5. A megvalósítás

Ha már tudjátok, hogy milyen látnivalókat, érdekességeket szeretnétek a prospektusba betenni, meg kell írni hozzá a szöveget, és meg kell tervezni az elrendezést.

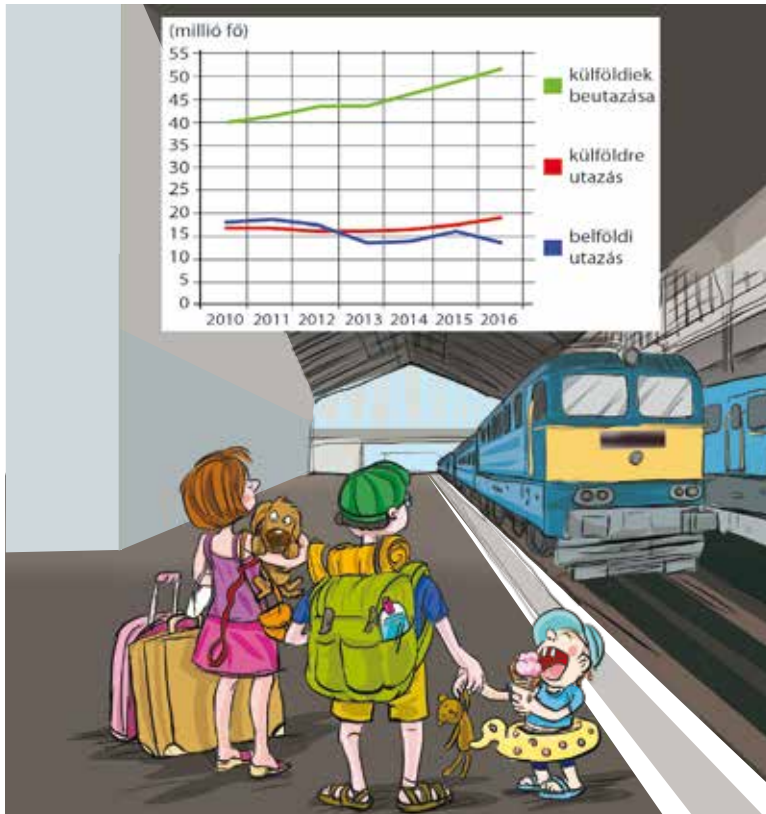

5.

Hazánk idegenforgalma

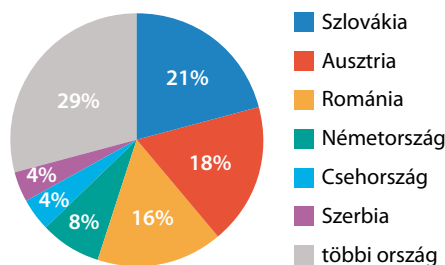
Sikerek tengerpart és sípályák nélkül

Az utóbbi években többször is jelentek meg hírek arról, hogy egy-egy nagy útikönyvek kiadásával, utazási tanácsadással foglalkozó külföldi vállalat Magyarországot vagy Budapestet ajánlja olvasóinak. Vajon tényleg ilyen népszerű hazánk a külföldiek körében? Mi az, amit keresnek itt, mit gondolnak az országról és népéről?

5.1. A Magyarország és a magyar lakosság turisztikai jellemzői az utóbbi években (millió utazás)

1. a) Melyik gazdasági szektorba tartozik az idegenforgalom?
b) Mely országokban van jelentős gazdasági szerepe?

5.2. A hazánkba érkező külföldi turisták megoszlása lakóhelyük szerint (2016)

- a) Indokold, hogy miért az 5.2. ábrán látható országokból érkezett a legtöbb turista hazánkba!
- b) Csoportosítsd az országokat elhelyezkedésük alapján!

Vendégek jönnek-mennek

Az idegenforgalom a hazai lakosság magyarországi utazásait jelentő **belföldi turizmusból** és a külföldiek magyarországi látogatásából, vagyis a hazánkat érintő **nemzetközi turizmusból** tevődik össze. Idetartoznak még a magyarok külföldi utazásai is, ám ezzel ebben a leckében nem foglalkozunk.

A hazánkba érkező külföldiek száma 2016-ban megközelítette az 53 milliót. Közülük minden harmadik vendég **idegenforgalmi céllal** érkezett, tehát azért jött, hogy itt töltsse el a szabadidejét vagy üzleti úton vett részt. A többiek közül a legtöbben csak átutaztak az országon vagy vásároltak itt. Hazánkba a legtöbb külföldi szomszédos vagy közeli európai országokból érkezik (5.2.). Az utóbbi időben megnőtt a Nyugat-Európából vagy más kontinensekről érkező turisták száma is. Európa-szerte a tengerpartok, az ókori műemlékek és télen a síterepek vonzzák a turistákat. Hazánkban nincsenek, a turizmusnak mégis jelentős a szerepe. Vajon mi tartja itthon a hazai, és mi vonzza ide a külföldi turistát (5.4.)?

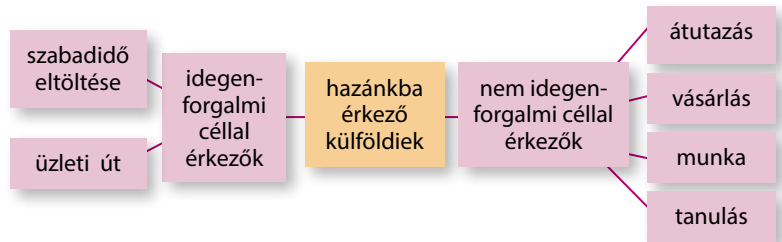
Mit csinálnak a turisták?

Az idegenforgalom fontos része a **hivatás-turizmus**. Hazánkban évente több mint ezer nemzetközi konferenciát tartanak, a turisták közül ezek résztvevői költik el a legtöbb pénzt utazásuk során. Az üzleti vagy diplomáciai tárgyalások is hozzájárulnak a hivatásturizmus jelentőségéhez. A **bevásárlóturizmus** főleg a határ menti térségekre jellemző.

A **szabadidő-turizmus** legelterjedtebb formája az **üdülőturizmus**, főként a tavak,

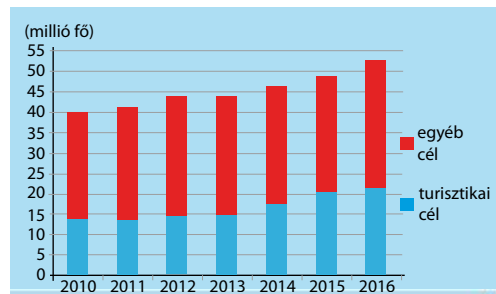
folyók (Balaton, Velencei-tó, Tisza-tó) partján. A **városlátogatások** és körutazások főbb helyszínei a történelmi emlékekben gazdag településeink (pl. Pécs, Sopron, Eger). A **falusi turizmus** a nagyvárosi emberek pihenési igényeit szolgálja. Fontos szerepe van a kistelepülések munkahelyeinek megtartásában (pl. az Őrségben, a Csereháton, Szatmárban). A **kulturális turizmus** is gyakran városokhoz köthető. Múzeumok, várak, kastélyok, emlékhelyek felkeresését foglalja magában, ezek vonzereje határainkon túlra is elér. A gyógyturizmusnak az egészség megőrzése vagy betegségek kezelése a célja. Külföldön is régóta népszerűek **gyógyfürdőink** (pl. Budapest, Hévíz, Hajdúszoboszló, Gyula). Az utóbbi években pedig a **wellness** iránt is jelentősen nőtt az igény.

Elsősorban hegységekbe, nemzeti parkokba irányul az **ökoturizmus**, aminek lényege a minél kisebb környezetterhelés. Környezettudatos közlekedéssel (pl. kerékpározás) kapcsolódik össze. A **rendezvényturizmus** óriási tömegeket mozgat meg egy-egy zenei, sport- vagy kulturális esemény kapcsán.

5.4. A hazánkba érkező külföldiek utazási céljai

Milyen típusú utazáson vettél már részt? Melyiken szeretnél a jövőben?

5.5. A Magyarországra látogató külföldiek száma az utazási célja szerint

3. Indokold az 5.5. ábra alapján az állítást: a nemzetközi turizmus növekvő szerepet játszik hazánk életében!

4. Fogalmazd meg, mi a különbség a szabadidő-turizmus és a hivatásturizmus között! Melyik járhat hosszabb itt-tartózkodással? Melyik esetben költenek többet a turisták?

5. a) Mely városinkban találhatóak római, középkori, török kori vagy barokk műemlékek?
b) Mely városok ismertek múzeumaikról, templomaikról?

5.3. A hivatásturizmus és a szabadidő-turizmus típusai

Hivatásturizmus	Szabadidős-turizmus	
1. konferenciaturizmus	4. üdülőturizmus	8. rendezvényturizmus
2. üzleti utazások	5. városlátogatások, körutazások	9. ökoturizmus
3. diplomáciai utazások	6. falusi turizmus	10. kulturális turizmus
	7. gyógyturizmus	11. bevásárlóturizmus

6. Tervezz három-napos programot egy hozzád látogató távolsági barátod számára úgy, hogy a turizmus minél több fajtája szerepeljen benne!

7. a) Hogyan változik hazánkban a fesztiválturizmus jelentősége? Olvasd le az 5.7. ábráról!
b) Milyen előnyei, hátrányai vannak?

8. Olvasd el a Balatoni nyaralás c. szemelvényt!
a) A szabadidős-turizmus mely fajtáit vette igénybe a pár? Gyűjtsd ki a szövegből és az 5.3. ábráról!
b) Mely tevékenységek sorolhatóak több csoportba is?

9. a) Gondold tovább a Turizmus a „világvégén” c. szemelvényt! Hogyan válhatna nyereségessé a vállalkozó?
b) Milyen hatásai lehetnek a beruházásoknak a falu életére?

10. a) Melyek az ország legvonzóbb területei?
b) Mely régiókat látogatják nagyobb arányban külföldiek?
c) Mely régiókat lenne érdemes külföldön népszerűsíteni?

Gyógyulásra fel!

Magyarország **gyógyfürdőit** évente 25 millióan látogatják. A vendégek 30%-a külföldi. Felmérések szerint minden gyógyfürdőben elköltött 1000 forint mellett további 2600 forint bevétellel részesednek a település egyéb szolgáltatói (szállás, étkezés, közlekedés, vásárlás). A gyógyturizmus egy speciális ága a **fogászati turizmus**. Hazánk ebben igazi nagyhatalom: a fogaikat külföldön kezeltető európaiak 40%-a, évente több mint 70 000 ember utazik Magyarországra ebből a célból. A fogászati költségek ugyanis felét-harmadát teszik ki a nyugat-európaiaknak, így még a szállás, utazás költségeivel együtt is jelentős összeget tudnak megtakarítani.

Balatoni nyaralás

Egy fiatal pár egy hetet töltött a Balaton partján. Egy régi, de szépen felújított parasztházban szálltak meg. Első nap strandoltak, este szabadtéri színházi előadást néztek meg. Másnap a Tapolcai-medence hegyei között túráztak, este a badacsonyi ételekkel és borokkal ismerkedtek. A harmadik napot a keszthelyi kastélyban és a hévízi gyógyfürdőben töltötték. A negyedik napon felkeresték a szigligeti várat, majd tapolcai városnézésen vettek részt. A következő napon kerékpárt kölcsönöztek és bejárták a Káli-medencét. A hatodik napon ellátogattak a tihanyi apátságba és részt vettek a Csupaki Bornapokon. Az utolsó napot strandolással és vitorlázással tették emlékezetessé.

Turizmus a „világvégén”?

Egy hegyek között fekvő 200 lakosú kis faluban csak egy bolt és egy kocsmá működik. Orvos, iskola, nagyobb üzlet 15 km-re található, ahova a naponta háromszor közlekedő busszal lehet eljutni. A lakosság fele nyugdíjas korú, a fiatalok vagy a 40 km-re lévő városban dolgoznak, vagy munkanélküliek. Sokan közülük már elköltöztek, így rengeteg ház áll üresen. Egy vállalkozó megvásárolta a falu halastavát és egy nem művelt szántóföldet, ahol golfpálya és 50 férőhelyes panzió, étterem kialakítását tervezi.

Mit kell tudni hazánkról? – a CCN hírtelevízió szerint: gyógyfürdők – Balaton – tudósok, feltalálók, Nobel-díjasok – Liszt Ferenc zeneszerző – kommunizmus maradványai – gulyás – fűszerpaprika – tilos sörrel koccintani – tokaji borok – sportörület – lovas hagyományok

forrás: <http://edition.cnn.com/2013/11/19/travel/>

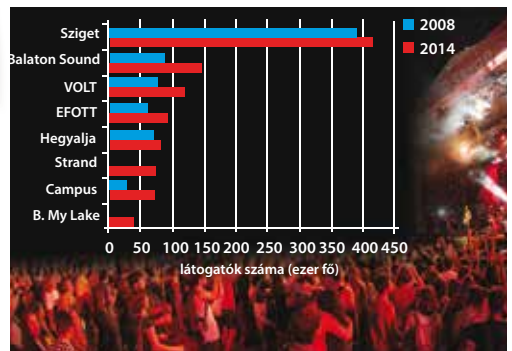
könnyűzenei fesztiválok:
Sziget, Balaton Sound, VOLT, EFOTT

sportesemények:
Forma-1, világbajnokságok vagy Európa-bajnokságok, mérkőzések, versenyek

gasztronómiai rendezvények:
bor-, pálinka-, halászlé-, mangalica-, kolbász-, lekvárfesztiválok és -kiállítások

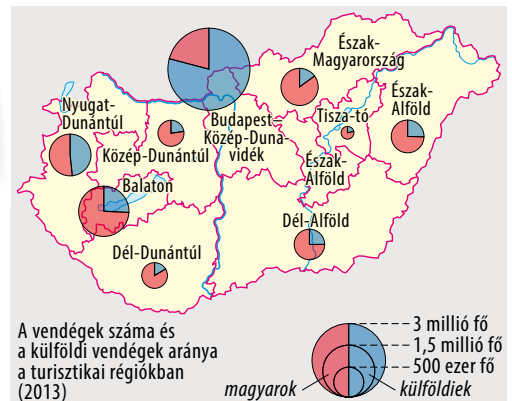
kulturális rendezvények:
népművészeti, néprajzi, színházi, opera-, komolyzenei, történelmi

5.6. A rendezvényturizmus változatai

5.7. A magyarországi könnyűzenei fesztiválok látogatottsága

Idegenforgalmi régióink

5.8. Magyarország idegenforgalmi régiói

Állapítsd meg az atlasz segítségével, hogy mely idegenforgalmi régiókban fekszenek a kiemelt üdülőterületek: Dunakanyar, Velenicei-tó, Mátra-Bükk, Sopron-Kőszeghegyalja, Mecsek-Villány!

A turizmus szerepe

Az idegenforgalom gazdasági jelentőségének feltárása nem könnyű. **Közvetlen bevételeket** hoznak a turisták által igénybe vett szálláshelyek és a vendéglátás, a turisztikai szolgáltatások (pl. utazási iroda, belépőjegy, kölcsönzés) díja, de hozzáadódnak a vendégek közlekedéséből, az üzemanyagvásárlásából vagy a bevásárlásából származó **közvetett bevételek** is. A turizmushoz jó infrastruktúra kell: jó minőségű utakra, sok parkolóhelyre, sűrű közösségi közlekedésre és a látogatottabb helyeken díszkivilágításra is szükség van.

A turizmus jelentős bevételeket hozhat egy országnak, ám komoly méretű kiadásokat, beruházásokat is igényel. A kettő egyenlege határozza meg, hogy a turizmus milyen szerepet tölt be egy ország életében (5.12.). Az idegenforgalom fejlesztése bevételeket hoz az országba, növeli a munkahelyek számát, elősegíti bizonyos térségek fejlődését, növeli hazánk ismertségét. A hazai lakosság számára is pihenést, a szabadidő hasznos eltöltését teszi lehetővé. Hátrányos viszont, hogy sok helyen a turisztikai idény csak néhány hónapra korlátozódik. Kiemelt feladat a kevésbé vonzó országrészek bekapcsolása a turizmusba, fejlesztésük és az egyenletesebb eloszlás érdekében.

Vonzó tényezők	Taszító tényezők
<ul style="list-style-type: none"> • alacsony árak • tájak szépsége • műemlékek • gyógyfürdők • magyar konyha • népművészeti értékek • kultúra és tudomány eredményei • vendégszeretet 	<ul style="list-style-type: none"> • turistákat érő visszaélések, sérelmek • hiányos szolgáltatások • magyar nyelv furcsaságai, idegennyelvismeret hiánya • szegénység • pesszimizmus, depresszió

5.9. A külföldi turistákat vonzó és taszító tényezők

5.10. A turizmus részesedése az ország GDP-jéből

5.11. A TripAdvisor utazási honlap Top 6 listája Magyarországnak látnivalóiról

5.12. Idegenforgalmi mérleg Magyarországon

11. a) Sorold be az országról való tudnivalókat az alábbi kategóriákba: szabadidő eltöltése, gasztronómia, történelem, életmód!
b) Milyen egyéb dolgokat javasolnál egy hosszabb listára?

12. a) Mi a közös a leglátogatottabb településekben (5.11.)?
b) Készíts listát a városok látnivalóiból! Versenyezzetek: ki tudja a leghosszabbat összeállítani!

13. Értékelj az 5.10. és az 5.12. ábra segítségével az idegenforgalom szerepét hazánk gazdaságában!

Fogalmak

belföldi turizmus • nemzetközi turizmus • hivatásturizmus • szabadidő-turizmus • üdülőturizmus • falusi turizmus • gyógyturizmus • rendezvényturizmus • ökoturizmus • kulturális turizmus • bevásárlóturizmus • wellness • Balatonfüred • Gyula • Hajdúszoboszló • Hévíz • Keszthely • Kőszeg • Siófok • Szentendre • Tihany • Visegrád

Összefoglaló kérdések, feladatok

- 1.** A turizmus mely fajtái esetében vannak hazánknak kiemelkedő adottságai? Mivel magyarázható?
- 2.** Gyűjtsd össze a szabadidős-turizmus lehetőségeit lakóhelyeden és környékén! Készíts hozzá ajánlót!
- 3.** Milyen látnivalókat ajánlanál egy külföldi turistának lakóhelyed idegenforgalmi régiójában?

Hazánk népessége

6.

Mi majd' tízmillión

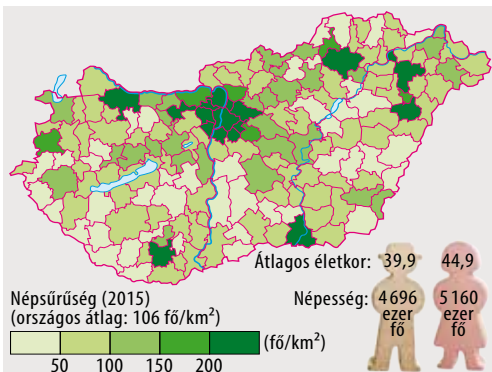
Fiatalok és öregek, nők és férfiak, házasok és egyedülállók, tanulók és dolgozók, vezetők és beosztottak, diplomások és szakmunkások, magyarok és cigányok, katolikusok és felekezet nélküliek – és még számos szempont alapján lehetne csoportosítani Magyarországot népességét.

1. a) Mi a népsűrűség?
b) Mely tényezők vezethettek a főváros környékének nagyobb népsűrűségéhez?

2. a) Számítsd ki, a lakosság hány százaléka férfi, és hány nő!
b) Mekkora a teljes népesség átlagos életkora?
c) Számítsd ki a 6.1. ábra adatai alapján, hogy mennyien laktak hazánkban 2015 elején!

3. a) A diplomások általában 30 éves koruk után hozzák világra első gyermeküket. Vajon miért?
b) Miért a vezető beosztású nők gyermekvállalási kora a legmagasabb?
c) Vajon a férfiaknál is kitolódik ez a kor?

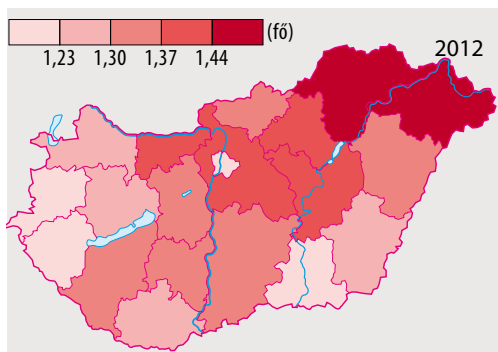
4. a) Olvasd le a 6.3. ábráról, hogyan változik a termékenység nyugatról kelet felé haladva!
b) Mely megyékben a legmagasabb a termékenység? Mi az oka? Miért alacsony a fővárosban?

6.1. Népsűrűség Magyarországon

6.2. A gyermekvállalás idejének kitolódásához vezető tényezők

6.3. A termékenység területi különbségei. A termékenységi ráta azt mutatja meg, hogy egy anyának életében hány gyermeke születik

Hazánk népességszáma nem éri el a 10 millió főt. A népesség nagyjából egyenletesen oszlik el az ország területén, de mintegy egyötöd része Budapesten, illetve annak vonzáskörzetében koncentrálódik (6.1.).

Változó életutak

5. Kérd meg szüleidet és a nagyszüleidet, hogy meséljenek saját és kortársaik életútjáról! (Mikor házasodtak, hány gyermekük született, mikor vállaltak gyermeket, meddig jártak iskolába?)

6. a) Emeld ki a fő eseményeket a következő szemelvényekben szereplő családtagok három generációjának rövid életútjából!
b) Hasonlítsd össze táblázatban a fő események időpontját!
c) Ábrázold a családtagok kapcsolatait!
d) Írj fogalmazást arról, hogyan képezed a saját életutadat! 8-10 mondatban!

Lóri, 14 éves

Egy kisvárosban él Budapesttől nem messze édesanyjával, édesapjával és 16 éves nővérével. A nagyszülei a közeli falvakban laknak, és hétvégén gyakran meglátogatják őket. A helyi általános iskolába jár, órák után szeret focizni és biciklizni a barátjaival. Azt tervezi, hogy elvégzi a gimnáziumot is, majd érettségije után egyetemre megy. A diploma megszerzése után 25 évesen munkába áll. Várhatóan 32 évesen köt házasságot, 34 évesen megszületik a kettő közül az első gyermeke. 65 éves korában megy nyugdíjba.

Anita, 43 éves

Lóri anyukája a középiskola elvégzése után költözött falujából a közeli városba, ahol már 19 évesen dolgozni kezdett. Szülei és öccse a kis faluban maradtak.

A városban ismerte meg a férjét, akivel 24 évesen kötöttek házasságot. 27 éves volt, amikor megszületett a lánya, majd 29 évesen a fia is. Teljes munkaidőben dolgozik, szabadidejében pedig olvasni szeret. Férjével és gyerekeivel kirándulni is szoktak a hegyekben. Anita szeretne 40 év munkaviszony után nyugdíjba menni, hogy több ideje legyen majd az unokáira.

Magdi, 64 éves

Születése óta ugyanabban a faluban lakik. Lóri anyai nagymamája. 19 évesen ment feleségül a férjéhez, 21 évesen született meg lánya, Anita, majd három évvel később a fia. Sokáig a helyi termelőszövetkezetben dolgozott, majd a saját földjükön gazdálkodtak a férjével. Három testvére van, akik közül kettő szintén a faluban lakik. Csak az elemi iskolát végezte el, mert már fiatalon dolgoznia kellett a családi földken. Igaz, hogy nyugdíjas, de minden nap sok munkát ad neki a kert. Mégis, amennyit csak teheti, az unokáival tölti az időt. Sajnos nem túl jó az egészsége, a férje pedig néhány éve, 63 évesen meghalt.

Az ország északkeleti megyéiben a nők átlagosan több gyermeket szülnek, mint más országrészekben, vagyis magasabb a termékenységük (6.3.). Ezekben a megyékben a szülő nők átlagos életkora is alacsonyabb, az ország északkeleti részén gyakrabban találni többgyermekes és fiatal szülőcsaládokat. A jelenség összefügg azzal, hogy a térségben nagy az alacsonyabb iskolai végzettségű, munkanélküli népesség, valamint a cigány lakosság, akik hagyományaik szerint korán szülnek és nagycsaládban élnek. Az ország nyugati peremén és a fővárosban ennél átlagosan jóval kevesebb gyermek születik, és az első gyermeküket is később hozzák világra a nők. Az iskolázottság a családalapításra és a gyermekvállalásra is hatással van.

7. Nézz utána, hogy mivel segíti az állam a családok gyermekvállalását!

8. a) Beszéljétek meg, hogyan lehetne segíteni a kisgyermekes anyukák gyors visszatérését a munkaerőpiacra!
b) Milyen problémákat okozna ez?

Ahány ház, annyi család?

A nők és a férfiak házasságkötési életkora a második világháború óta fokozatosan kitolódik, a leggyakoribb ideje napjainkban 30-34 év között van. Az első gyermeket is viszonylag későn (átlagosan 28 évesen) vállalják a nők, ezért az összes újszülött több mint felének 30 év feletti az anyukája.

A családok többségében a szülők házasságban élnek, de az utóbbi időben csökkent a házasságkötések száma. Elterjedt a párok között az élettársi kapcsolat, ezzel összefüggésben a házasságon kívül született gyermekek száma 2000 óta egyre növekszik, ma már az újszülöttek majdnem fele. A válások száma évente eléri a házasságkötések számának a felét, a megkötött házasságok egyharmad része válással végződik.

6.4. Családtípusok

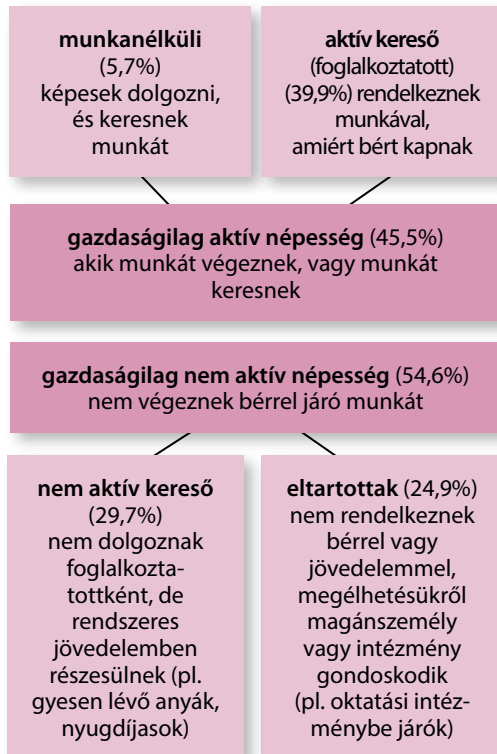
9. Mi a különbség a bér és a jövedelem között! Járj utána!

10. Értelmezd a 6.5. ábrát! Melyik két csoport alkotja a keresők teljes csoportját?

11. Nézz utána, ki és milyen feltételekkel kaphat munkanélküli-segélyt!

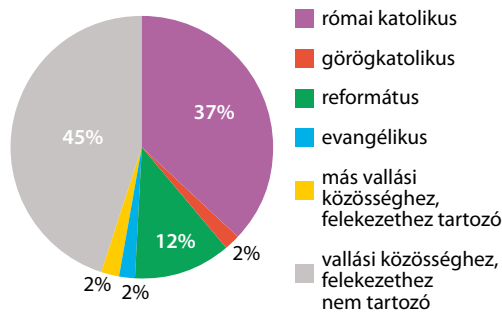
12. a) Olvasd le a 6.7. ábráról, hogy melyik a három legnagyobb foglalkozási csoport! Melyikhez szükséges általában diploma?
b) Mit jelent a betanított munka?
c) Mely népesedési folyamatokkal függ össze az eltartottak magas aránya?

13. A 20. század közepén még szinte a teljes népesség besorolta magát valamely vallási közösségbe (6.6.). Miért nőhetett meg a felekezethez nem tartozók aránya?

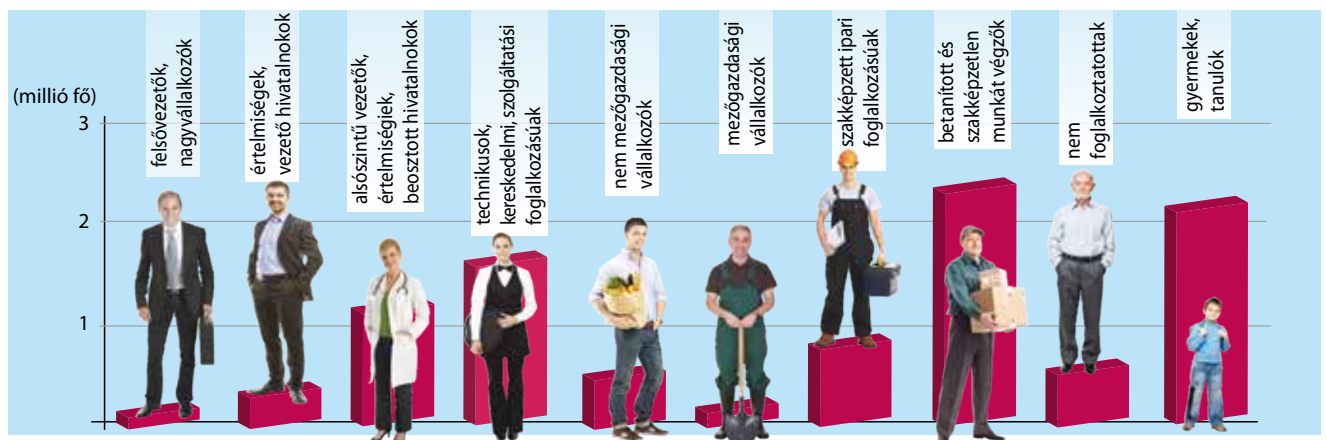

6.5. Hazánk népességének megoszlása gazdasági aktivitás szerint

Melyik két kategória alkotja a keresők teljes csoportját?

6.6. Hazánk lakosságának vallási megoszlása

6.7. Foglalkozási rétegek

Ki miből él?

Magyarországon az európai átlaghoz képest alacsony a **foglalkoztatottak aránya** (62%), és túl sok az eltartott (6.5.). Az ország szempontjából ez nem szerencsés, mert így kevesebb foglalkoztatottnak kell megtermelnie a gazdaság és a társadalom egésze számára a javakat. A **munkanélküliség** jelenleg viszonylag alacsony mértékű, de területenként különböző. Az országos átlagnál magasabb az északkeleti és a délnyugati megyékben, viszont Budapesten és a Dunántúl északi részén alacsony. Általában a városokban nagyobb eséllyel találni munkát, mint a falvakban.

Vallási megoszlás

Magyarországon a lakosság többsége a **római katolikus** egyházhoz tartozik. Hívei az egész ország területén nagyjából egyenletesen oszlanak el, de a görögkatolikusok jellemző térsége az ország északkeleti része. A református egyház súlypontja a Tiszántúlon van, központja Debrecen. A zsidó felekezet hívei Budapesten koncentrálnak. Szintén a fővárosban jellemző a hazánkban újnak számító vallások (pl. buddhizmus) térhódítása. Az utóbbi évtizedekben megnőtt azoknak a száma, akik semmilyen valláshoz vagy felekezethez nem tartoznak. Vannak olyan vallási közösségek, amelyek a hívei számarányuknál jóval nagyobb mértékben vesznek részt a társadalmi felelősségvállalásban.

Régi és új nemzetiségek

Magyarországon a népesség döntő többsége magyar nemzetiségű, a kisebbségek a lakosságnak kevesebb mint 10%-át teszik ki. A tizenhárom nemzetiség hosszú ideje, akár évszázadok óta része a magyarországi társadalomnak, életük szorosan összefonódott azzal. Elsősorban a szomszédos országok népei alkotják e közösségeket jellegzetesen azokon a vidékeken, ahová a történelem során betelepültek vagy betelepítették őket (pl. a németek Baranya megyében).

A legnépesebb etnikai csoport Magyarországon a cigányok (romák), mintegy 600 ezres lélekszámmal. Főleg az ország északkeleti részén (Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megyében) laknak, ahol a népességhez viszonyított arányuk 10% fölötti. A fővárosban a cigány népesség a belvárosi kerületekben (VII., VIII.) koncentrálódik, Budapesten kívül viszont leginkább falusias környezetben, gyakran a többi népességtől elkülönült településrészekeken élnek. A roma népességre általában jellemző az országos átlagnál alacsonyabb iskolázottság és alacsonyabb foglalkoztatási arány, ami miatt rossz a jövedelmi helyzetük, a lakáskörülményeik és az egészségi állapotuk is (6.9.).

Az 1990-es évektől újabb nemzetiségek képviselői telepedtek le hazánkban, akár távoli kultúrákból is. Legtöbbször a kínaiak, az arabok, az oroszok és a vietnamiak vannak, és elsősorban a fővárost választották új lakóhelyül.

6.8. Húsvéti nemzetiségi fesztivál a szentendrei skanzenban

Cigány vagy roma?

Magyarországon leggyakrabban a cigány szót használja a köznyelv, de a médiában és a hivatalos megfogalmazásokban elterjedt a roma megnevezés. A két népnévben a kisebbséghez tartozók sem egyeznek: vannak olyan cigány csoportok, akik romának nevezik magukat, vannak viszont olyanok is, akik a cigány szót használják magukra. Ezért mindkét kifejezés alkalmazása helytálló.

6.9. Romatelepen

- 14.** a) Élnék-e a településeden (kerületedben) nemzetiségi lakosok?
b) Nézz utána a történelmüknek és szokásaiknak, és készíts belőle bemutató tablót!

- 15.** Vannak-e a környezetedben olyanok, akik másik földrészről érkeztek Magyarországra? Honnan jöttek?

- 16.** Keress példákat arra, hogy a más földrészről érkezők hogyan őrzik a hagyományaik, szokásaikat!
b) Milyen hatással van ez a környezetükre? Beszéljétek meg az osztályban!

- 17.** A társadalmi élet mely területein vannak jelen az egyházak a rászorulóknak a segítségén kívül?

Összefoglaló kérdések, feladatok

Fogalmak

népsűrűség • élettársi kapcsolat • gyermekvállalás • nagycsalád • egyszülős család • mozaikcsalád • termékenység • iskolázottság • foglalkoztatott • munkanélküliség • gazdaságilag aktív • eltartott • nem aktív kereső • nemzetiség • kisebbség • vallási felekezet

- 1.** Tegyetek javaslatokat a nők fiatalabbkori gyermekvállalását segítő intézkedésekre!
2. Hasonlíts össze egy átlagos 25 éves budapesti nőt egy átlagos 25 éves miskolci roma nővel! Vedd számba a családi állapotát, iskolázottságát, gyermekei számát, gazdasági aktivitását!
3. Milyen összefüggés lehet a munkanélküliség és az iskolázottság szintje között? Mivel magyarázható?
4. Képzeld el, hogy te vagy Magyarország gazdasági minisztere! Milyen intézkedésekkel növelnéd a foglalkoztatottságot?

7.

Népességmozgások hazánkban

Fogyunk, öregszenk, vándorlunk

Magyarország népessége 2010 augusztusában 10 millió fő alá csökkent, mert a halálozások száma meghaladta a születések számát. Bár hazánkba többen érkeznek külföldről, mint ahányan más országba távoznak, a bevándorlók mégsem tudják ellensúlyozni a természetes népességfogyást.

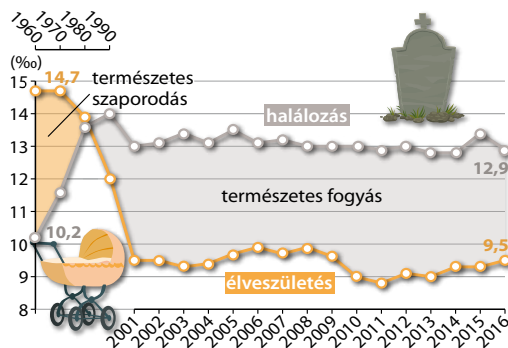
1. a) Általában hány gyermek van egy magyar családban?
b) Mennyi a nők átlagos termékenységi rátája Magyarországon?

2. a) Olvasd le a 7.1. diagramról, mikor kezdődött a népesség természetes fogyása!
b) Hány fő volt a természetes fogyás mértéke 2016-ban?

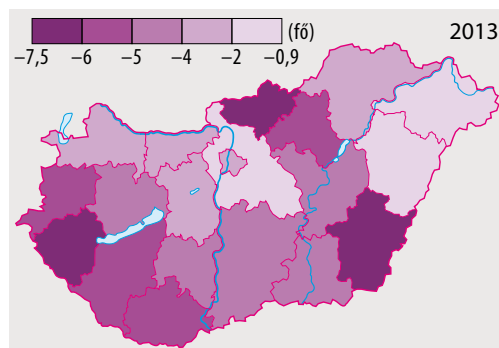
3. Nézz utána, minek köszönhető a születések számának maximuma az 1970-es évek közepén!

4. a) Miért csak 1-2 gyermeket vállal például egy városi, 30 év feletti értelmi-ségi pár?
b) Miért születik a pároknak kevesebb gyermekük, mint amennyit szerettek volna?

5. a) Hogyan alakult a terhességmegszakítások száma (7.3.)?
b) Mivel magyarázható?

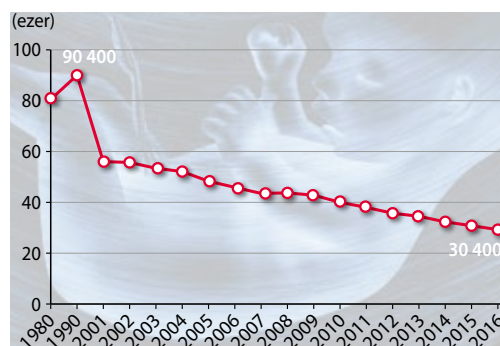

7.1. A születések és a halálozások alakulása

7.2. Természetes fogyás a megyékben

Vitassátok meg, hogy miért öngerjesztő folyamat a népesség természetes fogyása!

7.3. A terhességmegszakítások száma hazánkban

Évente egy kisvárosnyival kevesebben

Hazánkban évente több ember hal meg, mint ahány gyermek születik. A születések és a halálozások különbsége a természetes szaporodás. Ha többen halnak, mint születnek, akkor a természetes szaporodás negatív, természetes fogyásnak is nevezik. A népesség számának csökkenése már néhány évtizede megkezdődött hazánkban, a folyamat pedig egyre inkább önmagát gerjeszti (7.1.).

A természetes fogyás a 20. század végén vált egyre jellemzőbbé Európában. Főleg azért, mert a párok kevesebb gyermeket vállalnak, mint amennyi a népesség reprodukciójához, vagyis a létszámcsökkenés nélküli megújuláshoz szükséges. A gyermekvállalási kedv csökkenésének számos gazdasági-társadalmi és kulturális oka van, például a családok anyagi helyzete, a munkavállalás feltételei és az egyéni érdekek érvényesítése.

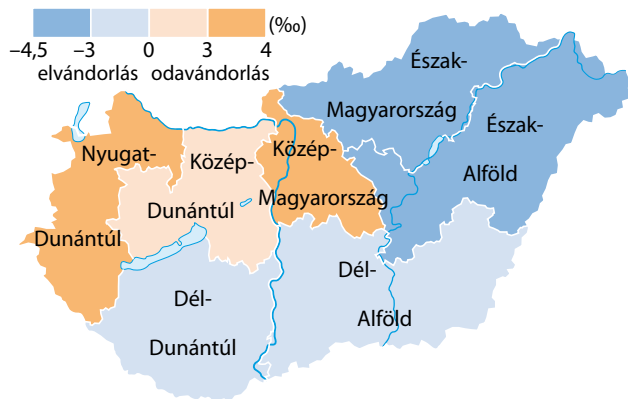
Csökkenne a népességfogyás mértéke, ha a párok által tervezett gyermekek meg is születnének. Jelenleg átlagosan 20 fiatal 24 gyermeket szeretne, de ebből csak 13 jön világra.

Az ország minden megyéjében jellemző a természetes fogyás, de különböző mértékben (7.2.). A nyugati határvidéken és Békés megyében az alacsonyabb születésszám és magasabb halálozás miatt erőteljesebb a fogyás, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Pest és Hajdú-Bihar megyében viszont pont fordítva van.

- 12.** a) Mely okok készítetik elvándorlásra vagy bevándorlásra a lakosságot? Csoportosítsd azokat a füzetedben!
- b) Mi lehet az oka, hogy Magyarországon kevésbé mobilak az emberek, mint Nyugat-Európában és az USA-ban? Nézz utána az interneten!

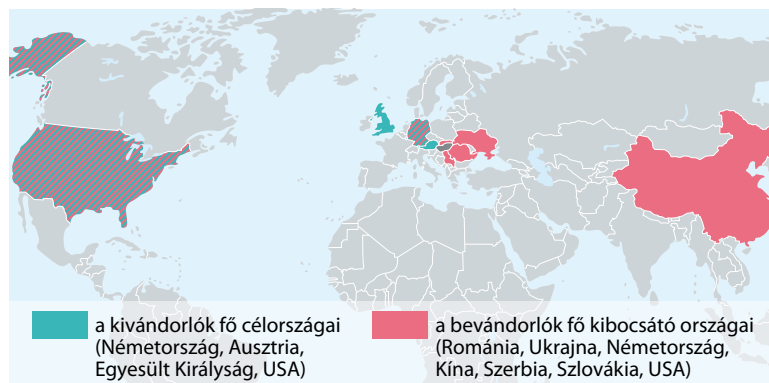
A magyar népesség mobilitása, vagyis vándorlási hajlandósága nem olyan nagy, mint a fejlett országok jó részében. Az Amerikai Egyesült Államokban például a lakosság élete során átlagosan hétszer, Nyugat-Európában hatszor költözik új lakóhelyre, szemben a magyarokkal, akik csak kétszer-háromszor.

- 13.** a) Hogyan változhat egy fejlett, munkaerőhiánnyal küzdő város lakosságának korszerkezete a bevándorlás hatására?
- b) A nagyvárosokból kiköltözők számára egész városrészek épülnek a környező településeken. Milyen előnyei vannak a nagyvárosok szomszédságába való költözésnek?

7.8. A régiók közötti belső vándorlás (2015)

- 14.** a) Nevezd meg a 7.9. ábra alapján, hogy honnan érkeznek a hazánkba bevándorók! Vajon mi a közös bennük?
- b) Olvasd le a kivándorlókat befogadó országokat!
- c) Miért éppen ezeket az országokat választják?

7.9. A Magyarországról kivándorlás és a hazánkba bevándorlás fő irányai

Odamegyünk lakni, ahol...

Vándorlásnak, **migrációnak** nevezzük azt a folyamatot, amikor valaki másik települést választ lakóhelynek. Az országon belüli, **belföldi vándorlás** során például egyik városból a másikba költöznek az emberek. Gyakran egy új munkahely a költözés oka, de a fiatalok sokszor a tanulmányaik miatt változtatnak lakóhelyet. A vándorlás döntően a fiatalabb korcsoportokra jellemző.

Hazánkon belül a legtöbben a Közép-Magyarország régióba (a fővárossal együtt) és a Nyugat-Dunántúlra, azon belül is Győr-Moson-Sopron megyébe vándorolnak be az ország más részeiből. A gazdaságilag gyengébben teljesítő Észak-Alföldre és Észak-Magyarországra az elvándorlás jellemző (7.8.).

Átmenő ország vagyunk?

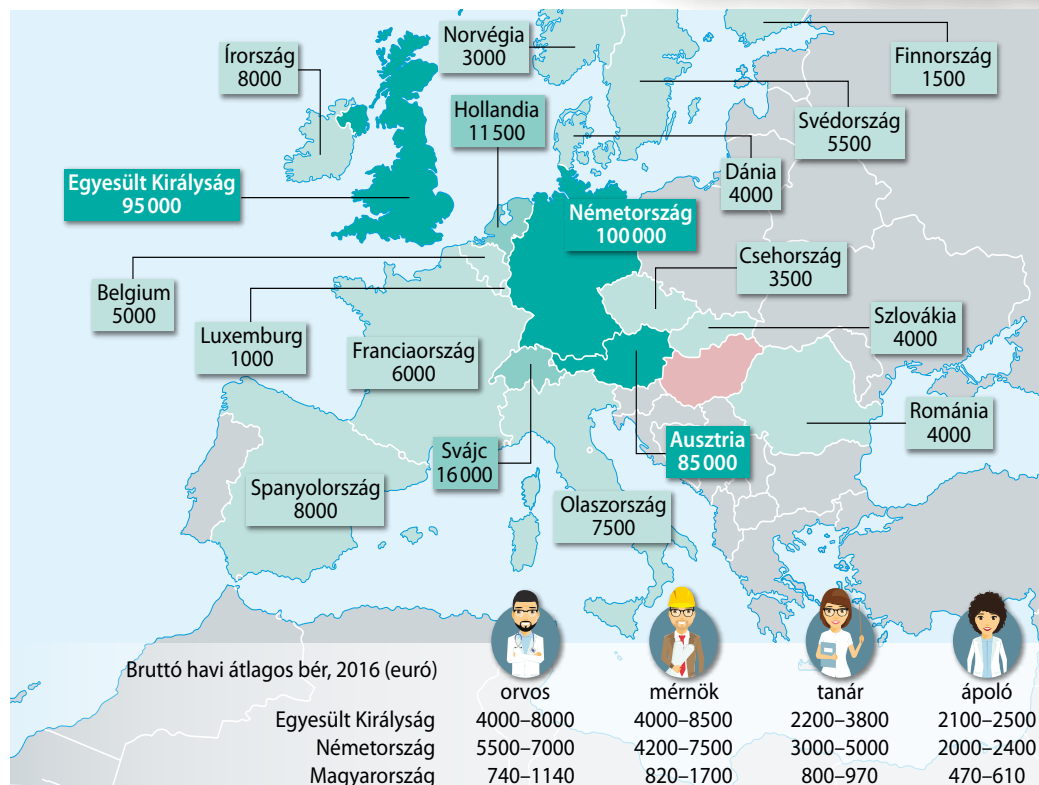
A **vándorlási egyenleg** az országba bevándorlók és az onnan kivándorlók számának különbsége, ami Magyarországon 2014-ben 6600 fő volt – vagyis ennyivel többen telepedtek le hazánkban, mint ahányan más országba költöztek. Ha hozzáadjuk a vándorlási egyenleg értékét a természetes szaporodáshoz, megkapjuk a **népességszám tényleges változását, a tényleges szaporodást, illetve fogyást**. Az országba bevándorlók többsége a szomszéd országokból érkezik, közöttük is a legtöbben magyar nemzetiségűek. A távolabbi országokból (főként Ázsiából és Afrikából) érkező bevándorlók jó része **menekült**, akik valamilyen kényszer hatására hagyták el hazájukat (7.9.). Többségük csak rövidebb ideig tartózkodik Magyarországon, majd továbbutazik Nyugat-Európa felé.

A legtöbb bevándorló Közép-Magyarországon (főleg Budapesten) és Győr-Moson-Sopron megyében telepedett le. Mivel a belföldi vándorlás is éppen ide irányul, együttesen annyian költöztek ide, hogy itt ellensúlyozni tudták a természetes fogyást, így a népességszám ezekben a megyékben nem csökkent.

A kivándorlók zöme munkát keres külföldön, illetve sokan tanulási szándékkal költöznek hosszabb időre más országba. A kiköltözők főleg fiatalok (majdnem fele arányban 30 év alattiak), és sokan közülük jól képzett szakemberek. A legnagyobb külföldi magyar közösség Londonban él.

Egy orvos Afrikából

David Mremi egy tanzániai kisvárosban látta meg a napvilágot. A katonai szolgálat letöltése után külföldi ösztöndíjat kapott, amit Egyiptomban, a Szovjetunióban, Bulgáriában és Magyarországon érvényesíthetett – David ez utóbbi mellett döntött. 1980-ban érkezett Európába. A beilleszkedés nem volt zökkenőmentes: sok problémát okozott a nehéznek bizonyuló nyelv megtanulása. David orvosnak készült, egyetemi tanulmányai mellett még munkát is tudott vállalni, tehát egyre inkább sikerült beilleszkednie, barátokra, otthonra, később pedig szerelemre találnia. Kettős állampolgár, sokszor járt már kivándorlása óta Tanzániában. Nem szándékozik elhagyni Magyarországot, itt kívánja tölteni majd a nyugdíjas éveit is, ugyanakkor szívesen tenne valamit a tanzániai szegényekért. (<http://www.ittvagyunk.eu/alapjan>)

7.10. A külföldön dolgozó magyarok száma Európa országaiban (becsült adatok)

15. Foglald össze a fenti szemelvény alapján, hogy mi segítette és mi hátráltatta az afrikai orvost a beilleszkedésben!

16. a) Nézz utána, hogy milyen szakmák a legkeresettebbek a nyugat-európai országokban!
b) Miért könnyebb az Európai Unió országai-gaiban munkát vállalni, mint az unión kívül?

17. a) Mely országokban dolgozik a legtöbb magyar(7.10.)?
b) Adj rá magyar-
zatosít!
c) Mely szakmákban dolgoznak a legtöbbben?
d) Hogyan függ össze ez a jelenség a magyarországi népességszám fogyásával?

Összefoglaló kérdések, feladatok

Fogalmak

természetes fogyás • elöregedés • születéskor várható élettartam • korszerkezet • migráció • belföldi vándorlás • mobilitás • vándorlási egyenleg • kivándorlás • bevándorlás • tényleges szaporodás • tényleges fogyás • menekült

- Magyarázd meg a kijelentést: a születések tartósan alacsony száma a társadalom elöregedéséhez vezet!
- Indokold a korszerkezet változásával, hogy a nyugdíjkorhatár egyre kitolódik!
- Foglald össze táblázatban, hogy milyen előnyökkel, illetve hátrányokkal jár egy magyar diák számára, ha külföldi városban jár egyetemre!

8.

Települések Magyarországon

Hogyan élünk itt?

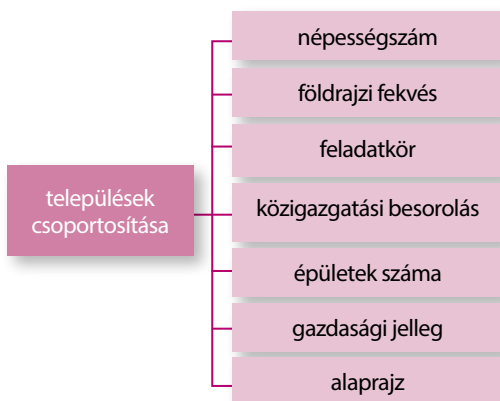
Falun vagy városban? A legtöbben határozottan tudják, hogy melyikben szeretnének élni. Valaki a csendet és a nyugalmat, valaki az állandó nyüzsgést keresi. A döntést talán megkönnyíti, hogy napjainkban kezdenek elmosódni a határok a tipikus falvak és városok között. Persze még így is jelentős különbségek vannak az egyes településtípusokon élők mindennapjai között.

1. Mit gondolsz, hány település van összesen hazánkban? Tippelj egy számot, majd járj utána a valós számnak!

2. Határozd meg, hogy mi jellemzi a településet a 8.1. ábra szempontjai alapján!

3. a) Milyen gyakran és milyen céllal szoktál a környező településekre utazni? b) Milyen közlekedési eszközzel lehet eljutni a szomszéd településekre?

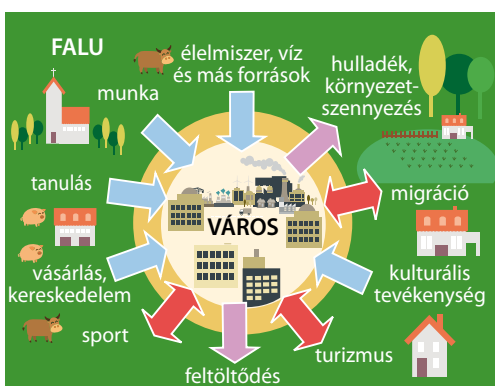
4. Támaszd alá az út- és vasúthálózat vizsgálata után, hogy Budapest az ország közlekedési központja! Használj atlaszt!

8.1. A települések csoportosításának néhány szempontja

aprófalva	500 főnél kisebb
kisfalva	500–1000 fő
közepes falva	1000–2000 fő
nagyfalva	2000–5000 fő
óriásfalva	5000 főnél nagyobb
kisváros	25 000 főig
középváros	25 000–100 000
nagyváros	100 000 főnél nagyobb

8.1. táblázat. A települések lakosságának szerinti csoportosítása

8.2. Falu és város kapcsolata

Települések hálózata

A falvak és a városok nem függetlenek egymástól, településhálózatot alkotnak, sokrétű kapcsolatban állnak egymással. Van, ahol gyárak működnek, máshol mezőgazdasággal foglalkoznak, vannak fürdőknek, egyetemeknek otthont adó helységek. Közöttük utak és vasutak hálózatán emberek és áruk mozognak. Ha a településeken lakók számát nézed, feltűnő, hogy milyen sok aprófalva van: 141 településünkön 100 főnél is kevesebben laknak (8.1. táblázat). Eközben a főváros az ország népességének közel egyötödét tömöríti.

Faluból város

Akár logikus is lehetne, hogy egy bizonyos népességszám felett a falvak városokká válnak. De ez nem ilyen egyszerű. Általában akkor kap egy falva városi rangot, ha van néhány központi szerepköre. Ilyen lehet például, hogy van középiskolája, kórháza vagy kiemelkedő az idegenforgalmi szerepe. Legtöbbször persze a település lélekszámával együtt gyarapodnak a feladatkörök is. Magyarországon jelenleg 346 város van. A falvak és a városok szoros kölcsönhatásban vannak egymással, mindkét településtípus jelentős változáson ment keresztül az évszázadok során, különösen a 20. század közepétől kezdve. A mai, átalakult falvak többségében már nem a mezőgazdaságból élnek az emberek, hanem leginkább a szolgáltatásokból. A falusiak életmódja is egyre közelít a városi emberekéhez: hasonló ételeket fogyasztanak, hasonló ruhákban járnak, ugyanazt a médiát nézik. Ez nagyban köszönhető a telefon, az internet elterjedésének, a közlekedés fejlődésének, és persze összefügg azzal is, hogy sok falusi lakos a városokban talál megélhetést.

8.3. Élet városban és falun

8.4. Településhierarchia – a települések alafölé rendeltsége

Vajon miért piramis alakú az ábra?

8.5. Albertirsa központja

Iborfia	8 fő
Gagyapáti	8 fő
Tornakápolna	24 fő
Tornabarakony	21 fő
Felsőszenterzsébet	16 fő
Pusztapáti	16 fő
Nemesmedves	20 fő
Debréte	28 fő
Csér	43 fő
Lendvajakabfa	50 fő

8.2. táblázat. Legkisebb népességszámú falvaink (2017)

Hogyan élnek a különböző településeken?

A falvak átalakulása ellenére az egyes településtípusokon továbbra is különböző a mindennapi élet. Ez persze nemcsak a település típusától, hanem annak földrajzi elhelyezkedésétől is függ, sőt, minden településen más-más.

- 5.** a) Olvasd el a szemelvényeket a különböző típusú településekről!
 b) Keresd meg a térképen a településeket, és próbáld kitalálni, mely nagyobb helység vonzáskörzetébe tartoznak!
 c) Írd le az információk alapján a településekről, hogy...
- hová és mivel járnak a gyerekek iskolába!
 - hol tudják a bevásárlást és a hivatali ügyeket intézni!
 - milyen lehet a lakosság korszerkezete!
 - van-e elég munkahely a településen!
 - érdemes-e üzemet nyitnia egy 20 főt foglalkoztató csomagoló cégnek!

Óriásfalv vagy kisváros? – Albertirsa (13 057 fő, 2017)

A település 2003-ban ugyan megkapta a városi rangot, de jellegében átmenetet képez az alföldi falusias óriástelepülések és a kisvárosok között. A házak jórészt földszintesek, a telkek nagyok, és a lakosok többsége műveli is a földjét. Főleg családi fogyasztásra termelnek, de vannak mezőgazdaságból élő vállalkozók is. A helyi szolgáltatások kielégítőek, szinte mindent meg lehet vásárolni helyben: az élelmiszerektől a ruházatokon át a lakberendezésig. Munkahely is akad, de a főváros viszonylagos közelsége (40 km) miatt sokan oda járnak dolgozni. A gyerekek helyben tudnak óvodába és általános iskolába járni. A kulturális rendezvények mellett élénk a helyi sportélet is.

Aprófalv – Vámoscsalád (279 fő, 2017)

A főút mellett fekvő kis falv lélekszáma évtizedek óta csökken, nagy az elvándorlás. A régi házak már nem találtnak újra gazdára, sok az üres, omladozó porta. Kevés a gyerek, de sok az egyedül élő nyugdíjas. Óvoda vagy iskola régóta nem üzemel helyben; a gyerekek a szomszédos faluba és kisvárosba utaznak reggelente. Az élelmiszerbolt árukészlete korlátozott, a péksüteményeket, mirelit árut, tejtermékeket mozgóboltokból is árulják a faluban. Nagyobb bevásárlásért már 25 kilométert kell utazni a legközelebbi nagyáruházba. A postai szolgáltatásokat mobilposta végzi. Kevesen élnek a mezőgazdaságból, jellemzően csak saját fogyasztásra természetik a zöldséget, gyümölcsöt. A többség a környező városokban talált munkahelyet. A kocsmán és a fodrászaton kívül nincs más helyi szolgáltatás. A helyi közösségi élet egyik központja a művelődési ház, másik a templom.

6. Milyen életmódbeli különbségeket tudsz megfogalmazni falu és város között a táblák alapján (8.3.)?

7. Igaz-e az az állítás, hogy egy faluban kevesebben laknak, mint egy városban?

8. a) Fial párók is választják Albertirsa-t lakóhelyül. Mi teszi vonzóvá a várost?
 b) Gyűjtsd össze a leírás alapján Albertirsa falusias és városias jellemzőit!

9. a) Nézz utána az atlaszban, hogy hol jellemzőek a tanya és az aprófalvak!
 b) Milyen domborzatú tájakon jellemzőek ezek a településtípusok? Mi lehet ennek az oka?

10. a) Miért néptelenednek el az aprófalvak?
b) Mit lehetne tenni az elnéptelenedés ellen?

11. Vajon mi az oka annak, hogy sok tanyán nincs áram és vezetékes gáz?

12. a) Hol jellemző a tanyák üdülőhelyre való alakítása?
b) Képzeld el, hogy mit lehet csinálni az üdülőtanyán?
c) Reklámozd hirdetésben vagy plakáton a tanyai üdülést!

13. a) Hogyan lehetne javítani a közbiztonságot a tanyákon?
b) Hogyan lehetne csökkenteni a tanyák elszigeteltségét?

14. Nézz utána, mennyi idő alatt lehet elérni Budapest belvárosát Dunakeszről tömegközlekedéssel!

15. Milyen előnyökkel jár egy fiatal párnak, ha kiköltözik Budapestről egy agglomerációs település lakóparkjába?

8.6. Mobilposta

8.7. Egy elszigetelt tanya

8.8. Üdülőtanya Lajosmizsén

8.9. Munkában a tanyagondnoki szolgálat

8.10. Lakópark Dunakeszin

A **tanya** a szórványtelepülések közé tartozik, amelyek a falvaktól és városoktól távolabb, önállóan vagy kisebb csoportokban helyezkednek el. Az elsősorban az Alföldre jellemző tanyák lakói főként mezőgazdaságból éltek, de ma már sokan foglalkoznak mással (például vendéglátással) is, illetve megnőtt a tanya nyaralóként használók száma is. Hazánkban mintegy 170 ezer ember lakik tanyákon.

Egy tanya

Az önálló tanyákon mindössze **egyetlen család** lakik, és csupán néhány épület áll a birtokon, amit nagy területű földek vesznek körül. Többségükhöz földút vezet. A tanyavilág társadalma és maguk a tanyák is sokszínűek. Egy részükben idős, rossz anyagi körülmények között élő emberek laknak. Sokan élnek teljesen egyedül, azon a portán, ahová születtek, és próbálják önellátással fenntartani magukat. Az épületek felújítást igényelnek. Még mindig sok olyan tanya van, ahová a vezetékes víz és a villany sincs bevezetve. Komoly gondot okoz a rossz közbiztonság is: az elszigetelt tanya kiszolgáltatottak a rossz szándékú emberekkel szemben. A segítségre szoruló tanyalakókat a **tanyagondnok** segíti: ő viszi iskolába a gyerekeket, bevásárol, kiszállítja a postát. A másik tanyalakó típus az újonnan vidékre költözött vállalkozók csoportja, akik jól szervezett, gépesített mezőgazdasági munkát folytatnak piacra termelve, esetleg még vendéglátással is foglalkoznak a felújított birtokon.

Agglomerációs város – Dunakeszi (43 679 fő, 2017)

A főváros szomszédságában fekvő Duna-parti városba sokan költöznek ki Budapestről. Az ezredforduló óta több mint 10 ezer fővel nőtt a lélekszáma. Sok fiatal pár választotta új lakóhelyül, ezért jelentős a gyermekek aránya. A helyi óvodai és iskolai férőhelyek is alig tudtak vele lépést tartani. Hatalmas területeket vontak építés alá. Új városrészek nőttek ki a földből a betelepülők számára. Ezekben aztán sokszor nagy a zsúfoltság, gyakran még járda sincs a lakóövezeti területeken. A vásárlókat a város peremén több hipermarket is várja. A helyi szolgáltatások sokrétűek, és helyben is sok embernek adnak munkát. A többség persze a fővárosba jár dolgozni, ezért reggelente telítettek a vonat- és buszjáratok, dugó van az utakon. A lakosság apraja-nagyját megmozgatják a kulturális és sportesemények, de a fiatalok általában a fővárosba járnak kikapcsolódni.

8.11. Nyíregyháza főtere

Debrecen	204 482 fő	Győr	123 075 fő
Szeged	165 684 fő	Nyíregyháza	120 853 fő
Miskolc	162 025 fő	Kecskemét	110 801 fő
Pécs	152 199 fő		

8.3. táblázat. A 100 ezer főnél népesebb városok (2017)

8.12. Belvárosi bevásárlóközpontban

8.13. Közösségi közlekedés Budapesten

Fogalmak

településhálózat • főváros • város • falu • központi szerepkör • átalakult falu • aprófalú tanya • óriásfalú • szórványtelepülés • agglomerációs település • lakópark • megyeszékhely • közösségi közlekedés

Nagyvárosok – Nyíregyháza (120 183 fő, 2017)

Legkeletibb nagyvárosunkban jól kiépítettek a helyi szolgáltatások és szórakozásra is több lehetőség nyílik: működik mozi, színház, élményfürdő, az állatkert pedig az egész országból vonzza a látogatókat. A bevásárlást a városzéli nagy üzletláncokban, a kis boltokban vagy a piacon is lehet intézni. Középső iskoláiba az egész megyéből járnak diákok, a Debreceni Egyetemnek több főiskolai kara is működik itt. A profi és amatőr sportolók számára stadion, fedett sportcsarnok és uszoda is létesült. A gazdaság is sok munkalehetőséget kínál, ezért munkanélküliség a kedvezőtlen megyei átlagnál jóval alacsonyabb. A rendszerváltás után több 100 főt foglalkoztató külföldi cégek is letelepedtek. A város **megyeszékhely**, ezért a hivatalos ügyek intézésére helyben van lehetőség.

Budapest – Belváros, VI. kerület

A város közepén negyedórán belül akár gyalog is elérhető számtalan üzlet, mozi, színház, étterem vagy bank. Közösségi közlekedéssel fél óra alatt a város másik végébe érhetünk, és az éjszakai járatok még éjjel is félóránként járnak. Olyan üzletek is találhatóak a belvárosban, amikből talán csak egy van az országban. Oktatási és egészségügyi intézmények szinte minden típusa megtalálható a városban. A mindennapi élelmiszer bevásárlása nem okoz gondot. A közbiztonság nem mindenhol jó, ezért az utcán ügyelni kell az értékekre, és sokan szeretetnek rácsot az ablakokra, ajtókra. A lakásárak és a bérleti díjak magasak. Az utcákon nagy a zsúfoltság, a zaj és sokszor a piszok. Viszonylagos nyugalmat a Margitszigeten találni.

16. Mi lehet Nyíregyháza szerepe a megye elmaradottabb térségeinek fejlesztésében?

17. a) Mekkora a 100 ezres városok aránya a városokból (8.3. táblázat)?
b) Értékelj ezt az adatot!

18. a) A belvárosban sok lakást adnak ki főbérletnek. Mi lehet az oka?
b) Kik laknak ezekben a lakásokban?

19. Mit lehetne tenni, hogy többen használják a közösségi közlekedést az autók helyett?

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Mutasd be a saját településedet a leckében szereplő településleírások mintájára kb. 10 mondatban!

2. Képzeld el, hogy egy nagyvárosból tanyára szeretnél költözni! Írj egy 15 mondatos fogalmazást arról, hogy mivel foglalkoznál a tanyán, hogyan telnének a mindennapjaid!

3. Magyarország leghátrányosabb helyzetű térségei az északi keleti megyékben vannak. Az eddigi ismereteid alapján indokold meg, hogy miért!

4. Hasonlítsd össze egy budapesti és egy albertirsai lakó kikapcsolódási lehetőségeit! (Gondolj a kulturális és a természetközeli kikapcsolódásra is!)

Így élünk mi itt – Összefoglalás

„Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent, nekem szülőházám...” – írta Radnóti Miklós. E gyönyörű „tájé-kot” jártuk be az elmúlt órákon. Felfedeztük a Kárpátok ölelésében megbúvó tájait, természeti kincseit, megismertük történelmi városait, lakóit. Jártunk kis és nagy alföldön, hullámos domboságokon, barlangokat rejtő, illetve az egykori vulkánoknak emléket állító hegységeinkben.

Kisalföld

A

- Alföld (+ tanúhegyek)
- Nagy részét a folyók és a szél töltötték fel (→ homokkal, lösszel fedett felszín)
- A déli részén a külső erők pusztító munkája (→ bazaltsapkás tanúhegyek jelzik az üledékes felszín egykori magasságát)
- Az Alpokból érkező folyók lelassulnak → hordalékkúpok (→ ivóvízkincs)
- Gyógyhatású hévizek
- Érezhető óceáni hatás (→ kiegyenlítettebb éghajlat)
- A legszelesebb nagytáj → szélenergia)

Balaton

B

- Árkos süllyedékben kialakult állóvíz
- Közép-Európa legnagyobb területű tava
- A Zala folyó táplálja (a Kis-Balaton a „szűrő”)
- Vizét a Sió-csatorna vezeti le
- Sekély → vize gyorsan felmelegszik és lehűl

Dunántúli-középhegyvidék

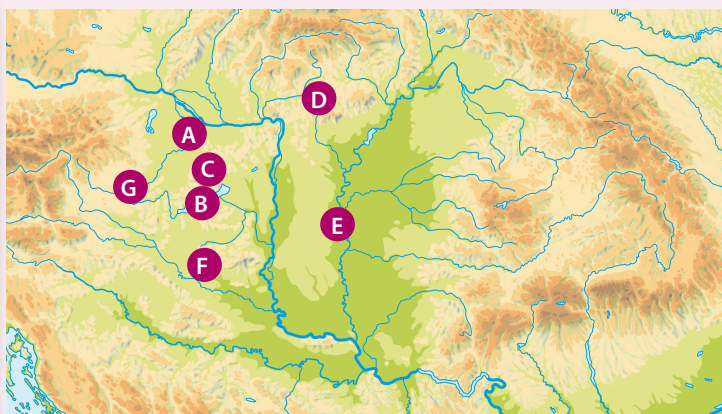
C

- Rögösödött hegyvidék
- Döntően középidői tengeri üledékekből (mészkö, dolomit) → rögökre darabolódott → (árkok, völgyek) hegységek
- + Óidei, erősen lepusztult, gránit (Velencei-hegység)
- + Óidei, vörös homokkő a Balaton-felvidéken
- + Harmadidőszak végi bazaltsapkás tanúhegyek
- Felszíni vízfolyásokban szegény
- Jelentős karsztvízkészlet (→ ivóvízkincs)
- Gyógyhatású hévizek
- Éghajlatválasztó

Északi-középhegység

D

- Rögösödött hegység + domboság
- A harmadidőszak eleji kéregmozgásokhoz kapcsolódó vulkanizmus → andezit-riolit hegységek
- + a középidőben felhalmozódott, majd a kéregmozgások hatására felgyűrődött tengeri üledék → karsztos hegységek → a harmadidőszak elején a mai helyükre „csúsztak”
- + folyók által szabdalta, fiatal üledékekkel fedett domboság
- A hegységek között folyóvizek által szabdalta széles völgyek, medencék
- Leghűvösebb nagytáj
- Mikroklima kialakulása
- Összefüggő erdőségek

Alföld

E

- Alföld
- A folyók töltötték fel → hordalékkúpok, tökéletes síkságok + szél → homokkal, lösszel fedett felszín
- Mesterséges a Tisza-tó
- Gyógyhatású hévizek
- Medencejelleg érvényesülése
- Ember által átalakított kultúrtáj

Dunántúli-dombvidék

F

- Dombvidékek + hegységek + alföld
- Rendkívül tagolt hullámos dombvidékek + szigetyszerűen kiemelkedő középidői tengeri üledékből gyűrődött és kiemelkedett hegyek (→ mészköhegységek)
- + folyók által lerakott homokkal fedett alföld
- Felszíni vízfolyásokban szegény karsztos területek
- Kisebbségi felszíni vízfolyásokban gazdag dombvidékek (→ tagolt felszín)
- Gyógyhatású hévizek
- Érezhető mediterrán hatás

Nyugati-peremvidék

G

- Hegységek, dombvidékek (átmenet a magashegységi és síkvidéki tájak között)
- Rögösödött hegységek, a harmadidőszakban újraemelkedtek
- Óidei, mára lepusztult (kristályos és palás kőzetek)
- A hegyek lábánál lelassuló folyók → hordalékkúpok (kavics, homok, lösz)
- Felszíni vízfolyásokban gazdag → tagolt felszín
- Gyakori hirtelen, heves áradások
- Gyógyhatású hévizek
- Érezhető óceáni hatás → kiegyenlítettebb éghajlat
- Legcsapadékosabb nagytájunk
- Óshonos vörös- és lucfenyő

Az országjáró utazásunkra velünk tartott régi ismerősünk, Hány János is. Nagyabonyba hazatérve nagy lelkesedéssel számolt be hallgatóságának az élményeiről. Most sem hazudtolta meg magát: elbeszélésebe több hiba is csúszott.

Hazánk legnagyobb átlagmagasságú hegységéből, a Mátrából indultunk útnak. Az andezitből felépülő hegység keleti oldalán ereszkedtünk le a hegy lábához, hogy ott kenuba üljünk és egészen a Zagyva torkolatáig evezzünk. Különleges élmény volt a Jászság szél által feltöltött tökéletes síksága mellett „suhanni”. Szolnokon aztán autóbusszra szálltunk, és meg sem álltunk a hagymájáról híres Kalocsáig. Utunk hatalmas gabonatórlák mellett haladt. Ez is mutatja, hogy micsoda jó talaj alakult ki a lösszel fedett Kiskunságon. Kalocsáról a Mecsek északi lejtőire épült Pécsre mentünk. A mediterrán város és a csodás Baradla-barlang megtekintése után fantasztikus meglepetésben volt részünk: hőlégballonra szálltunk, hogy a Dunántúl felett elrepülve annak legmagasabb pontján, a Soproni-hegységben magasodó Írott-kőnél fejezzük be utunkat. A ballon nyílegyenesen, szebbnél szebb tájak fölött haladt a magyar-szlovén határon fekvő csúcsig. Láttuk a Villányi-hegység ördög szántotta hegyoldalát, a Külső-Somogy folyók által feltöltött, homokkal fedett alföldjét, a Belső-Somogy folyók szabdalta löszös dombvidékét, a gyógyvizéről híres Hévizet és a Kemeneshátat, amely az Alpokból érkező és hazánkban lelassuló Zala kavicsból felépülő hordalékkúpja.

1. a) Olvasd el a padtársaddal az elbeszélésről készült feljegyzést, és javítsátok ki közösen a hibákat!
b) Írjátok a társaitoknak ti is hasonlóan színes, de több rejtett hibát tartalmazó beszámolót egy magyarországi utazásról!

2. Készítsetek a padtársaddal logikai láncot hazánk népességszámának változásáról! Használjátok az alábbi fogalmakat: természetes fogyás, születések száma, előregedő társadalom, kevés gyermek születik, nyugdíjasok, dolgozó, halálozások száma!

3. Melyek a külföldi turisták által legtöbbször használt fogalmak Magyarország kapcsán? Melyeket érzed túlzónak? Neked mik hiányoznak?

4. Készíts Magyarországról országimázs plakátot! Az országimázs azt a képzetet jelenti, ami bennünk kialakul hazánkról. Készítheted papír alapon, de a digitális eszközökkel is.

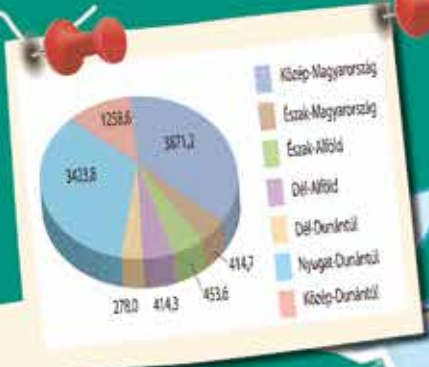

III. FEJEZET

Gazdasági élet Magyarországon

GDP

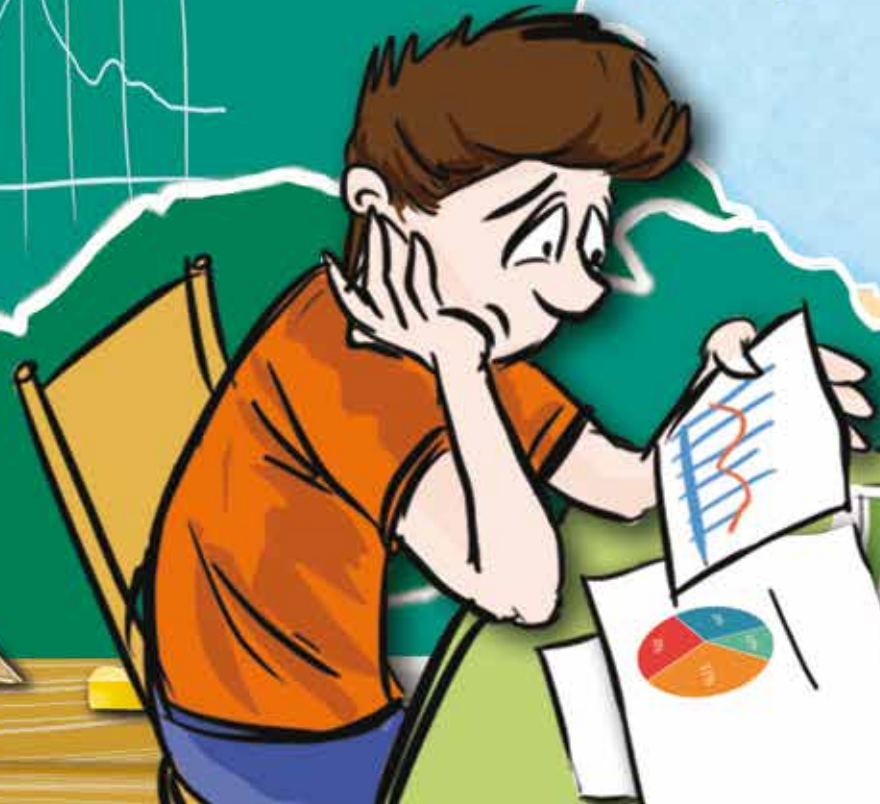
H₀

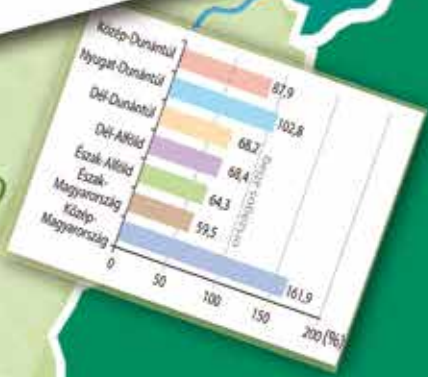
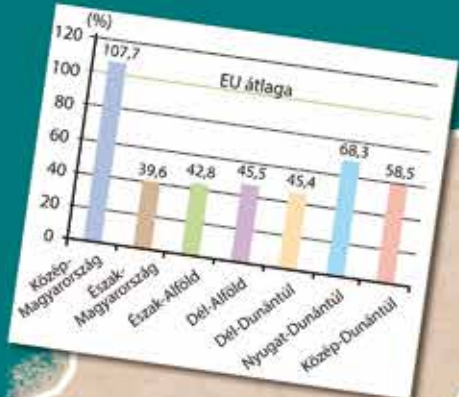

NYUGAT-DUNÁNTÚL

KÖZÉP-DUNÁNTÚL

DÉL-DUNÁNTÚL

Hasonlítsd össze! – Forrásfeldolgozás

Egy újságot, folyóiratot vagy könyvet olvasva sokszor találkozhatunk különböző ábrákkal, táblázatokkal, grafikonokkal. Hajlamosak vagyunk ezek felett gyorsan átsiklani, pedig azokat alaposabban megvizsgálva új információkra, érdekes összefüggésekre bukkanhatunk. Vizsgáljuk meg ezúttal a hazánk régióiról gyűjtött adatokat, s próbáljuk meg a régiókat ezek alapján jellemezni!

Hogyan elemzünk táblázatot vagy grafikont?

Azt már megtanultad, hogy egy-egy adat önmagában nem hordoz érdemi információt, célszerű azt mindig valamihez viszonyítani. Ha egy táblázatot vizsgálsz, először a kijelölt témához kapcsolódó adatokat (vagy ha ilyen nincs, az átlagos értéket) keresd meg! Ezt követően nézd meg, hogy melyek az ehhez hasonló, illetve ettől eltérő értékek! Ne elégedj meg az adatok összegyűjtésével, felsorolásával, próbáld feltárni a hasonlóságok, illetve eltérések okát is!

Például az 1.1. táblázatból leolvasható, hogy a Nyugat-Dunántúli régióban 657 település van, ezekből 35 város; s hogy a régióban átlagosan 1499 fő él egy településen. E számokat önmagukban nem tudjuk értelmezni. Nem tudjuk, hogy ez a településszám sok vagy kevés. Viszont ha ezeket az adatokat összehasonlítjuk a többi régióéval, már láthatjuk, hogy megközelítőleg ennyi település van a Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon is. A városok száma és a települések átlagos népességszáma között sincs jelentős eltérés. E három régiónak tehát hasonló tulajdonsága is van. Keressük meg ennek az okát! Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy a többi régióban jóval kevesebb település van, viszont azok átlagos népességszáma magasabb. Keressünk ezekre az eltérésekre is magyarázatot!

Diagramok elemzésekor ne feledkezzetek meg arról, hogy egy adat önmagában nem hordoz érdemi információt! Ezért a régió adatait a többi régió adataival összehasonlítva vizsgáljátok! Ugyanis így kaphattok valós képet hazánk gazdasági életében elfoglalt helyzetéről.

	Terület (km ²)	Lakosság (ezer fő)	Lakosság aránya (%)	Települések száma (db)	Városok száma (db)	A települések átlagos népességszáma (fő)
Közép-Magyarország (ebből Budapest)	6 919 (525)	2 965 413 (1 744 665)	30,02 (17,66)	188 (1)	55 (1)	15 773
Észak-Magyarország	13 428	1 176 894	11,92	610	46	1 929
Észak- Alföld	17 749	1 484 375	15,03	389	71	3 816
Dél-Alföld	18 339	1 279 480	12,95	254	54	5 037
Dél-Dunántúl	14 169	917 492	9,97	656	41	1 399
Nyugat-Dunántúl	11 209	984 521	9,97	657	35	1 499
Közép-Dunántúl	11 237	1 069 190	10,82	400	44	2 673

1.1. táblázat. Magyarország régióinak népessége, települései (2014)

Ismerjük meg a régiókat!

Alakítsatok 4 fős csoportokat! Válasszatok ki egy régiót, és jellemezzétek azt! Minden szempontból viszonyítsátok a többi régióhoz! Használjátok a tankönyvi ábrákat, táblázatokat, az atlasz tematikus térképeit és a Központi Statisztikai Hivatal honlapját (www.ksh.hu)!

A. A régiók földrajzi fekvése

1. Határozzátok meg az 1.2. ábra alapján, hogy hazánk mely részén található az általatok kiválasztott régió! Mely megyék alkotják?

2. Melyik nagyváros a régióközpont? Gyűjtsetek érveket e város központi szerepe mellett! Mely régióba tartozik a lakóhelyetek?

3. Keressetek kapcsolatot a régiók fekvése és gazdasági teljesítménye között (1.3.)!

B. A régiók természeti adottságai

1. Mely nagytájon és középtájon fekszik a kiválasztott régió?

2. Jellemezzétek a természeti adottságait (domborzatát, éghajlatát, felszíni és felszín alatti vizeit, élővilágát és talajait)!

3. Soroljátok fel, hogy mely természeti adottságaira alapozhat a gazdasági élet! Majd ellenőrizték az atlasz tematikus térképein, hogy valóban hasznosítják-e ezeket az adottságokat!

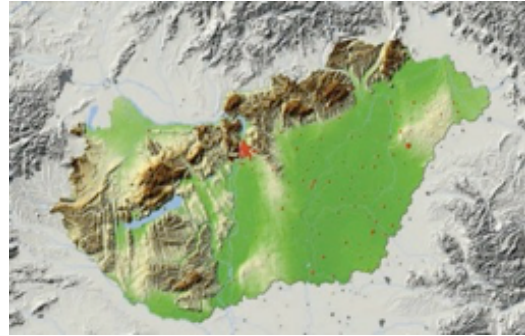
C. A régiók népessége, települései

1. Hasonlítsátok össze a kiválasztott régió népesség- és településadatait a többi régióéval (1.1. táblázat)! Más régiókhoz képest: többen/kevesebben lakják a régiót; több/kevesebb a település, illetve a város; van-e olyan régió, amelynek az értékei hasonlóak a választott régióéhoz?

2. Keressetek összefüggést a településekre vonatkozó adatsorok között! (Például a városok száma, a települések átlagos népességszáma azokban a régiókban, ahol több, illetve kevesebb település van.)

3. Számítsátok ki, majd hasonlítsátok össze a régiók népsűrűségét!

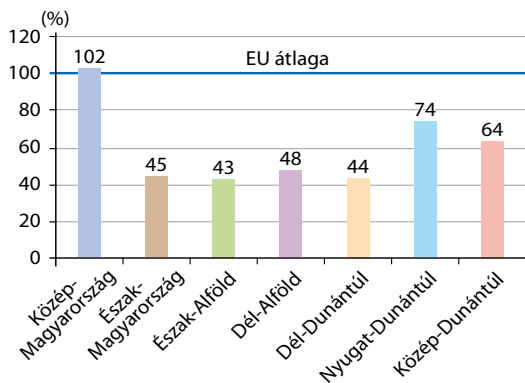
4. Következtessetek! Miként határozzák meg a természeti adottságok a régió településeinek számát, típusát, népességszámát és a régió népsűrűségét?

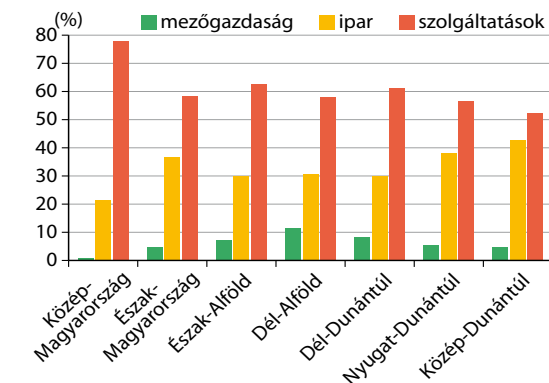
1.1. Hazánk domborzati képe

1.2. Magyarország tervezési-statisztikai régiói

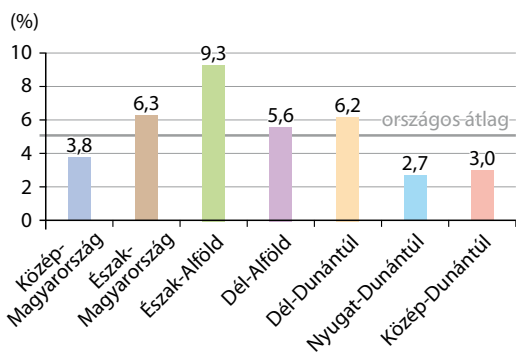

1.3. Magyarország régióinak egy főre jutó GDP-je az EU 28 tagállamának átlagához (100%) viszonyítva

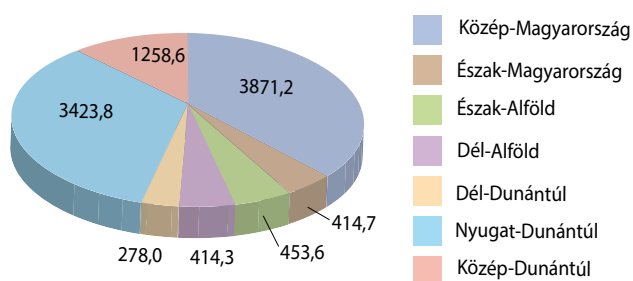

1.4. A magyarországi régiók foglalkoztatási szerkezete.

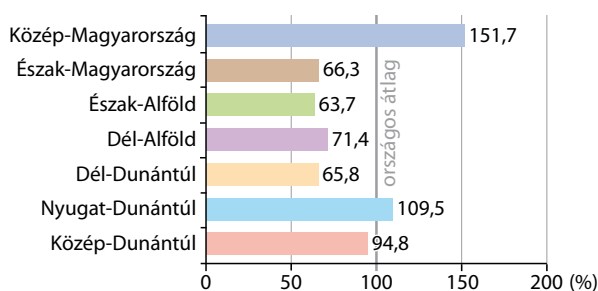
A foglalkoztatási szerkezet megmutatja, hogy a munkavállalók milyen arányban oszlanak meg az egyes gazdasági ágazatok között

1.5. A munkanélküliek aránya hazánk régióiban

1.6. Az egy főre jutó külföldi működőtőke (ezer Ft)

1.7. Az egy főre jutó GDP az országos átlaghoz viszonyítva

D. A régiók munkaerő-helyzete

1. Milyen a kiválasztott régió foglalkoztatási szerkezete (1.4.)? Mennyiben tér el a többi régiótól? Van-e olyan gazdasági ágazat, amiben más régiókhöz viszonyítva arányaiban többen, illetve kevesebben dolgoznak?
2. Hasonlítsátok össze a régió munkanélküliségi adatát a többiével (1.5.)! Milyen helyzetben van a régió országos viszonylatban?

E. A régiók fejlődési lehetőségei

1. Mekkora a régióba érkező külföldi működőtőke értéke (1.6.)?
2. Milyen változásokat hozhat a külföldi működőtőke egy térség gazdasági életében? A válaszhoz használjátok a következő szó párokat: elavult – modern; gazdasági szerkezet – szerkezetváltás; munkanélküliség – munkahely; segély – fizetés
3. Van-e összefüggés a külföldi működőtőke mennyisége és az egy főre jutó GDP között? Igazoljátok a választ a diagramokkal (1.3. és 1.6.)!
4. Mely nagyobb beruházókat ismertek a kiválasztott régióban (illetve lakóhelyeteken)? A válaszadásban segít az internet.

F. A régiók mezőgazdasága

1. Hasonlítsátok össze a kiválasztott régió földhasznosítási adatait a többi régióéval (1.2. táblázat)!
2. Mely régiókban magasabb vagy alacsonyabb a termőterületek aránya?
3. Hol jelentős vagy kevésbé jelentős a szántók, az erdők, illetve a gyepek (legelők) aránya? Mutassatok rá a természeti adottságok és a földterület hasznosítása közötti összefüggésekre!
4. Következtessetek! Mely régió(k)ban van jelentős szerepe a mezőgazdaságnak? Keressetek erre bizonyítékokat az atlasz tematikus térképein!

Régió	Földterület (ezer ha)	Termőterület (földterület %-a)	Szántó	Erdő	Gyep
			(aránya a termőterületből) (%)		
Közép-Magyarország	750	7,5	51,7	30,7	10,4
Észak-Magyarország	1315	13,7	45,3	39,2	10,6
Észak-Alföld	1812	19,6	63,9	15,7	15,2
Dél-Alföld	1843	19,8	67,5	16,4	11,2
Dél-Dunántúl	1352	15,8	59,8	30,6	5,9
Nyugat-Dunántúl	1113	11,9	55,1	33,4	7,4
Közép-Dunántúl	1119	11,7	57,1	29,1	9,2
Ország:	9303	100,0	58,7	26,2	10,3

1.2. táblázat. Magyarországi régiók területhasználata

Közép-Magyarország régió

- Hazánk legfejlettebb régiója.
- Az egy főre jutó GDP értéke a hazai átlagot jelentősen meghaladja.
- Az európai átlagot meghaladó gazdasági teljesítmény.
- Kevés település (Budapest miatt).
- A városi lakosság aránya kiemelkedően magas.
- Vándorlási különbözete jelentősen pozitív.
- Viszonylag kevés szántó, sok erdő.
- Jelentős tőkebeáramlás.
- A szolgáltatások szerepe kiemelkedően magas.
- A munkanélküliség az országos átlag alatt.

Dél-Dunántúl régió

- Európai viszonylatban is a kevésbé fejlett.
- Az egy főre jutó GDP értéke jóval az országos átlag alatt.
- Aprófalvas dombvidék, átlagos számú várossal.
- A városi lakosság kis aránya.
- Közepes mértékű elvándorlás.
- Sok szántó, nagyfokú az erdőszültség, kimondottan kevés legelő.
- Jelentős a mezőgazdaság szerepe.
- A korábbi nehézipari központok (bányák, gyárak) többsége bezárt.
- Az ipari szerkezetváltás kevés helyen zajlott le.
- Hiányzik a működőtőke.
- A munkanélküliség átlagos.

Észak-Magyarország régió

- Európai viszonylatban is a legkevésbé fejlett a régiók között.
- Egy főre jutó GDP értéke hazánkban itt a legalacsonyabb.
- Hegyvidéki része aprófalvas, a déli peremén viszont óriásfalvak, átlagos számú várossal.
- Az átlagos lakosságszám alacsony.
- A városi lakosság aránya alacsony.
- Igen jelentős az elvándorlás.
- A legtöbb erdő, a legkevesebb szántó.
- A korábbi nehézipari központok (bányák, gyárak) többsége bezárt.
- Az ipari szerkezetváltás csak kevés helyen zajlott le.
- Hiányzik a működőtőke.
- Magas munkanélküliség; válságrégió.

Nyugat-Dunántúl régió

- Az ország 2. legfejlettebb régiója.
- Az egy főre jutó GDP értéke meghaladja az országos átlagot.
- Sok aprófalva, kevés város.
- Az átlagos lakosságszám alacsony.
- A városi lakosság aránya közepes mértékű.
- Vándorlási különbözete pozitív.
- Nagy erdőszültség, átlagos nagyságú szántóterület.
- Jelentős tőkebeáramlás.
- Az ipari szerkezetváltás jórészt lezajlott.
- A legiparosodottabb régió.
- Itt a legkisebb mértékű a munkanélküliség.

Észak-Alföld régió

- Az egy főre jutó GDP értéke ebben a régióban a 2. legalacsonyabb.
- Európai viszonylatban is kevésbé fejlett.
- Kevés település, sok város.
- A városi lakosság aránya igen magas.
- Jelentős az elvándorlás.
- Nagy területet foglalnak el a szántók és a legelők, kevés az erdő.
- Az országos átlagnál nagyobb a mezőgazdaság szerepe.
- A legmagasabb a munkanélküliség aránya.

Dél-Alföld régió

- Európai viszonylatban is a legkevésbé fejlett régiók közé tartozik.
- Az egy főre jutó GDP értéke jóval az országos átlag alatt.
- Kimondottan kevés település, de ezek között sok a város, a városi lakosság aránya igen magas.
- Mérsékelt elvándorlás.
- A szántók aránya itt a legmagasabb az országban, az erdő kevés.
- Itt a legnagyobb az országban a mezőgazdaság szerepe.
- A munkanélküliség aránya magas.

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. A leckeiben elemzett információk alapján keressetek magyarázatot a belföldi vándorlási különbözet régiós adataival! Térjete ki a régió településszerkezetére, foglalkozási szerkezetére, az érkező külföldi működőtőke más régiókhoz viszonyított mértékére és a régió gazdasági teljesítményére!

Belföldi vándorlási különbözet (ezer fő) (2004–2013)

Közép-Magyarország	5,7	Dél-Dunántúl	-2,8
Észak-Magyarország	-5,5	Nyugat-Dunántúl	1,9
Észak-Alföld	-4,4	Közép-Dunántúl	0,0
Dél-Alföld	-1,9		

A régiók belföldi vándorlási különbözete
(A vándorlási különbözet a régióba érkező, illetve az azt elhagyó lakosok számának különbsége.)

Fogalmak

tervezési-statisztikai egység • régió • GDP • megye • természeti adottságok • népességszám • település • népsűrűség • földhasznosítás • foglalkozási szerkezet • munkanélküliség • külföldi működőtőke

2.

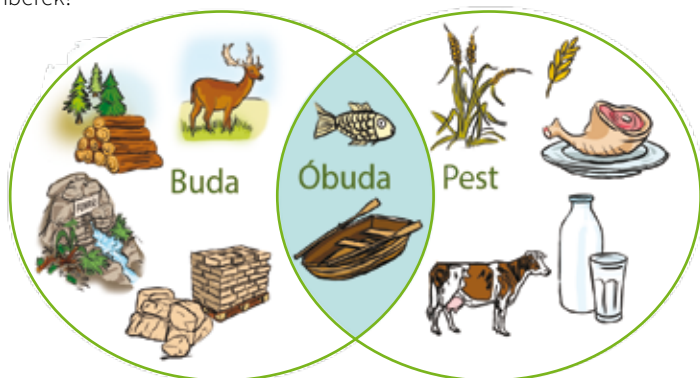
Átalakuló világváros sokasodó gondokkal

Hazánk lakosságának egynegyede, két és félmillió ember a fővárosban vagy annak közvetlen környezetében él. Ha Budapest megfelelő életminőséget tud biztosítani lakossága számára, turistákat és tőkét tud magához vonzani, akkor a közép-európai régió vezető központja lehet. Ehhez azonban a leromló állapotú városrészek rendezése, a közlekedési problémák megoldása és az európai üzleti-pénzügyi folyamatokba való erőteljesebb bekapcsolódás szükséges.

1. Hasonlítsd össze a pesti és a budai oldal domborzatát! Mely nagytájakon és középtájakon fekszenek a város részei?

A főváros népességszáma 1980-ig a természetes szaporodás és a bevándorlás miatt növekedett. Az 1980–90-es években viszont fogyatkozott a népessége, lakói közül sokan a várost körülvevő kisebb településekre költöztek. A 2000-es évtized második felétől azonban újra emelkedni kezdett a főváros lakosságszáma. Hogy megértsük a népességszám-változásának az okait, meg kell ismerkednünk a város szerkezetével is.

- 2.** a) Mutasd be a 2.1. ábra alapján, hogy mely adottságok vezettek a Duna két partján fekvő város kialakulásához!
b) Milyen szerepet töltött be a folyó?
c) Milyen termékekkel kereskedhettek egymás között a két eltérő tájon lakó emberek?

2.1. Budapest fejlődését megalapozó földrajzi adottságok

- 3.** Melyik városrésznek volt fontosabb szerepe az egyes időszakokban?
Olvasd le a 2.2. ábráról!

Időszak	római kor	Árpád-kor	14–15. század	16–17. század	18. század	reformkor
Buda	Aquincum (katona- és polgárváros)	13. század: kővár, városi jogok	királyi székhely, kulturális szerep	1541–1686 török uralom, fürdők	lassú fejlődés	lassú fejlődés
Pest	katonai őrhely	mezőváros, tatár pusztítás	mezőváros, növekvő gazdasági szerep	török uralom, visszaesés	gyors fejlődés	ország gazdasági, kulturális központja

2.2. Buda és Pest fejlődése a 19. század közepéig

2.3. Budapest madártávlatból

Nagyvárosi övezetesség

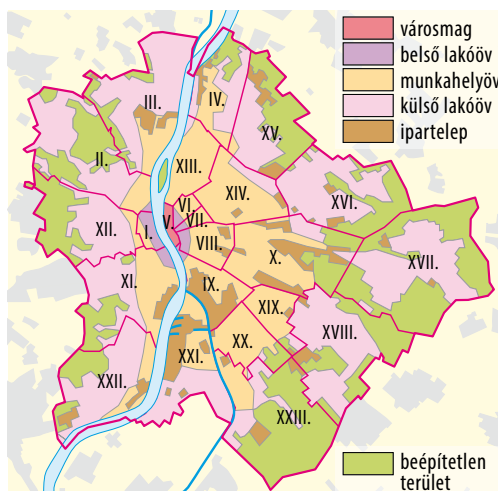
A főváros szerkezeti modellje legegyszerűbben koncentrikus körökkel ábrázolható (2.5.). Ezek persze nem szabályos körök, mert a domborzati és közlekedési viszonyokhoz igazodnak. Ezért az övek a pesti oldalon szabályosabbak, mint a budain.. Bármely irányból érkezünk is Budapestre, először a várost körülvevő **elővárosok** során, az **agglomeráción** kell áthaladnunk. Családi házas zónák és lakóparkok váltják egymást, amelyek lakói többnyire a fővárosban dolgoznak, az ottani szolgáltatásokat veszik igénybe (vásárlás, szórakozás, oktatás, egészségügy). Ezért e településekről reggelente óriási autóforgalom indul a belvárosba, délután pedig az ellenkező irányba, lakossága naponta **ingázik**.

előnyök	hátrányok
<ul style="list-style-type: none"> élhetőbb környezet (kisebb zsúfoltság, jobb levegő, kevesebb zaj) olcsóbb telekárak 	<ul style="list-style-type: none"> kevesebb szolgáltatás közlekedési nehézségek

2.4. Élhetőség a budapesti agglomerációban

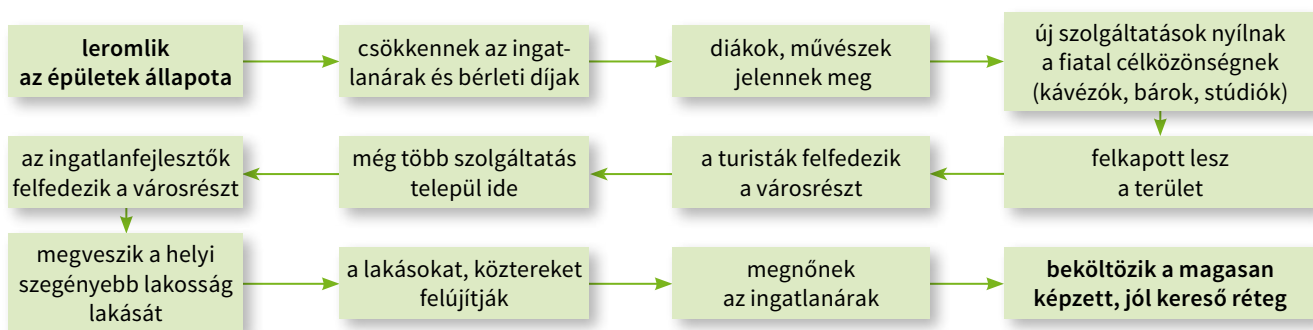
2.5. Budapest elméleti szerkezete

2.6. Budapest városszerkezete

4. Ismerd meg a budapesti agglomerációban lezajlott változásokat a munkafüzeti feladatok segítségével (MF. 2.)!

5. Szívesen laknál-e az agglomeráció valamelyik településén? Indokold válaszodat a 2.4. ábra tényei alapján!

2.7. A belső városrészek átalakulási folyamata

6. Jó vagy rossz folyamat az átalakulás (2.7.)? Értékelj a folyamatot az ott lakók, a beköltözők, az üzlettulajdonosok, az ingatlanfejlesztők, a turisták, a műemlékvédelem és az egész város lakossága szempontjából!

7. a) Melyek Budapest hagyományos turistacsalogató építményei?
b) Milyen tömegrendezvényeknek ad helyet rendszeresen a főváros? Készíts listát!

8. a) Mutasd be Budapest szerepét hazánk életében a 2.9. ábra segítségével!
b) Melyik gazdasági ágazat szerepe a meghatározó?

kulturális létesítmények	<ul style="list-style-type: none"> • Millenáris kulturális központ (Ganz Villamosági Művek) • Nemzeti Színház (vasúti raktárak, műhelyek) • Művészetek Palotája (vasúti raktárak, műhelyek) • Bálna (Közraktár)
irodák	<ul style="list-style-type: none"> • Dorottya-udvar (katonai egyenruhagyár) • Óbudai Gázgyár • Haller Garden (ipartelep)
kereskedelmi létesítmények	<ul style="list-style-type: none"> • Aréna Pláza (Ügető) • MOM Park (Magyar Optikai Művek) • WestEnd City Center (vasúti raktárak, műhelyek) • Sárkány Center (Kőolajipari Gépgyár)

2.1. táblázat. Példák az ipari területek megújulására

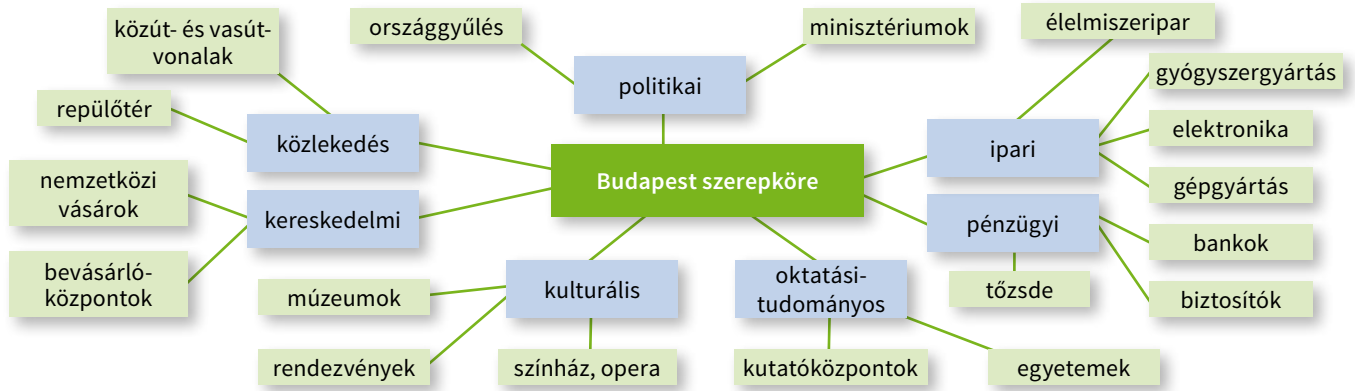
Budapest évente 1600 hazai és nemzetközi konferenciának ad otthont. 2007-ben a világ 6. legnépszerűbb konferenciahelyszíne volt, azóta több pozíciót is veszített. A **konferenciaturizmus** további bővítéséhez egy nagy, 4000-5000 fő befogadóképességű létesítményre, több magas színvonalú szállodára és jobb légiközelkedési helyzetre is szükség lenne.

A **munkahelyöbven** épültek ki a 19–20. században a nagy helyigényű gyárak, raktárak, vasúti létesítmények. Nagy részük a 20. század végére elavult vagy elvesztette a szerepét, így a terület a főváros „rozsdáövezetévé” vált. Már megindult a felújításuk, új funkciójukkal bekapcsolódnak a modern nagyváros életébe. Felújításra szorulnak a belső lakóöv évszázados bérházai is. Ahol ez sikeresen megvalósult, ott a városrész központi helyzete, modern lakásai, változatos vásárlási vagy kapcsolódási lehetőségei vonzerőt jelennek. A felújított városrészek népességszáma nő. A pesti oldal belvárosa az V. kerület, a **városmag**. Közigazgatási, pénzügyi és kereskedelmi szerepe mellett sok turistát is vonz. A budai városrészek központja a Várnegyed, közigazgatási, kulturális és idegenforgalmi szerepe kiemelkedő.

Magyarország településhálózatának egyik problémája a túlzott **főváros-központúság**. Népeségben vagy gazdaságban betöltött túlsúlya aránytalanul nagy. A főváros hazánk GDP-jének 40%-át állítja elő. A hazai tőkebefektetések nagy része is ide irányul, de Budapest a határokon túlról is képes tőkét vonzani, pénzügyi, kulturális és idegenforgalmi szerepe pedig egész Kelet-Közép-Európában meghatározó (2.9.).

2.8. A főváros új keletű idegenforgalmi vonzerői

2.9. Budapest országos szerepköre

Élhető a főváros?

A főváros által nyújtott előnyökért cserébe a lakosságnak számos nagyvárosi problémával kell megküzdenie. A belső városrészekben európai összehasonlításban rendkívül kicsi a zöldfelületek aránya. A Budai-hegység és a pesti külvárosok erdői, rétjei pedig gyakran a lakóingatlanok terjeszkedésének áldozatául esnek.

Az M0 autópálya legnagyobb részének kiépülésével a városon áthaladó **forgalom** jelentősen csökkent. A városon belüli és az agglomerációból érkező autóforgalom azonban továbbra is óriási terhet jelent Budapest lakosságának. Ennek kezeléséhez a négy metróvonal mellett a HÉV és a városi vasútvonalak fejlesztésére is szükség van. Az utóbbi időben kiépült **P+R parkolók** a városba autóval érkezőket a városon belül a **tömegközlekedés** igénybevételére szeretnék rászoktatni. A belvárosi közlekedési és parkolási gondok enyhítését szolgálhatja a városi kerékpározás kiterjesztése és a behajtási díj („dugódíj”) bevezetése is (2.10.). Ma már elsősorban nem az ipar, hanem a közlekedés okozza a **levegő szennyezését**, mint ahogy ez a **zajszennyezés fő forrása** is.

2.10. Bérelhető kerékpárok gyűjtőállomása

A főváros szemetét részben elégetik, részben tárolják. Az utóbbi években elterjedt **szelektív hulladék-gyűjtésnek** köszönhetően nő az újrahasznosított hulladék aránya. A csatornahálózat fejlesztése a 2010-es években újabb, immár végső lendületet vett: 2016-ra a **szennyvízhálózatba** bekötött lakások aránya eléri a 99%-ot. A szennyvíz tisztítása, a lakosság megfelelő minőségű ivóvízzel való ellátása nagy feladatot jelent.

A budapesti légszennyezettség adatait az Országos Meteorológiai Szolgálat honlapján tudod nyomon követni. (www.omsz.hu)

9. Milyen gazdasági, környezeti és pszichológiai hatásai lehetnek a közlekedési dugóknak?

10. a) Milyen előnyei és hátrányai vannak a városi kerékpározásnak?
b) Milyen fejlesztések szükségesek ahhoz, hogy a városi kerékpározás még elterjedtebbé váljon?

11. Készíts idővonalat a főváros infrastruktúrájának fejlesztéséről 1960 óta! Például tüntesd fel, mikor adták át az egyes metróvonalakat, az autópályákat!

12. Dolgozz ki tervet a főváros közlekedési és környezeti gondjainak enyhítésére!

Fogalmak

Buda • Pest • Óbuda • kerület • agglomeráció • előváros • ipari öv • külső lakóöv • munkahelyöv • belső lakóöv • belváros • városmag • nemzetközi szerepkör • városi problémák • világváros

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Milyen szerepe volt a főváros kialakulásában a természeti adottságoknak?
2. Hogyan válhatott Budapest fővárossá, majd világvárossá?
3. Milyen szerepe van az egyes öveknek a város gazdasági életében?
4. Mely városrészeket mutatnád meg külföldről érkezett barátodnak?

3.

Magyarország élelmiszer-gazdasága

Mi kerül az asztalra?

Gyakran hallani azt a véleményt, hogy Magyarország adottságai miatt igazi mezőgazdasági nagyhatalom, illetve annak kellene lennie. 21. Századi világunkban azonban a jó termőtalaj már kevés a sikeres élelmiszer-termeléshez. Egy kedvező feltételekkel rendelkező kis országnak is számos problémával kell megküzdenie, ha igazán sikeres élelmiszer-termelővé szeretne válni.

1. a) Milyen híres magyar élelmiszereket ismersz?
b) Mi lehet a sikerük titka?

2. Válaszolj a 3.2. ábra alapján!
a) Miért nem része az élelmiszer-gazdaságnak az erdőgazdálkodás, a dísznövénykertészet, a len- és kendertermesztés, noha azok a mezőgazdasághoz tartoznak?
b) Mondj könnyűipari ágakat, amelyek mezőgazdasági termékeket dolgoznak fel, de nem részei az élelmiszeriparnak!

3. Fogalmazd meg az élelmiszer-gazdaság szerepét hazánkban a 3.3. ábra alapján!

Származási hely: Magyarország

Származási hely: Csehország

Származási hely: Szlovákia

Származási hely: Magyarország

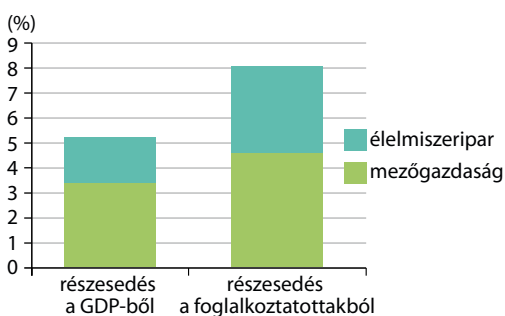
Származási hely: Magyarország

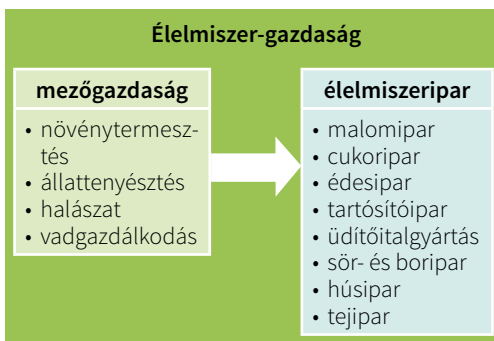
Származási hely: Románia

3.1. Ez a kép néhány éve bejárta a közösségi oldalakat

Fogalmazd meg az üzenetét!

3.2. Az élelmiszer-gazdaság jelentősége hazánk gazdasági életében

3.3. Az élelmiszer-gazdaság ágai

A rendszerváltás után a jól ismert csokimárkák (pl. Boci, Balaton) gyárait külföldi nagy vállalatok vették meg, majd külföldi üzemeikbe telepítették a gyártást. Eközben például a Magyarországon gyártott Cherry Queen piacvezető édesség lett a Benelux államokban. Ebben a leckében annak járunk utána, hogy milyen folyamatok játszódnak le a magyar élelmiszer-gazdaságban, amelyek következtében elválaszthatatlanná vált a nemzetközi eseményektől.

Válságban az élelmiszer-gazdaság

Az élelmiszer-gazdaság feladata a hazai élelmiszerigények kielégítése, élelmiszeripari alapanyagok és élelmiszerek termelése (3.3.). Hazánkban fontos szerepet tölt be a külkereskedelemben, egyes országrészekben a népesség jelentős százalékát foglalkoztatja, és hozzájárul a vidékfejlesztéshez is. Korábban arra törekedtek, hogy az ország minél több élelmiszerből önellátó lehessen, ma már a külföldi tulajdonba került vállalatoknak és az uniós igényeknek köszönhetően inkább a versenyképes és minőségi termelés kerül előtérbe.

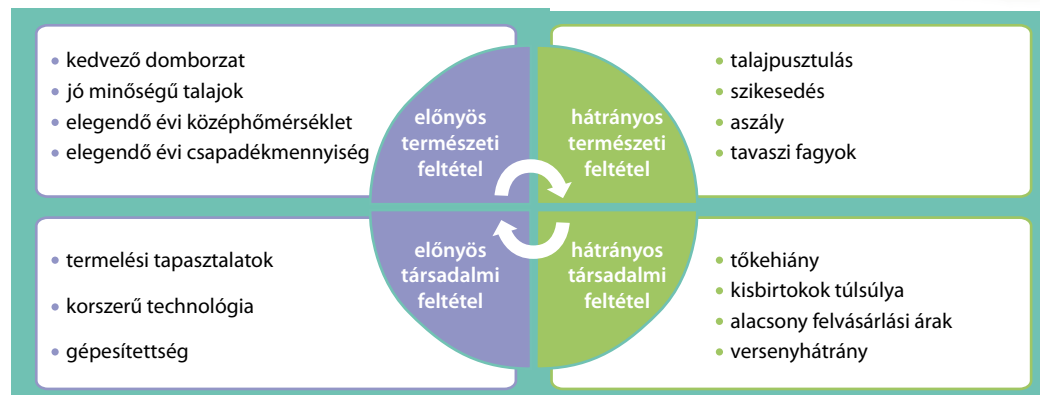
Az élelmiszer-gazdaság a 20. század második felében hatalmas fejlődésen ment keresztül. A gépesítés és a műtrágya használata miatt nőtték a mezőgazdaságban a terméshozamok, új gyárakat alapítottak, a termékek egyharmad része exportra került. A technológiai fejlődés az 1980-as években megtorpant, a költségek megnöttek, az ágazat szerepe azóta csökken. A rendszerváltás után nehezen sikerült a piacgazdaságra való áttérés: a kelet-európai felvevőpiacok

fizetésképtelenné váltak, a termelészövetkezetek és az állami gazdaságok felbomlottak. A földek magántulajdonba kerültek, de a gazdák többségének kevés terület jutott a megélhetéshez, nem volt elég pénzük a modern gépek, a korszerű technológia alkalmazására sem (3.4.).

Az Európai Unióhoz való csatlakozás óta a gazdák pályázhatnak a **mezőgazdasági támogatásokra**, megnyílt termékeink előtt a nyugat-európai piac. Azonban a sikerekhez korszerűsítésre, a szigorú minőségi előírások betartására és versenyképes árakra van szükség. Alkalmazkodni kell az **egészséges táplálkozás** igényeihez (például biotermékek, génmódosítástól mentes termékek) is. Ugyanakkor a tőkeerős külföldi cégekkel a hazai vállalkozások nehezen tudnak versenyezni, a nagyvállalatok olcsó áruai pedig a magyar termelők helyzetét is nehezítik, mivel elcsábítják tőlük a vásárlókat.

Előnyök és hátrányok

Hazánkban a mezőgazdaság feltételei első ránézésre kedvezőnek tűnnek, azonban néhány hátrányos természeti vagy társadalmi feltétellel is számolni kell (3.4.). Mezőgazdaságunk nemzetközi versenyképességét adja, hogy magas a **szántóföldek** aránya (46%, Dánia után a 2. Európában). Szántóföldjeinket sokféle jó minőségű mezőszégi talajok fedik, Magyarország legfontosabb természeti kincse a **termőföld** (mezőszégi és barna erdőtalajok).

3.4. A magyar mezőgazdaság feltételei

3.5. A magyar mezőgazdaság válságának okai

Importot vagy hazait vegyek?

Az utóbbi években nemegyszer előfordult, hogy a hazai üzletláncoknál a szlovák import tej a magyarnál olcsóbban volt kapható. Ugyanakkor Szlovákiában a szlovák tej előállítás költsége és eladási ára ugyanannyi volt, mint idehaza a magyaré. Az import lenyomta a felvásárlási árakat, így a termelők haszna elveszett. Szakértők a jelenséget jogi kiskapuk kihasználásával, a forgalmi adó (áfa) megkerülésével magyarázzák, ami nemcsak a gazdáknak, hanem az államnak is kárt okoz.

„A magyar bor idehaza világhírű” ...

...tartja az ironikus hazai mondás. Jó minőségű boraink magyarságtudatunk egyik alapját jelentik, mégis külföldön kevésbé ismertek. A piacra jutás nehézségei, az ismertség hiánya és a szállítás magas költségei miatt csak kevés magyar borász szállít külföldre. A hazai borok népszerűségét itthon sem ártana növelni, az áruházak polcain sorakozó olcsó, alacsony minőségű chilei vagy kaliforniai borok helyett hazait kínálni.

- 4.** a) Melyek a magyar mezőgazdaság előnyös feltételei (3.4.)?
 b) Azonosítsd az atlasz alapján az Alföldre jellemző talajtípusokat! Állítsd azokat termékenységük szerinti sorrendbe!
 c) Melyek a mezőgazdaság szempontjából kedvező és kedvezőtlen éghajli jellemzők?
 d) Hogyan javíthatóak a mezőgazdaság hátrányos feltételei?

5. Milyen intézkedésekkel lehetne megállítani a magyar mezőgazdaság válságát?

6. Milyen szerepe lehet az élelmiszeripar fellendítésében az Európai Uniónak és a külkereskedelemnek?

- 7.** a) Sorold fel drága hazai élelmiszereket!
 b) Mivel magyarázható a magasabb árak?

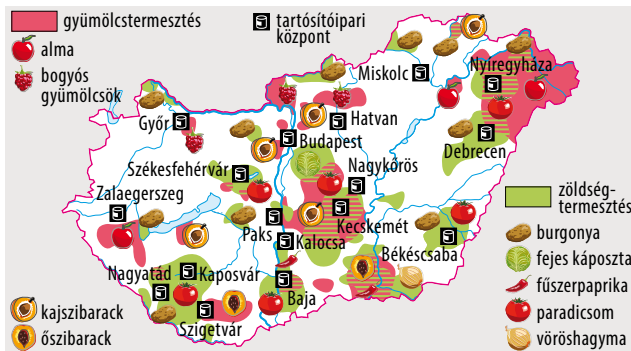
8. a) Keresd meg az atlaszban a főbb termesztett növényeink termőkörzeteit!
b) Keresd azokra magyarázatot!

9. a) Keresd kapcsolatot a gabona-növények igényei és termőterületének jellemzői között (3.6.)!
b) Magyarázd meg a malomipari központok elhelyezkedését!

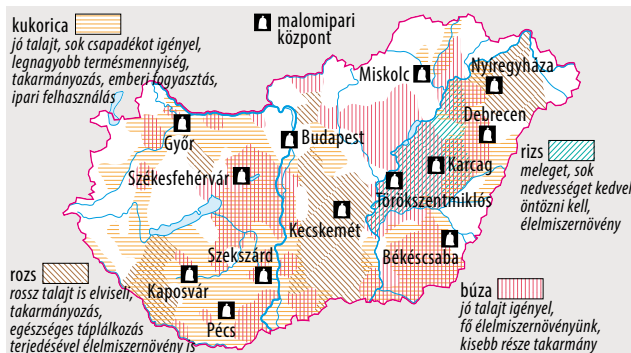
10. Jellemezd a zöldségfélék és a gyümölcsök termőterületét (3.7.) éghajlati és talajigényeik alapján!

gabonafélék	búza, kukorica, árpa, rozs, rizs
ipari növények	napraforgó, cukorrépa, szója, repce, dohány
takarmány-növények	lucerna, zab, vöröshere, siló-kukorica
gyümölcs-félék	őszibarack, kajszibarack, alma, szőlő, ribizli, szilva
zöldségfélék	burgonya, zöld- és fűszerpaprika, paradicsom, vöröshagyma, bab

3.1. táblázat. A növénytermesztés fő terménycsoportjai

3.6. Fontosabb gabonaféléink termőterülete és jellemzői

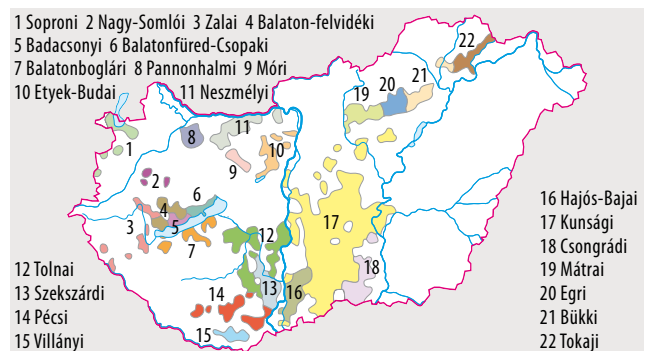

3.7. Jellegzetes zöldség- és gyümölcsstermesztő területek és termékeik és jellemzői

Mit terem a magyar föld?

A magyar föld legfőbb termesztett növényei a **gabonafélék** (3.6.). A búza és a kukorica a szántóföldek felét foglalja el, fontos kiviteli cikkek. A **zöldség- és gyümölcsstermesztés** határainkon túl is ismert (3.7.). Zöldségféléink egyediségük, különleges zamatuk miatt kedveltek, például a **fűszerpaprika** (Kalocsa, Szeged) és a **vöröshagyma** (Makó). Az évszázados termelési hagyományokon alapuló **szőlőtermesztés történelmi borvidékei** a középhegységek, dombságok napsütötte, déli lejtőin alakultak ki (3.8.). A megtermelt bor kb. egyötöd része kerül külföldre.

A **szalastakarmányok** a szarvasmarha, a **szemestakarmányok** pedig a sertés és baromfi fő táplálékát adják, így tenyésztésük azok közelébe települt. Néhány különleges termék (például baromfihús, libamáj) a nemzetközi piacokon is sikeres. Az **állattenyésztésben** a 20. században fajtaváltás történt: a nagyobb hús- vagy tejhozamú fajták terjedtek el. Ma a **hagyományos magyar fajták** újra előtérbe kerülnek egészségesebb húruk, zsíruk miatt.

3.8. Borvidékek hazánkban

3.9. Szőlőültetvény (Eger környéke)

Mely borvidékeink híres fajtái az aszú, bikavér, hárslevelű, kékfrankos, leányka és szürkebarát?

A „meggyháború”

2015 nyarán a meggytermelők úgy döntöttek, hogy az alacsony felvásárlási árak miatt inkább hagyják a gyümölcsöt elrothadni a fán. Az exportra szánt konzervmeggyért kilogrammonként 55 Ft-ot fizetnének a felvásárlók, míg a termelők költségei elérték a 100 Ft/kg-ot. A kereskedők az előző évi rekordterméssel és a németországi áreséssel magyarázták a felvásárlási árak csökkentését. A termelők szerint viszont a felvásárlók elhamarkodottan és előnytelenül egyeztek meg a külföldi üzletláncokkal, amiért ők veszítik el munkájuk „gyümölcsét”, hisz komoly veszteséget kell elszenvedniük. Elkeseredésükben 30 tonna meggyet ingyen osztottak szét.

Kapuvár, Gyula, Pápa: népszerű termékeket gyártó húsüzemeink, amelyek 2013-ban jelentettek csődöt, mivel a takarmányárak növekedése és az olcsó húsimport versenyé miatt egyre nagyobb veszteségeket szenvedtek el. A két utóbbi üzemet állami segítséggel sikerült megmenteni. Nem mindegyik gyár volt ilyen sikeres.

Fiatalközvetítő karrierje

1. Szüleim 1975 óta paprikatermesztéssel foglalkoznak, így engem is érdekelni kezdett. Kimondottan tv-paprikára specializálódtam. A jövőben tervezzük a gazdaság fejlesztését saját erőből. A tavalyi év rosszul sikerült, az idei még rosszabb. Az értékesítéssel vannak bajok, nem a megtermelt áruval. Sajnos ki vagyunk szolgáltatva a felvásárlócégeknek, akik tört áron veszik meg a paprikát, pedig nincs túltermelés. Ebből a pénzből nem tudjuk fedezni a kiadásainkat. Így nem gazdaságos...

2. Amikor elkezdtem az informatikai iskolát, nagy lehetőségek voltak abban a szakmában. Amikor végeztem, már csak egy számítástechnikai üzletbe mehettem volna eladónak. Ebből nem kértem, így váltottam és továbbtanultam, majd betársultam édesapám mellé a földművelésbe. Ma búzát, árpát, kukoricát, repcét és napraforgót termeszték. Mivel vannak gépeim, a gazdálkodás mellett bér munkát is tudok vállalni.

11. a) Ismerd meg a meggyháborút a szemelvényből!
b) Játsszátok el a konfliktust az osztályban! Érveljetek, próbálatok megegyezni az árban!

12. Fiatal gazdákkal készült interjúkból olvashatsz részleteket.
a) Gyűjtsd ki a szövegekből, hogy miért kezdtek mezőgazdasággal foglalkozni!
b) Milyen céljaik vannak?
c) Milyen nehézségekkel küzdenek? Hogyan lehetne segíteni a helyzetükön?

13. Nézz utána! Mely hús- és tejtermékeink a legnépszerűbbek? Készíts infografikát azokból!

14. Hogyan lehetne növelni a hazai élelmiszerek népszerűségét belföldön és külföldön?

3.10. A növénytermesztés kapcsolata az állattenyésztéssel és a feldolgozóiparral

Összefoglaló kérdések, feladatok

Fogalmak

élelmiszer-gazdaság • mezőgazdaság • élelmiszeripar • növénytermesztés • állattenyésztés • földhasználat • gabonafélék • ipari növények • takarmányok • zöldségtermesztés • gyümölcstermesztés • malomipar • növényolajipar • húsipar • tejipar • fajtaváltás • borvidék

1. Mely természetföldrajzi adottságok kedvezőek a magyar mezőgazdaság számára?

2. Miért csökkennek a termőterületek? Milyen következményei lehetnek a további csökkenésének?

3. A mezőgazdaság és az élelmiszeripar mely ágazatai sikeresek a 2000-es években?

4. Miért csökken az élelmiszer-gazdaság szerepe? Hogyan állítható meg ez a folyamat?

A hazai ipar jelene és jövője

4.

Kézzel és fejjel

A világ 500 legnagyobb vállalatát felsoroló listán egyetlen magyar cég található. Közép-Európa 500 legnagyobb vállalata között 63 magyar cég kapott helyet. Legnagyobb vállalataink jól tükrözik a hazai ipar jellemzőit: a gépgyártás és a vegyipar a jelen, a tudásipar remélhetőleg a jövő meghatározó gazdasági ága.

4.1. Ipari és szolgáltató munkahelyek egy családban

1. Elevenítsd fel, mit tanultál tavaly a gazdaság szerkezetéről!! Milyen ágazatai és szektorai vannak?

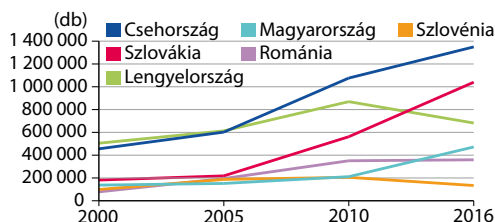
2. Mutasd be a 4.1. ábra alapján, hogyan alakult át az ipar szerkezete! Mely iparágak voltak meghatározóak régen, melyek kerültek előtérbe ma?

3. a) Mely szükséges adottságokkal rendelkezik hazánk a gépiparhoz és a vegyiparhoz?
b) Mely más iparágak fejlődését segítheti elő a fellendülésük?

Az 1990-es években alakultak meg hazánkban az első ipari parkok. Ezek a létesítmények korábbi iparterületek újrahaznosításával (**barnamezős beruházásként**) vagy azelőtt ipari célra nem használt területek beépítésével (**zöldmezős beruházásként**) jöttek létre. A települések támogatják az ipari parkok létrehozását, azok ugyanis **tőkét** vonzanak a településekre és **munkahelyeket** teremtenek.

Gépipar	Vegyipar
<ul style="list-style-type: none">szakképzett munkaerőbetanított munkaerőfelvevőpiacinfrastruktúratőke	<ul style="list-style-type: none">nyersanyag (kőolaj, földgáz)energiavízkutatás-fejlesztéstőke

4.2. A gépipar és a vegyipar igényei

4.3. Autógyártás Közép-Európa egyes országaiban

Új vonások az iparban

A 21. században az ipar már nem választható el a harmadik szektortól. Nem elég előállítani a terméket, azt **piackutatásnak** és **technológiai fejlesztéseknek** kell megelőznie. A szállítás, a kereskedelem és a piacszerzés pedig a fogyasztókhoz való eljuttatást segíti. A kis és közepes vállalatoknak ebben az ipari parkok segítenek kiépített közművekkel, pénzügyi, külkereskedelmi szolgáltatásokkal, tanácsadással.

A gépipar húzza a gazdaságot

A **gépipar** és a **vegyipar** a rendszerváltással járó nehézségeket szerkezetváltással leküzdve sikeres iparágakká váltak. Üzemeik részben külföldi tulajdonba kerültek, így könnyebben jutottak tőkéhez és modern technológiához. Az ipari termelés háromnegyed részét, az ipari export öthatodát adják. A gazdaságban betöltött szerepük miatt **húzóágaknak** nevezzük azokat. Ha jól szerepelnek, más gazdasági ágazatok és iparágak fejlődését is maguk után húzhatják.

A gépipari vállalatok a kereslet növekedésével gyorsan bővítik termelésüket. Néhány év múlva azonban, ha a termék elavul és nem tudnak újabb típus gyártására átállni, a termelés átszervezésére, csökkentésére, esetleg gyárbezárásra kerülhet sor. Az ázsiai országok olcsó munkaereje is versenyt jelent. Az ottani alacsonyabb bérek miatt a nemzetközi vállalatok gyakran viszik el termelésük egyszerűbb lépéseit (pl. az összeszerelést) hazánkból. A gépipar térbeli helyzete is megváltozott: Budapest korábbi vezető szerepe csökken, a kedvező fekvésű, jól megközelíthető, szakképzett munkaerővel rendelkező vidéki városok kerülnek előtérbe.

Járműgyártásunk szinte kizárólag a személyautók és alkatrészeik előállítását végzi. Termelési mennyisége viszont többszörösére nőtt az Opel, az Audi, a Suzuki és a Mercedes-Benz gyárainak köszönhetően (4.5.). A gépkocsik nagyobb része az európai piacokra kerül, ezek hazánk legfőbb exporttermékei. A három német cég további fejlesztéseket, bővítéseket is tervez hazánkban. A gyárak dolgozóin kívül több tízezer embert foglalkoztat az iparág: mintegy hétszáz hazai beszállító vállalkozás foglalkozik alkatrészek előállításával.

Opel	<ul style="list-style-type: none"> • 1992-től • Szentgotthárd • Family1 és Flex motorcsalád • 375 000 db (2014)
Suzuki	<ul style="list-style-type: none"> • 1992-től • Esztergom • Swift, WagonR+, Liana, Ignis, Splash, SX4, Vitara • 147 000 db (2014)
Audi	<ul style="list-style-type: none"> • 1994-től • Győr • A3 Cabriolet, TT Coupe, Roadster, RS3 Sportback • 1 973 734 db motor és 135 132 db jármű (2014)
Mercedes-Benz	<ul style="list-style-type: none"> • 2012-től • Kecskemét • B osztály, CLA, CLA Shooting Break • 150 000 db (2014)

4.1. táblázat. Autógyáraink fő jellemzői

4.4. A magyar gépipar jellemző termékei

4.5. A gépipar néhány ága és magyarországi vállalata

Olvasd el a Philips-üzem történetét!
Mik a tanulságai?

A székesfehérvári Philips-üzem története

1992 – Zöldmezős beruházással elkészült a gyár, megkezdtek a televíziók, videók, majd CD-, DVD-lejátszók és -írók gyártását.

2001 – A videók gyártását áttelepítették Japánba.

2003 – Átkerült ide Franciaországból a televíziók gyártása.

2004 – Szombathelyről ide telepítették az LCD monitorok előállítását.

2010 – Megkezdtek a 3D tévék, elektromos fogkefék, villanyborotvák gyártását.

2012 – Csak a tévék gyártása maradt itt, a többi termékét Csehországba vitték.

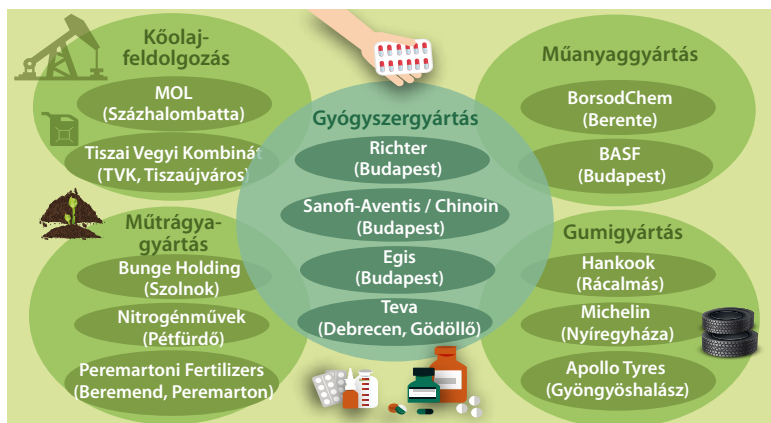
2013 – A tévégyártást eladták egy hongkongi cégnek, ami bezárta az üzemet.

2014 – A gyár épületeit egy amerikai alkatrészgyártó vállalat vette meg.

- 4.** a) A gazdaság mely területén használják a gépipar termékeit?
b) Jelöld a munkafüzet térképén a fő gépipari központokat!
c) Mely gépipari vállalatok szerepelnek hazánk 25 legnagyobbja között?

- 5.** a) Hogyan változott hazánk régióban elfoglalt helyezése az autóiiparban?
b) Mik a változás okai?

- 6.** a) Keresd meg az atlaszban az autóiipari cégek székhelyét!
b) Milyen közlekedési lehetőségekkel rendelkeznek az egyes városok?

4.6. Vegyipari vállalatok Magyarországon

7. a) Mely nyersanyagokra van szükség az egyes vegyipari termékek előállításához (4.6.)?
 b) Mekkora készletekkel rendelkezik hazánk ezekből?
 c) Mely vegyipari vállalatok szerepelnek hazánk 25 legnagyobbja között?

4.7. A MOL százhalombattai olajfinomítója

8. Keress kapcsolatot vegyipari üzemek és a kőolajvezetékek futása között az atlasz segítségével!

A Puli Space Technologies egy magyar mérnökökből álló csapat, céljuk a Google Lunar X-Prize megszerzése. A díjat az a vállalat kapja, mely képes 2017-ig önrőből űrszondát juttatni a Holdra, és ott elvégezni az előírt feladatokat. A csapat eddig számos földi teszten sikeresen teljesített.

9. a) Sok magyar találmány külföldön valósult meg. Miért?
 b) Mi kell ahhoz, hogy a 21. században is a 19. századiakhoz hasonló jelentőségű magyar találmányok szülessenek?

4.8. A Holdra tervezett Puli rover tesztelése

4.9. A vegyipar termékei

A vegyipar a gépipar nyomában

A vegyipar termékeit az élet szinte minden területén használjuk (4.9.). A 2000-es évek elején nagyobb fejlesztéseknek köszönhetően a vegyipar az ipar második helyére került. Nagy visszaesést okozott a gazdasági válság (2008–2009). Azonban napjainkban számos üzem újra a termelés növelését célozza meg. Meghatározó a külföldi tulajdonban lévő **nagyvállalatok** szerepe, ezek termékeik jelentős részét exportálják (4.6.). A vegyipar működése súlyos környezeti károkat okozhat, ezért kiemelten fontos a szigorú **környezetvédelmi szabályok** betartása.

A tudásiparban a jövő

Hazánk régóta ismert külföldön tudósairól, feltalálóirol. Zsenialitásból és kreativitásból napjainkban sincs hiány, ám ahhoz, hogy egy ötletből világszerte használt újítás legyen, még sok mindenre van szükség. Legfontosabb a fejlett **oktatási rendszer**, a **kutatás-fejlesztésre** szánt összegek növelése, a megfelelő **ismertség** megszerzése és az egészséget támogató **tőkeerős** befektetők. Ezek hiányában a **szellemi tőke** más országokba áramlik. A fejlett gazdaságú országok életében egyre nagyobb szerepe van a **tudásiparnak**. A gyorsan változó gazdasági igényekhez úgy lehet alkalmazkodni, ha előtérbe kerül a **megújulásra képes** tudás az egyetemeken, a kutatóközpontokon, a technológiai vállalkozások támogatásával. Hazánkban nemzetközi összehasonlítás-

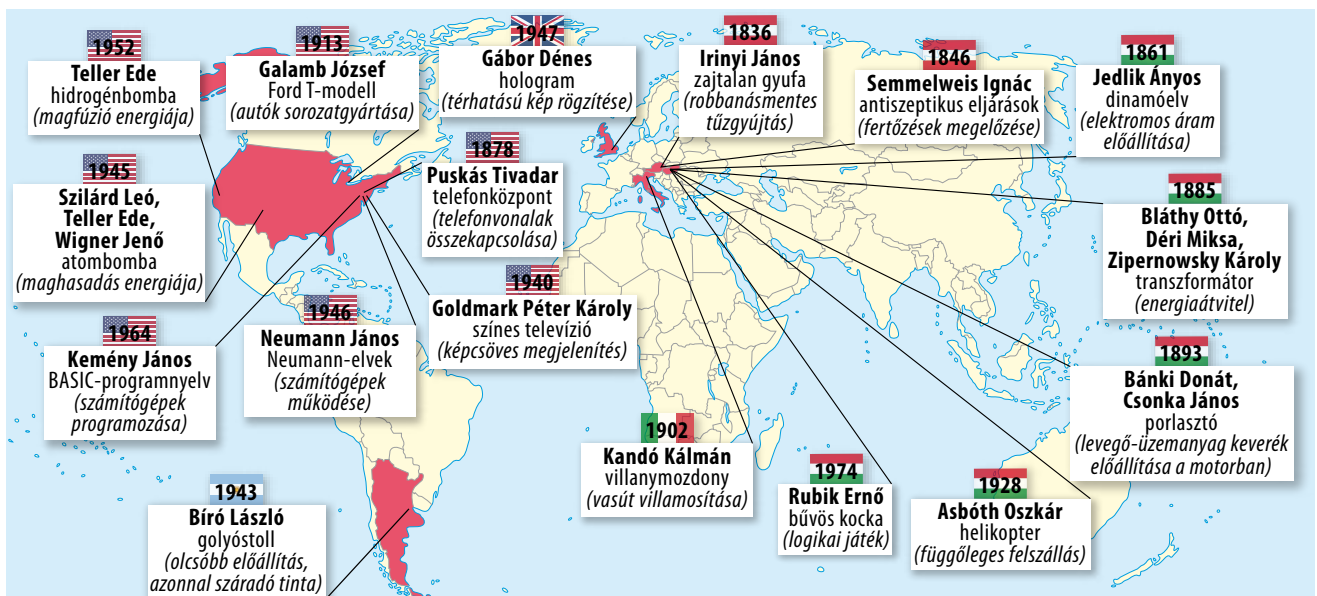
ban alacsonyak, bár növekszik a kutatás-fejlesztésre (K+F) fordított kiadások és az e téren foglalkoztatottak aránya. Felzárkózásunk eszközei lehetnek a **tudásparkok**. Ezek olyan helyek, ahol egyetemek, önkormányzatok és vállalatok egymás közelében, egymást ösztönözve tudnak együttműködni a kutatás és fejlesztés területén. Így jobban összehangolhatók a kutatások és a piaci igények, az új eredmények pedig könnyebben hasznosulhatnak a gazdaságban. Ilyen kezdeményezések Budapesten, Debrecenben, Szegeden és Kecskeméten vannak. A **startup** a pályájuk elején tartó fiatalok által alapított, valamilyen különleges, új terméket gyártó vagy szolgáltatást nyújtó kisvállalkozás. Célja a nemzetközi piacon való értékesítés. Jellemzője, hogy újításának köszönhetően nagy növekedési lehetőségeket rejt magában, rövid idő alatt sok emberhez juthat el.

Gyerünk, próbáljuk meg!

A **Prezi** egy magyar fejlesztésű flash alapú prezentációkészítő program, amiben diák helyett virtuális térben helyezhetőek el szövegek, képek, videók. A szoftvernek már több mint 70 millió használója van világszerte. Három magyar fiatal által 2009-ben alapított startup (nagy lendületű fejlődésű) vállalkozás 2014-ben 3 milliárd forint árbevételt ért el. 2015-ben a legjobb 50 európai technológiai cég listáján a 25. helyre rangsorolták.

- 10.** a) Keresd további magyar startup vállalkozásokat! Használd az internetet!
b) Mutasd be a számodra legérdekesebbet!

- 11.** Csoporosítsd a magyar találmányokat (4.10.) felhasználási területük szerint (például autógyártás, egészségügy, hadászat, számítástechnika)!

4.10. Magyar tudósok és találmányok a nagyvilágban

Összefoglaló kérdések, feladatok

Fogalmak

ipari park • húzóágazat • gépipar • vegyipar • autógyártás • elektronikai ipar • kőolaj-finomítás • gyógyszergyártás • műanyaggyártás • szellemi tőke • tudásipar • tudáspark • K+F ráfordítás • startup vállalkozás

- Milyen természeti és társadalmi adottságai vannak a hazai ipar egyes ágazatainak?
- Hogyan válhat egy iparág a gazdaság húzóágává?
- Értékelj a gépipar átalakulásának folyamatát az exportlehetőségek szempontjából!
- Mely vegyipari ágak versenyképesek külföldön? Milyen termékeik ismertek a határunkon túl is?
- Hogyan növelhető a tudásipar szerepe hazánk gazdaságában?

5.

Hazánk energiagazdasága

Hatékonyabban és zöldebben!

A hagyományos vélekedés szerint hazánk szegény energiahordozókban. Ez igaz is a nem megújuló energiahordozókra, viszont van bőven megújuló energiaforrás. Hasznosításuk mégis vontatottan halad. Vajon mikor alkonyul be a hagyományos erőműveknek

1. a) Számold össze, hogy hányféle elektromos készüléket használsz egy nap során!
b) Mennyi időn át működnek ezek?

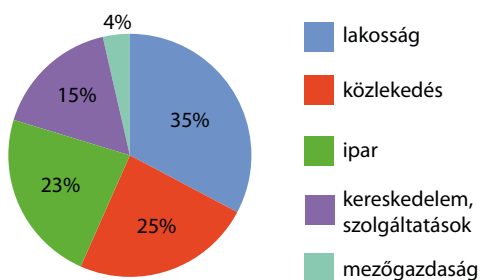
2. a) Mely elektromos készülékeket használták szüleid, nagyszüleid gyerekkorukban?
b) Milyen következtetés vonható le ebből a háztartások energiafelhasználására vonatkozóan?

3. a) Mennyibe kerül 1 kWh áram és 1 m³ gáz? Tudd meg a szüeidtől elkért villany- és gázzámlákból!
b) Tanulmányozd, mikor mennyi áramot és gázt fogyasztott a család!
c) Milyen lépéseket tehetsz te magad az energiatakarékosság érdekében?

4. a) Mik a hátrányai, ha túl sok villamos energiát importál az ország?
b) Mit lehet tenni csökkentése érdekében?

5.1. Elektromos háztartási eszközök

5.2. Az energiafelhasználás szerkezete 2016-ban

5.3. Az energiahordozók csoportosítása és felhasználása

Mi mindenre van energiánk?

Az energiagazdaság feladata, hogy a gazdaságot és a lakosságot energiával lássa el. Ehhez ki kell termelni az energiahordozókat, fel kell dolgozni, és a megtermelt energiát el kell juttatni a fogyasztókhoz. Az energiahordozók olyan természetben előforduló anyagok vagy jelenségek, amelyek átalakításával energia nyerhető. Az elsődleges energiahordozókból (pl. kőszén vagy vízenergia) az erőművek állítják elő a másodlagos energiahordozókat (pl. áram, távhő), amiket a fogyasztók már fel tudnak használni (5.3.).

Hazánk hagyományos energiahordozókban szegény, növekvő energiaigényét csak növekvő villamosenergia-importtal tudja fedezni. Ennek aránya 2016-ban elérte a 30%-ot. A lakosság növekvő energiaigényei és az energia drágulása miatt egyre fontosabb az energiatakarékosság. A készülékek megfelelő használatán kívül az épületek fűtési költségeinek csökkentésével tehetünk a legtöbbet ennek érdekében. A családi házak felének gyenge a hőszigetelő képessége. Mivel az energetikai korszerűsítés egy család részére nagy költséggel jár, kiemelten fontos az állami támogatások szerepe.

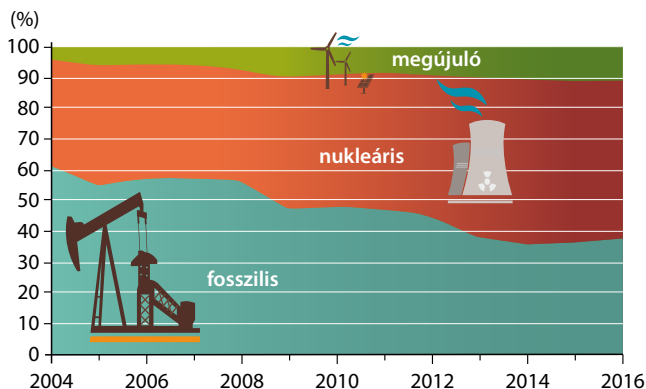
Miből lesz energiánk?

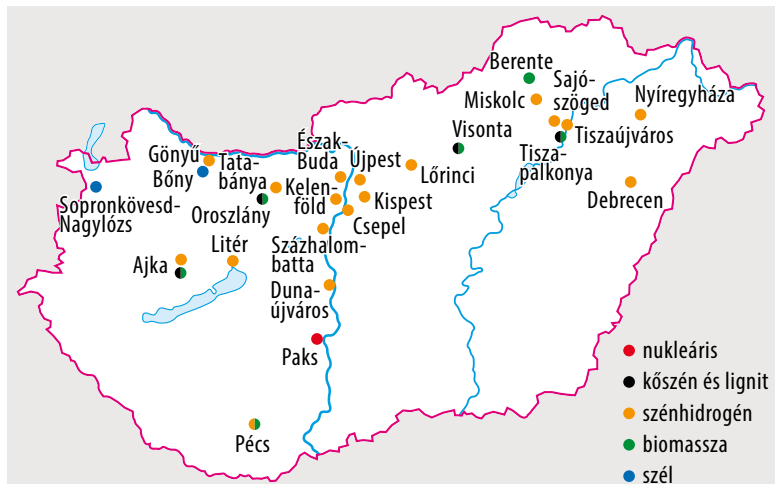
5.4. áramtermelő erőművek fajtái

Évmilliók alatt pótlódó fosszilis energiahordozók

Hazánk kőszéntermelése az 1980-as években érte el a maximumát, ezután egyre több bányát zártak be, bár a készletek nem merültek ki teljesen. A korábban kőszent felhasználó hőerőműveket bezárták vagy más tüzelőanyaggal (földgáz, biomassza) fűtik. Legfontosabb energiahordozóink a szénhidrogének: a **kőolaj** és a **földgáz**. A hazai kitermelés az igényeknek alig 20%-át fedezi, így mindkét nyersanyagból jelentős **behozatalra** szorulunk. Ennek forrása elsősorban Oroszország, ahonnan **csővezetékeken** érkeznek. Egy kisebb kapacitású vezeték az Adriai-tengerrel köti össze hazánkat, így orosz energia- függésünk nem egyoldalú, ám az országnak fontos lenne egy a közel-keleti lelőhelyeket Nyugat-Európával összekötő kőolaj- és földgázvezetékhez való csatlakozás.

5.5. A hazai energiatermelés megoszlása energiahordozók alapján

5.6. Nagyobb erőművek Magyarországon

5. Csoportosítsd az erőműveket a felhasznált energiahordozó típusa alapján (5.4. és 5.5.)!

6. a) Hogyan lehet villamos energiát előállítani?
b) Mi az előnye és a hátránya az egyes módszereknek?

7. a) Olvasd le az 5.5. ábráról, hogyan változott az egyes energiahordozók szerepe! Értékelj a jelenséget!
b) A nukleáris energia előállított mennyisége minden évben ugyanannyi. Hogy lehet, hogy mégis nőtt az aránya?

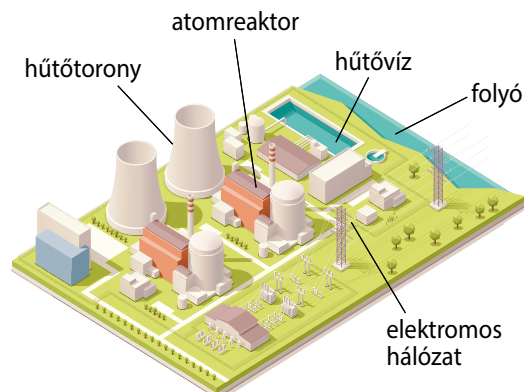
8. a) Hogyan keletkeztek a fosszilis energiahordozók?
b) Keress lelőhelyeket az atlasz térképén!
c) Milyen környezeti következményei vannak a bányászatoknak?
d) Miért szorult vissza a kőszéntermelés? Milyen előnyei és hátrányai vannak ennek?

9. a) Miért szorult vissza a kőszéntermelés?
b) Milyen előnyei és hátrányai vannak a visszaszorulásnak?

5.7. A szénbányászat válsága

10. a) Mutasd be az atomerőmű fő létesítményeit az 5.8. ábra segítségével!
b) Mi történik az egyes helyeken?

5.8. Az atomerőmű felépítése

11. a) Tanulmányozd az atomerőmű bővítésével kapcsolatos érveket (5.1. táblázat)!
b) Mely ellenérvek szólnak általában az atomenergia és melyek konkrétan a paksi beruházás ellen?

Mellette szól	Ellene szól
<ul style="list-style-type: none"> • Kis helyen sok energiát olcsón termel. • Biztonsági rendszereinek köszönhetően jóval megbízhatóbb, mint a régebbi atomerőművek. • Nem bocsát ki káros anyagokat a légkörbe. • Növeli az ország energiatermelő képességét. • A 2070-es évekig biztosítja az ország jelenlegi energiaszerkezetének fennmaradását. • A beruházás munkahelyeket teremt. 	<ul style="list-style-type: none"> • A meglévő erőművek hatékonyságának növelése jobb megoldás, mint egy új építése. • Nő az államadósság, a hiteleket több évtizedig kell majd törleszteni. • A nukleáris hulladék kezelése nem megoldott. • Kiszorítja a megújuló energiát, mert nagy költségei miatt azokat az állam nem fogja tudni támogatni. • A bővítés sok részlete nem ismert (pl. a hatás-, és megvalósíthatósági tanulmányok). • Nő hazánk gazdasági és politikai függése Oroszországtól.

5.1. táblázat. Érvek a paksi atomerőmű-bővítés mellett és ellen

12. Vítassátok meg a paksi bővítés szükségességét! Alakítsatok támogatót és ellenző csoportot! Próbáljátok meggyőzni egymást!

2012-ben Bábaapátiban nyílt meg a kis- és közepes sugárzású anyagok (pl. szerszámok, ruhák) tárolására szolgáló Nemzeti Radioaktív hulladék-tároló, ahol vasbeton tömbökbe ágyazott acélhordóban, 250 m-es mélységben tárolják a hulladékot. Az erősen sugárzó fűtőelemek tárolása csak Oroszországban lehetséges, ártalmatlanításukra még nem áll rendelkezésünkre a megfelelő technológia.

13. Miért elenyésző hazánkban a vízenergia szerepe?

14. a) Hogyan befolyásolja a medencehelyzet a szél irányát és erősségét?
b) Mit nevezünk szélkapunak?

Napelemes tanya

Régebben benzines aggregátor adta az áramot; ha lemerült, gyertyával és petróleummal világítottunk. Csirkékkel foglalkozunk, vannak disznóink, kecskéink, így a mélyhűtő nagyon hiányzott. Sok új lehetőség nyílik a gazdaság fejlesztésében. Eddig a városba kellett bevenni a darálnivalót, ezt most itthon is meg tudjuk csinálni. A baromfikeltetés lehetetlen volt. Az állatoknak napi 100-150 liter vizet kell benzines szivattyúval felhozni, ami nagyon sokba kerül, ennek kiváltása nagyban megkönnyíti a gazdálkodást. Összességében minőségi változást hoz az életünkben és a gazdaságban is a napelem”

(<http://videkert.blog.hu>)

Energia sugárzó reaktorokból

Nukleáris energiát az 1980-as évek óta üzemelő Paksi Atomerőmű állít elő, ami az ország elektromosáram-termelésének a felét adta 2017-ben. 30 éves működésre tervezett berendezéseit modernizálták, a reaktorok üzemidejét meghosszabbították, várhatóan csak 2032–2037 között kell leállítani azokat. Az atomerőmű bővítése (Paks II.) két új reaktor felépítésével, orosz technológiával és kölcsönrel a 2020-as évek második felére készülhet el.

Megújuló energiaforrások

Az Európai Bizottság által kitűzött cél értelmében a megújuló energiaforrások arányát az Európai Unióban 2020-ig 20%-ra kell emelni. Hazánk 14,65%-ot vállalt. Van még mit tenni ezért: napjainkra az arány ugyanis csak megközelíti a 10%-ot. 2000–2010 között 37 helyen 172 szél-turbina épült, főleg a Kisalföldön, azóta egy sem. A szél-erőmű hátránya, hogy szélcsend esetén az általa termelt energia hiányzik a hálózatból. Minél több működik tehát belőlük, annál kiszolgáltatottabb az ország a szél-erősség ingadozásának. Ilyenkor a hagyományos erőművek teljesítményének növelésére vagy nagyobb áramimportra van szükség. Annak érdekében, hogy ez ne legyen túl sok, új szél-erőművek építésére nem adtak ki engedélyt. Egyes szakértők szerint azonban ma már a mainál hatszor nagyobb szélenergia-kapacitás pótlása is megoldható lenne.

6.

Magyarország infrastruktúrája

Széles sávokon

60-80 éve az emberek többsége csak akkor hagyta el lakóhelye környékét, ha hivatalos ügyeket intézett, katonáskodott, vagy keresztelőre, esküvőre, temetésre hívták. Szinte csak a környezetében lakókkal kommunikált, és a közelben előállított termékeket fogyasztotta. Ma a közlekedés és a kommunikáció korábban elképzelhetetlen távolságokat hidal át. A széles sáv az utakon és a mobilhálózatokban is utat tört magának.

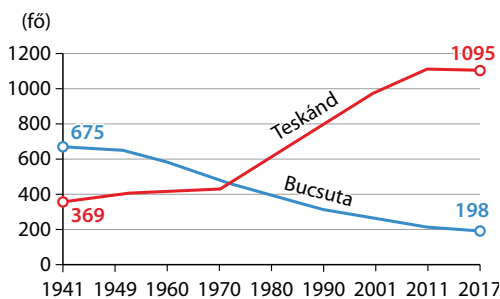
1. a) Mi volt a legtávolabbi hely, ahová eljutottál?
b) Hol volt a legtávolabbi ember, akivel beszélgettél eszköz segítségével?

2. Becsüld meg, mennyi időt töltesz naponta közlekedéssel, telefonos és internetes kommunikációval!

3. a) Vizsgáld meg két Zala megyei falu példáján (6.2. táblázat) az infrastruktúra és lakosságszám közötti kapcsolatot!
b) Mi a szerepe az infrastruktúrának a kistelepülések lakosságának megtartásában (6.1.)?

közlekedés	<ul style="list-style-type: none"> • közutak • vasutak • vízi utak • légifolyosók • csővezetékek • kiszolgáló létesítmények (pályaudvar, kikötő stb.)
infokommunikáció	<ul style="list-style-type: none"> • hagyományos és mobiltelefon • rádiós és televíziós műsorszórás • internet-hozzáférés • elektronikus szolgáltatások
közmű	<ul style="list-style-type: none"> • villanyvezetékek • vezetékes ivóvíz • vezetékes gáz • csatornahálózat

6.1. táblázat. Az infrastruktúra elemeinek csoportosítása

6.1. Két kistelepülés lakosságszámának változása

Infrastruktúrának nevezzük a gazdaság működését biztosító **műszaki feltételeket** (létesítményeket, hálózatokat, hozzáférést, intézményeket) (6.2. táblázat). Hatékonyan működő gazdasághoz fejlett infrastruktúrára van szükség. Az infrastruktúra fejlesztésére hazánk a 20. század második felében keveset beruházott, így a fejlett országokhoz mért **lemaradás** egyre nagyobb lett. A rendszerváltás után az állam és az Európai Unió anyagi támogatásaival megindultak a fejlesztések, így a nyugat-európai országok színvonalához való **felzárkózás** egyre sikeresebb.

Foltozgatott közművek

A 20. század végére országszerte csaknem minden lakást bekötötték a villany- és a vezetékes ivóvízhálózatba. A csatornázottság terén van lemaradásunk, de uniós támogatásokkal aránya elérte a 90%-ot. A hazánkban keletkező szennyvíz 97%-át feldolgozzák. Ugyanakkor több mint 200 000 lakásban nincs melegvíz-ellátás, fürdőszoba és vízöblítéses WC. Még a budapesti agglomeráció gyorsan növekvő településein is helyenként alacsony fejlettségű az infrastruktúra.

Település	Távolság a megyeszékhelytől	Kövezett út	Buszközlekedés	Villany bevezetése	Vezetékes ivóvíz	Nyolcosztályos iskola	Vezetékes gáz bevezetése	Tornaterem építése	Csatornahálózat kiépítése	Új óvoda és tanuszoda építése	Bölcsőde építése	Háziorvosi ellátás helyben	Kábeltvé, kábelnet	Elérhető internet-szolgáltatók
Teskánd	5 km	1932	1948	1958	1979	1987 új épület	1989	1995	1998	2005	2006	van	van	5
Bucsuta	36 km	1958	1961	1959	1989	1970-es évektől nincs	1946	-	-	-	-	nincs	nincs	3

6.2. táblázat. Bucsuta és Teskánd infrastruktúrája

6.2. Útépités

Hogyan befolyásolják a domborzati adottságok az útépitéseket?

Mikor érünk már oda?

Magyarországon, fekvésének köszönhetően, jelentős az **átmenő forgalom**. Budapesten ágaznak el a Közép-Európa nyugati országaiból a Balkánra és a Közel-Keletre, illetve a Kelet-Európába tartó közlekedési útvonalak. A **közlekedési hálózat** alapjai a 19. században épültek ki. Az akkor rohamtempóban fejlődő főváros érdekeinek megfelelően Budapest és a vidéki nagyvárosok vasúti összekötése volt a fő cél. Az I. világháború után az országterület kétharmadának elcsatolásával elveszett a vasútvonalak 60%-a is. Ezek az utódállamokhoz kerültek csakúgy, mint a nagyvárosok. A fővárosból kiinduló, célállomásukat veszített vasútvonalakkal párhuzamosan épültek ki a 20. században a közutak is. A hálózat így ma is **Budapest-központú**, a fővárosból **sugárirányban** haladnak a főbb útvonalak a vidéki városok felé, míg azok között hiányos az összeköttetés (6.5.). Nehezíti a kelet–nyugati irányú közlekedést a víz-hálózat is: a fővárostól délre lévő Duna-szakaszon mindössze egy vasúti és négy közúti híd van.

8. a) Fogalmazd meg, milyen irányú az országon áthaladó forgalom!
b) Keresd meg az atlasz térképén és nevezd meg a legforgalmasabb útvonalakat! Indokold meg, miért azok!

9. Figyeld meg a környezetben elhaladó autók közül 25-öt! Számold össze, hányan utaztak benne összesen és átlagosan! Értékelj az eredményt!

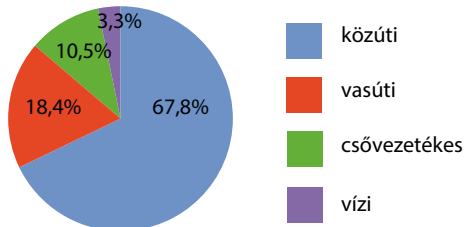

6.3. Útkarbantarás

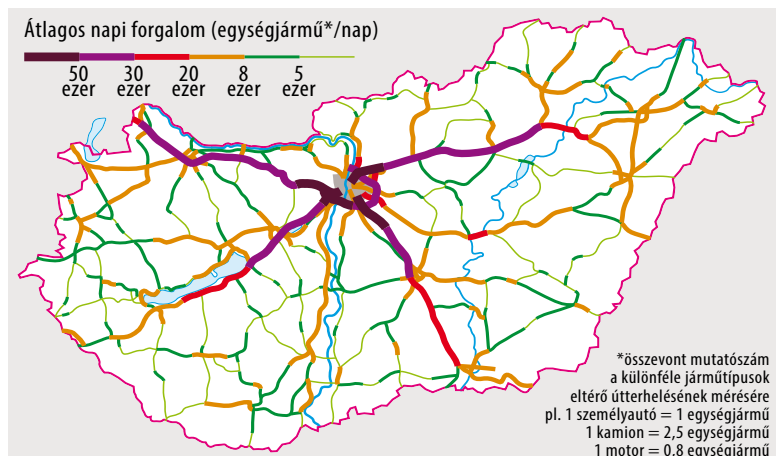
Hogyan befolyásolják az éghajlati adottságok az útkarbantartást?

Hiányos nullás

Az **M0 autópút** hiányzó északnyugati szektorra megépítésének ellenérvei között szerepel, hogy az út természetvédelmi területen és lakóhelyek közvetlen közelében haladna, az északnyugati szél pedig a szennyező anyagokat a fővárosra terítené. Ezért több alagutat is terveztek, melyek tovább növelik a költségeket.

6.4. Az áruszállítás megoszlása közlekedési áganként (a szállított áruk tömege és a szállítási távolság alapján)

6.5. A főúthálózat forgalomterhelése 2010-ben

4. a) Milyen közlekedési következményei vannak hazánk Európában elfoglalt földrajzi helyzetének?
b) Milyen hatással van rá a medencehelyzet?

5. Előny vagy hátrány az ország számára az átmenő forgalom? Vitassátok meg!

6. Magyarázd meg az egyes közlekedési ágak arányát (6.4.)!

7. a) Tervezz utazást a szomszédos megye székhelyére! Használd a www.menetrendek.hu honlapot!
b) Mennyi időbe telne busszal, illetve vonattal utaznod?

10. a) Indokold a helyzetleírás alapján az állítást: hazánk közúti és vasúti hálózata Budapest-központú!
 b) Melyik útvonal a legrövidebb, leggyorsabb, legolcsóbb, illetve legkevésbé környezetszennyező?
 c) Milyen előnye és hátránya van az egyes útvonalaknak? Te melyiket választanád?

Vonal színe	Eszköz és útvonal	Megtett távolság (km)	Idő	Költség (Ft)	CO ₂ -kibocsátás (kg)
zöld	Autóval autópályán is (M7, M0, M5)	260	2:34	9900	34,6
világoskék	Autóval, autópályát elkerülve Dunaföldváron keresztül	189	2:59	5100	25,1
fekete	Busszal, budapesti átszállással	271	3:55	2220	18,7
fehér	Busszal, pécsi átszállással	273	4:50	2220	18,8
sárga	Vonattal, dombóvári és budapesti átszállással	300	4:55	2650	18,0
lila	Vonattal, dombóvári és bajai átszállással	258	5:15	2150	15,5
narancs-sárga	Vonattal, fonyódi és budapesti átszállással	316	5:51	2935	19,0

Hét kaposvári fiatal elhatározta, hogy Kecskemétre kirándul. A térkép tanulmányozása közben az utazás módjáról vitába keveredtek. Végül úgy döntöttek, hogy mindenki a maga által választott úton és eszközzel jut el oda, majd összehasonlítják az utazás távolságát, idejét, költségeit (benzin, autópálya-matrica, diákjegyek ára) és az okozott környezetszennyezést. Két nagykorú autóval, hárman vonattal, ketten pedig busszal vágta neki az útnak. A választott útvonalakat és az eredményeit a térképen láthatod.

11. Vitassátok meg, hogy érdemes-e fenntartani az alacsony forgalmú vasútvonalakat!

12. Melyek az egyes szállítási módok előnyei és hátrányai (6.3. táblázat)?

13. A 6.7. ábra tanulmányozása után válaszolj! Mely szállítási mód alkalmas a következő termékek célba juttatására: kőszén, kőolaj, autókalkatréz, autó, levél és csomag, tojás, tűzifa?

Kedvező adottságai miatt a közúti közlekedésnek vezető szerepe van az áru- és személyszállításban. Gerincét az 1400 km hosszúságú gyorsforgalmi úthálózat (**autópályák és autótutak**) adják. A hálózat Budapest-központúságának egyik hátránya a fővároson áthaladó hatalmas forgalom. Ennek csökkentése érdekében az 1990-es

években megkezdődött az **elkerülő autótút** (M0) építése, ami ma a főváros ¼-ét körbeveszi. A közúti közlekedés felduzzadásával a fejlődő közúthálózat nem tud lépést tartani. Egyes települések különösen nagy átmenő teherforgalmat viselnek el, ami rontja lakosságuk életminőségét.

Sínen, vízen vagy csőben?

A vasúti közlekedés hátránya, hogy kevés a kétvágányú és a villamosított pályaszakasz. A legforgalmasabb fővonalak korszerűsítése megkezdődött, de nagyobb sebességre (160 km/h) csak a Budapest–Hegyeshalom–Bécs vonal alkalmas. Az egyvágányú, dízelvontatású mellékvonalak sínpárjai elavultak, a vonatok sebessége rendkívül alacsony, a forgalom kicsi. Fenntartásuk csak állami segítséggel lehetséges. A **vízi közlekedésnek** leginkább az áruszállításban (a Dunán) és a turistaforgalomban (a Balaton és a Dunakanyar) van szerepe.

Szállítási mód	előny	hátrány
közúti	gyors, háztól házig szállít, jól kiépített	drága, balesetveszélyes, környezetszennyező, kis kapacitású
vasúti	nagy kapacitású, kevésbé szennyező	kötött pálya, többnyire főváros-központú
vízi	olcsó, nagy kapacitású, kevésbé szennyező	lassú, folyókhoz kötött
légi	gyors, biztonságos	drága, környezetszennyező, kis kapacitású
csővezetékes	olcsó működésű, nagy kapacitású	drága kiépítésű, csak bizonyos árut szállíthat, rugalmatlan

6.3. táblázat. Az egyes szállítási módok előnyei és hátrányai

A Budapest–Belgrád vasúti szakaszt 200 km/h sebesség elérése érdekében fejlesztik kínai befektetéssel. A kínai tőkét az indokolja, hogy az ázsiai áruk nagy része a görög kikötőkbe érkezik, ahonnan Magyarországon keresztül vasúton jut el Nyugat-Európába. A fejlesztésekkel 8 óra helyett alig 3 órára csökkenne a Belgrád–Budapest közötti szállítási idő.

Az ország mérete miatt a légi közlekedésnek csak a nemzetközi forgalomban van szerepe. Hazánk nemzeti légitársasága 2012-ben csődbe ment, ám ez csak kisebb visszaesést okozott a budapesti Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér utasforgalmában, ami 2015-ben már meghaladta a 10 millió főt. Felét a hagyományos, felét a fapados légitársaságok bonyolították le. Kiseb nemzetközi repülőtér üzemel Debrecenben és a Balaton melletti Sármelléken, amelyek főleg szerződéses turistajáratokat fogadnak. A csővezetékes szállítás folyékony és lágymű nyersanyagokat (földgáz, kőolaj) és termékeket (üzemanyagok, etilén, ammónia) szállít külföldről vagy a kitermelési helyekről a feldolgozó- vagy fogyasztóüzemekbe.

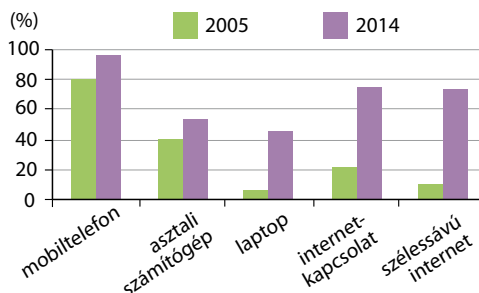
6.6. A közúti forgalom káros hatásai

Fogalmak

infrastruktúra • közlekedési hálózat • közművek • tranzitforgalom • sugaras szerkezet • gyorsforgalmi út • elkerülő út • nagy sebességű vasút • kommunikációs infrastruktúra • internethasználat • mobilnet • széles sáv

Van wifi? – a kommunikációs infrastruktúra

A kommunikációs infrastruktúra fejlődését a 21. században már az internethasználat és a mobiltelefonok terjedése jelzi. 2015-ben a magyar lakosság több mint háromnegyed része használta az internetet, egyharmada pedig vásárolt vagy szolgáltatást vett igénybe a világhálón keresztül. Napjainkban a 4G hálózatok terjedésének lehetünk szemtanúi: a három nagy mobilszolgáltató 2016-ban 85% feletti lefedettséget ért el.

6.7. A háztartások infokommunikációs ellátottsága

Összefoglaló kérdések, feladatok

- Összegezd az infrastruktúra társadalomra és gazdaságra kifejtett szerepét!
- Fogalmazd meg az országos közút- és vasúthálózat fejlesztésével kapcsolatos javaslatokat!
- Hogyan lehet a személy- és áruszállítást biztonságosabbá és környezetbarátabbá tenni?
- Mekkora tranzitforgalom érinti lakóhelyedet? Nézz utána, mit tett az önkormányzat a mérsékléséért!
- Milyen infokommunikációs infrastruktúra van településeden? Milyen leendő fejlesztésekről hallottál?

14. Hogyan védekezhet egy település a közúti forgalom károsító hatásai ellen (6.6.)?

15. a) Keresd meg a fontosabb csővezetékeket hazánk területén az atlaszban! b) Mely nemzetközi hálózatba kapcsolódnak?

16. a) Fogalmazd meg, milyen folyamatok játszódnak le az infokommunikációs eszközök terjedésével? b) Értékelj ezeket!

7.

Értékvédelem Magyarországon

Fogják látni az unokáid?

„Unokáink sem fogják látni” – szolt egy 30 éven keresztül sugárzott városvédelemmel foglalkozó tévéműsor címe. Magyarország élő és élettelen természeti, több száz év alatt kialakult néprajzi értékei védelem hiányában sérülnek, eltűnnek. Nehéz úgy védeni valamit, ha nem is tudunk a létezéséről, a fontosságáról! Az értékek összegyűjtése, megismerése a megőrzésért tett első feladat. Ha ez sikeres, az utánunk jövő generációk is megismerhetik értékeinket.

1. a) Mit jelent számodra az érték kifejezés?
b) Milyen értékek fontosak a családnak? Mit tesznek ezek megőrzése érdekében?

2. Mely értékek lehetnek különösen fontosak az ország vagy a világ magyarsága számára?

3. a) Mely nemzeti park vagy tájvédelmi körzet fekszik lakóhelyed közelében?
b) Nézz utána, van-e lakóhelyeden helyi védettségű érték!

4. Miért szükséges védeni az élettelen természet elemeit (pl. sziklákat, barlangokat, geológiai képződményeket) is? Érvelj mellette!

5. Tanulmányozd hazánk védett területeit a Természetvédelmi Információs Rendszer térképén! <http://geo.kvvm.hu/tir/viewer.htm>

7.1. Országos és helyi jelentőségű védett területek Magyarországon

535 Natura 2000 terület – az EU egységes szempontjai alapján kijelölt területeken csak a természetes állapotot nem károsító gazdálkodás lehetséges

63 erdőrezervátum – magterületén minden gazdasági tevékenység tiltott, csak kutatásra használható

6 bioszféra-rezervátum – a magterületen semmilyen, az átmeneti zónában korlátozott gazdasági tevékenység lehetséges

29 ramsari terület – vadvizek, vízimadár-élőhelyek védelmét elősegítő területek

3 Európa Diplomás terület a kiemelt európai jelentőségű védett területek elismerése, az Európa Tanács ítéli oda

2 csillagoségbolt-park – csillagászati megfigyelésekre alkalmas, fényszennyezéstől mentes területek

7 natúrpark – természetkímélő gazdálkodással hasznosítható, főleg kikapcsolódást és oktatási célt szolgál

2 geopark – élettelen természeti értékek (például kőzetek, ősmaradványok) védelmét és bemutatását szolgáló terület

7.2. Egyéb védett területek száma és hasznosítása

Az Újszentmargita melletti Tilos-erdő a Hortobágyi Nemzeti Park része, emellett bioszférezervátum és erdőrezervátum is egyben. A Tihanyi-félsziget a Balaton-felvidéki Nemzeti Parkhoz tartozik, de tájvédelmi körzet is, Natura 2000 terület, és Európa Diplomát is kapott.

Értékes országban élünk

Hazánk természetvédelmi területeinek aránya megközelíti a 10%-ot. Felépítésük hierarchikus (7.1.). A legmagasabb szintű védelmet a **nemzeti parkok** élvezik. Feladatuk a különleges növény- vagy állatvilág, kultúrtörténeti emlékek, földtani, vízrajzi vagy tájképi értékek megőrzése. A nemzeti park területét sem mezőgazdasági, sem ipari célra nem lehet hasznosítani, lehetőséget ad viszont a tudományos kutatásra, az oktatásra és a szabadidő eltöltésére. Külön védetté nyilvánítás nélkül a törvény erejénél fogva védelmet élvez minden barlang, forrás, földvár, kunhalom, szikes tó és láp. Az országos és helyi védettségű területeken kívül nemzetközi egyezményekhez való csatlakozásunk, szervezetekhez való tartozásunk vagy egyéb hazai jogszabályok alapján számos más típusú védett terület is van. Ezek különféle módon hasznosíthatók (7.2.), és részben átfedésben vannak egymással és a többi védett területtel. Településeink épített értékei, a műemlékek is kiemelt szerepet töltenek be kultúránkban. Az országban több ezer vár, kastély, templom, lakóház, gazdasági épület vagy ipari létesítmény élvez védeltséget: lebontásuk tilos, felújításuk, átépítésük pedig csak a korszak építészeti jellemzőinek megtartásával, lehetőleg eredeti anyagokból lehetséges.

A Zselic Tájvédelmi Körzet területén nyílt meg Európa első **csillagoségbolt-parkja**. A terjeszkedő települések, ipar, közlekedés egyre több éjszakai megvilágítást igényelnek, így csökken azon helyek száma, ahonnan az égbolt még a fényszennyezéstől mentesen megfigyelhető. A csillagos égbolt a kulturális örökség része, és mint ilyet

a jövő nemzedékek számára is meg kell őrizni. A földtani értékek védelme sokáig háttérbe szorult az élő természettel szemben. Az UNESCO kezdeményezésére 2000-ben jött létre az **Európai Geoparkok** hálózata, melynek hazai tagjai a Bakony-Balaton Geopark és a Szlovákiával közös Novohrad-Nógrád Geopark. Szakemberek által vezetett geotúrák során a terület földtörténetével, kőzetivel, ősmaradványaival lehet megismerkedni. Hasonló a celldömölki Kemenes Vulkanpark is.

Az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) által odaítélt **világörökség** része címet Magyarországon eddig nyolc helyszín nyerte el. Ezek közül egy természeti, hét pedig a **kulturális értékek** között szerepel. Az UNESCO **szellemi örökség** listáján a mohácsi busójárás és a matyó népművészet szerepel.

6. Alakítsatok öt csoportot! A csoportok vezetői osszák fel egymás között a lecke három nagy térképén található tartalmakat úgy, hogy minden csoportnak két nemzeti park, öt hungarikum és három népszokás jusson! Minden csoport készítsen rövid képes (plakát, tábló vagy ppt-bemutató) beszámolót a választott értékekről, és ismertesse meg a többiekkel!

Fertő–Hanság Nemzeti Park
Alapítva: 1991
Területe: 235 km²
Székhelye: Sarród
Az Ausztriával közös nemzeti parkot a sekély Fertő tónádasai és a Hanság már lecsapolt egykori mocsárvidéke alkotja. Jellemző madara a nagy kócsag.

Duna–Ipoly Nemzeti Park
Alapítva: 1997
Területe: 603 km²
Székhelye: Budapest
A két folyó völgye és hegyvidéki területek (pl. Börzsöny, Visegrádi-hg.) is tartoznak ide. Leglátogatottabb része a tájképi szépségekben és kulturális emlékekben gazdag Dunakanyar.

Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai (1995)

Aggteleki Nemzeti Park
Alapítva: 1985
Területe: 199 km²
Székhelye: Jósavfő
Legfőbb értékei a felszíni és felszín alatti karsztformák, különösen a cseppkövek. A Szlovákiába ányúló 25,5 km hosszú Baradla–Domica-barlangrendszer hazánk második leghosszabb barlangja.

Bükki Nemzeti Park
Alapítva: 1977
Területe: 391 km²
Székhelye: Eger
Itt található a névadó fajak egyik legértékesebb hazai előfordulása. A Bükk-fennsík karsztjelenségeiben és formáiban gazdag. Kulturális emlékei az őskortól az iparosítás kezdetéig terjednek.

Tokaj-hegylajai történelmi borvidék kultúrtáj (2002)

Fertő/Neusiedlersee kultúrtáj (2001)

Hollókő Ófalu és környezete (1987)

Hortobágyi Nemzeti Park – A Pusztá (1999)

Hortobágyi Nemzeti Park
Alapítva: 1973
Területe: 742 km²
Székhelye: Debrecen
Közép-Európa legnagyobb füves pusztája. Szikes területein sötét növényzet telepedett meg. Gazdag madárvilága a Tisza árterén és a halastavak környékén fészkel vagy vonul. Hagományos állata a magyar szürkemarha és a racka juh.

Az ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete (1996)

Budapest – A Duna-part, a Budai Várnegyed és az Andrássy út (1987, 2002)

Őrségi Nemzeti Park
Alapítva: 2002
Területe: 439 km²
Székhelye: Óriszentpéter
A Rába hordalékaiból felépülő domboságot erdők borítják, közöttük lápok bújnak meg. Jellemző állata a muraközi ló.

Balaton-felvidéki Nemzeti Park
Alapítva: 1973
Területe: 568 km²
Székhelye: Csopak
Vizes élőhelyei a Kis-Balaton, kialudt vulkánjai a Tapolcai-medence területén találhatók. A Tihanyi-félsziget és a Káli-medence kulturális és geológiai emlékekben is gazdag.

Pécsi ókeresztény sírkamrák (2000).

Duna–Dráva Nemzeti Park
Alapítva: 1996
Területe: 501 km²
Székhelye: Pécs
A két folyó árterén húzódó területek közül kiemelkedik Gemenc, ahol a folyóágak partján ártéri ligeterdők, bennük gazdag vadállomány található. A kanyargó Dráva számos zátonyt épített.

Kiskunsági Nemzeti Park
Alapítva: 1975
Területe: 482 km²
Székhelye: Kecskemét
Kilenc területegysége homokbuckákat, füves pusztákat, szikes tavakat foglal össze. Néhol még fenn tartják a futóhomok mozgását. Szigorúan védett növényvilágát az ősbörökösök.

Körös–Maros Nemzeti Park
Alapítva: 1997
Területe: 510 km²
Székhelye: Szarvas
Tizenhárom egységből álló területén árterek, mocsarak, ártéri erdők, valamint löszön kialakult puszták találhatók. Jellemző madara a túzok.

7.3. Világörökségek és nemzeti parkok Magyarországon

7. a) Miért kell különös gonddal védeni a nemzeti értékeinket?
 b) Tájékozódj a nemzeti értékekről a www.hungarikum.hu honlapon!

8. Hogyan bővíthető a hungarikumok listája? Nézz utána!

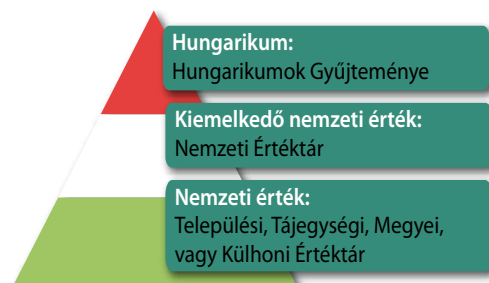
9. a) Mi a célja az élelmiszerek földrajzi eredetmegjelölésének?
 b) Készíts listát azokból a magyar élelmiszerekből, amelyeknél különösen fontos információ a származás!

Magyar értékeink, a hungarikumok

2012-ben az Országgyűlés törvényt fogadott el a magyar nemzeti értékek és hungarikumok védelméről. A **hungarikumok** olyan szellemi, kulturális vagy anyagi értékek, amelyek erősítik a magyarságtudatot, a magyar nemzet összetartozását, a világrólunk alkotott képét is meghatározzák. Jelentőségük alapján kategóriákba soroljuk az értékeket, amelyek összegyűjtése és értéktárakban való megőrzése, valamint népszerűsítése az **értékvédelem** alapja (7.4.).

Számos termék (főleg élelmiszerek) elnevezésében az alapanyagok termőhelyére vagy a feldolgozás helyére utaló **földrajzi eredetmegjelölés** is található. Hamisításukkal (máshol termelt, gyengébb minőségű alapanyagok felhasználásával készítik, de jobb minőségű terméként felcímkézve próbálják eladni) nagyon sokat ártnak az eredeti termékeknek. Ennek megakadályozására szolgál az **eredetvédelmi törvény**, ami előírja, hogy bizonyos földrajzi megjelölés használatakor milyen alkotóelemeket

és eljárásokat kell felhasználni (pl. villányi bornak csak az nevezhető, amelyet a Villányi-hegyvidéken szüretelt szőlőből készítettek).

7.4. A nemzeti értékek piramisa

A Lisszaboni Megállapodás keretében nemzetközi oltalom alatt álló magyar bor- és szeszesital-eredet megjelölés:

Bor	Mőr	Szeszes ital
Badacsony	Pécs-Mecsek	Szatmári szilvapálinka
Balatonmellék	Somló	Egri cseresznyepálinka
Balatonfüred–Csopak	Sopron	Kecskeméti barackpálinka
Debrő	Tokaj	
Eger	Villány–Siklós	

IPARI ÉS MŰSZAKI MEGOLDÁSOK

KÜRT adatmentés

Kürti János eljárása a világon elsőként tette lehetővé a meghibásodott adattárolók javítását és az arról történő adatmentést, Budaörs.

Zsolnay porcelán és kerámia és a Zsolnay kulturális negyed

Kézzel festett gyönyörű porcelánok, eozintárgyak, híres épületeit díszítő szobrok és homlokzatdíszek. Az egykori gyárban jött létre a különböző funkciókat ellátó kulturális negyed, Pécs.

Neumann János életműve
 Napjaink infokommunikációs eszközei az asztali számítógéptől a laptopon keresztül, az okostelefonokon át az ipari alkalmazásokig az 1945-ben meghatározott Neumann-elveken működnek.

EGÉSZSÉG ÉS ÉLETMÓD

Béres-csepp

Egyedülálló összetételű nyomelem- és ásványanyag-tartalmú gyógyszerek

Magyar Védőnői Szolgálat

Nemzetközileg is egyedülálló, tradicionális gyermek- és családvédelmi rendszer

Hévízi gyógyászat

A Hévízi-tó gyógyhatását már a rómaiak is ismerték.

Ilcsi Szépítő Füvek natúrkozmetikai termékek

A kozmetikumok alapanyagait a hazai zöldségekből, gyümölcsökből, gyógynövényekből és gyógyvizekből választják ki.

TURIZMUS ÉS VENDÉGLÁTÁS

Karcagi birkapörkölt

A karcagi módra főzött kunsági birkapörkölt a Nagykunság táplálkozásának jellegzetes értéke. Akkora lábosban főzik, amelyben az egész állat húsa elfér.

Bajai halászlé

Hozzávalói: hal (3/4 rész ponty), vöröshagyma, paprika, só, víz és a kihagyhatatlan gyufatészta elfér.

Gundel Károly öröksége és a Gundel étterem

Gundel Károly zseniális érzékkel ötvözte a magyar konyhát a világból érkező behatásokkal, Budapest.

AGRÁR- ÉS ÉLELMISZER-GAZDASÁG

Hízott libából előállított termékek

A libák mája, húsa és zsíra fontos export-termékeink is.

Kalocsai és szegedi fűszerpaprika-örlemény

Jellemző ízét és színét a körzetben nemesített és termelt édes és csípős fajtáinak, valamint a feldolgozás során alkalmazott technológiának köszönheti, Kalocsa, Szeged.

Magyar szürke szarvasmarha

A magyar pusztai egyik jellegzetessége a honfoglaló magyarsággal érkeztetett a Kárpát-medencébe.

Makói hagyma

Különleges tulajdonságait egyedi termesztési körülményeinek köszönheti. Magas szárazanyag-tartalma, jól tárolható, a magyar konyha egyik legfontosabb alapízét adja.

Pálinka / Törkölypálinka

A pálinka Magyarországon termelt gyümölcsből Magyarországon készített és palackozott gyümölcspárlat.

Csabai és gyulai kolbász

Az egyedi fűszerezésű kolbászok sertéshúsból és szalonnából készülnek, Békéscsaba, Gyula.

Unicum keserűlikőr

Negyven gyógy- és fűszernövény keverékéből készül a több mint kétszáz éve megalkotott titkos recept, Budapest.

Tokaji aszú

Tokaj-Hegyalja egyedi adottságú borvidékén terem „A királyok bora, a borok királya”, például Tokaj, Mád, Olaszliszka.

PICK és HERZ téliszalámi

Sertéshús és szalonna felhasználásával, titkos fűszerezéssel, füstöléssel, érleléssel készülő, nemespenész-bevonatú termék, Szeged.

Szikvív és a felhasználásával készült fröccs

A szén-dioxiddal dúsított ivóvíz Jedlik Ányos által kidolgozott eljárással készül.

Magyar akác / akácméz

Az alföldi homok megkötésére betelepített akác ma már erdőállományunk egynegyedét teszi ki. Az akácméz fertőtlenítő hatású, köhögés ellen is ajánlott.

Alföldi kamillavirágzat

A népi gyógyászatban évszázadok óta ismert görcsoldó és gyulladáscsökkentő hatása.

Debreceni páros kolbász

Egyedi fűszerezésű kolbász, sertéshús, valamint szalonna felhasználásával.

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG (a világörökségeken kívül)

Magyar Operett

Könnyed, fülbemászó, de operai igénnyel megírt dallamokkal átszótt történet, sok humorral. Egész Európában egyedül már csak nálunk működik operettszínház.

Halasi csipke

Létrehozása Dékányi Árpád rajztanár nevéhez fűződik, aki eredeti magyar mintákkal és új technikával megújította a magyar varrott csipkét, Kiskunhalas.

Táncház módszer

Egy jó zenekarral és táncossal a néphagyomány élővé válik, aminek bárki részese lehet a „szórakozva tanuló” módszerrel.

Kassai-féle lovas íjász módszer, és a 9–11. századi magyar íj

A sikeres lovas íjászat teljes összhangot követel meg lőtől és lovasától, valamint szükséges hozzá a harcmódor teljes és pontos ismerete. Nemcsak egy harcművészet vagy egy sport, hanem életmód, Kaposmérő.

Kalocsai népművészet

Több generáció alakította ki azt a motívum- és formavilágot, ami az íróasszonyok keze munkájának köszönhetően a viseleten és az otthon falain is megjelent.

Herendi porcelán

Kiváló minőségű kézműves módon előállított luxusporcelán.

Matyó népművészet

A három borsodi település lakói nevüket Mátyás királyról kapták. A házasulandó fiatalok sajátos mintával és technikával hímezett ruháikra évekig gyűjtötték a pénzt.

Solymászat

A ragadozó madarak idomítása a magyar nép kialakulásával egykorú, az eredetmondák turulmadara is sólyom lehetett.

Tárogató

A fafúvós hangszer a török idők és a Rákóczi-szabadságharc alatt volt különösen közkedvelt.

Széchenyi István szellemi hagyatéka

A „legnagyobb magyar” életműve egyediségével és minőségével a magyarság csúcsteljesítményei közé tartozik, amelyet belföldön és külföldön is a magyarság kiemelt értékeként tartanak számon.

A 100 Tagú Cigányzenekar és a magyar nóta

A közel 30 esztendeje született világhírű szimfonikus zenekarként működő együttes, akik komolyzenét és hagyományos magyar cigánymuzsikát, magyar nótát és népdalt játszanak, Budapest.

Vizsolyi Biblia

Az 1590-ben megjelent mű az első teljes magyar nyelvű Biblia-fordítás, Károli Gáspár munkája.

7.7. Magyarországi magyar néprajzi csoportok (palóc, matyó, sárközi) jellegzetes népviselete

élők kultúrája különösen változatos, mert a magyar és más népek kultúrája keveredett egymással. Akik a magyarság többségétől régen elszakadtak, több száz éves motívumokat is megőriztek kultúrájukban (például moldvai csángók). A magyar nép-

szokások a falusi munkákhoz és az egyházi vagy családi ünnepekhez kapcsolódnak. A legtöbb máig fennmaradt népszokás az egész magyarok lakta területen elterjedt, azonban mindegyiknek van csak egy-egy, a tájra jellemző, különleges változata is.

Szüreti ünnepek

Az egész országban elterjedtek az ilyenkor tartott lovas felvonulások és mulatságok. Tokaj-Hegyalján a munkások külön táncmulatságot, a kapásbált is megrendezik.

Tollfosztás

A téli időszak egyik gyakori munkája volt, amit lányok, asszonyok közösen végeztek. A lányok süteményekkel kínálták meg a látogatóba érkező legényeket. A Tiszaháton pukkant málé, azaz pattogatott kukorica is szerepel az ételek között.

Farsang

Ez az időszak mindenhol a mulatságról, táncról, jelmezes-álarcos felvonulásokról szól. A lakodalmak időszakában is volt, farsang végén a pártában maradt lányokat Szatmárban az ablakuk alatt pléhedények ütögetésével csúfolták ki a fiúk. Ez volt a kongózás.

Szilveszteri-újévi köszöntések

A legények hangos zenével végigjárták a házakat, és mindenhol átadták jókívánásait. A moldvai csángóknál december 31-én zajlott a hejgetés. A fiatal férfiak a házaknál a búza élettörténetét adták elő a vetéstől a kenyér készítéséig, biztosítva ezzel a kedvező gabonatermést.

Húsvét

A húsvéthétfőn zajló, megtisztítást jelképező locsolkodás az egész magyar nyelvterületen elterjedt. Erdélyben ezt a kakaslövés követte: a kakast perbe fogták, elítélték, elbúcsúztatták, eleinte valódi kakásra, majd céltáblára lőttek íjjal és nyíllal. Az estet kakasvacsora zárta.

Betlehemezés

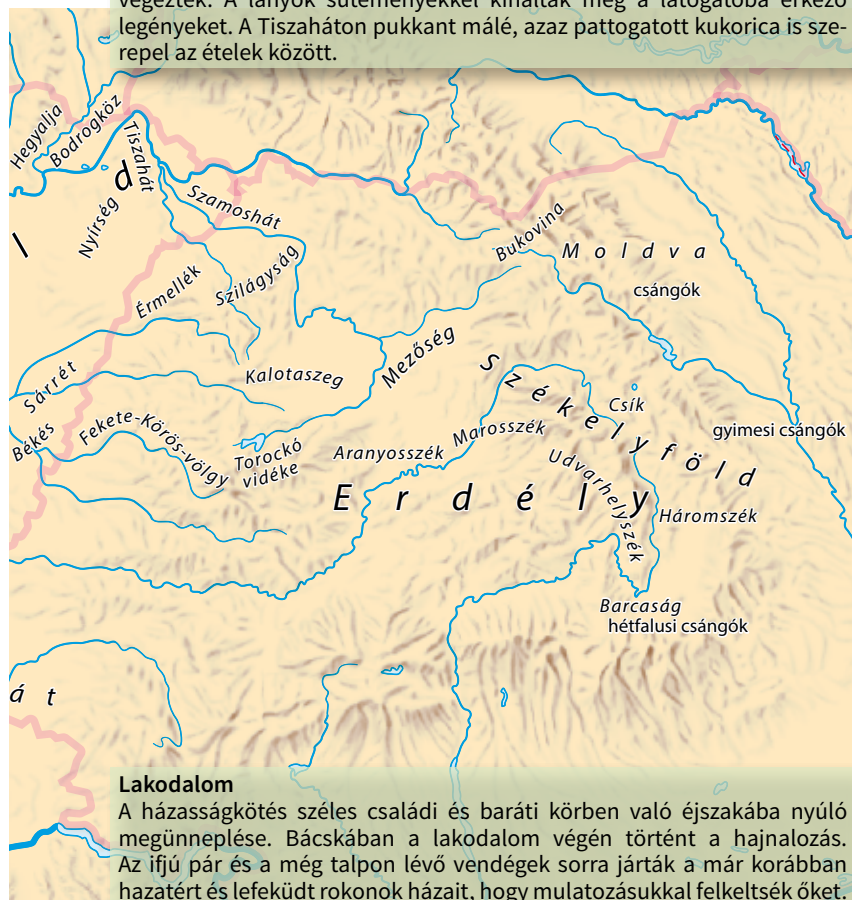
A házról házra járó férfiak Jézus születésének történetét adják elő. Saját készítésű jászol vagy templom alakú betlehemet is visznek magukkal. Erdélyben a szereplők álarcot is viselnek.

Fogalmak

értékvédelem • eredetvédelem • nemzeti park • tájvédelmi körzet • természetvédelmi terület • Natura 2000 terület • geopark • csillagoség-park • világörökség • szellemi örökség • hungarikum • kiemelkedő nemzeti érték • nemzeti érték • néprajzi táj • néprajzi csoport • nyelvsziget • népszokás

Lakodalmak

A házasságkötés széles családi és baráti körben való éjszakába nyúló megünneplése. Bácskában a lakodalmak végén történt a hajnalozás. Az ifjú pár és a még talpon lévő vendégek sorra járták a már korábban hazatért és lefeküdt rokonok házeit, hogy mulatozásukkal felkeltsék őket.

8.

Gazdaságunk alapjai – Összefoglalás

Hazánk összekötő kapocs Európa fejlett nyugati és felzárkózni igyekvő keleti térségei között. Kedvező éghajlata, jó minőségű talajai és a gazdák szakértelme révén gabonaféléket, zamatos gyümölcsöket, ízletes zöldségeket „kínál” Európa számára. A felszín alatt megbúvó gyógyhatású vizeinknek messze földről csodájára járnak. Szakembereink találmányai, termékei a világ minden pontjára eljutottak.

Földrajzi helyzetünk

- Európa „közepén”, összekötő kapocsként Nyugat és Kelet között → jelentős átmenő forgalom → környezetterhelés.
- az Európai Unió külső határa → határellenőrzés → bevándorlás kérdése.

Természeti erőforrásaink

- Jó minőségű mezősgéi és barna erdőtalajok + éghajlati adottságok → magas színvonalú mezőgazdasági termékek (búza, kukorica, napraforgó, zöldség, gyümölcs) → fejlett élelmiszer-gazdaság.
- Gazdag vadállomány.
- Rendkívül gazdag felszín alatti vízkészlet (gyógyvíz, hévíz → gyógyturizmus; artézi víz, karsztvíz, ásványvíz → ivóvíz).
- Nemzeti parkok.
- Kevés ásványkincs (lignit + szénhidrogének) → importkényszer.
- Reménybéli rézérckészlet (Mátra).
- Megújuló energiahordozókban (nap-, geotermikus-, szélenergia) rejlő lehetőségek.

Társadalmi erőforrásaink

- Képzett fiatal szakemberek, korszerű iparágak, szolgáltatások + tudásipar.
- A népességszám 1981 óta csökken (természetes fogyás) a nyugdíjrendszer nem fenntartható.
- Szűk belső piac.
- Területenként jelentősen eltérő fejlettségi szint.
- Tőkehiány, a külföldi működőtőke szükségessége, beruházások, fejlesztések.
- Kevesen beszélnek idegen nyelvet.

Közlekedés

- Sugaras szerkezetű közút- és vasúthálózat → „Buda-pest-központúság”.
- Az út- és vasúthálózat folyamatos fejlesztése.
- Kombinált fuvarozás (vasúti-közúti, közúti-vízi) lehetősége.
- A nagyvárosokban P+R („parkolj le és utazz!”) rendszer + kerékpárutak.
- Vízi közlekedés nem jelentős (Duna).

1. Mutasd be a padtársadnak röviden, hogy milyen adottságokkal rendelkezik Magyarország!

2. Készíts logikai láncot, ami a természeti adottságok, a mezőgazdasági termelés és az élelmiszeripar közötti kapcsolatot mutatja be!

3. Alakítsatok 3-4 fős csoportokat! Húzzon minden csoport egy sorszámat! A páros sorszámúak feladata, hogy egy kiválasztott energiahordozó magyarországi felhasználása mellett érveljenek. A páratlan sorszámú csapatoknak viszont ennek alkalmazása ellen kell érveket felsorakoztatniuk.

4. Milyen infrastruktúrára van szüksége...
– egy fodrászszalont nyitó vállalkozónak?
– egy autósót üzemeltető cégnek?
– egy banknak?

5. Hazánk a következő árucsoportokkal jelenik meg a világpiacon: elektronikai készülékek (az exportból való részesedése 21%), gépjárművek (12%), gyógyszerek (8%), élelmiszerek, italok (8%), műanyag és vegyi áruk (6%), optikai és orvosi műszerek (6%).

- Mit bizonyítanak az adatok? Melyek hazánk gazdaságának húzóágai?
- Mely természeti és társadalmi tényezők hatására tudnak sikeresek lenni ezek az iparágak?

6. Három magyar találmány, amit az egész világ ismer. Mely gazdasági ágak termékei ezek? (A többes szám használata nem véletlen. A termék előállítása ugyanis nem a gyártósoron kezdődik!) Indokold is az állításodat!

7. Válassz ki egy magyarországi nagyvárost! Érvelj amellett, hogy egy nemzetközi nagyvállalat e városban vagy annak közelében létesítsen új telephelyet!

8. Három az egyben...

Kapcsold össze a térképen számokkal jelölt helyeket, a leírásokat és a számozott képeket!

- Hazánk legszelebb tája
 - A folyók (és a Rába-gyár) városa, régióközpont
 - A római katolikus egyház hazai központja
 - Leginkább az acélműveről ismert Duna-parti város
 - Hazánk legfőbb energiatermelője
 - Dél-koreai tőkéből épült üzeméről ismert járszági település
 - Külszíni bányájában megkövült mocsári ciprusokat találtak
 - A hazai vegyipar völgyének folyója
 - Vadspark, gumigyár és a környékén a szilva
 - „A kálvinista Róma”
 - A Pick szalámi és a fűszerpaprika hazája
 - A Cifrapalota gyorsan fejlődő, Budapesthez közel fekvő városa
 - A magas hőmérsékletű felszín alatti víz „névadója”
 - Autómotorgyár a határ mentén
- Milyen képekkel, leírásokkal egészítenéd ki a felsoroltakat?

9 Egy szegedi általános iskola három osztálya tanulmányi kirándulásra indul. Az egyik osztály Győrt és környékét, a másik a Keleti-Mecseket, a harmadik pedig a (Hódmezővásárhely melletti) Mártélyi Tisza-holtágat szeretné felfedezni. Segítsetek az osztályoknak a szervezésben!

- Milyen közlekedési eszközökkel lehet eljutni ezekre a helyekre? Melyiket választanátok ezek közül? Indokoljátok!
- Mely útvonalon haladnátok? Mennyi ideig tartana az „odaút”? Hol iktatnátok be útközben egy rövid (maximum 2-3 óras) pihenőt?
- Mely tájakon haladnátok keresztül az utazás során?
- Milyen mezőgazdasági tevékenységet figyelhettek meg útközben?
- Mely gyár látogatását terveznétek be a programba?
- Mely nemzeti park vagy a világörökségek sorába felvett természeti, kulturális érték van a kirándulási célpont közelében?

IV. FEJEZET

A szomszéd országok és Közép-Európa

Németország

Csehország

Lengyelország

Szlovákia

Ausztria

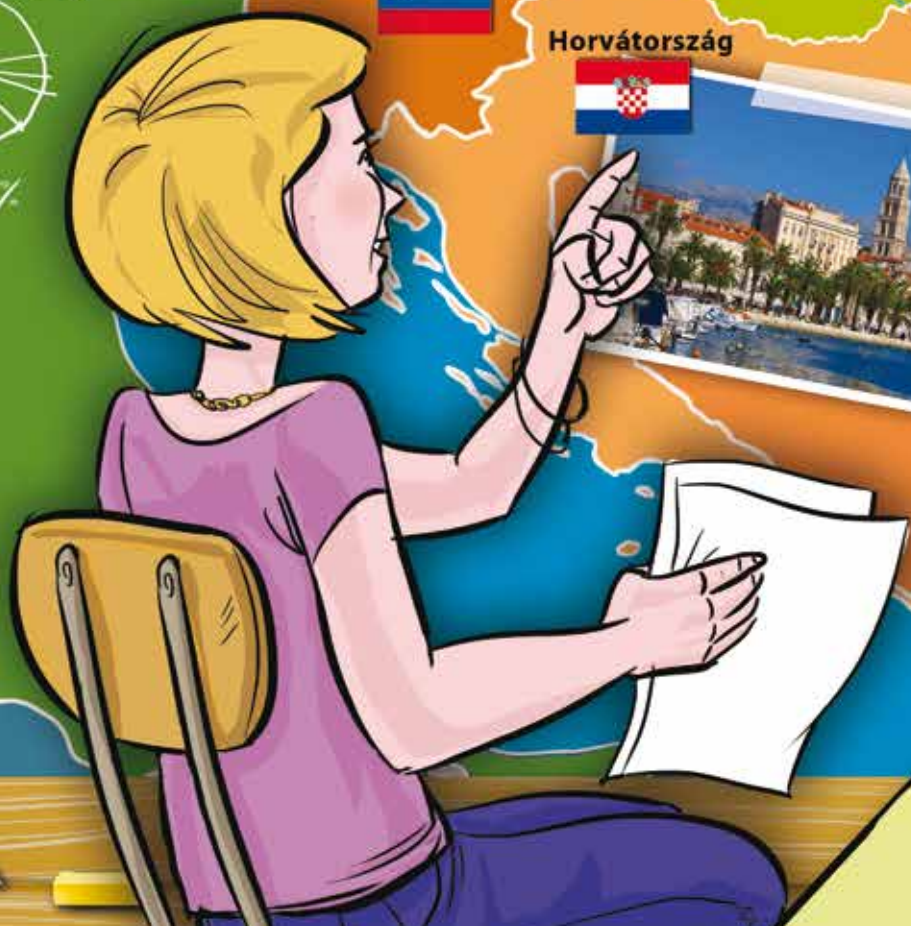
Szlovénia

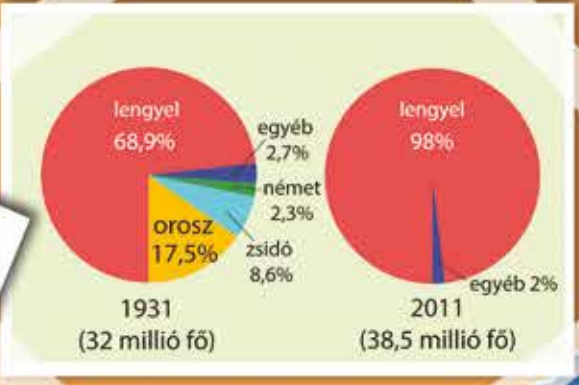
Horvátország

Szerbia

Ukrajna

1.

Ausztria és Szlovénia földrajza

Kis alpesi szomszédaink

Hófödte csúcsok, amiket sípályák szántanak, kirándulókat csalogató békés hegyi ösvények, domboldalakon kapaszkodó falvak, zöldellő legelőkön kérődző tehenek. Ausztria és Szlovénia képét egyaránt meghatározza alpesi fekvése. A két országot azonban nem csak az Alpok keleti vonulatai kötik össze, hiszen nyugati szomszédainknak több évszázados közös múltjuk volt az egykori Habsburg Birodalom részeként.

1.1. A tehenek nyáron a havasi réteken legelnek

1. a) Melyik hegységrendszerhez tartozik az Alpok?
b) Hogyan keletkezett?
c) Mely részein található Ausztria, illetve Szlovénia?

1.2. Kedvelt osztrák édesség

2. Mi az erdőhatár és a fahatár?

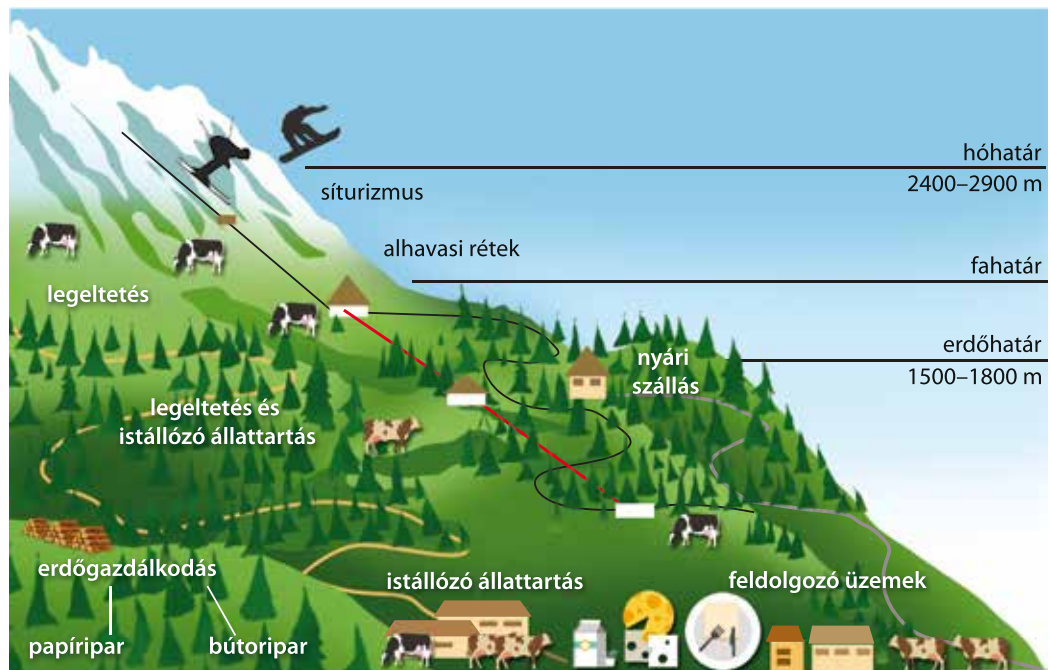
3. Mi a hasonlóság a havasi és a nomád pásztorkodás között?

4. Miért az 1.3. ábrán látható magasságokban jellemzőek az egyes gazdálkodási módok?

5. a) Tervezz 4 napos nyári kirándulást Ausztriába! Mely városokat, természeti értékeket látogatnád meg?
b) Készíts róla utazási irodai plakátot!

A magas hegyvidék mint lehetőség

Az Alpok lejtőin magas szinten művelik a hegyvidéki legeltető állattartást, a havasi pásztorkodást. Az állatokat télen a hegység alacsonyabb részein istállókban tartják és takarmánnyal etetik. A nyári hónapokban viszont felhajtják az alhavas rétekre friss fűvet legelni (1.1.). Az **alhavasi rétek**, azaz az alpok az **erdőhatár** fölött kezdődnek. A havasi pásztorok elsősorban tejelő szarvasmarhákat tenyésztenek, de juhokat és kecskéket is tartanak. Az alacsonyabb tengerszint feletti magasságokban egész évben hagyományos istállózó állattartás folyik, a szarvasmarhákat nemcsak tejükért, hanem húrukért is tartják.

1.3. Gazdálkodás az Alpokban

Télen a kiterjedt hótakaró csalogatja a síelni vágyókat Ausztria és Szlovénia határán belülről és kívülről. Évente több ezren érkeznek a környező országokból a sípályákra (1.4.). Az országok **idegenforgalmi bevételének** jelentős része származik a síturizmusból. Azonban az osztrák hegyvidékeken szinte egész évben turisztikai idény van. A hegységek nyáron is várják a kikapcsolódásra vágyókat. Rendkívül jól kiépített a turistákat kiszolgáló infrastruktúra. Karbantartott sípályák, túraösvények szövik át a vidékeket magas színvonalú szolgáltatásokkal és információs szolgálattal kiegészítve. Szlovénia mindössze 47 kilométeren érintkezik a tengerrel. Tengerparti üdülőhelyei nyaranta zsúfoltak, de a hegyekből lezúduló sebes hegyi patakok kiváló terepet nyújtanak a vadvízi sportokhoz.

Magyarok kisebbségben

Ausztria Magyarországgal határos, legkisebb tartománya **Burgenland** (Őrvidék). Ez Ausztria legkevesbé fejlett területe, az életszínvonal mégis jóval meghaladja a magyarországit. A magasabb ausztriai bérek sokak számára vonzóak, ezért a határ magyar oldaláról sokan **ingáznak** akár naponta osztrák munkahelyekre. Azonban a határon mindkét irányban nagy a forgalom. Az osztrákok hazánkba járnak át, hogy kedvezőbb áron vegyenek igénybe különböző egyéni szolgáltatásokat (például kozmetikai és orvosi kezelés, gyógyfürdő, vásárlás).

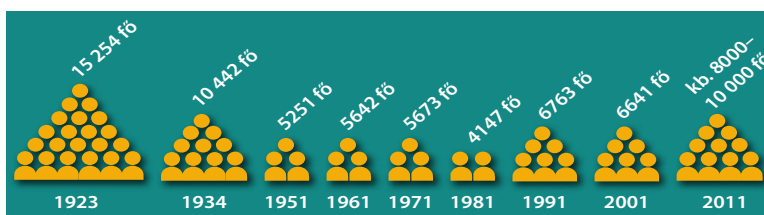
Szlovénia **homogén nemzetiségű** ország. Amikor a szocialista Jugoszlávia része volt, akkor is meghaladta a szlovének aránya a 90%-ot. A szlovéniai magyarság az ország északkeleti területén, a **Muravidéken** (Őrség, Lendva környéke) él. A támogató szlovéniai kisebbségi politika ellenére a magyar közösség egyre fogy, beolvadása megállíthatatlan (1.1. táblázat). Nyugati szomszédaink hazánkkal szomszédos részén a lakosság egy részének magyar gyökerei és kapcsolatai vannak.

1.1. táblázat. Ausztria és Szlovénia egyes jellemzőinek összehasonlítása

	Ausztria	Szlovénia
Nyelv	német	szlovén
Többségi vallás	római katolikus	római katolikus
GDP/fő	47 000 USD	23 000 USD
Magyarság létszáma	40 000 fő	4000 fő

1.4. Síkőzpont az osztrák Alpokban

1.5. A magyarság lélekszámának változása Burgenlandban

1.6. Német nyelvű hirdetés Sopronban

Miért járnak az osztrákok hazánkba fogorvoshoz?

6. a) Mikor és miért került Burgenland Ausztriához?
b) Mi lehet az oka annak, hogy az ausztriai magyarok viszonylag gyorsan beolvadt az osztrák népességbe?

7. Olvasd le a térképről a Muravidék fekvését és határait!

8. Sorolj fel öt dolgot, ami eszedbe jut Ausztriáról! Szlovéniáról!

9. Jártál már Ausztriában és Szlovéniában? Ha igen, idézd fel, merre voltál?

10. Olvasd le a térképről azokat a hágókat, amiken fontos közlekedési útvonalak haladnak keresztül Ausztriában!

11. Milyen földrajzi oka lehet annak, hogy Ausztriában a kisebb lélekszámú városok jellemzőek?

12. Nézz utána, mit jelent az örökös semlegesség! Mondj európai példákat politikailag semleges államra!

13. Képzeld el, hogy Szentgotthárdon laksz a magyar-osztrák határ mentén, és épp vállalkozásba akarsz kezdeni! Milyen vállalkozást indítanál, ha szeretnéd odacsalogatni az ausztriai vendégeket is? Indokold!

Ausztria

Terület: 83 370 km²
Népesség: 8,8 millió fő
Főváros: Bécs (Wien)
Államforma: szövetségi köztársaság

Történelmi visszatekintés

A mai Ausztriában a rómaiak tették le számos ma is létező osztrák város (például Bécs) alapját. Területe a 10. századtól a Német-római Birodalomhoz tartozott, ahonnan kiindulva a Habsburg család a birodalom meghatározó dinasztiájává vált. A birodalom megszűnése (1806) után a Habsburgok ausztriai tartományai Osztrák Császárság néven léteztek tovább, majd az 1867-es kiegyezést követően megalakult az Osztrák–Magyar Monarchia. Az I. világháború végén ez az államalakulat is szétesett. Megszületett az első Osztrák Köztársaság (Ausztria), amit a II. világháborúban a német csapatok, utána a szövetséges hatalmak szálltak meg. Újbóli függetlenségét csak az 1955-ös államszerződéssel nyerte el, amiben rögzítették örökös semlegességét is.

A legfejlettebb szomszéd

A hazánknál valamelyest kisebb területű Ausztria a zord domborzati adottságok ellenére évszázadok óta gazdag vidék. Területének kétharmad részén az alacsonyabb Keleti-Alpok húzódik, a fele pedig magashegység. Ennek ellenére mezőgazdasága igen magas színvonalú és sokrétű. Fejlődését az is elősegítette, hogy területén vezetnek keresztül azok a **stratégiai fontosságú útvonalak**, amelyek az Európa északi és déli fele közötti kereskedelmet bonyolítják le. Ausztria ipara részben a helyben bányászott ásványkincsekre (kősó, vasérc) épül. A kohászathoz bőségesen áll rendelkezésre energia a gyors esesű hegyvidéki folyókon és a Dunán épített **vízerőművekben**. Az ipar kiemelkedő ága a vegyipar és a sokoldalú gépipar. A **gépipar** gyártja a mezőgazdasági gépeket (pl. traktorokat) is. A Mura partján fekvő **Graz** Ausztria második legnagyobb városa. **Linz** a legsokoldalúbb ipari város, és itt van a legfontosabb dunai kikötő. A főváros, **Bécs** igazi világváros, Közép-Európa egyik legfontosabb kulturális központja (1.8.).

Innsbruck

1.7. Hallstatt az egyik legszebb osztrák település

Melk

Salzburg

Ruszt

Graz

1.8. A régi Bécs – a Burg az óvárosban, az új Bécs – a Donau City

14. A legtöbb városban eltérően vélekednek az emberek arról, hogy szabad-e erősen átalakítani a városképet. Te mit gondolsz? Indokold az álláspontodat!

Mire épül a jólét Szlovéniában?

Szlovénia gazdasági fejlettségét nagymértékben elősegítette a kedvező földrajzi fekvés és a szerencsés történelmi múlt. Iparának fejlettsége még a Habsburg-uralom alatt alapozódott meg. A kitermelt ásványkincsek **feldolgozására színesfémkohók** (vas-, cink-, ólom- és alumíniumkohók) épültek, jelentős a nehézgépgyártás, a személygépkocsi- és a mezőgazdasárigép-gyártás. Az országban nagyjából a közepén fekvő főváros, **Ljubljana** az ipar fontos központja. A könnyűipari ágazatok mellett gépipar, elektronika és gyógyszergyártás jellemzi. A tengerparti **Koper** kikötője jelentős áruforgalmat bonyolít le.

Szlovénia

Terület: 20 273 km²
Népeség: 2 millió fő
Főváros: Ljubljana
Államforma: köztársaság

Hová tartozik Szlovénia

A kis délszláv ország évszázadok óta ezer szállal kötődik Közép-Európához. A 14. században a terület betagozódott a **Habsburg örökös tartományok** sorába, ez pedig kultúrájára és gazdaságára is rányomta a bélyegét. Csak az I. világháború után alkotott első ízben közös államot délszláv rokonaival. Bár az ország kicsi, a területén megtalálható a megművelt síkvidék, a hófödte magashegység és a mediterrán tengerpart is. Ezek a természeti adottságok alapját adják a sikeres gazdasági tevékenységnek. GDP/fő értéke a legmagasabb a volt szocialista országok közül. Elsőként nyilvánította ki a függetlenségét.

15. a) Hasonlítsd össze Ausztria és Szlovénia földrajzi fekvését!
 b) Milyen közlekedés-földrajzi adottságai vannak Szlovéniának?
 c) Melyek az ország idegenforgalmi vonzói? Nézz utána az interneten is!

16. Készíts tablót, ami bemutatja a két alpesi ország hasonló és eltérő földrajzi jellemzőit!

A tabló értékelési szempontjai

- A tartalmi lényeg megragadása
- Hasonlóságok érzékeltetése
- Különbségek érzékeltetése
- Egyértelműség
- Látványosság
- Érdekesség, kreativitás

Fogalmak

alhavasi rét • erdőhatár • alpesi gazdálkodás
 • belterjes gazdálkodás • turisztikai idény
 • színesfémkohászat • homogén nemzeti-ségű állam • asszimiláció • Keleti-Alpok • Bécsi-medence • Grazi-medence • Muravidék • Burgenland • Graz • Bécs • Ljubljana • Koper

Összefoglaló kérdések, feladatok

- 1.** Készíts gondolattérképet Ausztria és Szlovénia természeti adottságairól, amelyek megalapozták gazdasági fejlettségüket!
- 2.** Szlovénia a „kicsi Ausztria”. Próbáld természet- és társadalomföldrajzi tényekkel igazolni ezt az állítást!
- 3.** Hasonlítsd össze Bécs és Budapest népességszámát, földrajzi fekvését és nemzetközi szerepét! Adj magyarázatot a különbségekre!

Testvérnépek déli határunkon

Dobar dan! – mondja a szerb. Dobar dan! – válaszol a horvát. A saját nyelvükön köszöntek egymásnak jó napot. A két nemzet által használt nyelvet együttesen szerbhorvátnak is nevezik, az országok lakói kölcsönösen megértik egymás szavát. Számos más dologban azonban különböznek.

1. Jártál már Horvátországban vagy Szerbiában? Ha igen, foglald össze az élményeidet a társaidnak néhány mondatban! Mely földrajzi helyeken jártál?

2.1. Szerb ortodox szertartás

2. Keresd meg az atlaszban Horvátországot és Szerbiát! Fogalmazd meg a fekvésüket, és következtess azokból!

3. a) Nézz utána a délszláv háború következményeinek!
b) Mely magyarok lakta településeket érintette a konfliktus? keresd meg az interneten!

4. Még ma is vannak olyanok, akik jugoszlávnak vallják magukat, pedig hivatalosan nincs ilyen nemzetiség. Kik érezhetnek így?

Rokon népek – eltérő utak

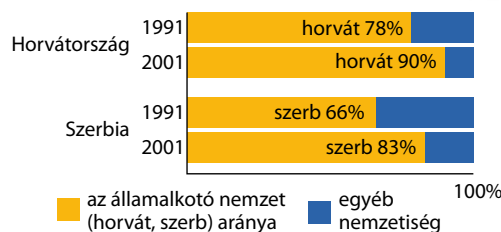
A horvátok a latin betűs írást használják, míg a szerbek hagyományosan a cirill írásmódot. Eltérő a vallásuk is: Horvátországban a lakosság többsége római katolikus, a szerbek viszont nagy arányban a szerb ortodox egyházhoz tartoznak. Kultúrájuk, hagyományaik eltérőek, mert ezek a vallásukban gyökereznek. A Horvát Királyság Magyarország (majd az Osztrák–Magyar Monarchia) része volt egészen az I. világháború végéig. Nyugati orientációjuk a vallásukban, építészetükben, művészetükben és kereskedelmi kapcsolataikban is kifejeződött. A szerb kultúrában viszont a Bizánci Birodalomnak, valamint Cirill és Metód térítő tevékenységének volt nagy szerepe. Nekik köszönhetik a szerbek a cirill betűs írást és a keleti kereszténységet.

Közös állam után háború

Hazánkkal délről két délszláv állam szomszédos, amelyek az Osztrák–Magyar Monarchia, majd a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság (1929-től Jugoszlávia) utódjai. A viszontagságos történelmi múltú, eltérő kultúrájú és fejlettségű államszövetségben a II. világháború után egyre nőttek a feszültségek. 1991-ben Szlovénia után Horvátország is ki akart lépni a szövetségből, amit Szerbia katonai erővel akadályozott. Az 1991–1995 közötti délszláv háborúként ismert fegyveres konfliktusban több százezren haltak meg és váltak menekültté. A háború során a szerbek megszállták Horvátország északkeleti részét, ahonnan mintegy 150 ezer szerb menekült el.

Nyugtalan népesedés

A háború hatására mindkét országban homogénebb lett a népesség összetétele, mert főként a kisebbségekhez tartozók kényszerültek menekülni (2.2.). A szerbek az anyaországba költöztek, a magyarok lakta településekről sokan menekültek Magyarországra is. A horvátországi és szerbiai magyarok a határhoz közeli sávban élnek, hiszen a térséget a trianoni békeszerződés értelmében csatolták el hazánktól. Horvátországban a mintegy 14 000 főnyi magyar közösség központja a Dráva-parti Eszék (Osijek). Szerbia szintén többnemzetiségű ország. Legösszetettebb népességű területe a Vajdasági Autonóm Tartomány, aminek hat hivatalos nyelve van. A szerbiai magyarság létszáma jelentős (251 000 fő), központjuk Újvidék (Novi Sad), ami soknemzetiségű város. A második legnépesebb vajdasági település Szabadka (Subotica). Az ország déli részén, Koszovóval határos területen él az albán kisebbség.

2.2. Egyszerűsödő nemzetiségi összetétel

A horvát felzárkózás és fejlődés

A háború öt éve alatt nagy pusztítás ment végbe Horvátországban, ami jelentősen visszavetette a gazdaság teljesítményét. A tönkretett ipari létesítményeket, a lepusztult mezőgazdasági területeket, infrastruktúrát helyre kellett állítani. Szerencsére az ország rendkívül kedvező adottságokkal rendelkezik egy jól működő gazdaság felépítéséhez. Évtizedes fejlődés után 2013-ban az Európai Unió tagállamává vált.

Hurrá, nyaralunk!

Az **Adriai-tenger partjának** döntő hányada Horvátországhoz tartozik. A tengerpart rendkívül tagolt, amit a tiszta víz, a búvár- és vitorlázási lehetőségek, a kiépített mediterrán üdülőtelepülések és a jó minőségű szolgáltatások igen vonzóvá tesznek. A **turizmus** sokat lendített az ország gazdaságán: az idegenforgalomból származó bevételeknek a GDP-hez viszonyított aránya az Európai Unión belül itt a legmagasabb (17%). Legfontosabb tengerparti régiói: az Isztriai-félsziget Rijekával, Dalmáciában Zadar, Split és Dubrovnik környéke (2.3.).

A Horvátország part menti sávjában északnyugatról délkelet felé nyúló **Dinári-hegység éghajlatválasztó** magaslat. Tőle délre, a tengerparton mediterrán, a hegység északi oldalán viszont kontinentális éghajlat uralkodik. A déli hegyoldalakon a szőlő is megterem, jellegzetes termény az olajbogyó, a füge és a déligyümölcsök. Az ország középső részén elterülő **mészkből** felépülő **Dinári-hegység** lejtőin megszokott látvány a kopár sziklák képe. Az egykori természetes növényzetet, a keménylombú erdőket már az ókorban kivágták, a helyükön kinőtt fűféléket az állatok legelték le. A mészkegységekben megfigyelhető a **karsztformák** egész sora: a felszínen poljék, víznyelők, vízesések, a felszín alatt barlangok sorakoznak (pl. Karszt-hegység). Egyik legszebb közülük a Plitvicei-tavak vízesésekkel átszőtt rendszere (2.4.).

Horvátország

Terület: 56 542 km²
Népesség: 4,2 millió fő
Főváros: Zágráb (Zagreb)
Államforma: köztársaság

5. Keresd az utazási irodák ajánlatai között legalább 5 napos horvátországi körutazást! Keresd meg a térképen a programban szereplő helyszíneket!

6. a) Idézd fel a karsztos oldódás folyamatát!
b) Hogy keletkeznek vízesések karsztvidéken (2.4.)?

2.3. Bernard Shaw egyszerűen így fogalmazott: „Ha látni akarsz a földi paradicsomot, gyere el Dubrovnikba”

2.4. A Plitvicei-tavak kedvelt idegenforgalmi célpont

7. a) A szemelvény elolvasása után érvelj a kőolajbányászat beindítása mellett, illetve ellene!

b) Milyen következményekkel járhat az élővilágra az olajszennyeződés?

8. Értékelj Horvátország adottságait (helyzetét)!

9. Mi az autópályák jelentősége a közlekedésben?

10. Milyen problémái voltak az Adria-kőolajvezetékek az elmúlt évtizedekben? Nézz utána!

11. Mi van a kikötőben? Keresd meg a képen a konténerrakodót, vasútvonalat, szabadtéri tárolót, szénhidrogén-tárolót, gabonátárolót, hajójavítót!

Olaj a víz alatt

Geológiai mérések szerint Európa második legnagyobb **kőolajkészlete** rejtőzik az Adriai-tenger fenekén a horvát tengerparti szigetek szomszédságában. Becslések szerint akár 3 milliárd hordó kőolaj is lehet a tengeralfjában. A készletek kitermelése természetesen csökkentené az ország energiafüggőségét, sőt nagy bevételekhez segíthetné. Kérdés viszont, hogy megéri-e belevágni a termelésbe. A kőolaj felszínre hozatala ugyanis meglehetősen nagy környezeti kockázatot jelent: egy baleset során annyi szennyezőanyag kerülhet a tengerbe, ami akár végzetesen is tönkretelheti a horvát partok és a tengervíz minőségét.

A tengerpart könnyebb elérhetősége érdekében a horvátok jelentős összegeket költöttek az ország **autópálya-hálózatának** bővítésére. Az elmúlt 10 évben megkétszereződött a horvát autópályák hossza, amelyeken már gyorsabban el lehet jutni Dalmácia déli részébe is.

2.5. Az Adria-kőolajvezeték látja el a százhalombattai finomítót is kőolajjal

A horvátok olajkincsen ülnek

Az ipar elsődleges központja **Zágráb** (Zagreb) és környéke. A Száva partján fekvő nagy múltú város a horvát kultúra és tudomány központja, iparában a képzett munkaerőt igénylő ágazatok kapnak nagy szerepet (elektrotechnika, gyógyszeripar, textilipar). Az ország legfontosabb kikötője **Rijeka** (Fiume, a magyar időkben olaszból átvett névvel). Hajógyár, kőolaj-finomító és a hozzá kapcsolódó vegyi üzemek is működnek. A várostól nem messze indul az **Adria-kőolajvezeték**, amely az arab országokból származó kőolajat szállítja tovább Magyarországra (2.5.).

Hogyan kell helyzetet értékelni?

A földrajzban sokszor mondjuk, a tények arra valók, hogy gondolkodjunk róluk és következtetéseket vonjunk le belőlük. Egy-egy ország földrajzi bemutatásánál is így járunk el. Ehhez csoportosítani szükséges a tényeket: melyek az előnyök az ország számára, melyek hátrányosak, az előnyös vonásokból mi az, amit ki is használ, és melyekben vannak további lehetőségek. Jobban átlátható, ha **halmazokba** is rendezed.

előnyök

kihasználva

lehetőségek

hátrányok

2.6. Rijeka kikötőnegyede

Tenger nélkül maradt Szerbia

Jugoszlávia felbomlását és a délszláv válságot Szerbia Horvátországnál is jobban megsínylette, és a kilábalás sem ment olyan gyorsan és sikeresen. Az ásványkincsek hasznosítására kiépült érc- és fémfeldolgozás, gépgyártás viszonylag fejletlen technológián alapul, a gazdaságtalan működés miatt sok gyárat bezártak. A külföldi tőke csak lassan áramlik az országba, de velük együtt megjelentek a modernbb iparágak (elektronika, autógyártás) is. A szerb főváros, **Belgrád** a szerb kultúra és gazdaság központja, a teljes népesség egynegyed részének otthona, a Kárpát-medence déli peremén, eltérő jellegű tájak határán fekszik (2.8.). Szerbia az utóbbi években igyekezett talpra állítani a gazdaságát és javítani a szomszédos országokhoz fűződő kapcsolatát. Elsődleges célja az Európai Unióhoz való csatlakozás.

2.7. Szerbiának is nagy kihívás a bevándorlás

2.8. Belgrád fekvése hasonlít Budapestéhez

Fogalmak
 délszláv állam • karsztformák • éghajlatváltoztató hegység • Dinári-hegység • Dalmácia • Vajdaság • Zágráb • Rijeka • Eszék • Újvidék • Szabadka • Belgrád • Vajdasági Autonóm Tartomány • Adria-kőolajvezeték

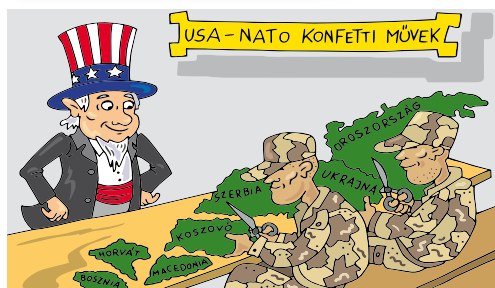

Terület: 77 474 km²
Népesség: 7 millió fő
Főváros: Belgrád (Beograd)
Államforma: köztársaság

Helyzetértékelés másképpen

Egy ország földrajzi adottságait úgy is érdemes megnézni, hogy nemcsak azt vizsgáljuk, melyek a pozitív és a negatív földrajzi vonásai, hanem azt is, hogy azok miben mutatkoznak meg, milyen következményei vannak. Ehhez érdemes négyoszlopos táblázatot készíteni.

pozitív		negatív	
tény	megnyitvá- nulása	tény	megnyitvá- nulása

2.9. Szerbia mielőbb szeretne csatlakozni az Európai Unióhoz

12. Nézz utána az atlasz térképén a Szerb-érchegység és a Vajdaság ásványkincseinek!

13. A Vajdaság Szerbia élestára. Indokold az állítást természeti adottságokkal! Használd a fogalmakat: Alföld, Duna, Tisza, Száva, feltöltött alföld!

14. Értékeld Szerbia helyzetét táblázatban!

15. Képzeld el, hogy egy multinacionális cég vezetője vagy, aki autógyárat akar létrehozni Szerbiában! Miért ezt az országot választottad? Melyik városba telepítenéd az üzemet?

16. a) Milyen gazdasági és társadalmi előnyökkel járna az EU-tagság Szerbia számára?

b) Miért áll az EU érdekében Szerbia csatlakozása?

c) Járj utána, mely délszláv utódállamok szeretnének még az Unió tagjai lenni!

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Milyen következményei vannak a társadalmi-gazdasági életben a hányattatott történelemnek?
2. A turizmuson kívül hogyan tudja még Horvátország a gazdaság szolgálatába állítani a tengerpartot?
3. Foglald táblázatba Horvátország és Szerbia hasonló és eltérő földrajzi jellemzőit!

3.

Románia földrajza

A Balkán kapujában

„A mítoszok és a legendák földje, ahol a farkasok távoli üvöltése még ma is megrettentí az éjszakát, a medvék karmaikat élezik a magas fenyőkön, és a hiúzok mint szellemek settenkednek a mogorva sziklák között.” (Charlie Ottley) A Kárpátok sűrű erdői misztikus hangulatot árasztanak, persze a mai Románia ennél sokkal változatosabb képet nyújt.

1. a) Olvasd le a domborzati térképről Románia nagytájtait!
b) Melyik nagytáj tartozik az ország egyes részeihez (3.1.) ?

2. a) Állapítsd meg a térkép segítségével a Kárpátok földrajzi adottságait!
b) Vajon miért jelentett évszázadokon át változatlan határt a hegység?

3. a) Hogyan alakult ki a Kárpátok?
b) Nevezd meg a fő részeit Románia területén!

4. a) Keresd ki az atlasz térképéről a Kárpátok fő ásványkincseit!
b) Csoportosítsd azokat eredetük és felhasználhatóságuk szerint!

Románia

Terület: 238 391 km²
Népesség: 20 millió fő
Főváros: Bukarest (București)
Államforma: köztársaság

3.1. Románia részei

3.2. Szabályozatlan erdőirtások veszélyeztetik a fenyveseket

A Kárpátokkal kettévágott ország

A Kárpátok 2000 méter fölé is nyúló vonulatai szinte kettévágják Romániát, országrészeket választanak el egymástól. A hegyoldalakat betérítő érintetlen erdők, a csipkés csúcsok, a meredek falú, szűk szurdokok, a kaszálórétek, a magasban megbújó kristálytisza tavak magával ragadó látványt nyújtanak. A hegyvonulatok belseje ásványkincseket rejt, felszínén dús erdők adják az **erdőgazdálkodás** alapanyagát (3.2.). A vadregényes tájak tömegével vonzzák a **turistákat**, bár nem olyan kiépítettek a túraútvonalak, mint az Alpokban. A magashegységekben az alpesihez hasonló, télen istállózó állattartás, nyáron legeltető **pásztorok** folyik. Itt azonban a juh a legjellemzőbb állat.

Az ország Kárpátokon belüli és kívüli területei lényegesen eltérő fejlődési utat jártak be. A gazdaság és a társadalom fejlettségét tükröző mutatók Erdélyben és a magyar határ menti megyékben magasabb életszínvonalat jeleznek, mint a Kárpátokon túli országrészekben. Az ország Európai Unióhoz történt csatlakozása (2007) után beindult az elmaradott vidékek felzárkózása. Ennek ellenére még ma is Románia északkeleti megyéiben találhatóak az **Európai Unió legszegényebb területei**.

3.3. Kaszálóréteken folyik a munka

Erdély, a magyarság otthona

A történelmi Erdélyi Fejedelemség az Erdélyi szigethegységtől (a Király-hágótól) keletre kezdődik, az ettől nyugatra található határ menti sáv a **Partium** nevet viseli. A köznyelv – helytelenül – **Erdély** néven szokta emlegetni a magyar határtól a Kárpátok láncáig terjedő egész területet.

Az országész domborzata változatos. Az Erdélyi-szigethegység magashegységeit, karsztfennsíkjaikat és vulkáni maradványait a Partium területén a magyar Alföld síkvidéke, délkeletről az Erdélyi-medence dombvidékei ölelik. Erdélyben lakik a legnagyobb számú **magyar kisebbség**, összesen több mint 1,2 millió fő (3.6). Ők az erdélyi lakosság 19%-át jelentik, a többség román. Egykor jelentős számú német (sváb és szász) kisebbség is élt itt, de az ezredforduló után visszaköltöztek őseik hazájába, mára csak néhány tízezer maradtak. A magyarok csak Erdély délkeleti részén, a **Székelyföldön** alkotnak egységes népességtömböt (**székelyek**), csak itt adják a lakosság többségét. Az Erdély fővárosának nevezett **Kolozsvár** (Cluj-Napoca) Románia második legnépesebb városa (lakóinak 15%-a magyar). Igazi kulturális központ. A magyar határ mentén fekvő **Nagyvárad** (Oradea) Erdély nyugati kapuja, a legtöbb romániai magyarnak **Marosvásárhely** (Târgu Mureș) az otthona.

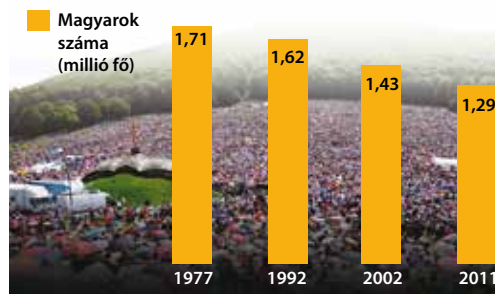
3.4. ábra. A Gyilkos-tó a Keleti-Kárpátokban

3.5. Erdélyi hagyományos kézműves termékek: A. kürtös kalács, B. székelykapu, C. rosvásrás, D. korondi kerámia

Erdély az államalapítástól kezdve a Magyar Királyság szerves, de némileg különálló része volt. Királyi helytartóként vajda állt az élén. Csak a török hódoltság kezdetén vált fejedelemséggé, ekkor csatolták hozzá a Partiumhoz tartozó megyéket is. A törökök kiűzése után visszakerült Magyarországhoz, de bécsi központi irányítás alá vonták egészen a kiegyezésig. Az első világháború végéig az Osztrák–Magyar Monarchia része volt.

A **székelyeknek** egykor **határőrszerepük** volt a Magyar Királyság délkeleti peremén, szolgálataikért pedig kiváltságokat kaptak. Magyarul beszélnek és a magyarság szerves részei, mégis erős önálló székely identitásuk van, ami a népzeneben, a népmesékben, a népviseletekben, az építészetben és a kézműves termékekben is megnyilvánul (3.5.).

3.6. A magyarok száma Romániában

Hogyan lehet gyilkos a tó?

A legenda szerint egy szépséges lányt egyszer elrabolt egy zsvány ember, és a barlangjába zárta. A lány a hegyhez kiáltott segítségért, ami megnyitotta előtte a barlangot. Haragjában a zsvány akkorát ütött botjával a hegyre, hogy az összeomlott és elzárta az alatta levő völgyet. Így keletkezett a **Gyilkos-tó**. Valójában 1837-ben egy kőomlás zárta el a völgyben a patak útját, így gyűlt össze a tó vize.

5. Erdély neve az erdőelve szóból származik. Mire utalhat ez?

6. a) Hány fővel csökkent a magyar népesség az elmúlt tíz évben Romániában (3.6.)?

b) Hová költöznek az Erdélyt elhagyó magyarok?

7. Hol fekszik Székelyföld? Olvasd le az atlasz térképéről!

8. a) Keresd erdélyi legendákat!

b) Kapcsolj hozzájuk földrajzi tényeket!

9. a) Keresd meg a Gyilkos-tavat a Google Föld térképen!

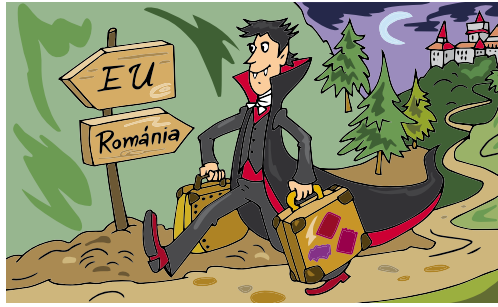
b) Keresd meg a keletkezésében szerepet játszó sziklát és patakot!

10. a) Mit kell tudni a 3.5. ábrán látható erdélyi kézműves termékekről?

b) Készíts a készítésükről képes beszámolót!

11. Hasonlítsd össze Erdély, a Kárpátok és a Román-alföld természeti adottságait (3.7.)!

12. a) Mi lehet a kivándorlás fő oka?
b) Milyen összefüggés van a kivándorlók életkora és a születések csökkenő száma között?

Rohamosan fogyó népesség

Románia népessége 2014-ben 20 millió fő alá csökkent, aminek legfőbb oka a jelentős **kivándorlás** – 1990 óta kb. 2,5 millióan hagyták el az országot. Elsősorban a munka nélkül maradt román, magyar, német fiatal felnőttek próbáltak szerencsét **vendégmunkásként** más országokban. A kevés születés is hozzájárul a **népességfogyáshoz**. **Moldvában** élnek a magyarsághoz tartozó **csángók**. Számuk majdnem 200 ezer fő, bár a román nemzetiségbe való folyamatos beolvadásuk miatt egyre fogy. Legfeljebb egynegyedük beszéli még a magyar nyelvet.

13. Tanulmányozd padtársaddal a 3.8. ábrát!

- a) Próbáljátok indokolni mindegyik természeti erőforrást!
b) Adjatok magyarázatot a fejlődést hátráltató tényezőkre!
c) Egyeztetsetek egy másik párral a következtéseiteket!

14. Hogyan segítheti az ország közlekedés-földrajzi helyzete a gazdaság fellendülését?

15. Járj utána, mely magyar állami vállalatoknak van érdekeltsége Romániában! Mely gazdasági ágazatokhoz kötődnek e cégek?

Útkereső gazdaság

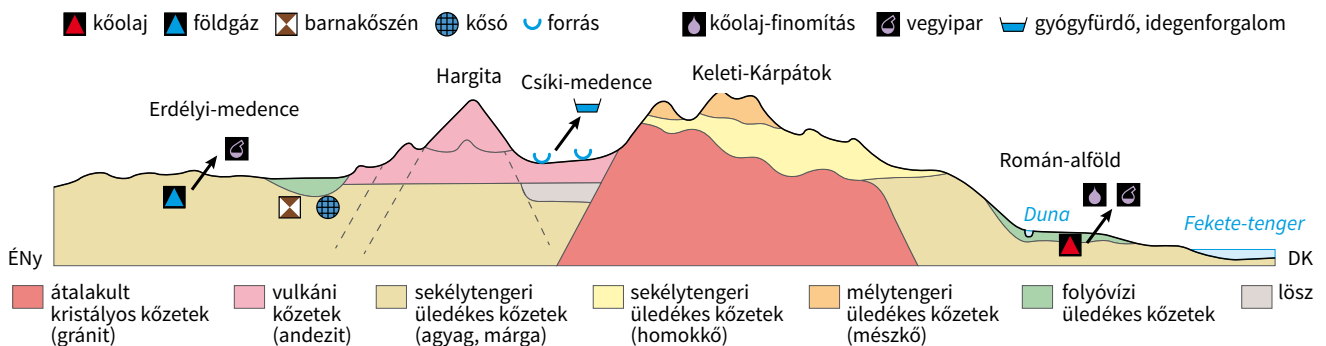
Románia adottságai rendkívül kedvezőek mind az ipar, mind a mezőgazdaság számára. A természeti erőforrásokat mégsem tudja hatékonyan felhasználni, ezért gazdasága jóval a **lehetőségek alatt teljesít**. A szénhidrogénekre települtek Marosvásárhely és Kolozsvár vegyi üzemei és Ploiești kőolaj-finomítója. Pitești évtizedek óta autógyártásáról ismert: itt készülnek a Dacia személygépkocsik. Az egykori állami

autógyár a privatizáció során a francia Renault cég tulajdonába került. **Temesvár** (Timișoara) Bukarest után a Romániába áramló külföldi tőke egyik kiemelt célpontja, ezért ott újabban élelmiszeripari, kozmetikai, vegyipari cégek sora telepedett meg. **Brassó** (Brașov) közlekedési csomópont az országrészek között. Iparában a járműgyártásnak (traktorok, teherautók, repülőgépek gyártása) van jelentős szerepe.

Románia egyre több külföldi befektetőt csalogat be, sokat javított az információs technológiai feltételeken, próbálja magasabb bérekkel otthon tartani a képzett munkaerőt. A nemzetközi cégek új, modernebb iparágakat (elektronika, autógyártás) terjesztenek. A Magyarországról érkező befektetők (pl. a MOL) Románián belül általában Erdélyben létesítenek telephelyeket, felhasználva a magyar nyelvű munkaerőt és a földrajzi közelséget.

3.8. A román gazdaság lehetőségei és problémái

3.7. Eltérő gazdasági adottságú országrészek Romániában

3.9. Vajdahunyad 500 éves vára és a közvetlenül mellé telepített (ma már nem működő) vaskohó

3.11. A marosvásárhelyi vegyipari kombinát kéményei

A festői környezet rombolása

A környezetszennyezés komoly problémát jelent Romániában. A szocializmus idejében, de még a rendszerváltás után is gyakorta gondatlanul kezelték a természeti erőforrásokat a kitermelés és az ipari feldolgozás során (3.9.). A korszerűtlen gyárak, erőművek rengeteg káros anyagot bocsátottak ki (sokszor a megengedett mennyiség többszörösét), ezzel szennyezték a levegőt és a vizeket, rajtuk keresztül a talajt. A bányászat rombolta a természetes táj szépségét, ami pedig csorbította a turizmus lehetőségeit. A szennyezés a folyóvizek által a szomszédos országokat is veszélyeztette. Az Unióhoz történt csatlakozás felgyorsította a környezetszennyezés megállítását, az előírásokat most sokkal alaposabban ellenőrzik. A helyreállítás azonban hosszú éveket vesz igénybe.

3.10. A Duna-delta

Fogalmak

nemzeti kisebbség • csángó • székely • népességfogyás • kivándorlás • erdőgazdálkodás • Erdély • Székelyföld • Partium • Moldva • Kolozsvár • Marosvásárhely • Nagyvárad • Bukarest • Brassó • Temesvár • Ploiești • Pitești

Kell-e az aranybánya?

Az Erdélyi-érchegységben fekvő kis település, **Verespatak** mellett már az ókorban is bányásztak aranyat. Az ezredfordulón egy kanadai bányavállalat szeretne újra beindítani a kitermelést, A tervek szerint Európa legnagyobb külszíni bányája jönne létre a munkák során, ahol ciántechnológiás eljárással 300 tonna aranyat és 1600 tonna ezüstöt akar kitermelni a beruházó. Ehhez óriási zagytározó megépítése is szükséges, és a bányászati tevékenység kiterjed az egykori település maradványaira és a környező hegyekre is. A bányanyitási terve nagy társadalmi tiltakozást váltott ki belöldön és nemzetközi szinten egyaránt. A kanadai vállalat az engedély késlekedése miatt már több száz munkást kénytelen volt elbocsátani.

16. Olvasd el az aranybányáról szóló szemelvényt!

- Mely érvek szólnak a bányáengedély megtagadása mellett?
- Melyek lennének a kitermelés megindulásának előnyös következményei?

Duna-delta

A világörökség részét képező deltavidék Európa második legnagyobb eredeti állapotban fennmaradt folyódeltája. Területe évente kb. 40 m²-rel nő a lerakott hordalék miatt. A Dunaágak között lápok, mocsarak alakultak ki, mellettük erdők, nádasok nőnek. Élővilága rendkívül változatos. Mintegy 1400 növényfaj, több mint 300 féle madárfaj (gémek, pelikánok, a veszélyeztetett fekete sas) és számos halfaj él. Itt található a Föld legnagyobb nádrengetege. Az itt élő mindössze húszezer ember nagyon vegyes összetételű: románok, ukránok, tatárok, törökök, görögök, ruszinok alkotnak kis közösséget, főleg halászatból élnek.

17. „Képesítsd” Romániát! Ez azt jelenti, hogy írd le a nevével csupa nagybetűvel, és mindegyik betűt formáld rajzzá, valami olyanná, ami jellemző az országra! (Pl. az A betűből formáld hegyet!)

Összefoglaló kérdések, feladatok

- Hasonlítsd össze Erdély és a Kárpátokon túli területek jellemzőit! Vedd sorba az éghajlati, domborzati, közlekedésföldrajzi adottságokat, a mezőgazdasági és az ipari termelést és a népesség összetételét!
- Hogyan lehet fejleszteni a turizmust a Kárpátokban?
- Jellemezd röviden Románia népesedési folyamatait!
- Vesd össze a Kárpátokban és az Alpokban folyó állattartást!

A Kárpátokon innen és túl

A Kárpátok Szlovákia nyugati részétől Ukrajna nyugati csücske felé szélesedik ki és ellaposodik. A hegyvonulatokat átszelő hágóknak kiemelkedő jelentőségük volt a magyar történelemben, hiszen ezeken keresztül léptek először őseink a Kárpát-medencébe.

1. a) Keresd meg a térképen a Vereckei-hágót! Milyen kép tárult a medencébe érkezők elé a hágón túl?
b) Miben különbözhetett a tájkép a Kárpátok ivén túli területektől?

2. a) Rajzold le a térkép segítségével a Kárpátok vonulatait Szlovákia és Ukrajna területén! (MF. 1.)
b) Hasonlítsd össze táblázatban a hegység két szakaszát!

3. a) Nevezd meg Ukrajna határait a térkép segítségével!
b) Indokold a Krím-félsziget stratégiai fontosságát!

4. Készíts „tudom, amit tudok” táblázatot Ukrajnáról! Az első két oszlopot most töltsd ki, az utolsót az óra végén!

5. Állapítsd meg a Google-térkép segítségével, hogy mekkora távolságot kell utaznia egy munkácsi lakosnak Kijevig, illetve Budapestig!

4.1. Kilátás a Vereckei-hágóról

Magyar népesség létszáma:

Kárpátalja: 141 ezer fő; Felvidék: 460 ezer fő

Ukrajna

Terület: 603 700 km²

Népesség: 44 millió fő

Főváros: Kijev (Kijiv)

Államforma: köztársaság

Tudni vélem	Tudni szeretném	Amit megtanultam

4.2. Kíé legyen Ukrajna?

Nyugat és Kelet között a Kárpátok láncain

Hazánk északi szomszédait, Szlovákiát és Ukrainát a képletes országhatár és a Kárpátok vonulata kapcsolja össze. Az északnyugati- és északkeleti-kárpáti lejtőkön a medence felé forduló folyók vizét a Tisza gyűjti össze. Az Alföld északkeleti része mindkét országba átnyúlik. A 70 éve meghúzott szlovák–ukrán határ magyarok lakta területen fut, olyan falu is van, amit kettészel. A Kárpátokat leszámítva a két ország természeti viszonyai és adottságai nagyban különböznek. Szlovákia domborzati képét a hegyvonulatok határozzák meg, Ukrajna területe pedig döntően síkvidék.

Ukránok nyugaton, oroszok keleten

A népes Ukrajnában a nemzetiségek eloszlása nagyon egyenlőtlen. A többség ukrán nemzetiségű, de az ország keleti részén jelentős az oroszok aránya, a Krím-félszigeten pedig ők alkotják a többséget. A két keleti szláv nyelv (orosz, ukrán) hasonló. Az oroszok által lakott országrészekben a lakosság egyötöd része kevert orosz-ukrán nyelven beszél. Ennek ellenére a két népcsoport gyakran szemben áll egymással. Ellentétük fegyveres konfliktust is kirobbantott a Krím-félszigetért (4.2.).

Ukrajna népességszáma rohamosan csökken a természetes fogyás és a kivándorlás miatt. A lakosság egészségi állapota rossz, csaknem a legalacsonyabb élettartamra számíthatnak a kontinensen. A Kárpátalját határoló Északkeleti-Kárpátok az ország egyetlen magashegysége, aminek a medencére tekintő lábánál történelmi magyar

4.6. A Magas-Tátra vonulatai

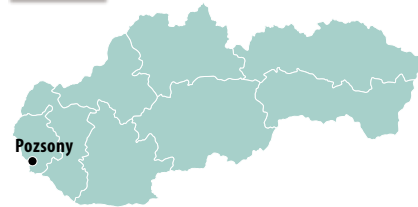
11. a) Nevezd meg egykori felvidéki bányavárosokat a történelmi atlasz segítségével!
b) Milyen ásványkincset bányásztak?

12. A szocialista időszakban Szlovákia keleti felén épültek fel a nagy nehézipari üzemek. Miért nem a főváros közelében?

13. Mely telepítő tényezők vonzhatták Szlovákiába az autógyári cégeket? Milyen veszéllyel járhat, ha túl nagy súlya van az autógyártásnak az iparszerkezetben?

14. a) Keresd meg a térképen a Magas-Tátra legmagasabb hegycsúcsát, és olvasd le a magasságát!
b) Készíts tájleírást a Magas-Tátráról a 4.6. kép megfigyelése után! Lásd el magyarázó feliratokkal!

Szlovákia Terület: 49 036 km²
Népesség: 5,4 millió fő
Főváros: Pozsony (Bratislava)
Államforma: köztársaság

Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után (1918) több mint kilenc évtizeden át **Csehszlovákia** volt hazánk északi szomszédja. Ez alól csak az 1939–1945 közötti időszak a kivétel, amikor Szlovák Köztársaságként önállósult, azután már csak 1993-ban vált szét az önálló Csehországra és Szlovákiára.

Országhatár a Mária Valéria-hídon

A mai magyarországi **Esztergom** és a szlovákiai **Párkány** közötti hidat a II. világháború végén a visszavonuló német hadsereg robbantotta fel. Felújítására csak évtizedekkel később, 2001-ben került sor, addig kompok szállították az utasokat a két part, a két ország között. Az újbóli üzembe helyezésével szorosabban fűződtek a szálak az egymással szemben fekvő városok, így az országok között is. A hídon a gyalogos és személyautó-forgalom sokszorosa a híd megépülte előttinek, a párkányi lakosság egy része a határ túoldalán talált munkát. A híd a szlovák–magyar **határ menti együttműködés jelképévé** is vált.

A feltörekvő fiatal szomszéd

Szlovákia Kelet-Közép-Európa legfiatalabb országa, csak 1993-ban, a Csehszlovák államszövetség felbomlása után lett önálló. A kezdeti gazdasági nehézségek után az ország felzárkózott a szomszédaihoz. Szlovákia területe egészen az I. világháború végéig **Felvidék** néven Magyarország része volt. Itt él a határon túli **magyarok** második legnagyobb közössége, főként a Duna ágai által határolt **Csallóköz** területén. Északabbra, a hegyek lábánál a magyar történelem neves városai állnak (Nagyszombat, Trencsén), de lakóik között már alig akad magyar. Nyitrán magyar főiskola, Révkomáromban egyetem működik. A cseh, lengyel és a ruszin kisebbség mellett jelentős számban laknak az ország keleti felén **cigányok**.

Itt készül a legtöbb autó a világon?

Az utóbbi évek gyors gazdasági fejlődésének kulcsa az ipari szerkezetváltást elősegítő, a külföldi tőkebefektetőket az országba csábító gazdaságpolitika volt. A betelepülő gyárak között a **személygépkocsi-gyártó cégek** voltak a meghatározóak. Így most Szlovákia az egy főre jutó autógyártásban első a világon. Ez a gazdaság legfontosabb húzóága, az ország bevételeinek nagy részét adja. Leginkább a nyugati országrész indult fejlődésnek, a keleti megyék leszakadnak tőlük. A keleti korábbi nehézipari központok közül **Kassán** (Košice) üzemel a legnagyobb vaskohó (4.8.).

4.7. Az Új híd Pozsonyban

4.8. A kassai vasmű látképe

A Kárpát-medence kapujában

Pozsony (Bratislava) a Kárpát-medence kapujában, a **Duna** mentén fekvő város a Magyar Királyság fővárosa volt a török hódoltság idején. Az I. világháborúig háromnyelvű (német, magyar, szlovák) népesség lakta, a csehszlovák időkben már jellemzően szlovákok. Földrajzi fekvése nagy előnyt jelent számára. A Szlovákia jelentős részét uraló **Északnyugati-Kárpátok** sok turistát vonz. Az egyik legnépszerűbb kirándulóhely a **Szlovák Paradicsom** szurdokokkal, vízesésekkel tagolt tája. A **Tátra** télen is kedvelt célpont: a szlovák sípályák egyre kiépítettebbek, minőségük mára elérte a nyugat-európai szintet. A Kárpátok legmagasabb hegységében, a **Magas-Tátrában** (4.6.) kéklő tengerszemek, csipkézett hegycsúcsok, U keresztmetszetű völgyek várják a kirándulni vágyókat.

Fogalmak

nehézipar • személygépkocsi-gyártás • idegenforgalom • Kárpátok • Északnyugati-Kárpátok • Északkeleti-Kárpátok • Magas-Tátra • Kelet-európai-síkság • Felvidék • Kárpátalja • Vereckei-hágó • Donyec-medence • Kisalföld • Csallóköz • Ungvár • Munkács • Beregszász • Kijev • Pozsony • Kassa

Szlovákia fő mezőgazdasági terményei

- A Kisalföldön: búza, kukorica, árpa, hüvelyesek
- A hűvösebb folyó menti medencékben: rozs, zab, burgonya
- A Tokaj-Eperjesi-hegységben: szőlő

15. Nézz utána, mi az INTERREG V-A szlovák-magyar együttműködési program lényege!

Vitatott beruházás – a bösi vízlépcső

A Duna elterelését és vízerőművek létesítését eredetileg a magyar és a csehszlovák fél együtt tervezte Bős (Gabčíkovo) és Nagymaros között, de a várható környezeti károk mérlegelése után Magyarország elállt az építkezéstől. Szlovák oldalon azonban 1992-ben üzembe lépett a **Bős** melletti erőmű, és ehhez kapcsolódóan az Öreg-Duna egy szakaszát a szlovák oldalra terelték. A **mesterséges meder** több méterrel magasodik az eredeti fölé, ezért nagy területen csökkent a talajvízszint. A korábban vízzel borított területek szárazra kerültek, ami a Szigetköz vízi élővilágát hátrányosan érintette. A bösi vízerőmű Szlovákia legnagyobb vízerőműve, az ország teljes villamosenergia-termelésének mintegy 10%-át fedezi. A beruházás a mai napig lezáratlan vitás ügye a két országnak.

Összefoglaló kérdések, feladatok

- 1.** Egy beregszászi fiatalember úgy döntött, hogy Pozsonyba költözik a családjával munkát keresni. Sorolj fel érveket a döntés mellett és ellen!
- 2.** Hogyan tudná Ukrajna növelni a mezőgazdaságból származó bevételeit? Mi akadályozza a megvalósításban?
- 3.** Képzeld el, hogy polgármester vagy egy kelet-szlovákiai városban! Szeretnéd, ha ott létesítene üzemet egy külföldi elektronikai cég. Milyen intézkedésekkel tudnád őket a városodba csalogatni?

Csehország és Lengyelország földrajza

Kelet-nyugat és észak-dél között

5.

A Visegrádi négyek egy regionális nemzetközi szervezet, amely közösen lép fel a négy ország érdekeinek védelmében az európai politikai és gazdasági életben. Nemcsak a földrajzi fekvés köti össze őket, hanem a történelmük, a szocialista múlt öröksége és a hasonló gazdasági fejlettség is. Keresd a lecke tanuláskor a rokon vonásokat.

1. Mely országok tartoznak a Visegrádi csoporthoz?

5.1. A Visegrádi csoport jelképe

2. Hasonlítsd össze Lengyelország és Csehország helyét Európában! Térj ki az alábbiakra: fekvésük, méretük, fővárosuk, közlekedésföldrajzi kapcsolataik!

3. a) Számos lengyel és cseh városnak van német neve is. Miért van ez?
b) Keresd néhány példát a világháló segítségével!

4. Mennyivel nőtt a lengyel népesség aránya Lengyelországban 1931–2011 között (5.2.)?

Csehország

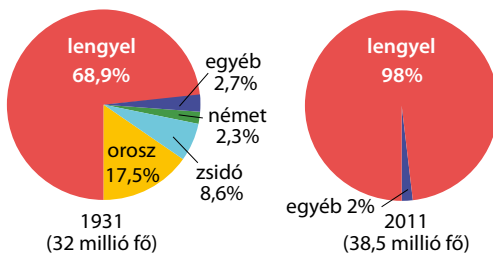
Terület: 78 866 km²
Népesség: 10,6 millió fő
Főváros: Prága (Praha)
Államforma: köztársaság

Lengyelország

Terület: 312 679 km²
Népesség: 38 millió fő
Főváros: Varsó (Warszawa)
Államforma: köztársaság

5.2. Lengyelország népességének megoszlása

„Lengyel s magyar két jóbarát”

Az országaink közötti jó kapcsolatnak történelmi okai vannak. Évszázadokon keresztül szomszédos államok voltunk, és a lengyelek többször is magyar királyt emeltek a trónjukra. Fegyveres konfliktusok, háborúk idején (például a magyar szabadságharcban és a második világháborúban) is segítette egymást a két nép. A lengyel–magyar barátság napját március 23-án ünnepeljük.

Ezt a leckét úgy fogjuk feldolgozni, hogy gyakorolhasd a **szöveg lényegének a kiemelését**. Először olvasd el egy szakaszt! Válaszd ki a legfontosabb mondatát! Írd le ennek a mondatnak a legfontosabb szavát (kulcsszót)! Ha van még másik fontos mondat is, annak is keresd meg a kulcsszavát! Így haladj végig a leckén! A végére lesz egy szólistád. A lista szavait rendezd egy háromszlopos táblázatba! Középre kerüljenek a közös jellemzők, a két oldalra pedig a Lengyelországra, illetve a Csehországra vonatkozókat! Az otthoni tanuláskor nem kell más tenned, mint felelvenitened, hogy mi is kapcsolódik egy-egy kulcsszóhoz.

Szerencsés helyen születtek?

Lengyelország és Csehország szomszédos országok, mégis Csehországnak inkább előnyére vált földrajzi elhelyezkedése, Lengyelországnak viszont számos megrázkódtatást okozott. Csehország Ausztria és Németország közé nyúlik, amelyek történelmi összekapcsolódásuk révén segítették gazdaságának a fejlődését. A német kultúra is erősen rányomta a bélyegét az országra. Lengyelország a német és az orosz érdekszféra találkozási sávjában sokszor nyögte a két nagyhatalom szembenállásának következményeit.

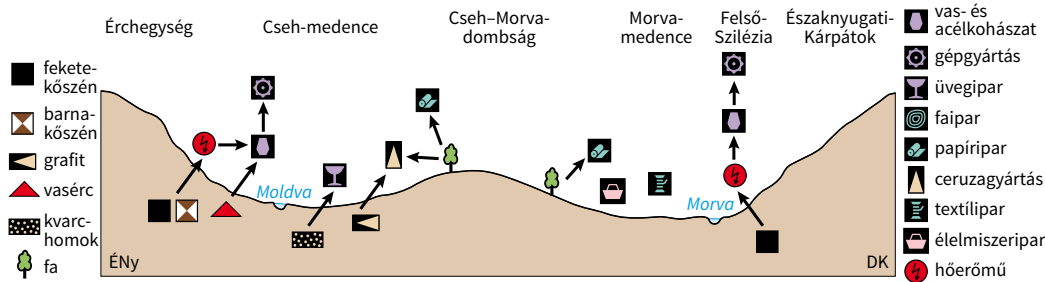
A nyugat- és észak-európai országokban olyan népes lengyel közösségek élnek, hogy sok helyen saját élelmiszerboltjaik, pékségeik vannak, lengyel újságok jelennek meg, lengyel feliratokat helyeznek el a közlekedési eszközökön. Anyanyelvükön hallgathatják a miséket a templomokban, vagy éppenséggel saját templomot tartanak fenn.

Eltűntek a kisebbségek

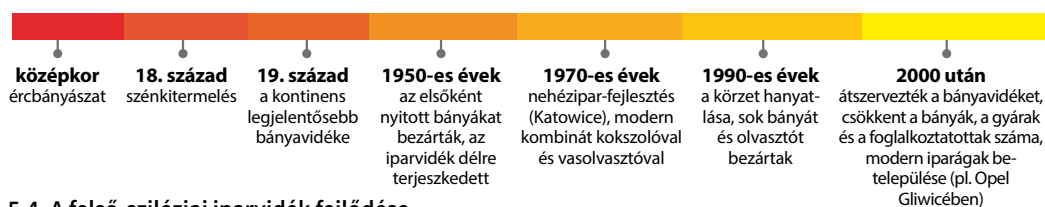
Mindkét ország a germán és a szláv népek településterületének találkozásában fekszik, ezért népességük évszázadokon keresztül keveredett. A történelem viharai nagy **népmozgásokat** váltottak ki itt. Csehország nyugati pereméről több millió német volt kénytelen áttelepülni Németországba a II. világháború végén, csak alig egytized részük maradhatott a szülőföldjén. Napjainkban a csehországi kisebbségek aránya csak 10%. A háború végén Lengyelország határait nyugatabbra „tolták”, emiatt 8 millió német vándorolt Németország új határai közé. Keleten a lengyel lakosság az ukránnal és a fehérorrosszal cserélődött ki, a zsidók pedig elmenekültek vagy a holokauszt áldozatául estek (5.2.). A lengyelek döntő része mélyen kötődik római katolikus vallásához, míg a csehek az egyik legkevésbé hívők Európában. Lengyelországból igen sokan vándorolnak ki munkát vállalni. Az uniós csatlakozás óta több mint egymillióan próbálnak szerencsét Európa-szerte.

A nehézipar tündöklése és bukása

A szocialista időszak **tervgazdálkodása**, a nehézipar erőltetett fejlesztése közös problémákat szült a két országban. A cseh-lengyel határon, a **Szudéták** két oldalán jelentős **iparvidékek** fejlődtek ki a helyi

5.3. Az ásványkincsek és a cseh ipar kapcsolatai

5.4. A felső-sziléziai iparvidék fejlődése

5.5. A vasipar kapcsolatai

feketekőszén-készleten. A felső-sziléziai iparvidék a kontinentális Európa legrégebbi, Lengyelország legnagyobb iparvidéke. Egyik központja Katowice. Az 1980-as évektől a kőszénkitermelés egyre csökkent, mégis a bányászat ma is jelentős (Oroszország után 1. Európában), és jórészt fedezi Lengyelország energiaigényeit. A gazdasági szerkezetben a **nehéziparnak** még ma is kiemelkedő szerepe van, de a hagyományos ipari centrumok átalakulóban vannak, a régi bányákat bezárják. Felső-Szilézia mellett fontos kohászati központ a Krakóhoz közeli Nowa Huta is. A Balti-tenger két nagy kikötővárosa Gdańsk (5.6.) és Szczecin, ahol a hajóépítés a hagyományos iparág.

Az országhatár túloldalán az **észak-morvaországi iparvidék** foglalja magában Cseh-Sziléziát. Az iparvidék központja Ostrava. Csehország északnyugati részén, az **Érchegységben** bányászott jó minőségű barnakőszén a helyi erőművekben égetik el, az energiát pedig az ide települt vegyipari és gépipari cégek használják.

5. Vizsgáld meg Csehország és Lengyelország földtani felépítése és az ásványkincsek elhelyezkedése közötti összefüggést az atlasz térképeinek segítségével!

6. a) Miért zárják be a bányákat?
b) A felső-sziléziai iparvidék Lengyelország legnagyobb népességtömrőlése. Milyen következményei vannak a bányabezárásoknak a lakosságra? Beszélj meg! Fogalmazzatok meg közös véleményt!

7. Dolgozzátok fel az 5.3. ábra tartalmát párban!
a) Egyikőtök gyűjtse össze a nyersanyagok előfordulása és a feldolgozóipar kapcsolatait Felső-Sziléziában! Írjon arról igaz állításokat! Másikotok ugyanezt az Érchegységgel kapcsolatban tegye!

b) Cseréljétek ki egymással az állításlistákat! Húzzátok alá a listán azokat, amik a ti listátokon is szerepelnek! Máris összehasonlítottátok a két iparvidéket.

8. Kövesd végig a sziléziai iparvidék történetét az 5.4. ábrán! Mely történelmi fordulat hozott változást?

9. A Škoda márka már a Volkswagen német autógyártó óriáscég terméke. Mely iparág része az autógyártás?

10. A Habsburg Birodalom idején Csehország volt a „birodalom műhelye”. Magyarázd meg, mit jelent ez a kifejezés!

11. Gdańsk tagja volt a középkori kereskedelmi város-szövetségnek (Hanza szövetség). Mi tette ezt lehetővé?

12. a) Mekkora lehetnek a képen látható keskeny parcellák(5.9.)? Becsüld meg, majd mérd meg a Google Maps alkalmazással!
b) Miért hatékonyabb a nagyüzemi termelés, mint a kisüzemi?
c) Hogyan lehetne javítani a kis gazdaságok termelékenységét?

Az autógyártásnak régi hagyományai vannak Csehországban. A **Škoda** évtizedek óta működő plzeňi gyárában villanymozdonyok, villamosági gépek, atomerőművi berendezések készülnek, a személyautók pedig Mladá Boleslavban gördülnek le a gyártósorokról (5.6.).

5.6. Škoda személygépkocsi az 1970-es és a 2010-es évekből

5.7. Gdańsk középkori kereskedőházai a tengerparon

5.8. A cseh könnyűipar jellegzetes termékei

Fő termesztett növények

- Cseh- és Morva-medencében: sörárpa, komló, búza, kukorica
- Lengyel-alföldön: takarmánynövények, rozs, cukorrépa, búza

5.9. Kisparcellás földművelés a Lengyel-alföldön

Változatos könnyűipar

Csehországot egy dolgról biztosan ismerik Európában, a sörről. A völgyekben termelt komlóból kiváló minőségű sör készül (pl. Plzeňben és České Budějovicében). Kiemelkedő iparága a **mezőgazdasági termékek feldolgozása**, illetve a **könnyűipar**. A helyi alapanyagok feldolgozásával gyártott termékei közül több vált világszerte ismertté. Az Érchegységben kitermelt kaolint a fürdőjéről és filmfesztiváljáról is híres **Karlovy Varyban** dolgozzák fel porcelánná. A grafitból többek között ceruzákat készítenek (5.8.). Az ország második legnagyobb városa, a déli országrész központja **Brno**. Lengyelország könnyűipara kevésbé jelentős. A **textilipar** hagyományos központja az ország középső részén fekvő **Łódź**.

Gazdálkodás a hűvösben

Csehországot minden oldalról hegyek veszik körül, még belső területein is kevés a síkvidék. Középső részén a **Cseh–Morva-dombvidék** elválasztja egymástól a Cseh- és a **Morva-medencét**. A medencékben mérsékelt kontinentális az éghajlat, a nyár kissé hűvösebb, mint hazánkban, és kevesebb csapadék hullik. Neves termény a **sörárpa** és a **komló**, amik a sörgyártás alapanyagai. Azonban a legtöbb gabonaféléből és takarmánynövényből Csehország behozatalra szorul.

Lengyelország döntő része viszont síkvidék. Az északi részen fekvő **Lengyel-alföld** felszínét az előrenyomuló jégtakaró tarolta simára, majd visszahúzódáskor lerakta a hordalékát, a morénát. A keletkezett mélyedésekben tavak száza születtek (pl. Mazuri-tóhátság). Az ország déli részén a **Lengyel-középhegység** rögei, a déli–dél-nyugati határokon pedig a **Szudéták** és a **Kárpátok** magasodnak. A csapadékosabb lengyel alföldeken elsősorban takarmánynövényeket termesztnek, amelyeket főként a szarvasmarha-tenyésztés használ fel. A hagyományos **kis parcellákon** történő gazdálkodás nem elég termelékeny, ezért a termésátlagok nem érik el a nyugat-európai országokét.

5.10. Prága belvárosa a Károly híddal

5.12. Krakkó történelmi belvárosa

Mit keresnek a turisták?

Évente több millió turista látogat el Csehországba, de a legtöbben csak **Prágát** (Praha) fedezik fel (5.10.). Tény, hogy Prága kihagyhatatlan célpont: a háborúktól megkímélt műemlékváros a középkori városszerkezetével, impozáns épületeivel, hangulatos sörözőivel különleges élményt nyújt fiataloknak és idősebbeknek egyaránt. A lengyelországi **Krakkó** leginkább idegenforgalmáról híres (5.12.). A hangulatos **műemlékváros** Lengyelország leglátogatottabb helyszíne. A hűsítő fürdőzést kedvelők a Balti-tenger parti üdülőtelepeken pihenhettek. A vízi sportok kedvelői közül egyre többen választják a Mazuri-tavakat. A lengyel **Tátra** magaslatai télen a síelőket, nyáron a túrázókat várják. Noha a városok közül Krakkó az első számú célpont, többek között **Gdańsk** és **Varsó** (Warsawa) is megérdemli a turisták figyelmét. Évente több száz ezren látogatják meg az egykori koncentrációs tábor **Auschwitzban**.

Egy utazási iroda programja Dél-Csehországban

1. nap: Indulás Budapestről – Český Krumlov történelmi városközpontja és várkastélya. A sörgyár megtekintése České Budějovicében, majd vacsora.

2. nap: Hluboká-kastély – Holašovicei skanzen – Třeboň

3. nap: Telč – Lednice – vissza Budapestre

13. Rajzold be a munkafüzet térkép-vázlatába a kirándulás plakáton olvasható helyszíneit a Google Maps segítségével!

14. a) A hegységek mely csoportjaiba tartozik a Magas-Tátra (magasság, szerkezet, formakincs)?
b) Jellemezd az 5.11. kép alapján!

5.11. A Magas-Tátra hófödte vonulatai

Fogalmak

kivándorlás • tervezdálkodás • kohászati kombinát • kisparcellás földművelés • természetátalakítás • Lengyel-alföld • Lengyel-középhegység • Balti-tenger • Szudéták • Tátra • Elba • Visztula • Cseh-medence • Szilézia • Prága • Ostrava • Brno • Plzeň • Krakkó • Nowa Huta • Katowice • Varsó • Gdańsk

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Hasonlítsd össze Csehország és Lengyelország nehéziparának helyzetét és jövőbeli lehetőségeit!
2. Hogyan segítették Csehország könnyűiparát a helyben rendelkezésre álló alapanyagok?
3. Mit gondolsz, válhat-e Lengyelország a közeljövőben meghatározó gazdasági és politikai erővé a kontinensen? Indokold az állításodat!
4. Csoportosítsd a cseh és a lengyel turisztikai célpontokat szezonális jellegük szerint: télen, nyáron, illetve egész évben látogatható helyszínek!

Németország földrajza

6-7.

Közép-Európa óriása

Wundermannschaft – vagyis csodacapat. Ezt mondták a német válogatottra, amikor 2014-ben negyedik alkalommal nyerte meg a futball-világbajnokságot. Németország nem először és nem csak a sportban tett már „csodát”. Gazdasági fejlődése is szinte példa nélküli volt a 20. század közepén. Ma Európa gazdasági és politikai nagyhatalma, a világ egyik vezető országa.

1. Idézd fel a II. világháborúról tanultakat! Milyen következményei voltak a háború elvesztésének Németországban?

2. Hasonlítsd össze a szétszakított Németország két részének földrajzi adottságait!

3. „Németország az európai gazdaság motorja.” Igazold az állítást a 6.1. táblázat és a 6.1. ábra adataival!

4. Tedd sorrendbe a 6.2. ábrán látható nagyvárosokat népességszámuk alapján! Bizonyítsd a városok adataival, hogy Berlinnek nem túlzott a súlya Németországban!

A világ vezető hatalmai között

Európában Németországban laknak a legtöbben, és a gazdasági termelése a legnagyobb. Az Európai Unió egyik legfontosabb politikai irányadója, a világ gazdaság és a világpolitika meghatározó szereplője (6.1. táblázat). A főváros, **Berlin** földrészünk egyik legvonzóbb települése, a legnépesebb és a leglátogatottabb német város. Azonban az államirányítási feladatok és a gazdasági szerepkörök megoszlának a nagyvárosok között.

	Érték	Hel yezés Európában
Teljes GDP	2,7 billió euró	1.
Foglalkoztatottak száma	40,1 millió fő	1.
Export értéke	1,1 billió euró	1.
Mezőgazdasági termékek exportja	1 milliárd euró	1.
Tőke kivitel	984 billió euró	1.
Személyautó-gyártás	5,6 millió darab	1.

6.1. táblázat. A német gazdaság néhány adata (2013)

A II. világháború után a vesztes Németország szovjet befolyás alatt álló keleti tartományaiból alakult meg a **Német Demokratikus Köztársaság (NDK)**, a nyugati oldalon pedig a **Német Szövetségi Köztársaság (NSZK)**. A két ország igen eltérő utat járt be a 20. század második felében. Az NSZK-ban a fejlett nyugati országok segítségével rohamléptekkel indult újra a gazdaság, sőt megvalósult a „német gazdasági csoda” (gyors gazdasági fejlődés). A keleti oldalon viszont a szocialista rendszer tervgazdálkodása szétzilálta a gazdaságot. A két ország csak a berlini fal leomlása után, 1990-ben egyesült. Azóta kiemelt cél a fejlődésben lemaradt tartományok felzárkóztatása.

Berlint is kettéosztották a háborúban győztes szövetségesek. Kelet-Berlin az NDK fővárosa lett, Nyugat-Berlin a szocialista ország szigorúan őrzött határai között elzártan, az NSZK területétől különválva létezett. A városrészek közé 1961-ben egy 155 km hosszú, 3 méteres magasságú **betonfalat** emeltek. Az egész Európa megosztottságát is jelképező falat 1989-ben bontották le.

6.1. Tagállami befizetések az EU költségvetésébe (2015)

Hamburg (1,8 millió fő)
Európa 3. legforgalmasabb kikötője

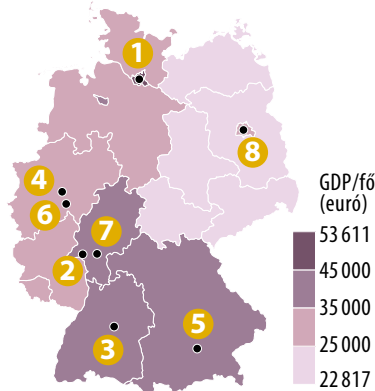
Wiesbaden (280 ezer fő)
Szövetségi Statisztikai Hivatal és Szövetségi Nyomozóiroda

Stuttgart (590 ezer fő)
Az autógyártás német fellegvára

Berlin (3,4 millió fő)
Főváros, a szövetségi parlament és kormány székhelye

Köln (1 millió fő)
Jelentős médiaközpont (például az RTL és a VOX tévécsatornák székhelye)

Frankfurt am Main (700 ezer fő)
Németország pénzügyi központja, az Európai Központi Bank székhelye, itt van Európa 2. legnagyobb repülőtere

Bonn (318 ezer fő)
Szövetségi főváros 1949 és 1990 között, számos kormányhivatal (pl. 6 minisztérium és a Szövetségi Adóhivatal) székhelye

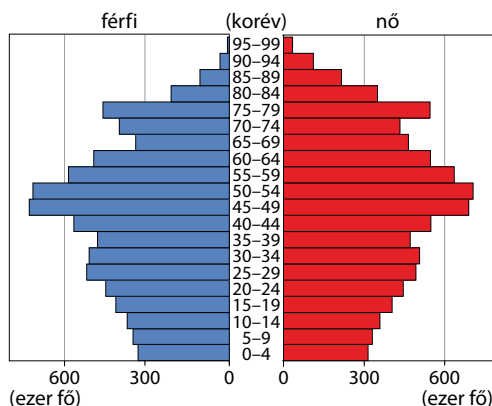
München (1,4 millió fő)
Oktoberfest, Deutsches Museum (a világ legnagyobb technikai múzeuma)

6.2. A gazdasági fejlettség különbségei a német tartományokban

Fogy-e a német népesség?

Németországban évtizedek óta **negatív a természetes szaporodás**, a születéskor várható élettartam viszont magas. Emiatt a népesség lassan fogy és elöregszik (6.3.). Ehhez hasonló folyamatot már más európai országoknál is láttál. Az alacsony termékenységet a **bevándorlás** sem tudja ellensúlyozni, pedig évente több százezren érkeznek külföldről az országba (6.5.). A jó élet- és munkakörülmények miatt szívesen telepednek le, a növekvő német gazdaság pedig szívesen fogadta őket, hiszen mérsékelte a **munkaerőhiányt**. Vannak olyan gazdasági tevékenységek, amelyeket csak külföldiek végeznek.

6.3. Németország korfája (2014)

5. a) Mi határozza meg a népesség számát?
b) Hogyan számítjuk ki a természetes szaporodást?

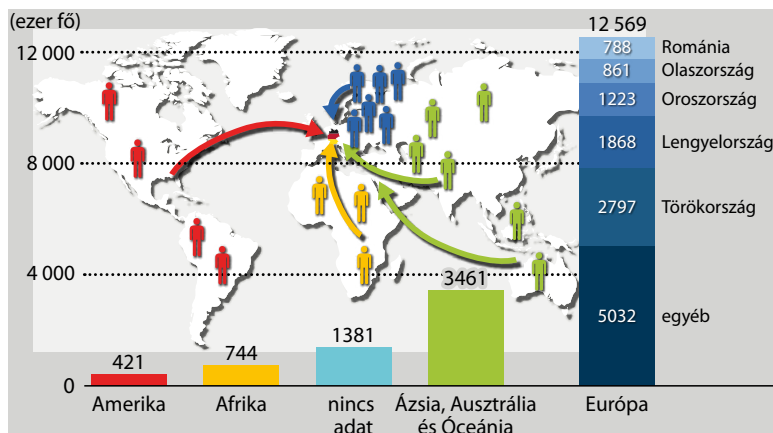
6. Mi mutatja az ország korfáján, hogy öregszik a népesség?

7. Készítsetek folyamatábrát a természetes fogyás okairól és következményeiről!

8. A bevándorlás első hullámaiban fiatal, munkaképes korú férfiak érkeztek Németországba. Milyen változásokra követhettség a 6.4. képről?

6.4. Berlinben él a legnagyobb számú török kisebbség Európában

6.5. 18,6 millió bevándorló származási helye (2016)

9. Olvasd le a 6.5. diagramról, hogy melyik nemzet tagjai élnek legtöbben Németországban!

10. a) Padtársaddal gondolatban repüljtek keresztül az ország felett! Egyiktek az Északi-tenger partjától a déli határig, a másikatok az 52° mentén nyugat-keleti irányban haladjon! Rajzoljátok le, hogyan változott a domborzat képe az út során!

b) Hasonlítsátok össze a rajzokat! Fogalmazzatok meg következtetést!

6.6. Németország „keresztben”

6.7. A Sváb-Bajor-medence a német mezőgazdaság központja

A sok bevándorló beilleszkedését a német társadalomba sokszor hátráltatják a nyelvi hiányosságok és a kulturális különbségek. Zárt közösséget alkotnak, amiből nehéz a kitörés és a befogadó ország szokásainak megismerése. Németország élen jár a beilleszkedés segítésében, különösen az oktatási programokkal.

Hogy működik a véleményvonal?

Húzzatok a padlón egy egyenes vonalat, aminek az egyik vége a teljes elutasítást, a másik vége a teljes elfogadást jelenti, közöttük sok fokozat lehetséges. Álljatok a vonal mellé oda, ami legjobban kifejezi az adott dologgal kapcsolatos álláspontotokat! Így láthatóvá válik, hogy ki hol helyezkedik el a véleményével a csoporton belül. Hallgassatok meg néhány indokot is! Különösen azokat, akik az egyik vagy a másik végére helyezkednek, vagy azokat, akik bizonytalanok!

11. a) Milyen vonzó és taszító tényezők jöhetnek számba egy Németországba készülő magyar és török fiatal számára? Készítsetek listát!

b) A közös lista egyes elemeivel valószínűleg különbözőképpen értetek egyet. Hogy ezt láthatóvá tehesük, készítsetek véleményvonalat!

12. a) Milyen kulturális különbségek vannak a bevándorlók és a befogadó németek között?

b) Milyen intézkedésekkel lehetne könnyíteni a bevándorlók beilleszkedését? Mondjatok ötleteket!

13. A bevándorlók magas aránya vonzó a bevándorolni szándékozók számára. Magyarázd meg!

Északról délre magasodik

Az Északi- és a Balti-tengerhez kapcsolódó Germán-alföld a Lengyel-alföld nyugati folytatása, azzal természetes egységet alkot. A jégkorszakban a terjeszkedő jégtakaró pusztította a felszínt, ennek talán legszembetűnőbb jelei a tómedencék. Az ország középső harmadát az óidőben keletkezett Német-középhegység változatos vonulatai foglalják el, amelyet folyómedreknek utat adó árkok és völgyek szabdalnak. Dél felé folyamatosan emelkedik a felszín, mígnem az Alpok országhatáron átnyúló láncjaihoz érünk.

Színvonalas mezőgazdaság

A nagy hagyományokkal rendelkező, **gépesített mezőgazdaság** súlypontja az északi síkvidéken van. A csapadékos éghajlat miatt főként takarmányt termesztnek, amit a szarvasmarha- és sertésenyésztés hasznosít. A nyugati országrészben többnyire **családi gazdaságok** működnek, a keleti tartományokban azonban a szocialista gazdálkodás maradványaként nagybirtokok vannak. A **Felső-Rajna-völgy** napos déli lankáin Németország legfontosabb borvidéke húzódik. A fejlettség ellenére a mezőgazdaság az összes GDP-nek mindössze 1%-át állítja elő, és a foglalkoztatottak közül is csak kb. 1,5% dolgozik ebben az ágazatban.

Átalakuló ipari nagyhatalom

A német **ipari termelés** értéke első Európában, a világ minden tájára exportál az előállított árukból. A vezető ágazatok a gépipar (ezen belül a személygépkocsi-gyártás), az elektronika és a vegyipar. A termelés súlypontja a déli tartományokban (Bajorország és Baden-Württemberg) és a Rajna völgyében van. A kontinens legnagyobb nehézipari tömörülése a Rajnai-palahegység feketekőszénére települt **Ruhr-vidék**.

A német **nehézipari körzetekben** a bányászat és a kohászat fonódik össze. Legfontosabb telepítő tényezője a vasérc és az energiaellátáshoz szükséges kőszén volt. A vasércbányászat megszűnése óta a nyersvas- és acélgégyártás import ércet dolgoz fel. Az 1970-es évek óta tartó acélválság miatt a termelés visszaesett, a terület **ipari szerkezetváltáson** megy keresztül. Vegyipari kiterjesztésével és az **új technológiákra** való átállással a német acéltermelés ma Oroszország után a 2. Európában, az ipari termelés értékének pedig több mint a felét adja.

A német mezőgazdaság számokban

- Mezőgazdasági terület: 16,7 millió hektár.
- Kétharmada családi gazdaságok birtoka.
- Egy üzemre 1,8 fő munkaező jut.
- Mezőgazdasági területre vetített gépi eszközök értéke egy-egy üzemre átlagosan 20 ezer euró/hektár.
- Egy üzemre átlagosan 4,5 db traktor jut.
- A családi gazdaságok tiszta nyeresége 760 euró/hektár.

6.8. Munka egy családi gazdaságban

A mezőgazdaság fő terményei

- Az északi alföldeken: rozs, árpa, takarmánynövények
- A középhegységek völgyeiben: búza, cukorrépa, sörárpa, szőlő

A szén- és acélválság okai

- A kőszén egyre növekvő mértékben helyettesítette más energiahordozó (pl. kőolaj)
- Felesleg termelése miatt a szén ára visszaesett
- Az import kőszén ára alacsonyabb (olcsóbb a kitermelés a szegényebb országokban vagy külszíni fejtésű bányákban)
- Csökkentek az alapanyagigények a technikai újítások és a termelés hatékonyságának növekedése miatt

Megváltozott a gazdaság szerkezete, fő okai

- Változatosabb lett az ágazati és üzemi szerkezet
- Képző- és kutatóintézeteket alapítottak

Hatások a társadalmi-gazdasági fejlődésre

- Megnőtt a munkanélküliek száma
- Csökkentek az adóbevételek
- Elvándorlás az iparvidékről

6.9. A szén- és acélválság okai és következményei

- 14.** a) Állapítsd meg az atlasz éghajlati térképe segítségével, milyen az éghajlat az ország egyes részein!
b) A legmelegebb vidék a Felső-Rajna völgye. Indokold ezt domborzati adottságokkal!

- 15.** Milyen hatása van az ország nyitottságának az éghajlatra?

- 16.** Képzeld el, hogy régóta mezőgazdálkodásból él a családod Németországban, és most áttelepülnétek Magyarországra. Írj ajánlólevelet a családfőnek a munkavállaláshoz!

- 17.** a) Értékelj a német mezőgazdasági kisgazdaságok helyzetét!
b) Adj magyarázatot az adatok nagyságrendjére!

- 18.** Nevezd meg az ipar telepítő tényezőit a Rajna–Majna vidéken!

- 19.** a) Nevezd meg az atlasz alapján azt a területet, ahol Németország ásványkincsei csoportosulnak! Sorold fel a legfontosabbakat!
b) Mi az összefüggés a kőzettani felépítés és az ásványkincsek között?

- 20.** a) Mi az ipari szerkezetváltás lényege?
b) Melyek a jellemzői napjainkban?

21. Indokold Németország jelentős szerepét a világ vegyiparában (6.100.)!

22. a) Milyen képzettségű munkaerőt igényel a gyógyszeripar (6.14.)?
b) Miért drága a gyógyszeripari termelés?

6.10. A vegyipar telepítő tényezői

23. Nézz körül otthon, és írd össze a német gyártmányú termékeket!

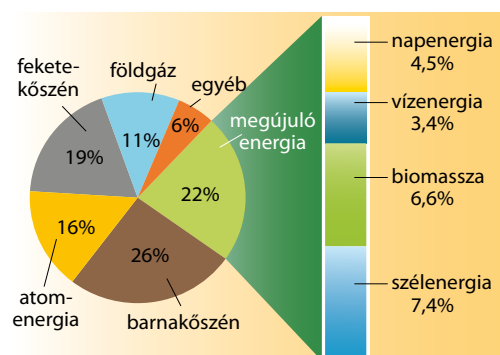
24. Sorolj fel általad ismert német autómárkákat!

25. a) Keresgélj az internetes statisztikai adatokban (ec.europa.eu)!
b) Mely iparágakban áll a világ élén Németország?

6.11. Ismert német márkák

26. Igaz-e az állítás: Németország villamosenergia-termelésében a megújuló energiaforrásoknak van a legnagyobb szerepük. Indokold!

6.12. Az elektromos áram forrásai (2012)

27. a) A szélparkokat az Északi-tengerre, a partoktól távolabb telepítik. Miért van ez?
b) Milyen nehézséget jelent a szállításban?

6.14. Tengeri szélpark a Balti-tengeren

6.14. Gyógyszergyárban

Modern húzóágazatok

Németország vegyipari nagyhatalom, a világ vezető **gyógyszergyártói** közül többnek is itt van a székhelye (pl. Bayer, BASF). Központjai Ruhr-vidék, Frankfurt am Main és Ludwigshafen, a keleti országrészben pedig Lipcse és Halle (6.14). A vegyipar rendkívül sok tőkét igényel, aminek a hátterét a német gazdaság adja. Gyorsan fejlődik a **bio- és géntechnológia**, valamint a megújuló energiaforrások hasznosításához kapcsolódó ipar. A legkorszerűbb iparágak telephelyei leginkább a déli tartományokban (Stuttgart, München) vannak. A német ipar egyik hagyományos ágazata a gépiparon belül a **személygépkocsi-gyártás**. Az USA és Japán mögött itt állítják elő a legtöbb autót a világon. A gépipar egyéb termékei is fontos szerepet játszanak: a mezőgazdasági és szerszámgépek, mozdonyok, bányagépek a gazdaság különböző ágait látják el eszközökkel.

Függésben az energiától

A hatalmas mértékű ipari termelés óriási mennyiségű energiát igényel, ezért a hazai energiahordozó-készletek nem elegendők. Importra szorul az ország feketekőszénből és szénhidrogénekből egyaránt. Az **energiafüggőség** megszüntetése és környezetvédelmi szempontok miatt Németország élen jár a megújuló **energiaforrások** használatában (6.12.). (A tervek szerint 2022-ig minden atomerőművet leállítanak.) A legnagyobb beruházások a szél- és a napenergia felhasználása terén történtek (6.13.).

6.15. Közút-vasút kombinált, konténeres szállítás (Ro-La = gördülő országút)

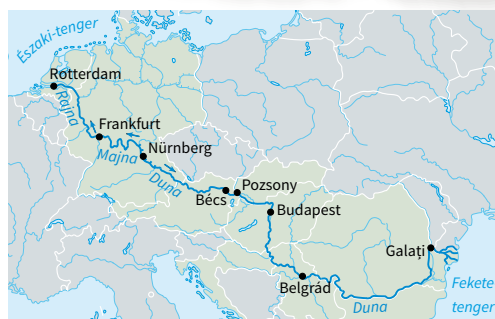
6.16. Közút-víziút kombinált szállítás (Ro-Ro = Roll on-Roll off = ki-be gördülő)

Utak a termelés és az idegenforgalom szolgálatában

Németországnak a legsűrűbb az út- és vasúthálózata Európában. Óriási az **átmenő forgalom** az országon keresztül kelet-nyugati és észak-déli irányban egyaránt. Ennek a környezeti kárait próbálják **kombinált szállítás**sal megoldani (hajóra vagy vonatra rakják át a kamionok konténerait) (6.15.). A Fekete-erdő lejtőin eredő **Duna** kelet felé, az Északi-tengerbe torkolló **Elba** Hamburg kikötőjén keresztül a világ minden tájára eljuttatja a hajókat. Gazdasági szempontból a **Rajna** a legfontosabb folyó, ami a nyugat-német iparvárosok egyik telepítő tényezője. Az országba érkező **turisták** első számú célpontja Berlin, majd Bajorország az Alpokkal és kastélyokkal. Kiemelt idegenforgalmi célpont az északi tengerpart a kikötőkkel, a Rajna völgye, a Bodentó és a Fekete-erdő is.

Hajóval Európán keresztül

A **Duna-Majna-Rajna vízi út** 1992-es megépítésével összekapcsolódott a Rajna és a Duna vízhálózata, ezáltal egy vízi úton az Északi-tengerről a Fekete-tengerre lehet hajózni. A csatorna 171 km, 16 zsilippel kellett megoldani, hogy a 175 méteres szintkülönbséget leküzdje a folyó. A csatorna megnyitása ökológiai problémákat is szült, mert a két vízgyűjtő terület élővilágának keveredésével megbomolhat a fajok közötti egyensúly.

6.17. A Duna-Majna-Rajna vízi út

28. Határozd meg Hamburg földrajzi helyzetét! Sorold fel azokat az okokat, amiért éppen ott alapították a várost!

29. A német belföldi vízi forgalom 80%-a egy folyón zajlik. Melyiken?

30. A mohácsi farostlemezgyár Hollandiába hajóval szállít. Írd le az útvonalat! Miért választották a vízi közlekedést?

31. a) Melyek az idegenforgalmi körzetek fő látóivalói?
b) Válassz ki egy idegenforgalmi körzetet, és készíts hozzá szórólapot az internet segítségével!

32. Keresd meg egyesével a fogalmakat a leckében! Idézd fel a hozzájuk kapcsolódó tényeket!

Fogalmak

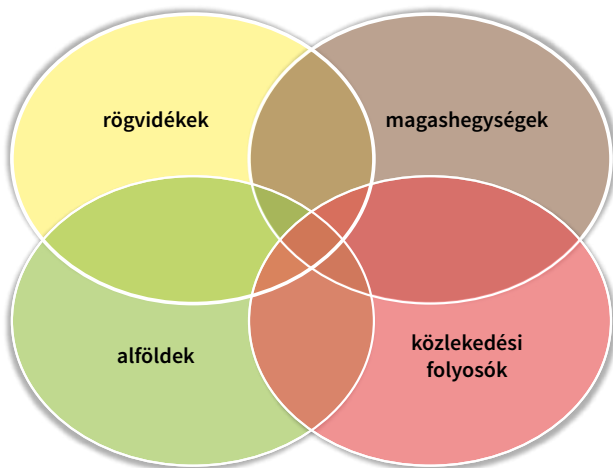
előregedő társadalom • családi gazdaság • ipari szerkezetváltás • kultúrtáj • energiafüggőség • kombinált szállítás • megújuló energiaforrás • „német gazdasági csoda” • bevándorlás • munkaerőhiány • Germán-alföld • Alpok • Német-középhegység • Felső-Rajna völgye • Ruhr-vidék • Rajna • Elba • Duna-Majna-Rajna vízi út • Német Demokratikus Köztársaság (NDK) • Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) • Berlin • Hamburg • Stuttgart • München • Köln • Bonn • Frankfurt

Összefoglaló kérdések, feladatok

- 1.** Készíts érzelmi térképet Németországról! Ez az jelenti, hogy ábrázold kontúrtérképen azokat a tájakat, helyeket, ahol számodra pozitív dolgok jellemzőek, és azokat is, amelyek megismerése negatív élményt váltott ki belőled! A jelrendszert te találd ki!
- 2.** Mi történne a német gazdasággal, ha hirtelen kétszer akkorára ugrana a feketekőszén ára?
- 3.** „Az átlag alatti GDP/fővel rendelkező tartományok mind az egykori NDK-ban találhatóak.” Vizsgáld meg az állítást, és indokold!
- 4.** Támaszd alá az állítást, hogy Németország jelentős átmenő forgalmat bonyolít le!

Zöld, sárga és barna

Közép-Európa domborzati térképe zöld, sárga és barna színek mozaikja: síkságok, dombságok, rögösödött és gyűrthegységek változatos képét mutatja. Mi jellemzi e tájakat? Mi a hasonlóság és a különbség közöttük? Milyen szerepet töltenek be az országok gazdaságában? Ezekre a kérdésekre keressük a választ.

8.1. Halmazábra az összehasonlításhoz

8.2. Jellegzetes alföldi táj

8.3. Morénahalmok között megbúvó tó

8.4. Tökéletesen sík vidék

Ebben a leckében összehasonlítjuk a különböző domborzatú tájak földrajzi jellemzőit, hogy kiemelhessük a közös jellemzőiket. Csoportmunkában fogtok dolgozni. Egy csoport egyféle tájjal foglalkozik, de minden csoport azonos szempontok alapján vizsgálódik. Így a ténygyűjtő munka után könnyen összehasonlíthatjátok táblázatban a tipikus tájakat **kooperatív kémkedéssel**.

Közép-Európa alföldjei

Közép-Európa jelentős részén nagy alföldek húzódnak: északon a **Germán–Lengyel-alföld**, déli, délkeleti részén a **Kisalföld**, az **Alföld** és a **Román-alföld**, folytatásukban kelet felé pedig a **Kelet-európai-síkság**. A felületes szemlélő egymáshoz nagyon hasonlóan gondolhatja ezeket. Valójában azonban több lényeges különbség is felfedezhető közöttük.

1. Hasonlítsátok össze az alföldeket a következő szempontok szerint:

- Mely erők alakították ki az egyes alföldeket?
- Milyen (építő, pusztító) munkát végeztek ezek?
- Mennyire változatos a tájak felszíne?
- Milyen az alföldek éghajlata és talaja?

A közép-európai alföldek északi területein a **jég** volt a fő felszínformáló erő. A jégkorszakokban az előrenyomuló belföldi jégtakaró lerakta a peremén a szállított törmelékét: **morénahalmokat** épített. Ezek tették **hullámos felszínűvé** az alföldet (8.2.). A halmok közötti mélyedéseket sok-sok kisebb-nagyobb tó töltötte ki (8.3.). Így alakultak ki a **tóhátságok** a Germán–Lengyel-alföld északi részén. A déli, délkeleti alföldeket a **folyókák töltötték fel**. Építő munkájuk eredményeként sok helyen asztallap simaságú táj, **tökéletes síkság** képződött (8.4.).

Az északi alföldek hűvösebb és csapadékosabb tájak, mint a déli-délkeletiek. Dél felé haladva jelentősen nő a napsütéses órák száma. Északon a talaj tápanyagtartalmának egy részét a sok csapadék kimossa, így közepes minőségű, kilúgozott **barna erdőtalajok** képződtek. A déli-délkeleti területeken kisebb a **kilúgozás**, ezért

a barna erdőtalaj humuszban gazdagabb. A lösszel fedett tájakon pedig még annál is jobb minőségű, termékeny mezőségi talaj alakult ki. A kedvező adottságok miatt az alföldeken alapvetően mezőgazdasággal foglalkoznak. A mezőgazdálkodás jellegét leginkább a természeti tényezők befolyásolják.

	Az északon fekvő alföldek	A délen, délkeleten fekvő alföldek
Éghajlat	óceáni	nedves és száraz kontinentális
Talaj	közepes minőségű, kilúgozott barna erdőtalaj	jó minőségű, barna erdőtalaj, illetve mezőségi talaj
Növénytermesztés	<ul style="list-style-type: none"> az állattenyésztésnek van alárendelve takarmánynövények rozs, burgonya, árpa, komló 	<ul style="list-style-type: none"> vezető szerep búza, kukorica, napraforgó szántóföldi növények zöldségfélék (paradicsom, paprika) gyümölcsök (alma, körte, szilva, meggy, cseresznye, őszi- és kajsziarack, dinnye)
Állattenyésztés	<ul style="list-style-type: none"> vezető szerep a dús fűvű legelőkön szarvasmarha sertés 	<ul style="list-style-type: none"> alárendelt szerep a dús fűvű legelőkön szarvasmarha a gyéribbeken juh és kecske
Kapcsolódó iparágak	<ul style="list-style-type: none"> tejipar húsipar sörgyártás 	<ul style="list-style-type: none"> élelmiszeripar (pl. malom-, hús-, tej-, konzerv- és hűtőipar) mezőgazdasági gépgyártás

8.1. táblázat. A közép-európai alföldek mezőgazdasága

- 2.** a) Milyen növényeket tesztenek a legjobb minőségű szántóföldeken?
 b) Melyek a legelterjedtebb zöldségfélék, gyümölcsök a déli-délkeleti alföldeken?
 c) Mely iparágak dolgozzák fel ezeket?
 d) Hová érdemes konzervgyárat építeni?

3. Következtessetek a megismert természeti tényezők alapján!

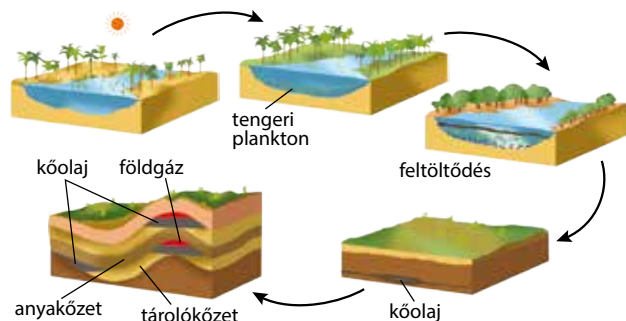
- a) Mely területeken jellemző az állattenyésztés, illetve a növénytermesztés?
 b) Melyik térségben tesztenek takarmánynövényeket?
 c) Mely állatfajtákat tenyésztik az óceáni éghajlatú, dús fűvű, illetve a száraz kontinentális éghajlatú, gyéribb legelőkön?

4. Készítsetek logikai láncot, ami bizonyítja, hogy a szénhidrogén-bányászat a szárazföldeken az alföldekhez kapcsolódik (8.6.)! Használjátok a következő fogalmakat: tenger, plankton, lesüllyedés, betemetődés, üledék, bomlás, kőolaj, földgáz, anyakőzet, tárolókőzet!

5. Mely gazdasági ágak alapanyaga a kőolaj? Következtessetek a 8.7. ábra termékeiből!

8.5. Jellemző közép-európai síkvidéki termékek

8.6. A szénhidrogének keletkezése

8.7. A kőolajat leginkább mint energiahordozót ismerjük, pedig számos iparág használja nyersanyagként

6. Mutassátok be idővonalon egy hagyományos iparvidék történetét kialakulásától napjainkig!

7. Mely nagytájak határolják északról és délről Közép-Európa rögösödött hegységeit?

8. a) Mely külső erők formálják a hegyvidékeket?
b) Hasonlítsátok össze a gyűrthegeységek és rögvidékek felszínformáit! (Milyen a hegységek gerince, a hegyoldalak meredeksége, a völgyek mélysége, szélessége?)

9. a) Modellezzétek homokasztalon az Alpokat!
b) Építsetek utat észak–dél irányban!
c) Tervezzétek a hágóra vezető serpentin mellett más megoldást is!

10. Modellezzétek a rögvidékek kialakulását!

11. Miért nem építenek egyenes utat a hágókon? (Gondolj a megtett út hosszára és az emelkedés mértékére!)

A Variszkuszi-hegységrendszer alapvetően az óidő **karbon** időszakában gyűrődött és emelkedett ki. Az időszak neve a latin carbonium (szén) szóból ered, az ekkor keletkezett roppant tömegű kőszénre utalva.

8.8. A hagyományos iparvidékeken folyó termelés jelentősen terheli a környezetet

8.9. A nagy szintkülönbséget sok-sok kanyar segítségével tudják leküzdeni a járművek

Lekopott rögvidékek megújuló iparral

A „Variszkuszi-Európa” (10. oldal 1.7.) részét alkotó Német-középhegység és Lengyel-középhegység, valamint a Cseh-medence peremhegységei mára már rögökre darabolódtak. Ezért a széles hegyhátak között tágas árkok húzódnak, az árkokat folyók foglalták el. A hegyek erősen le is pusztultak, lealacsonyodtak, többségük középhegység. A Variszkuszi-hegységrendszer vonulata az óidőben gyűrődött a Balti-ösföld nyugati pereméhez. A tengerpartokon és a szárazföld belső medencéiben ekkor hatalmas kiterjedésű mocsárerdők virultak. Az elpusztult, a kéregmozgások során betemetett növényekből (pl. óriás páfrányok, zsurlók, pikkelyfák) keletkeztek Földünk legjelentősebb kőszéntelepei. A hegységek tehát ásványkincsekben, különösen fekete- és barnakőszénben gazdagok (voltak).

A bányák közelében jöttek létre kontinentünk legjelentősebb iparvidékei: Németországban a Ruhr-vidék, Lengyelországban a Felső-sziléziai-iparvidék, Csehországban pedig az Észak-morva-iparvidék. A bányászatra kohászat, arra pedig gépgyártás települt. A természetátalakítás jelentős környezetterhelést okozott (8.8.). Az iparvidékek a 20. század utolsó évtizedeiben válságövezetté váltak: a bányák, az üzemek bezártak, az emberek munka nélkül maradtak. Megújulásuk – az ipari szerkezetváltásnak köszönhetően – napjainkban is tart. A hagyományos iparágak helyét modern üzemek (pl. autóipar, elektronika) veszik át.

A gyűrt és magas hegységperemek

A középidő végén és a harmadidőszak elején gyűrődött az Eurázsiai-kőzetlemez pereméhez az Afrikai- és az Eurázsiai-kőzetlemez közötti tengerben felhalmozódott roppant tömegű üledék. E folyamat eredménye az Alpok és a Kárpátok kiemelkedése. Az Alpok több, egymással párhuzamos nyugat-kelet irányú hegyvonulattól áll. A közöttük húzódnó völgyekben a tavaszi olvadákvizet összegyűjtő folyók igye-

keznek a Duna felé. A völgyek fontos közlekedési útvonalak, bennük igen forgalmas autópályák vezetnek. Az eltérő természeti adottságú tájak közötti észak–dél irányú szállítást a hegyvonulatokat keresztező **hágók** teszik lehetővé.

A közép-európai magashegységekben az **erdőgazdálkodás** és az erre települő **fa-, bútór- és papíripar**, a **havasi pásztorkodás** és a Föld mélyében rejlő ásványkincsek (pl. kősó, fémérc) **bányászata** a legjellemzőbb gazdasági tevékenységek. Az ásványkincsek a kőzetlemezek között hullámzó egykori tenger emlékei. A kősó elgátolt, majd lassan kiszáradó öblökben bepárlódással keletkezett. Az ércek a tengerbe ömlő, érc tartalmú törmelékét szállító folyókból csapódtak ki a víz kémiai összetételének változása miatt.

Európa mozgásban van

Európában több hatalmas forgalmú észak–dél, illetve nyugat–kelet irányú közlekedési útvonal is van (8.10.). Fejlesztésükkel az Európai Unió kiemelten foglalkozik. Az európai gazdasági együttműködés egyik alapvető feltétele az áruk és a személyek szabad áramlása. Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson, célszerű egységes, országhatárokon átnyúló közlekedési rendszert, úgynevezett **közlekedési folyosókat** kiépíteni. Ez segíti a gazdaságilag kevésbé fejlett térségek európai kereskedelembé való bekapcsolódását.

A személygépkocsik, de különösen a kamionok rendkívüli módon terhelik a környezetet. A **kipufogógázok** nagymértékben

szennyezik a levegőt, a járművek keltette **rezgések** károsíthatják az épületeket. A forgalmas útvonalak **zajszennyezése** is komoly problémát jelent. A környezetterhelés csökkentését szem előtt tartva több **kombinált szállítási lehetőséget** is kialakítottak. Ezen az út egy részét környezetbarát vasúti vagy vízi szállítóeszközön teszi meg a jármű. A „gördülő országúton” (**Ro-La**) a gépjárműveket speciális vasúti teherkocsik, a gördülés ki-be rendszerben (**Ro-Ro**) a gépjárműveket vízi úton szállítják (8.11.).

8.10. Az európai közlekedési folyosók közép-európai szakaszai

8.11. A gördülő országút (Ro-La = Rollende Landstraße)

12. Járj utána, hogy konkrétan mi okozza a közlekedés levegő- és zajszennyezését!

13. a) Olvassátok le a 8.10. ábráról, hogy mely nagyvárosokat érintik az egyes közlekedési folyosók! b) Mely útvonalak haladnak át hazánk területén?

14. Keressétek meg egyesével a fogalmakat a leckében! Mondj mindegyikkel egy-egy tartalmas mondatot!

Fogalmak

alföld • rögsödött hegység • gyűrthegeység • belföldi jég • tóhátság • morénahalom • hullámos síkság • tökéletes síkság • élelmiszeripar • szénhidrogének • vegyipar • iparvidék • környezetterhelés • ipari szerkezetváltás • hágó • fa-, papír- és bútorigar • havasi pásztorkodás • bányászat • közlekedési folyosó • Germán–Lengyel-alföld • Kisalföld • Alföld • Román-alföld • Kelet-európai-síkság • Német-középhegység • Lengyel-középhegység • Cseh-medence peremhegységei • Ruhr-vidék • Alpok • Kárpátok

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Utazz végig északról délre haladva Németországon! Milyen tájakon haladsz keresztül az út során? Mi jellemzi ezek gazdaságát?
2. Mely alapanyagokkal találkozhatasz egy helyi terméket felhasználó vajdasági étteremben?
3. Milyen szerepet játszott a jég Közép-Európa felszínének formálásában? (Ne feledkezz meg a válaszáadás során a magashegységekről sem!)
4. Készíts logikai láncot a tóhátságok, a rögvidékek, a gyűrthegeységek kialakulásáról!
5. Gyűjtsd össze azokat a kulcsfogalmakat, amelyeket az ipari szerkezetváltás témakörében használnál!

Tágabb környezetünk – Összefoglalás

Tarts egy kis pihenőt, és gondold át, hogy merre jártál, mely tájakkal, országokkal ismerkedtél meg az elmúlt órákon! Kik lakják e vidékeket, milyen étellel, itallal, gyümölccsel várják a vendégeket? Melyek a legszebb természeti látnivalóik és városaik? Mi jellemzi a gazdaságukat? Hol találkozhatasz határainkon túl élő magyarokkal? Gyűjtsd össze, hogy mik a legfőbb hasonlóságok és különbségek a megismert országok között!

Németország

- Fővárosa: Berlin
- Területe: közel négyszer akkora, mint Magyarország
- Népessége: kb. 8-szorosa hazánkénak (a természetes fogyást mérsékli a bevándorlás)
- EU-tag (elődjének 1957)
- Fizetőeszköz: euró
- Jelentős török kisebbség (kb. 3 millió fő)

Ausztria

- Fővárosa: Bécs (Wien)
- Területe: kb. 90%-a hazánkénak
- Népessége: kb. 85%-a hazánkénak
- EU-tag (1995)
- Fizetőeszköz: euró
- Magyar kisebbség (kb. 6 ezer fő) a határ mentén (Burgenland – Órsziget)

Szlovénia

- Fővárosa: Ljubljana
- Területe: kb. ötöde hazánkénak
- Népessége: kb. ötöde hazánkénak
- EU-tag (2004)
- Fizetőeszköz: euró
- Magyar kisebbség (kb. 4 ezer fő) a határ mentén (Muravidék–Lendva)

Horvátország

- Fővárosa: Zágráb (Zagreb)
- Területe: kb. 60%-a hazánkénak
- Népessége: kevesebb mint fele hazánkénak
- EU-tag (2015)
- Fizetőeszköz: kuna
- Magyar kisebbség (kb. 15 ezer fő) a határ mentén (Eszék)

Szerbia

- Fővárosa: Belgrád (Beograd)
- Területe: kb. 80%-a hazánkénak
- Népessége: kb. 70%-a hazánkénak
- Nem tagja az EU-nak
- Fizetőeszköz: szerb dinár
- Magyar kisebbség (kb. 250 ezer fő) a határ mentén (Vajdaság – Újvidék, Szabadka)

Csehország

- Fővárosa: Prága (Praha)
- Területe: kb. 85%-a hazánkénak
- Népessége: néhány százezerrel meghaladja hazánkét
- EU-tag (2004)
- Fizetőeszköz: cseh korona

Lengyelország

- Fővárosa: Varsó (Warszawa)
- Területe: több mint háromszor akkora, mint Magyarország
- Népessége: kb. négyszerese hazánkénak (sokan dolgoznak Európa más országaiban vendégmunkásként)
- EU-tag (2004)
- Fizetőeszköz: zloty

Szlovákia

- Fővárosa: Pozsony (Bratislava)
- Területe: megközelítőleg feleakkora, mint Magyarország
- Népessége: kb. fele hazánkénak
- EU-tag (2004)
- Fizetőeszköz: euró
- Magyar kisebbség (kb. 460 ezer fő) a határ mentén (Felvidék – Duna-szerdahely, Révkomárom)

Románia

- Fővárosa: Bukarest (București)
- Területe: kb. hatszor akkora, mint Magyarország
- Népessége: kb. két és félszerese hazánkénak (kevés születés + jelentős kivándorlás → fogyás)
- EU-tag (2007)
- Fizetőeszköz: lei
- Jelentős (1,2 millió fős) magyar kisebbség (Székelyföld – Marosvásárhely)

Ukrajna

- Fővárosa: Kijev (Kijiv)
- Területe: kb. hatszor akkora, mint Magyarország
- Népessége: kb. ötszöröse hazánkénak
- Nem tagja az EU-nak
- Fizetőeszköz: hryvnya
- Magyar kisebbség (kb. 140 ezer fő) a határ mentén (Kárpátalja – Ungvár, Munkács, Beregszász)
- Jelentős orosz kisebbség (a keleti országrészén)

1. Állítsd sorrendbe az országokat területük, illetve népességszámuk szerint! Mely országok népsűrűsége kisebb hazánkénál? Mivel magyarázható az eltérés?

D

- Európa gazdasági és politikai nagyhatalma, a világ egyik vezető országa
- Államirányítási és gazdasági szereplők megoszlának a városok között
- Világszerte ismert nagyvállalatok és (ipari) termékek (gépipar, elektronika, vegyipar, bio- és géntechnológia)
- Iparszerkezetváltás a Ruhr-vidéken
- Energiafüggőség → megújuló energiaforrások használata
- Rendkívül fejlett út- és vasúthálózat
- Nyugat–kelet megosztottság ← történelmi okok
- Nagy hagyományokkal rendelkező, színvonalas és gépesített mezőgazdaság
 - *alföld*: rozs, árpa, burgonya + szarvasmarha, sertés
 - *középhegységek völgyei*: búza, cukorrépa, sörárpa, szőlő + szarvasmarha
 - *magashegység*: erdőgazdálkodás, havasi pásztorkodás (szarvasmarha)

CZ

- Kedvező földrajzi helyzet (osztrák, német hatás + kapcsolatok)
- Kitermelt ásványkincsekre épülő, napjainkban megújuló iparágak (Cseh-Szilézia – Ostrava, Érc-hegység)
- Legismertebb termékei: Škoda (autó), Koh-i-Noor (ceruza)
- Legfőbb turisztikai célpont: Prága
- árpa, komló → sör

PL

- Történelmileg kedvezőtlen földrajzi helyzet (német-országi ütközőzóna)
- A kitermelt ásványkincsekre épülő napjainkban megújuló iparágak (Felső-Szilézia – Katowice, + Nowa Huta)
- Kísparaszti gazdaságok (kis hatékonysággal)

UA

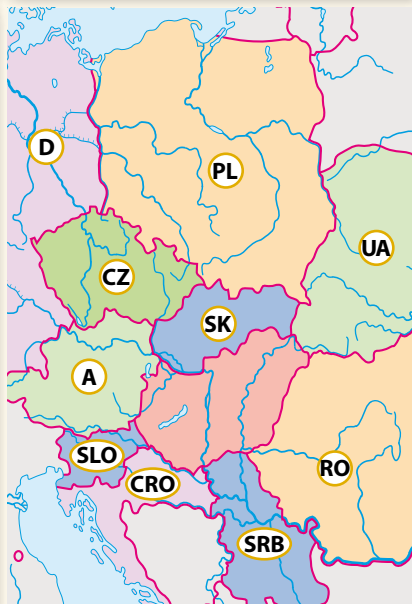
- Természeti adottságai révén Európa éléstára lehetne (← hatalmas termőterületek, alföld, mezőségi talaj) (búza, kukorica, napraforgó)
- Bőséges ásványkincskészletre alapozott hagyományos, fejlesztésre váró nehézipar
- Az orosz szénhidrogéneket Európába szállító csővezetékek

SK

- Fejlesztések a beáramló külföldi tőke és az uniós támogatások révén (különösen a személygépkocsi-gyártásban)
- Gyorsan fejlődő nyugati, leszakadó keleti országrész
- Mezőgazdasági termelés a Kisalföldön

A

- Közép-Európa kulturális központja
- Semleges ország, nemzetközi szervezetek központja (ENSZ, OPEC, Nemzetközi Atomenergia Ügynökség)
- Nyugat–kelet megosztottság (← történelmi okok)
- Rendkívül magas színvonalú idegenforgalom télen, nyáron (hegyvidék, városok)
- Stratégiai fontosságú útvonalak nyugat–kelet, észak–dél között
- Gyors folyású hegyvidéki folyók, Duna → vízerőművek
- Hagyományos iparágak (gépipar, vegyipar)
- A hegységekben havasi pásztorkodás (szarvasmarha), a medencékben szántóföldek

RO

- Természeti erőforrásokban gazdag, de sok a fejlődést hátráltató tényező
- Jelentős a környezetterhelés
- Fejlesztések a beáramló külföldi tőkéből és uniós támogatásokból
- Legismertebb terméke a Dacia
- Kihasználatlan turisztikai lehetőségek (természeti kincsek – pl. Kárpátok, Gyilkos-tó, Békási-szoros, Duna-delta; kulturális emlékek – várak, erődtemplomok)

SRB

- A kitermelt ásványkincsek feldolgozása, fejletlen technológiával (a fejlesztésekhez szükséges külföldi tőke hiányzik) → cél az EU-tagság
- A Vajdaság az ország „éléstára” (← Alföld, mezőségi talaj)

SLO

- Kedvező földrajzi fekvés
- A kitermelt ásványkincsek feldolgozása, gépipar, elektronika, vegyipar
- Jelentős idegenforgalom (hegyvidék, tengerpart)

CRO

- Az idegenforgalom rendkívüli jelentősége (tengerpart) ← fejlett autópálya-hálózat

10. Nemzetközi szervezetek központja

A

Ipar- és kikötőváros a Duna mentén

Sehol egy fürdőző?

4. Idegenforgalom nyári főszezonnal

3. Erdőgazdálkodás, havasi pásztorkodás

Mátyás király szobra a gótikus Szent Mihály-templom előtt (nem messze található Mátyás szülőháza)

16. Nyugat-keleti megosztottság

18. Szilézia

Humuszban gazdag feketeföld

D

12. sok magyar ingázó

6. Eszék, Rijeka, Split, Dubrovnik

20. Tökére város hagyományos iparvidékek

7. cirill betűs írás

Székelyek kapui

14. Világszerte ismert gép- és vegyipari termékek

A sör egyik alapanyaga a komló (amit kordonra futtatva termesztnek)

E

11. Gdańsk, Szecein, Łódź, Krakko

15. Északról délre magasodó felszín

Karsztos tájakon

17. Ungvár, Munkács, Beregszász, Donyeck

13. török vendégmunkások

5. éghajlatválasztó hegység

Ahol a víz energiáját is munkába fogják

H

Szigetek, öblök kavalkádja

19. Kárpátok

Hamarosan kész az autó

9. Keleti-Alpok

K

Amin a cseppfolyós földgáz érkezik

8. Duna, Tisza, Száva

1. EU-tag

2. Kedvező földrajzi fekvés

J

3. Keresd meg a kakuktkojást! Indokold is meg a választásodat!

1. Hamburg, Linz, Rijeka, Koper, Gdańsk
2. Audi, Dacia, Volkswagen, Mercedes, Opel
3. Németország, Szlovákia, Szlovénia, Ausztria, Csehország
4. Szerbia, Horvátország, Szlovákia, Szlovénia
5. Szlovákia, Ukrajna, Románia, Ausztria

4. Misi édesapja szakács. Ha külföldön jár, mindig betér egy-egy étterembe, hogy megkóstolhassa az ottani ízeket. Olyan helyeket keres, ahol a környékről származó termékekből készült ételeket szolgálják fel. Melyik alkalommal járt Misi apukája Romániában, Németországban, Szerbiában, illetve Horvátországban, ha az étlapon a következő ételek, italok szerepeltek?

A Marhahús, párolt káposztával és burgonyagombóccal; rozskenyér; sör

B Gombaleves; sült borjúhús burgonyával; áfonyamártás

C Olívaolajban sült tengeri hal

D Darált birkahúsból készült húspogácsa juhtúróval, paradicsommal, hagymával és uborkával

5. Mely országok lakói ...

- értik meg egymást anélkül, hogy közvetítőnyelvet kellene használniuk?
- tudnak pénzváltás nélkül is készpénzzel vásárolni a másik országában?
- ülhetnek ki a tengerpartra pihenni?
- tudnak nyáron a nagy meleg elől 2000 méteres tengerszint feletti magasság fölé „húzódni”?

V. FEJEZET

Távolabbi európai térségek

22%
75%
61%
15%

25%

1.

A tenger szerepe az európai népek életében

Tengernyi lehetőség

Európa lakosságának csaknem fele 50 km-nél közelebb lakik valamely tengerhez; a népesség legnagyobb része a közvetlenül a tengerparton épült nagyvárosokban csoportosul... A tengerpartok kontinensünk legnépzsűrűbb nyaralási célpontjai: a nyaralók mintegy kétharmada választja úti célul valamelyik tengerpartot... A tenger meghatározó szerepet játszik Európa lakóinak életében.

1. a) Melyek voltak Európa nagy „hajós népei”?
b) Vajon miért azok?

2. a) Mely középkori kereskedelmi út vezetett a Földközi-, illetve a Balti-tengeren?
b) Mely történelmi esemény után helyeződött át a tengeri kereskedelem súlypontja az Atlanti-óceánra?
c) Olvasd le az atlasz tematikus térképéről napjaink fő hajózási útvonalait!

3. a) Olvasd le a térképről, hogy mely kikötővárosok fekszenek a Temze, a Szajna, a Rajna, a Wesér és az Elba torkolatánál!
b) Milyen e folyók torkolata?
c) Mely természeti jelenség teszi lehetővé, hogy e kikötők a szárazföld „belsejében” is hatalmas óceánjáró hajókat tudnak fogadni?
d) Modellezzétek homokasztalon ezt a torkolatot!

1.1. Norvégiában a hosszú, keskeny és mély öblök két partja között sok helyen komp teremt kapcsolatot

1.2. A Temze tölcse-torkolata műholdfelvételen

1.3. Kikötőbe telepített iparágak és szolgáltatások

A partvidék utat nyit a tengerre

Észak- és Dél-Európában a **tengerhajózásnak** évezredes hagyományai vannak. A változatos domborzatú, hegyvidéki tájkon mindig is nehézkes volt a közlekedés. Az öblökkel **tagolt partvidék** viszont kiváló kikötési, és ezáltal közlekedési lehetőséget biztosított az ott lakók számára. Az északi és a déli népek természetesen nemcsak utazásra használták hajóikat, hanem áruk szállítására is. A világtenger tehát már az ókortól meghatározó szerepet tölt be a **kereskedelemben**. Napjainkban a világméretű kereskedelemben részt vevő áruk jelentős részét hajóval szállítják. Elsősorban nagy tömegű és nem romlandó rakománnyal töltik fel a hatalmas hajókat.

Ahol minden a hajózás körül forog

A tengerpartokon a szomszéd városok kikötésre specializálódott részei egymással összekapcsolódva egy sajátos övezetet alkotnak. Ez a kikötőövezet, ahol minden a hajók, az áruk és az utasok körül forog. A **kikötőövezet** több egymástól elkülönülő részből áll (1.4-1.9.).

A kikötőbe érkező árukat a **dokkokban** rakodják. A nagyobb áruforgalmú helyeken a dokkokat felosztják: mindegyikben csak egyféle áru (pl. zöldség-gyümölcs, élelmiszerek, iparcikkek, vegyi anyagok) be- és kirakodását végzik.

1.4. Hamburgi dokkok

A kikötőbe nagy tömegben érkező nyersanyagok továbbszállítása drága, ezért célszerű azokat helyben feldolgozni. Ezért lett tipikus **kikötői iparág** a **hajógyártás** és a **hajójavítás**, a **halfeldolgozás** mellett a **kohászat** és a **kőolaj-finomítás**.

1.5. Hamburgi dokkok

A kikötő nagyon fontos elosztóhely, ahol jól kiépített **infrastruktúra** (pl. raktárak, autópálya, vasútvonal) segíti az áruk mozgatását. A kikötők elengedhetetlen része a **halászkikötő** és a **személykikötő**, sok esetben a jachtkikötő is.

A világtengeren hatalmas hajók szelik a hullámokat. Gondold el! Egy hajó az útja során átlagosan 7800 személygépkocsit vagy 8000 konténert szállít. Ha ezeket a konténereket vonattal szeretnénk mozgatni, 56 km hosszú vasúti szerelvényt kellene összeállítanunk...

1.6. Rakodás egy izlandi halfeldolgozó üzemben

Mivel a kikötő egyben országhatár is, itt vannak az áruk ellenőrzését, nyilvántartását végző szervek (pl. vámhatóság) telephelyei. Mellettük szolgáltató cégek, biztosítótársaságok **irodaházai** sorakoznak.

1.7. Irodaház Reykjavíkban

Az áruk többségét hatalmas fémládákban, konténerekben szállítják. Praktikus, mert a konténereket a daruk könnyen mozgatják és rakják át a **konténerkikötőben** várakozó vasúti szerelvényekre vagy kamionokra.

1.8. Konténerszállító hajó várja a révkalauzt, aki biztonságosan bekíséri a rakodóhelyre

A szénhidrogéneket **tankhajók** (tankerek) szállítják. A kitermelőhelytől csővezetékeken keresztül érkezik meg az energiahordozó a kikötőbe, ahol megtöltik e roppant méretű hajók tartályait. A legnagyobb tankerek egyszerre kb. 500 millió liter nyersolajat szállítanak. Ebből kb. 150 millió liter benzint állíthatunk elő.

1.9. Olajszállító tankhajó (tanker) a kikötőben

4. Magyarázd meg, hogy miért célszerű a városrészek kikötőrészeinek összekapcsolódása és specializációja!

5. Mely településig érne el az 1.6. kép felett említett vasúti szerelvény a lakóhelyedtől?

6. 2016-ban 3,5 millió autó volt forgalomban Magyarországon. Számítsd ki, hogy mennyi ideig elég az egy tanker által szállított nyersolajból előállított benzin hazánkban, ha egy autó egy hónapban átlagosan 50 liter benzint fogyaszt!

7. „Tengernyi lehetőség” címmel fotópályázatot hirdettek 12–14 éves diákoknak. A szervezők olyan képeket vártak, amelyeken a tenger hasznosításának lehetőségeit mutatják be az érdeklődőknek. A legjobban sikerült alkotásokból kiállítást szeretnének rendezni. Fogj össze a padtársaddal, és segítsétek a szervezők munkáját!

- Adjatok beszédes, figyelemfelkeltő címet az oldal alján lévő képeknek!
- Fogalmazzatok meg 3-5 mondatot, amit tárlatvezetőként mondanátok egy-egy képről a kiállításon!
- Milyen képekkel egészítenétek ki a bemutatott fotókat?

8. Egy környezeti problémákkal foglalkozó csoport is ellátogatott a kiállításra. Nagyon megtetszettek nekik a képek, ezért megkérték a szervezőket, hadd állítsák ki azokat egy közeljövőben esedékes konferenciájukon. Elképzelésük szerint e képek mellé olyan fotókat tennének, amelyekkel az „ilyen most, de ha nem figyelünk, ilyen is lehet” mottóhoz, s így a felelős magatartáshoz kapcsolódnának.

- Milyen témájú fotókat tennétek a kiválasztott képek mellé?
- Milyen veszélyekre hívnátok fel ezekkel a figyelmet? Indokoljátok is meg a választásotokat!

9. Nézd meg az alábbi (angol nyelvű) videót, és foglald össze 2-3 perces kiselőadásban annak tartalmát!
QR: <https://www.youtube.com/watch?v=F6nwZUkBeas>

10. Készítetek gondolatérképét a kikötőövezetről ablakmódszerrel!

Az ablakmódszer

Alkossatok három 6-8 fős csoportot! Üljenek a csoportok egy asztal köré, amire fektessetek egy nagy csomagolópapírt! Középre írjátok fel a kikötőövezet szót, majd átlókkal osszátok 4 részre a lapot! Az asztal minden éléhez üljenek hárman-négyen, és dolgozzanak az előttük lévő laprészen! Írjátok fel azokat a fogalmakat, szavakat, amik eszetekbe jutnak a kikötőövezetről!

Osszátok meg a szempontokat:

- az egyik laprésze kerüljön a fekvése, helyzete;
- a másókra a tájképe (létesítmények is);
- a harmadikra a fő gazdasági ágai;
- a negyedikre pedig a környezeti problémái!

A kész gondolati ablakokat tűzzétek ki a táblára, és vessétek össze az eredményeket! Közösen egészítsétek ki vagy szükség esetén javítsátok!

Tengernyi, de nem korlátlan lehetőség

A világtengerben van az emberiség jövője? – teszik fel gyakran a kérdést. Földünk növekvő számú népességének egyre több táplálékra, ásványi nyersanyagra és energiaforrásra van szüksége. A bolygónk 71%-át elfoglaló világtenger ezek jelentős részét biztosítja. Azonban felelősen kell élni ezzel a lehetőséggel. Az ásványi nyersanyagok kitermelése komoly környezeti károkkal járhat. Sokan gondolják úgy, hogy a tenger halállománya kimeríthetetlen. Az elmúlt fél évszázadban azonban (a népességrobbanás következtében) sokkal több halat fogtak ki a tengerekből annál, mint amennyi ez idő alatt az ikrákból ki tudott fejlődni. A halállomány így drasztikusan csökkent. E káros folyamat a túlhalászás.

1.10. Túlhalászás fenyegeti a tengereket

A tenger csábításában

Minden évben nyaralók milliói indulnak a tengerhez szabadságukat eltölteni. A jó fekvésű tengerpartokon a **turizmus** fontos gazdasági ág. Észak-Európában a háborítatlan természet, a tiszta levegő, a csend és a nyugalom várja a látogatót. Dél-Európában a nyüzsgő strandok, a partot kísérő szállodasorok és a mögöttük húzódó éttermek, szórakozóhelyek csábítanak.

1.11. A turisták sok hulladékot hagynak maguk után

11. a) Beszéld meg a padtársaddal, hogy milyen ruhát vinnétek magatokkal júliusban egy észak-norvégiai, illetve egy dél-olaszországi kirándulásra!

b) Milyen, tengerhez, tengerparthoz kapcsolódó programokat terveznétek?

12. a) Egy norvég utazási iroda júliusban bálnalesre hívja a turistákat. A háromórás program este nyolckor kezdődik. Hibáztak volna a szervezők, hogy ily későn kezdik a programot?

b) Hány órákor kezdenéd a hajózást júliusban, illetve novemberben?

13. Készíts „szégyenlistát” a tengerek legfőbb szennyezőtevékenységeiről! Rendezd a sort a legnagyobbtól a legkisebbig!

14. a) Készítsetek listát a tengerpartok legfőbb környezeti problémáiról!

b) Rangsoroljátok a problémákat súlyuk szerint!

c) Készítsetek cselekvési tervet a tengerpartok környezeti állapotának megmentéséért!

1.12. A halász- és jachtkikötők szépsége vonzza az idegeneket

Összefoglaló kérdések, feladatok

Fogalmak

világtenger • tagolt part • tölcsértorkolat • fjord • kikötő • kereskedelem • áru- és személyszállítás • tankhajó • dokk • konténer-kikötőövezet • kikötői iparágak • infrastruktúra • nyersanyagforrás • táplálékforrás • energiaforrás • túlhalászás • turizmus

1. Sorolj fel érveket, amelyek azt bizonyítják, hogy a tenger összekötő kapocs a népek között!

2. Milyen kép tárul eléd egy tengerjáró hajó fedélzetéről a szárazföldet kémelve egy mediterrán, illetve egy skandináv hajóúton?

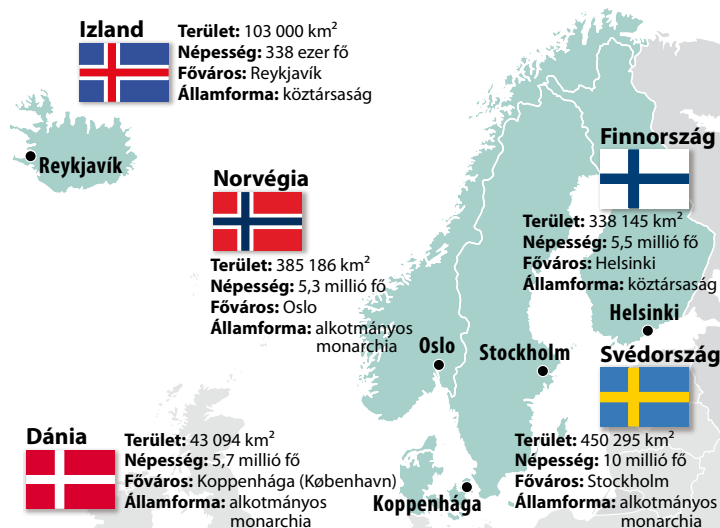
3. Melyek lehetnek a legjellegzetesebb foglalkozások egy észak- és egy dél-európai tengerparti városban?

4. Gyűjtsd össze, hogy milyen tevékenységek jellemeznék egy nemzeti kikötőt!

Az északi fejlődési modell

A skandináv mitológia szerint az égbolton keresztülvágtató valkűrök, a szűz harcosnők páncéljának csillogása a sarki fény. A csodálatos égi jelenséget leggyakrabban a sarkkörön túl lehet megfigyelni – de nem csak ezért érdemes Skandináviába utazni.

Európa északi csipkéi

Európa északi részének partvonala igencsak szabdalt. Itt találjuk a skandináv országokat: Dániát, Norvégiát és Svédországot. Észak-Európához tartozik még Finnország és Izland is. Az öt ország szoros szálakkal kötődik egymáshoz. Nemcsak a földrajzi fekvésük, hanem történelmi múltjuk, valamint széles körű gazdasági együttműködés is összeköti őket.

A félszigetnek nevet adó Skandináv-hegység óidei vonulatait a jégkorszakokban előrenyomuló jég koptatta, ahogyan ez gyalulta le a Balti-ősföld felszínét is. Számtalan mélyedést vágott, amikben az olvadás után öszszegyűlt a víz. Így jött létre a Finn-tóvidék. A jég pusztító munkája nyomán lett csipkézett a partvonal is, kialakultak a fjordok (2.1.). A fjord hosszú, keskeny és mély tengeröböl. U keresztmetszetű medrét a jégkori gleccser formálta. A jégkorszak után elolvadt a gleccser jege, és a völgyébe benyomult a tengervíz (2.2.).

Az északi fekvés miatt Észak-Európában hideg az éghajlat. A sarkkörön túli területek a hideg övezetbe tartoznak, ahol a hó és a jég határozzák meg a táj képét. Az év egy részében a 24 órás éjszakák is nehezítik az életet. Dél felé haladva egyre melegebb az éghajlat: az átlaghőmérséklet $-1\text{ }^{\circ}\text{C}$ -ról $+8\text{ }^{\circ}\text{C}$ -ra nő. A nyugati partvidék viszont kellemes, óceáni éghajlatú. Az óceán kiegyenlíti a szélsőségeket és a meleg tengeráramlás enyhíti a telet, mérsékli a nyarat, igaz, sok esőt okoz. A tenger még a Skandináv-félsziget északi részén sem fagy be, ami nagyon kedvező a hajózás szempontjából.

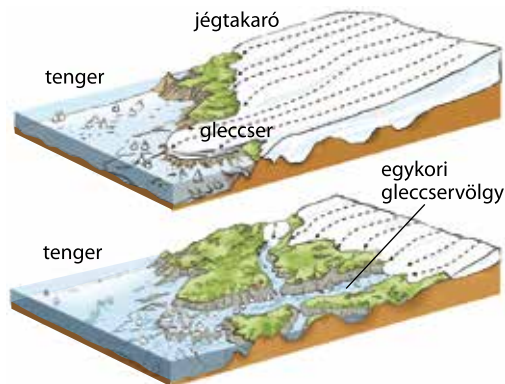
1. Repülj képzeletben Koppenhágától az Északi-fokig! Mit látsz? Kövesd a Skandináv-félsziget partvonalát! Mely tengerek szegélyezik, milyen a partvonala?

2. Melyik ősföld alkotja Észak-Európa aljzatát?

3. a) Mérd le a Skandináv-félsziget országainak észak-déli és kelet-nyugati kiterjedését! Mit állapítasz meg belőle?
b) Nézd meg a térképen, hogy mely éghajlati övekbe tartozik a terület?

2.1. Norvégia partvonala légvonalban 2600 km, ha azonban végig szeretnénk járni a tengerpartot, 26 000 km-t kellene megtennünk

2.2. A fjord kialakulása

Rokon népek jóléti államai

Skandinávia népessége rokonságban áll egymással, a vikingek leszármazottai. A Skandináv-félsziget északi részén a számmal osztják meg a területüket. Országaik együttműködését sokszor példaértékűnek nevezik. Gazdasági fejlettségük **magas élet-színvonallal**, a lakosság kiemelkedő jólétével párosul. Sokrétű gazdasági tevékenységük alkalmazkodik a környezeti adottságokhoz. Ipari termékeik közül több is világszínvonalú. Az egy főre jutó GDP a skandináv országokban a legmagasabbak között van a világon. A fejlett gazdaság sok munkaerőt igényel, ezért sokan érkeztek **vendégmunkásként** az északi országokba a világ minden részéről. Különösen az olajiparban és az energiagazdaságban kaptak munkát.

2.3. Finn szauna és lékfürdőzés

2.4. Számi rénszarvas-felvonulás Jokkmokkban

2.5. Stockholm belvárosa a kereskedelmi negyeddel

2.6. Rekonstruált viking hajó

A vikingek

A germán népcsoportba tartozó **vikingek** a dán, a svéd, a norvég és az izlandi népek ősei. A középkorban Európa északi részén, a mai Skandinávia területén éltek. A halászzattal, kereskedelemmel is foglalkozó vikingek kiváló hajósok és harcosok voltak, uralmuk alatt tartották a Balti- és az Északi-tengert. A 8–10. században távolabbi területekre is elhajóztak és letelepedtek, így népesült be Izland.

A számik

A finnugor eredetű nép a Skandináv-félsziget északi részén él, nálunk inkább **lappoknak** mondják. Ma már mindössze néhány tízezen vannak, de hagyományaikat és szokásaikat gondosan őrzik. A hideg éghajlathoz alkalmazkodva hagyományosan nomád rénszarvas-tenyésztéssel foglalkoznak: nyáron a tundrán, télen a tajgán legeltetnek, s állataikkal együtt vándorolnak. Manapság már sokan élnek halászatból, kereskedelemből vagy kézművességből. Népük kulturális hagyományait és identitástudatukat segít megőrizni, hogy önálló médiájuk is van.

4. Elevenítsd fel történelmi ismereteidet! Európa mely részeibe jutottak el a viking hajósok?

5. Határozd meg a Mikulás lakóhelyének, Rovanieminek a pontos földrajzi koordinátáit! Használd a Google Maps vagy a Google Föld programot!

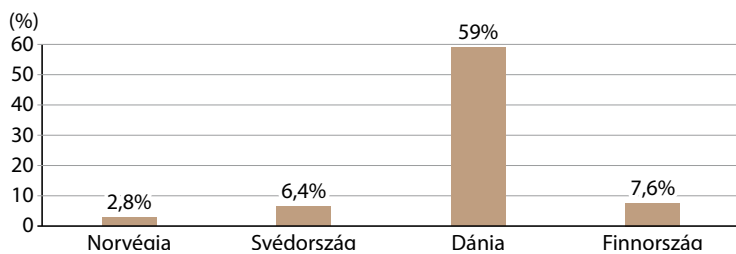
6. Igaz-e, hogy a nyelvi rokonság miatt a magyarok előszeretettel költöznek Finnországba?

7. Az északi országokban a szaunázás a hétköznapi életvitel része, különösen Finnországban. Mi lehet a magyarázata?

8. Vajon miért szükséges nomád életmód a rénszarvastartáshoz?

9. Az észak-európai országok népességszáma alacsony, és nagyon egyenetlenül oszlik el az országokban. Miért?

10. A jóléti államokban a kormányzat sokat költ az egészségügyre, az oktatásra, a társadalombiztosításra. Vajon honnan van erre pénz?

2.7. A művelhető földterületek aránya

Erdők, mezők, tengerek hasznosítása

Ha Skandinávia, akkor hal – így él a gondolatainkban. Igaz is, mert tengerpart van bőven, de művelhető föld alig. A Skandinávfélszigeten csak a déli, kisebb kiterjedésű sík vagy dombvidéki területek használható **növénytermesztésre**. Inkább az **állattenyésztés** jellemző. Ezzel szemben a síkvidéki Dániának csaknem a teljes területe **mezőgazdaságilag hasznosítható** (2.7). A hűvösebb, csapadékosabb éghajlaton elsősorban takarmánynövényeket termesztene, ezenkívül főleg rozst és burgonyát. A korszerű, gépesített gazdaságok családi kézben vannak, de a nagyobb beruházásokat és az értékesítést a **gazdák szövetkezetekbe** tömörülve intézik. A takarmánynövények és a zöld legelők megteremtik a szarvasmarhatenyésztés alapját. Az állattenyésztéshez kapcsolódó élelmiszeripar jó minőségű húsárut és tejtermékeket állít elő.

Az erdők aránya pont fordított, mint a szántóké: Dániában alig találni, Svédország és Finnország viszont bővelkedik benne. A tundrától délre húzódó kiterjedt tajgát délebbre fokozatosan lombos erdő váltja fel. Faanyagukra épül a jelentős és

2.8. Geotermikus erőmű és termálfürdő Izlandon

sokrétű **fafeldolgozó ipar** (2.10.). Az országok **fenntartható erdőgazdálkodást** folytatnak, vagyis ügyelnek a faállomány folyamatos újratelepítésére, a fák minőségének megőrzésére, az erdei állatok védelmére és a fák minél környezetkímélőbb gazdasági hasznosítására is.

Előtérben a megújuló energia

Norvégia az Európai Unió egyik legfontosabb **kőolaj- és földgázzállítója**. Hatalmas készletei vannak az Északi-tenger aljzatában. A kitermelés helyét a fúrószigetek mutatják (2.9). A kibányászott energiahordozót szinte teljes egészében exportálják, mert a **villamosenergia-termelés** nem az olajra, hanem a vízre épül. A hegyekből lezúduló sebes folyókra számtalan vízerőművet telepítettek, amik Norvégia energiatermelésének 95%-át adják. Az egy főre jutó energiatermelésben első a világon. Olcsón állítják elő az áramot, amiből exportál, de energiaigényes ágazatokat (pl. az alumínium-kohászatot) is fenn tud tartani belőle.

Az észak-európai országokra általában jellemző, hogy nagy arányban használnak **megújuló energiaforrásokat**. Svédországban és Finnországban is nagy szerepet kap a vízenergia. Dániában a szélenergia jelentősége egyre nő: már a tengerre telepített **szélparkokból** származik a villamosenergia majdnem 40%-a. Izland a villamos energiát kizárólag megújuló energiaforrásokból állítja elő. Döntő többségét a víz energiája adja, a többi pedig a Föld hőjéből, a **geotermikus energiából** származik (2.8.).

2.9. Fúrósziget az Északi-tengeren

11. a) Hasonlítsd össze a művelhető földterületek arányát a 2.7. diagramon!
b) Adj magyarázatot a tapasztaltakra!

12. Melyik észak-európai ország földrajzi adottságai a legmegfelelőbbek a földművelés számára?

13. Számítsd ki, hány km² szántóföld jut egy dán lakosra!

14. a) Hasonlítsd össze a dán és az észak-németországi állattenyésztést!
b) Mi a magyarázata a hasonlóságoknak és a különbségeknek?

15. Miért „zöldebb” a vízerőműveken, mint a hőerőművekben előállított energia?

16. a) Milyen lehet az élet egy kőolajfúrószigeten (2.9.)? Képzeld el és mondd el!
b) Minden dolog mellett állíts indokot!

2.10. A fafeldolgozás területei

Hagyományos és modern iparágak minőségi termékei

Az észak-európai országok közötti gazdasági együttműködés hosszú múltra tekint vissza. Még az Európai Unió megalapítása előtt (1952) létrehozták az Északi Tanácsot, ami az öt észak-európai állam közös politikai és gazdasági kérdéseivel foglalkozik. Nem sokkal ezután megteremtették a lehetőségét annak, hogy a tanács tagországainak állampolgárai bármelyik tagországban letelepedhessenek és munkát vállalhassanak.

A helyi adottságokon alapuló iparágak közé tartozik a svéd acélgyártás, ami a helyben bányászott vasércet dolgozza fel. A svéd acél világhírű. Ehhez kapcsolódva épült ki az autó-, a katonai repülőgép- és a változatos gépgyártás. Jellegetes iparág Norvégiában és Svédországban a kereskedelmi hajók, Finnországban a kompok gyártása. A modernebb iparágak a nagy szaktudásra, a magasan képzett szakemberekre építenek, és kevés alapanyagot igényelnek (pl. a számítástechnika, híradástechnika, elektronika). Legnagyobb cégeik a svéd Ericsson és a finn Nokia. Az iparuk elsősorban a világpiacon termel.

2.11. Kiruna bányája alapozta meg a svéd acélpárt

17. a) Milyen árucikkeket lehet készíteni fából (2.10.)?
b) Mire lehet még használni a fát?

18. a) Nevezd meg olyan tárgyat, amelyet az északi országokban gyártottak!
b) Nézz körül otthon, és keress ilyen háztartási cikkeket!

19. Milyen hatása lehetett az országok közötti együttműködésnek Észak-Európa gazdasági fejlődésére?

20. Készíts valamilyen skandináv országról „I love...” mozaikot! Mutasd be benne a földrajzi jellegzetességeit!

Fogalmak

viking • számi (lapp) • fjord • jóléti állam • mezőgazdasági szövetkezet • fenntartható erdőgazdálkodás • vendégmunkás • gazdasági együttműködés • szélpark • geotermikus energia • geotermikus erőmű • Skandinávia • Észak-Európa • Skandináv-hegység • Balti-ősföld • Északi-tenger • Finn-tóvidék • Izland • Oslo • Stockholm • Helsinki • Koppenhága • Reykjavík

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Igazold az atlasz és a tankönyv térképei alapján, hogy a tengerpartok kiemelt helyszínei a népességnek és a gazdaságnak!
2. Jellemezd az Észak-Európában lévő földrajzi öveket aszerint, hogy miként hasznosítják azokat!
3. Jellemezd Norvégia, Svédország, Dánia és Finnország földrajzi fekvését a kereskedelmi lehetőségek szempontjából!
4. Támaszd alá az energiaipar példáján, hogy az észak-európai országok nagymértékben alkalmazkodtak a természeti adottságokhoz!
5. Állítsd össze az egyes országok termékeinek „Top 5” listáját!

3.

A mediterrán gazdálkodás

A napfényes kopárság földjén

A mediterrán napsütésben vakítanak a kopár, fehér sziklák és a hófehérre meszelt házak. Mögöttük a hihetetlenül kék tenger, felettük a felhőtlen égbolt. Az idillinek látszó tájról nem is gondolnánk, hogy már mennyire nem természetes. A társadalom a maga igényei szerint formálta, a partvidéket zónákra hasogatta.

1. a) Írj a mediterrán szóról eszedbe jutó szavakat!
b) Vesd össze a parttársad lisájával!
c) Rendszerezétek a szavakat földrajzi szempontok szerint!

2. Olvasd le az atlasz földrajzi övezetességi térképéről a mediterrán terület kiterjedését!

3. A Mediterráneum az európai kultúra bölcsője. Magyarázd!

4. a) Melyik hegységrendszerhez tartoznak a dél-európai gyűrthegegyégek?
b) Milyen típusú kőzetlemezek ütközésével alakultak ki?
c) Mi formálja a hegységek felszínét?

5. Készítsd el Dél-Európa szerkezeti térképvázlatát! Vázold fel egyszerűen a félszigeteket, szigeteket! Majd rajzold a vázlatba a hegyvonulatokat, körvonallal az alföldeket és jelöld a vulkánokat!

3.1. A knosszosi palota romjai Krétán

Ókori birodalmak helyén

Az ókorban a Földközi-tenger térsége volt Európa életének központja. Először a tengeri medence keleti felében alakultak ki fejlett államok, majd a súlypont egyre nyugatabbra tolódott. A **föníciai** kereskedők az időszámításunk előtti évezredben hajózták be a Földközi-tengert. A **görög városállamok** kora a Kr. e. 8. században kezdődött, utána évszázadokon keresztül virágzott a görög kultúra. Később **Róma** vette át a vezető szerepet: legnagyobb kiterjedése idején Európa jelentős része a birodalomhoz tartozott.

3.2. A Pireneusok vonulatai

3.3. Az Etna kitörése 2002-ben

Elválaszt és összeköt a tenger

Dél-Európa-hoz soroljuk a kontinens három nagy Földközi-tengerbe nyúló félszigetét: a **Pireneusi-**, az **Appennini-** és a **Balkán-félszigetet**. A térség szinte azonos a **Mediterráneummal**, vagyis a Földközi-tenger partvidékével. Abba azonban még beletartozik minden tengerparti terület (pl. Franciaország déli és Afrika északi része), Portugália viszont nem.

Ebben és a következő leckében Dél-Európának azokkal a területeivel foglalkozunk, ahol a mediterrán éghajlat nagy hatással van az életmódra, a mezőgazdaságra, és ahol a napfényes tengerpartokat kihasználó idegenforgalom meghatározó tényező az ország életében. Dél-Európa nem összefüggő terület. Nagy félszigetek nyúlnak be a **Földközi-tengerbe**, ami összekötő kapocs is közöttük. A szárazföldek lakossága között évezredek óta szoros a kapcsolat az élénk hajóforgalomnak köszönhetően.

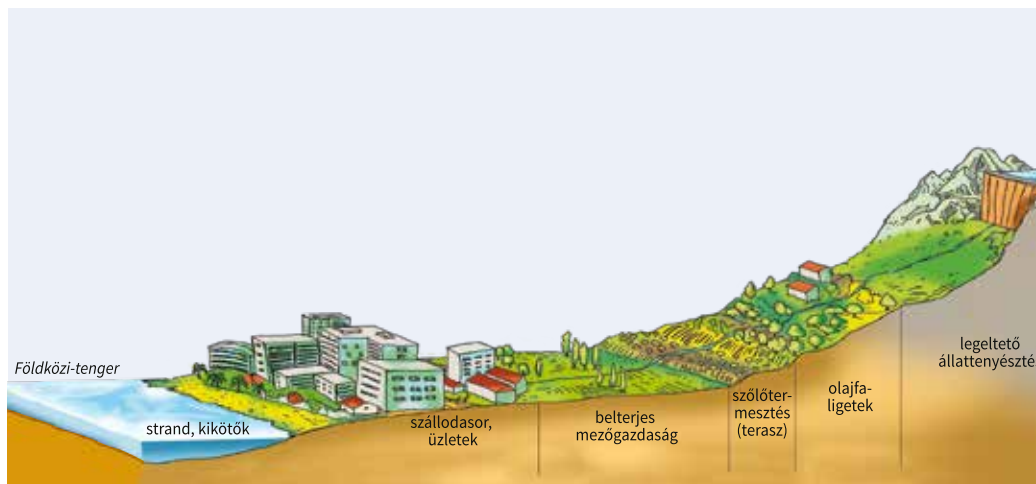
Vadregényes domborzat mediterrán módra

Dél-Európa legidősebb hegyvidékei a földtörténeti óidőben alakultak ki (a Pireneusi-félsziget középső részén). A domborzatot azonban sokkal inkább az újidei **gyűrthegegyégek** vonulatai határozzák meg: a **Pireneusok**, az **Alpok**, az **Appenninek** (a Dinári-hegység) és a **Balkán-hegység**. Nagyobb síkságok, medencék főként a folyók (**Pó**, **Ebro**) mentén és a tengerpartokon találhatóak. Az **Appennini-félszigeten** gyakoriak a földrengések, és **vulkánok** is működnek itt (pl. Etna, Vezúv). Ez arra utal, hogy a hegyvonulatokat felgyűrő kőzetlemezek közeledése még ma is tart.

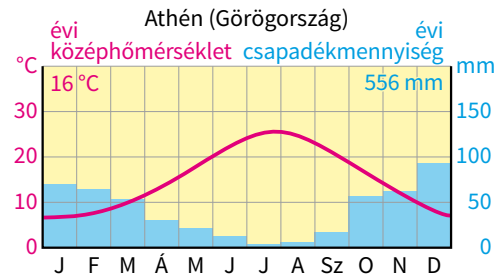
Szinte egész Dél-Európa a **medierrán területen** fekszik. **Mediterrán éghajlat** van a Pireneusi-félsziget óceánparti részeinek és a hegységek kivételével. Az Atlanti-partvidéken óceáni, a Pireneusi-félsziget közepén, a tengertől távol pedig száraz kontinentális az éghajlat. A folyók **vízjárása erősen ingadozó**. Sőt a félszigetek déli részének folyói nyáron gyakran teljesen kiszáradnak úgy mondjuk, időszakos vízfolyások. Dél-Európa leghosszabb folyója az Appennini-félsziget északi részén végigfutó **Pó**. Az egész évben bő vízzel töltötte fel a körülötte elterülő **Pó-alföldet**, és a hordalékának lerakásával a torkolatában évről évre tovább növeli a szárazföld területét.

Átalakított természet

Hogy milyen volt az ókori Mediterráneum? Nehéz elképzelni, mert a tájak, amikben ma gyönyörködünk, az emberi bevakozás nyomait mutatják. A mediterrán éghajlatú vidékek természetes növényzetét, a **keménylombú erdőket** már csak elvétve lehet megtalálni. Helyükön jobbra 2-3 méter magas, szúrós, örökzöld bozótos, a **macchia nő** (3.5.). Az erdők kiirtása miatt a talaj könnyen lepusztul, különösen a karsztos felszíneken. Az intenzívvé váló, exportra termelő mezőgazdaság, az építkezésekhez, hajóépítéshez használt fák kitermelése és a települések sűrű hálózata a Földközi-tenger térségét **kultúrtájjá** változtatta.

3.6. A mediterrán partvidék hasznosítása

3.4. Mediterrán éghajlat diagramja (Róma)

3.5. Machiával borított medierrán táj

6. a) Sorold fel a mediterrán éghajlat jellemzőit (3.4.)!
b) Keress az éghajlat következményeire példákat a lecke képein és szövegében!

7. a) Vesd össze a 3.5. és a 3.7. ábrákat! Keress kapcsolatot közöttük! Próbáld ok-következmény kapcsolatokat találni a tények között!
b) Milyen táj lehet mögöttünk, amikor a 3.5. kép tárul elénk? Mi lehet a kopár hegyvonulat mögött? Indokold meg a következtetéseidet!

8. a) Sorold fel mediterrán partú európai országokat az atlasz alapján!
b) Mely országok tartoznak Dél-Európa-hoz!

9. a) Figyeld meg a 3.6. ábrán, hogyan hasznosítja a területet a társadalom a tengerparttól a hegységekig!
b) Adj magyarázatot az egyes zónák kialakulására!
c) Mutasd be az egyes zónák kapcsolatát a szomszéd zónákkal!

10. A dél-európai országokban a partvidékek fejlettebbek, mint a belső területek. Magyarázd meg ezt a jelenséget!

11. a) Nézz utána, mit jelentenek a *dolce vita*, *mamma mia*, *szieszta*, *lasagne*, *tortilla*, *akropolisz*, *flamenco* szavak!

Milyen nyelven vannak? Mit jelentenek?
b) Említs olasz, görög vagy spanyol eredetű szavakat, amiket a magyarban is használunk!

12. A házakat az erős napfény miatt festik fehérre. Hogyan segít ez?

13. a) Hogyan hasznosítják a földterületeket? Olvasd le a 3.9. képről!
b) Keresd rá magyarázatot!

14. a) Ismerd fel a 3.10. képeken látható ételeket!
b) Mely országokhoz kötődnek?
c) Milyen hasonlóság van a dél- és az észak-európai jellemző ételek között? Mi az oka?

3.7. Nápolyi szieszta

3.8. Görög utcakép

3.9. Toszkána sokak számára maga a mediterrán életézés

Dolce vita?

Az éghajlat hatása jól érzékelhető a dél-európai népesség mindennapi életében. Kora délután általában olyan meleg van, hogy az üzletek, de néhol még a közhivatalok is bezárnak pár órára, elkezdődik a *szieszta* (3.7). Ezzel együtt viszont tovább tart a nappal, az üzletek is sokáig tartanak nyitva.

A mediterrán emberek táplálkozását sokan követendő példának tartják az **egészséges életmód** szempontjából. A helyiek az év nagy részében friss gyümölcsöt és zöldséget esznek. A meleg miatt kevés nehéz ételt és húst (azt is inkább grillezve) fogyasztanak. Alapvető alapanyag a rendkívül jótékony hatású **olívaolaj**. Sokféle fűszert (köztük gyógyhatásúakat is) használnak.

3.10. Jellegetes dél-európai ételek

Ültetvények a hagyományos földművelés helyén

A hagyományos mediterrán gazdálkodásban a síkvidékeken búzát és egyéb gabonát termesztettek, mellette a dombvidékeken kialakított teraszokon olajfát és szőlőt ültetnek. A meredekebb hegyoldalakon az állattartás jellemző, főleg a kis igényű kecskét és birkát legeltetik. A mediterrán mezőgazdaságban jellemző a földbérleti rendszer. Ez azt jelenti, hogy nem a tulajdonos műveli a földet, hanem bérbe adja azt a terménye egy részéért cserébe.

A hagyományos mezőgazdaság mára jelentősen átalakult. Nagy szerepet kapott az exportra kerülő zöldség- és gyümölcs-termesztés. A birtokosok a korábbi száraz művelésű (vagyis öntözés nélküli) szőlő- és olajfa-ültetvényeiket kivágták, helyükön öntözéssel gyümölcs- vagy zöldségföldeken termesztettek. A meleg éghajlaton a termények jóval korábban beérnek, mint Európa északibb területein, ezért azokat könnyű ott eladni. A csapadékszegény nyár kedvező adottság az idegenforgalom szempontjából, de a mezőgazdaság számára nagy kihívást jelent. A zöldségek és a gyümölcsök öntözését csatornákkal próbálják megoldani. Az ültetvényes gazdálkodás miatt erősen átalakult a hagyományos mediterrán kultúrtáj. Új környezeti problémák jelentek meg a túlzott mezőgazdálkodás hatására: a talaj szikesedik, a termékenysége csökken, a trágyázás és a növényvédő szerek miatt a talajvíz szennyeződik.

3.11. A paratölgy kérgének hántolása

Mediterrán „fóliasíkságok”

Spanyolország déli részén, El Ejido mellett fóliasátrak tömege terpeszkedik a tengerparton. Itt termelik az Európába szállított spanyol zöldségek és gyümölcsök (pl. eper) jelentős részét. A térségben igen kedvezőek az éghajlati feltételek. Rendkívül magas a napsütéses órák száma, magas a hőmérséklet (nyáron 27 °C, télen 15 °C az átlagos középhőmérséklet. Igaz, ez Európa legszárazabb, egyben legintenzívebben öntözött területe. Évente akár 2-3-szor is lehet szüretelni. Az első termés már akkor beérik, amikor Közép-Európában csak kezdik a vetést. Az ültetvényeken sok munkaerőre van szükség, ilyenkor vendégmunkások hada érkezik a szegényebb európai uniós országokból és Afrikából.

15. Mire használják a parafát?

16. a) Keresd meg a térképen El Ejidót!
b) Te milyen innen származó zöldségeket és gyümölcsöket fogyasztasz?
c) Hasonlítsd össze az éghajlati feltételeket a magyarországi átlagokkal!

17. Milyen útvonalon érkezik Magyarországra a spanyol eper? Keresd meg a térképen!

18. Vajon megéri Bulgáriából Spanyolországba utazni gyümölcsszüretelésre csupán néhány hétre?

3.12. Andalúziai „fóliatenger” repülőgépről

Fogalmak

mediterrán terület • mediterrán éghajlat • keménylombú erdő • macchia • ingadozó vízjárás • időszakos vízfolyás • kultúrtáj • mediterrán gazdálkodás • földbérleti rendszer • terasz • Dél-Európa • Mediterráneum • Adriai-tenger • Appenninek • Appennini-félsziget • Pireneusi (Ibériai)-félsziget • Kréta • Szicília • Pireneusok • Etna • Vezúv • Pó • Ebro

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Mutasd be Dél-Európa felszínét! Próbáld a kialakulás időrendjében, folyamatok szerint rendezni a mondandódat!
2. Milyen a jellegzetes mediterrán táj? Mutasd be a jellemzőit! Adj is magyarázatot azokra!
3. Mivel magyarázható, hogy a mediterrán táj képe erősen átalakult az ókor óta?
4. Melyek a tájátalakítás kedvezőtlen következményei?

4.

Munka és pihenés a Mediterráneumban

Napfény, homokos tengerpart, kagylók, pálmafák, vitorlás hajók, búvárokodás, szállodák, üdülőszigetek, bájos tengerparti falvak, barátságos vendéglátók, ókori romok... Az emberek többségének ezek jutnak eszébe Dél-Európáról, és valószínűleg szívesen is látogatnak el oda.

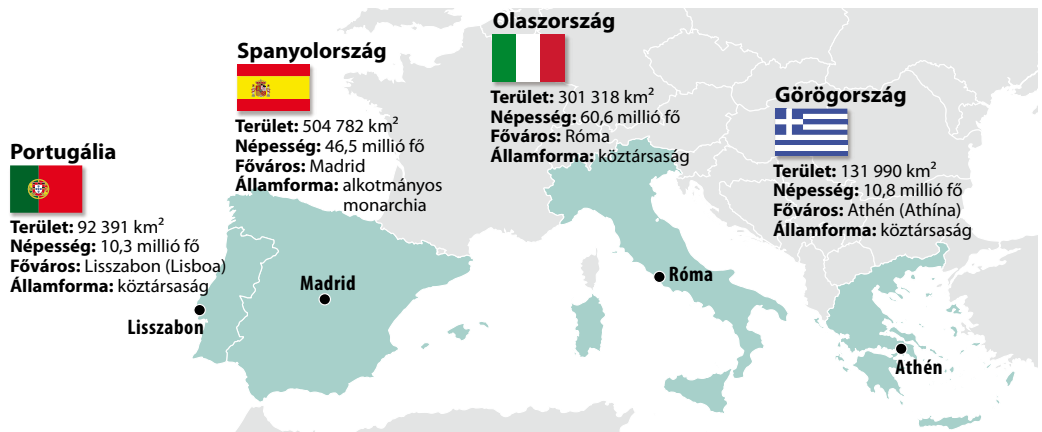
1. a) Hasonlítsd össze a dél-európai országok adatait!
b) Melyik a legsűrűbben lakott?

2. Nézz utána, mikor csatlakoztak a dél-európai országok az Európai Unióhoz és az euró-övezethez!

3. A dél-európai országokról már sok mindent tudsz. Gondold át a 4.1. táblázatban szereplő állításokat! Ítéld meg, hogy igazak vagy hamisak! Indokold, hogy mi alapján gondold!

4. a) Tanulmányozd Dél-Európa térképeit az atlaszban!
b) Melyek a legnépesebb országrészek?
c) Mely országoknak, országrészeknek vannak a legkedvezőbb ipari adottságaik? Mi alapján állítod?

5. Értelmezd a 4.1. ábra karikatúráját!

Állítás	Ezt gondolom az állításról (igaz vagy hamis → miért?)	Ezt tudtam meg a tanulás után
A dél-európai országokban a tengerpartok sűrűbben lakottak, mint az alföldek.		
A dél-európai országok fejletlenebbek a földrész többi országánál.		
A dél-európai országokban nem jellemző a feketegazdaság.		

4.1. táblázat. Előfeltevésekből kiinduló táblázat

Problémák a gazdaságban

Az Európai Unión belül a dél-európai országok gazdasági teljesítménye elmarad a nyugat-, a közép- és az észak-európai tagállamokétól. Sokféle gazdasági problémával küzdenek: magas a munkanélküliség, a bevételekhez képest túl nagy az államadósság, nem elég hatékony a termelés. Ezeket a 2008-ban kezdődött gazdasági válság csak felerősítette. Az Unión belül Görögországban a legnagyobb az államadósság, de a spanyol és az olasz gazdaság helyzete sem kedvező. A gazdasági problémák miatt sok fiatal kivándorol. Az országokban jelentősek a területi különbségek, különösen Olaszországban. Az északi országrész Európa leggazdagabb területei közé tartozik, gazdasági fejlettsége többszöröse az elmaradott gazdaságú délinek.

4.1. Az euróövezet szegényei

Ipari gócpontok

A dél-európai országok kiemelkedő iparága a **gépgyártás**. Spanyolországban és Olaszországban a gépjármű-, Görögországban a hajógyártás a legfontosabb. Görögország ipari termelése a fővárosban, **Athénban** (Athina) összpontosul. A spanyol ipar az atlanti partvidéken **Bilbao** környékére telepedett. Itt található az autóiipari beszállító cégek nagy része, és jelentős a vegyipar is. Olaszország iparának központja a három északi nagyvárost magába foglaló „**olasz ipari háromszög**”. A városoknak eltérő szerepük van. **Milánó** kiemelkedő pénzügyi központ, **Torino** a FIAT járműgyár otthona, **Genova** pedig a legforgalmasabb olasz kikötőváros, ahol az import alapanyagokra épült kohászat, kőolaj-finomítás és vegyipar a legfontosabb.

4.2. Az olasz autóiipar egyik csúcsmo­dellje a Ferrari F430

Az idegenforgalomé a vezető szerep

A mediterrán tengerpart Európa leglátogatottabb tengerparti **üdülőövezete**. Mind­egyik dél-európai országban kiemelkedő szerepet játszik a turizmus. Görögországban ebből származik a bevételek legnagyobb része. Az üdülőközpontok mellett a parton és a félszigetek belsejében is számtalan látnivaló várja a látogatókat (kiemelkedő központok Barcelona, Velence, Athén). Különösen ked­veltek a Földközi-tenger szigetei. A turisták legnagyobb része a nyári időszakban érkezik, elsősorban a tengerpartokon jellemző az **időszakos idegenforgalom**.

4.4. Bibione, a magyarok által is kedvelt üdülőhely az Adriai-tenger partján

4.3. A Földközi-tenger vizét többféle hatás fenyegeti

6. a) Mely ásványkincseket bányásszák a dél-európai országokban?

b) Mely iparágakhoz adnak lehetőséget?

7. Sorolj fel olasz autómárkákat!

8. Mondj néhány dél-európai helyszínt, ahová télen is érdemes turistaként ellátogatni!

9. Képzeld el, hogy egy hetet egy a spanyol Costa del Sol egyik üdülőtelepén töltesz! Milyen szolgáltatásokra van szükség a nyaralás során?

10. a) Vajon miért mondják Németországban sokan, hogy Mallorca az egyik német szövetségi tartomány?

b) Melyik szigetcso­porthoz és melyik országhoz tartozik?

11. a) Keresd meg a térképen Bibionét! b) Azonosítsd be a 4.4. képen a különböző jellegű gazdasági és szolgáltató sávokat a 155. oldal 3.6. ábrája alapján!

4.5. Pillanatképek az üdülőövezetből

4.6. A Szent Péter tér Rómában

A térség leglátogatottabb városa **Róma**. Az ókori Római Birodalom fővárosában ma is megtekinthetők az egykori birodalmi épületek romjai. Róma a Katolikus Egyház központja is (4.6.), itt van Vatikán Állam is. Ezért van az, hogy a városba érkező látogatók majdnem fele zarándok.

12. Nézz után a Vatikán legfontosabb adatainak (terület, népesség, államforma, fizetőeszköz)!

13. Vitassátok meg, hogy milyen társadalmi és gazdasági problémákat jelenthet a bevándorlók nagy tömege!

4.7. Afrikai menekültetek szállító csónak a dél-olasz partoknál

Az üdülőövezetek a mediterrán partokat hosszan kísérik, a szárazföldre viszont csak 1-2 kilométerig nyúlnak be (3.6.). A parti keskeny sáv a fürdőzőké: mögöttük sorakoznak a szállodák, a hotelek, az apartmanok. A szálláshelyek sávja után az üdülőtelepülések találhatók, ahol az éttermek, üzletek éjszakába nyúlóan tartanak nyitva. A déleurópai országok gazdasági életében kiemelkedő szerepe van a **szolgáltatásoknak**, hiszen ebbe az ágazatba tartozik az idegenforgalom is. A turisták vendégül látása és kiszolgálása nagyon sokféle szolgáltatást foglal magába, ezért a helyi lakosok viszonylag könnyen találnak munkát a turizmusban.

Észak – dél – közép

Olaszország az egyik legjobb példája annak, hogy milyen **nagy gazdasági fejlettségi különbségek** alakulhatnak ki egy országon belül. Az északi országrész Európa leggazdagabb területei közé tartozik, fejlettsége többszöröse az elmaradott gazdaságú délnek. Észak-Olaszország gazdasági sikereit megalapozta az Európán belüli fekvése. Az Alpokhoz, Nyugat- és Közép-Európához való közelsége lehetővé tette, hogy korán és intenzíven bekapcsolódjon a kontinens kereskedelmi hálózatába. Dél-Olaszországgal ellentétben itt bőségesen rendelkezésre áll a víz a mezőgazdasághoz és az energiatermeléshez is. A Pó-alföldje egyrészt jól művelhető földeket, másrészt **közlekedési folyosót** is jelent a kereskedelem számára. Rómától dél felé egyre szembeűnőbb a különbség az északi és a déli vidékek fejlettsége között, ami tükröződik a városok (az ipar) és a falvak (a mezőgazdaság) képében. A kedvezőtlen adottságok ellenére sokan élnek még a mezőgazdaságból, illetve sokan vándorolnak el északra a jobb életkörülmények reményében. A nagymértékű elvándorlás miatt délen falvak néptelenednek el.

Bevándorlók

A mediterrán országok nem csak a turisták kedvelt célterületei. Az Európába igyekvő afrikai és közel-keleti bevándorlók nagy része a térségben lép először uniós földre. Csak Olaszországba 2014-ben mintegy 170 ezer **bevándorló** érkezett, legtöbbször Eritreából, Nigériából, Szomáliából, Szíriából és Szudánból. Sokan közülük illegálisan lépik át a határt, életveszélyes csónakokba zsúfolódva kelnek át a Földközi-tengeren – ha nem vesznek oda az európai partok elérése előtt. A bevándorlók egy része **menekült**, akik a hazájukban háborúnak, politikai, vallási vagy nemzetiségi üldözésnek voltak kitéve, vagy a teljes gazdasági kilátástalanság elől menekülnek. Többségük továbbutazik Európa északabbi államaiba, vagy a **feketegazdaságban** talál munkát. A dél-európai országok nincsenek felkészülve a hatalmas menekültáradatra, ami nagy terhet ró a befogadó országokra.

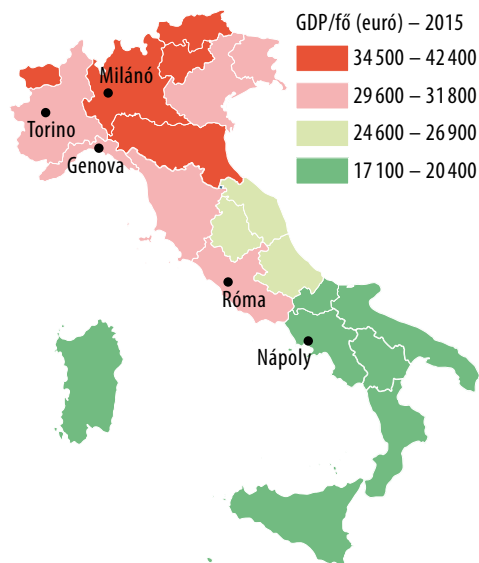
Milánó – pénzügyi központ és a divat nemzetközi városa

Az ipar helyett manapság a szolgáltatás az első számú gazdasági ágazat. Információs technológiai cégek, biztosítók, reklámügynökségek működnek a városban.

Torino – autógyártás

Az acélgyártás, a vegyipar és a járműgyártás hagyományos székhelye. Világhírű autómárkákat gyártanak itt: FIAT, Alfa Romeo, Lancia, Iveco. Egyre nagyobb szerepet kapnak a szolgáltatások.

Róma – főváros, az idegenforgalom központja

A tengerparti üdülőövezetek látogatottsága mellett a kulturális turizmus is egyre erősödik Olaszországban. A városlátogatások elsődleges célpontja Róma. Sok nemzetközi vállalat is ide tette a székhelyét.

Nápoly – hanyatló ipar

Forgalmas kikötő, az import alapanyagokra épült kohászata és kőolaj-feldolgozása vesztett jelentőségéből. Fejlődését hátráltatja a feketemunka nagy aránya és a befolyásos helyi maffiaszervezet.

Genova – kikötőváros

Rendkívül kedvező fekvése miatt jól összekapcsolja az ipari háromszög másik két városát a tengerrel, így vált Észak-Olaszország legnagyobb kereskedelmi forgalmú kikötőjévé. Az import alapanyagokra épült kohászat, kőolaj-finomítás és vegyipar a legfontosabb iparágak.

4.8. Olaszország gazdasági fejlettsége (egy főre jutó GDP)

14. a) Támaszd alá a 4.8. ábra segítségével, hogy Olaszország gazdasági fejlettsége északról délre csökken!

b) Hasonlítsd össze az olasz ipari háromszög városainak iparszerkezetét!

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Hasonlítsd össze a dél-európai országok gazdaságát az észak-európaiakéval! Magyarázd az eltéréseket!
2. Hasonlítsd össze táblázatban Észak- és Dél-Olaszország földrajzi jellemzőit! A szempontokat te add meg a tanultak alapján!
3. Hasonlítsd össze a Pireneusi-félsziget gazdaságilag aktív partvidékeinek gazdaságát és a belső területek lehetőségeit!
4. Gondold végig újra a 4.1. táblázatban szereplő állításokat! Változott-e mostanra a véleményed? Milyen új információkat szerezteél a megítélésükhöz?
5. Készíts szófelhőt a lecke szövegéből! Nézd meg, melyek a legfontosabb kulcsszavak! Gondold át a hozzájuk kötődő tartalmakat még egyszer!

Fogalmak

vendégmunkás • olasz ipari háromszög • államadósság • közlekedési folyosó • időszakos idegenforgalom • üdülőövezet • zarándok • menekült • feketegazdaság • Velence • Torino • Genova • Milánó • Bilbao • Athén • Róma

5.

A Balkán-félsziget földrajza

Balkáni mozaikok

A Balkán olyan, mint egy mozaikkép: nemzetiségek, nyelvek, vallások keverednek. Vannak régebbi és újabb uniós tagállamok, valamint csatlakozásra várók; fejlettebbek, felzárkózók és lemaradottak. Többségük tengerrel határos. A domborzat erős tagoltsága miatt még az éghajlat is rendkívül változatos.

1. Készíts listát a Balkán-félsziget országairól!

2. Nevezd meg az atlasz alapján a Balkán-félsziget tengeri határait!

3. Hasonlítsd össze a félsziget politikai alapon készített országlistáját a természetföldrajzi szempontúval! Vajon miért maradt ki a politikai beosztás szerint Görögország és Szlovénia, és miért került bele Románia?

4. Mely balkáni országokról tanultál már hazánk szomszédjai között?

5.1. A balkáni országok földrajzi és politikai lehatárolás szerint

Balkán földrajzi és politikai lehatárolása nem teljesen egyezik. Utóbbi szerint általában Albániát, Bosznia-Hercegovinát, Bulgáriát, Horvátországot, Macedóniát, Szerbiát, Montenegrót és Romániát tekintik balkáni államoknak.

Meddig tart a Balkán-félsziget?

Dél-Európa három nagy félszigete közül a Balkán-félsziget a legkeletebbi. A többivel ellentétben a Földközi-tenger inkább Ázsiával, mint Afrikával kapcsolja össze. Csak két keskeny földszoros, a Boszporusz és a Dardanellák választja el Ázsiától. Északi határai a Száva és a Duna, dél felé a félsziget egyre keskenyedve, szigetekkel körülvéve végződik a Földközi-tengerben.

Európa legnagyobb átlagmagasságú része

A Balkán-félszigeten hegységek húzódnak, a vonulatokat szurdokok és völgyek szabdalják. Síkságokat alig találni, legfeljebb a nagy folyók (Duna, Marica) mentén és a tengerpartokon jellemzőek. A félszigetet gyűrthegységek szegélyezik: nyugaton a **Dinári-hegység** és északon a **Balkán-hegység**. A belső területeken rögvidékek húzódnak (pl. a Rodope). A félszigeten sok **karszthegységet** találunk. Jól oldódó kőzetből állnak, amibe a víz lyukakat, mélyedéseket váj. A felszín felett kisebb gödörserű és több száz méter széles besüllyedt formák is előfordulnak. A felszín alá beszivárgó víz barlangokat, barlangrendszereket alakít ki.

5.2. A Rila-hegység Bulgáriában

Versírás kép alapján

Egy tájat rímbe szedve is jellemezhetesz. Nézzük, hogy is megy ez az 5.2. kép alapján! Írj egymás alá főneveket a Rila-hegységről (pl. sziklák)! Ezután írd meg mindegyik főnév elé egy-egy jelzőt (pl. kopár sziklák)! Majd írd a szópárok mögé egy-egy igét (pl. kopár sziklák meredeznek)! Ha ez megvan, még javíthatod a rímet, ragozhatod az igéket, cserélgetheted a sorokat. Máris kész a tájvers.

5.3. A bosznia–hercegovinai Mostar hídja is áldozatul esett a délszláv háborúnak

Az éghajlat csak a Balkán-félsziget partvidékén **mediterrán**, onnantól a szárazföld belseje felé egyre kontinentálisabbá válik. A magasabb hegységekben a magasság emelkedésével változik az éghajlat. Két **éghajlatválasztó hegység** is van a félszigeten. Az egyik a Dinári-hegység, ami a délnyugat felől érkező légtömegeknek állja útját. A hegység nyugati lábánál, a Kotori-öbölben esik a legtöbb csapadék Európában. A másik a Dunától délre a Balkán-hegység, ami az északról érkező hűvösebb légtömegeknek szab gátat.

Megkésett fejlődés a kevert kultúrában

A történelmi fejlődés szempontjából meghatározó a Balkán számára, hogy a **Török Birodalom** fennhatósága itt nagyon hosszú ideig tartott. Ezért csak viszonylag későn tudtak kialakulni a balkáni népek **független nemzetállamai**. A törökök kiűzésére indult háborúk a térséget is sújtották. Mindezek mellett még a földrajzi fekvés is hátráltatta a balkáni államokat abban, hogy fel tudjanak zárkózni Európa nyugati és középső részének fejlettségi szintjéhez.

Nincs még egy olyan területe Európának, ahol olyan nagymértékű a különböző **nemzetiségek keveredése**, mint a Balkán-félszigeten. Bosznia-Hercegovina népessége a legösszetettebb. A népesség többsége a szláv népcsoportba tartozik, de még ha nyelvük hasonló is, vallásuk sokszor eltérő. A nemzetiségek keveredése sok problémát okozott a térségben, például a az 1990-es évek elején **délszláv háború** kirobbanásának is az egyik fontos tényezője volt.

Az elválasztó Balkán

„Ma már a Balkán-hegység nem olyan félelmetes közlekedési akadály, mint amilyen hajdanában volt, de télen, a mély hó miatt most is nehéz átkelni rajta. Régen azonban más volt a helyzet. Ezért már a Római és később a Bizánci Birodalom idején kialakult az a szokás, hogy a légiók évente 8 hónapot csatáztak a barbárokkal, de télire hazatértek a családjukhoz. Nem kívánták tőlük, hogy a Balkán-hegységtől északra elterülő barátságatlan klímájú vidéken töltsék a legzordabb hónapokat.”

(Czelnai: A Balkán-térség éghajlata)

5.4. A Balkán nemzetiségei

5.5. A Balkán vallási megosztottsága

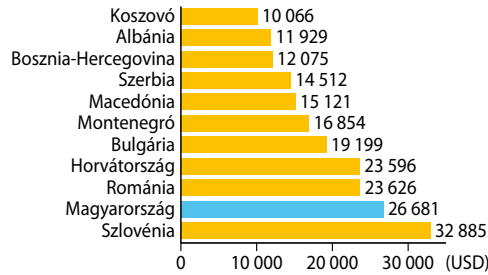
5. Mi az fő különbség a mediterrán és a kontinentális éghajlatok hőmérséklete és csapadéka között?

6. a) Olvasd el a szemelvényt!
b) Melyik az a „barátságatlan klíma”, ami a Balkán-hegységtől északra jellemző?

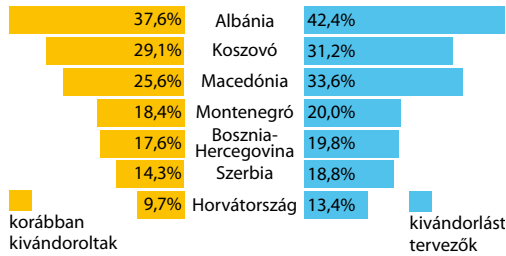
7. Olvass az 5.4. térképről!
a) Melyik a három fő nemzetiség Bosznia-Hercegovinában? Mely nemzetiségek élnek Koszovóban és Szerbiában?
b) Mely országokban élnek még albánok az anyaországon kívül?
c) Melyik nemzeti kisebbség van Bulgáriában?

8. a) Monhatjuk-e, hogy a Balkán-félsziget a határa Európában az ortodox kereszténységnek? Válaszolj az 5.4. ábra alapján!
b) Nézz utána, hogy mi az alapvető különbségek a keresztény és az iszlám vallás között!

9. Eleveítsd fel a történelmet!
 a) Mely balkáni területek nem tartoztak a Török Birodalomhoz 1815-ben?
 b) Mely országhatárok futottak ekkor a Száva és a Duna mentén?
 c) 1444-ben Hunyadi János vezetésével a magyar seregek Várnánál szenvedtek vereséget a törököktől. Keresd meg a térképen a várost! Mérd le, hogy kb. hány kilométert tettek meg Budapestről az ide vonuló csapatok!

5.6. A gazdasági fejlettség mutatója (GDP/fő) a balkáni országokban

5.7. Migrációs hajlandóság a Balkán országaiiban (2010)

10. Tanulmányozd az 5.6. diagramot!
 a) Mely uniós országok értéke alacsonyabb hazánknál?
 b) Próbálj magyarázatot találni az országok sorrendjére!

11. Vesd össze az 5.6. és az 5.7. diagramot! Milyen összefüggéseket találsz közöttük?

12. a) Mik az elvándorlás fő okai a balkáni országokban?
 b) Mit lehetne tenni a nagy kivándorlás megszüntetéséért?

13. a) Mely népcsoporthoz tartoznak a bosnyákok? Melyik országokban élnek?
 b) Mikor vetette meg a lábát a délszláv országokban az iszlám vallás?

Felzárkózók és leszakadók

Az Európa gazdasági súlypontjától távol eső Balkán-félszigeten vannak a **kontinens legszegényebb orszagai** (5.6.). Gazdaságukat a szocializmus évtizedei és a háborús konfliktusok is szétzilálták. A bizonytalan politikai helyzet miatt a külföldi befektetők is inkább elkerülik. Legfőbb kitörési lehetőségük az **idegenforgalom fejlesztése**, ami a tengerparttal rendelkező országok esetében jóval könnyebb. Montenegró jó példája a turistákra épülő gazdaságfejlesztésnek, Albánia viszont egyelőre alig tudja felhasználni kiváló földrajzi adottságait. A Balkán térségben is nagy a népesség elvándorlása. Már a 20. század második felében elindultak a jugoszláviai lakosok Nyugat-Európába munkát keresni, és azóta is nagyon sokan próbálnak inkább külföldön boldogulni.

5.8. Menekülő koszovói albánok

Mit tudunk a bosnyákokról?

Kire is mondjuk, hogy bosnyák? Muszlim szlávokra? Bosznia és Hercegovina állampolgáira? Vagy a bosnyák anyanyelvűekre? Egyáltalán, milyen a bosnyák nyelv? Nos, ha nagyon leegyszerűsítjük: olyan, akár a horvát vagy a szerb – a különbségek ugyanis valóban nehezen állapíthatók meg. A három nyelv közül a legtöbb török szó természetesen a bosnyákban található, mivel a bosnyákok muzulmánok. Az Oszmán Birodalom öt-száz évig tartó fennhatósága idején számos keresztény (ortodox) vallású szláv tért át a Balkánon az iszlám hitre. Ma már gyakorlatilag egyet jelent a „bosnyák” az iszlám vallású délszlávval.

(Részletek Tóth-Bogár Katalin cikkéből www.nyest.hu.)

Katasztrófát okoz a kelet-európai elvándorlás

A térség a legjobb koponyáit veszíti el, ők vándorolnak el a gazdag nyugat-európai államokba. A csupán 2,1 millió lakosú Macedóniából 150 ezren vándoroltak el 1995 óta, és Bosznia-Hercegovinából is 150 ezren mentek el. Szerbiából becslések szerint 300-500 ezer ember vándorolt ki 1990 óta. Montenegróban nemigen maradt fogorvos, Bulgáriában pedig 600-ról 450-re süllyedt a 100 ezer főre jutó ápolók száma, míg Németországban ugyanez az arány nagyjából 1000-ról 1100 fölé emelkedett. Az öregedő népességű térséget a legjobban képzett, családalapítás előtt álló fiatalok hagyják el.

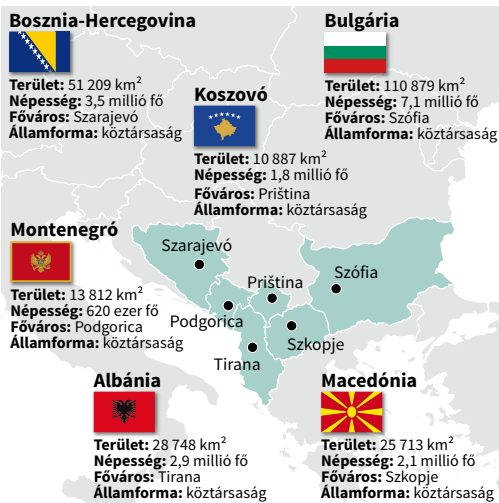
(Részletek Boris Kálnoky cikkéből, www.diewelt.de)

5.9. Kotori tengerpart Montenegróban

5.10. Európa utolsó titka – így hirdetik az utazási irodák Albániát

Kooperatív kémkedés

1. Alakítsatok 5 csoportot az osztályban! Osszátok el a csoportok között a balkáni országokat!
2. A csoport készüljön fel a választott országból! Használjátok a tankönyvi és a térképi információkat, de kereshettek az interneten is!
3. Válasszatok ki egy képzeletbeli tipikus embert az országból (a legnépesebb népcsoport tagja legyen)! Készítsétek el a választott lakos útlevelét! Készítsetek hozzá egy betétlapot is, ami a lakcímkártyát helyettesíti! Törekedjete arra, hogy az adatok tükrözzék a földrajzi valóságot!
4. Csoportotok egyik tagját küldjétek el egy másik országba az útlevellel! Ott mutassa be országának a földrajzi jellemzőit! A csoport is mutassa be a saját országát! Gondolkodjon a küldött az újonnan megismert ország lakóival, hogy miben tudna együttműködni a két ország! Készítsék elő a szerződés-kötést!
5. A küldött térjen haza, és terjessze elő a szerződés-tervezetet! Vitassa meg a csoport! Szükség esetén javítsák, egészítsék ki, vagy fogalmazzanak meg új feltételeket!
6. Ezzel térjen vissza az országba, és üsse nyélbe a megállapodást, vagy utasítsa el! Természetesen bármelyik döntést indokolni kell.

5.11. Lenyűgöző macedón hegységperem

Összefoglaló kérdések, feladatok

Fogalmak

földszoros • éghajlatválasztó hegység • kibocsátó ország • karszthegység • menekült • Dinári-hegység • Balkán-hegység • Boszporusz • Dardanellák • Marica • Várna • Albánia • Montenegró • Macedónia • Bosznia-Hercegovina • Koszovó • Bulgária • Szófia • Tirana • Pristina • Podgorica • Szarajevó • Szkojpe

1. Mi lehet az oka a sokféle népességnek a Balkánon?
2. Hasonlítsd össze a Pireneusi- és a Balkán-félsziget nyelvi és kulturális sokszínűségét!
3. Nézz utána az atlaszban, hogy mely ásványkincseket bányásszák a Balkán-félszigeten! Következtess: milyen iparágak telepedtek meg az országokban!
4. Állítsd rangsorba a Balkán most megismert országait területük, népességszámuk, gazdasági fejlettségük szerint! Keress még más összehasonlítási szempontokat!

6.

Nyugat-Európa földrajza

Európa atlanti pereme

Nyugat-Európa évszázadok óta az európai gazdaság és kereskedelem súlypontja, itt találjuk a földrész leggazdagabb területeit, a legnagyobb világvárosokat. Az Atlanti-óceán partjánál fekvő térség Európa kapuja a tengerentúlról érkező emberek és áruk számára.

1. a) Határold le Nyugat-Európát a szöveg és az atlasz térképe segítségével!
b) Melyek a tengeri határai?

2. Igazold az atlasz földtani térképe alapján, hogy Nyugat-Európa domborzata ÉNy–DK irányban fiatalodik!

3. a) Mi az óceán szerepe a partvidéki hőmérséklet alakulásában?
b) Milyen hőmérsékleti és csapadékvisszonyok jellemzik az óceáni éghajlatot?
c) Miért gyakori a köd?

4. Érveld az állítás igazsága mellett: a tengerparttól távolodva egyre kontinentálisabbá válik az éghajlat!

6.1. A doveri mészkősziklák

Honnan érzékel az, aki így látja a doveri sziklákat?

6.2. A britek hozzászoktak a gyakori esőzésekhez

A hollandok évszázadok óta hódítanak el földet a tengertől. Eleinte földszáncokkal, ma már komoly gátrendszerekkel kerítik le a tengertől a területet, amiről aztán kiszivattyúzzák a vizet. Az így szerzett földeket néhány év múlva gabonával vetik be, de újabban épülnek rajtuk üdülőtelepek és állandó települések is.

6.3. A tengertől nyert, művelésbe vont földek Hollandia partjainál

Eső áztatta rögök és síkok

Nyugat-Európa részben a földrész testén, részben az atlanti-szigetvilágban helyezkedik el. Nemcsak a Brit-szigeteket körülvevő tengerek által, hanem a szárazföldön is jól kirajzolódnak a határai. Délen a Pireneusok, keleten az Alpok gyűrt vonulatai és a Rajna jelentik a választóvonalat Közép-Európa felé.

Nyugat-Európa felszínét az óidőben keletkezett hegységek mára lepusztult maradványai uralják. Skócia és Wales hegységei, a Pennine, a Francia-középhegység és az Ardennek a legjelentősebb rögvidékek. A jégkorszakban az előrenyomuló jég formálta a felszínt. A jég elolvadása után a megemelkedő vízszint leválasztotta Európáról a brit Fő-szigetet. Az óidei hegységek között kisebb-nagyobb alföldek terülnek el. A legnagyobb összefüggő síkvidék a Germán-alföld nyugati folytatása. Az alföld északi-tengeri pereme, a Holland-mélyföld a tengerszintnél mélyebben fekszik (6.3.). A partvidék erősen tagolt, a mélyen benyúló öblök megkönnyítik a hajók kikötését. A Szajna, a Loire és a Garonne az Atlanti-óceán felé, a Rhône a Földközi-tenger felé jelent vízi kijárót. Nyugat-Európa (és egyben egész Európa) legfontosabb vízi folyosója a Rajna. A Fő-sziget legfontosabb folyója

a **Temze**, amin a dagályhullám Londonig is felér, ezért a hajók hosszan be tudnak úszni a szárazföldbe.

A Brit-szigeteken és a kontinens nyugati partvidékén **óceáni éghajlat** van, amit a partok mellett elhaladó meleg **Észak-atlanti-áramlás** még enyhébbé tesz. A folyók fontos szerepet töltenek be a tengeri és a szárazföldi kereskedelem kapcsolatában.

6.4. A Meuse-folyó az Ardenneken

Változatlanul kedvező földrajzi fekvés

Az Atlanti-óceán köti össze a világgazdaság két kiemelkedő központját: az Amerikai Egyesült Államokat és az Európai Uniót. Hatalmas mennyiségű áru és rengeteg ember áramlik naponta a két kontinens között, aminek a döntő része érinti az **atlanti partvidéket**. Noha a személyszállításban a **vízi közlekedés** helyét már átvették a repülőgépek, a teherforgalom jelentős részét még mindig hajók bonyolítják.

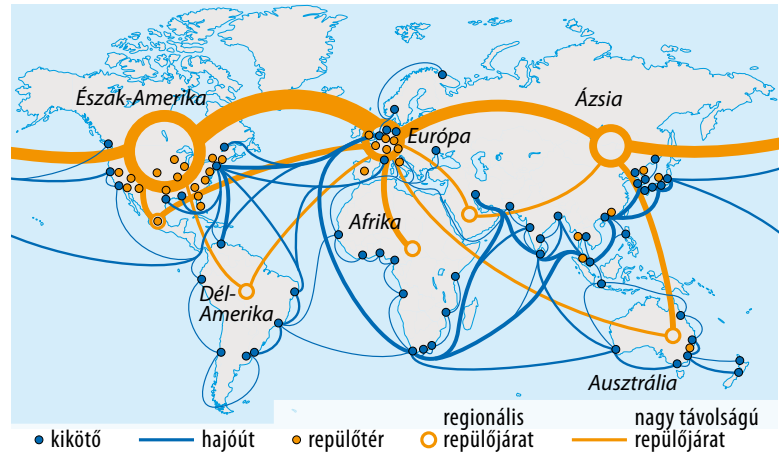
Nyugat-Európa fejlődésében komoly szerepet játszott az Atlanti-óceán. Amerika felfedezése és a **gyarmatosítás** időszakának kezdetével Európán belül egyre inkább az partvidékre tolódtott a **gazdaság súlypontja**.

6.5. Az autókat is vonattal szállítják a Csalagúton keresztül

A tengerparton kikötővárosok sora nőtt naggyá, majd ezek váltak az ipari termelés fő központjaivá. A meghódított gyarmatokból áramlottak az **olcsó nyersanyagok**, amiket az egyre gyarapodó gyárakban dolgoztak fel. Az ipari termékeket aztán Európa többi részén és a gyarmatokon is el tudták adni.

5. a) Milyen torkolattal ömlenek a folyók az Atlanti-óceánba?
b) Miért épültek e torkolatokba nagy kikötők?

6.6. Jelentős hajó- és repülőútvonalak

6. a) Hasonlítsd össze az Atlanti-óceán térségének forgalmát a többi óceánéval (6.6.)! Mi a magyarázata?
b) Európa és Észak-Amerika között főleg ipari termékek forgalma zajlik, a nyersanyagok a déli földrészekről érkeznek. Miért?
7. a) Nézz utána, mennyi ideig tart a hajóút Londonból New Yorkba!
b) Milyen árukat célszerű hajóval szállítani az óceánon át?
8. Indokold, hogy a nagy távolság nem gond a szoros gazdasági és társadalmi kapcsolatoknak!
9. Nézz utána a történelmi atlaszban, hogy mely országok gyarmatai voltak a következő országok: Csád, Egyiptom, Suriname, Ruanda, Algéria, Indonézia, Elefántcsontpart, Kongói Demokratikus Köztársaság, Dél-afrikai Köztársaság, Jamaica!
10. Mi a Csalagút jelentősége a Franciaország és Anglia közötti közlekedésben?

Alagút a csatorna alatt

A Dover és Calais között, a La Manche alatt épült alagutat 1994-ben adták át. Az **Euroalagút (Csalagút)** 50,5 km hosszú vonalán csak vonatok közlekednek. Az alagút használati díja magasabb, mint a kompé, de 80 helyett 37 perc alatt át lehet érní a túlpartra. Forgalma jelentősen megnőtt: 2013-ban több mint 30 millióan utaztak keresztül a Párizst Londonnal összekötő csatornán.

11. a) Melyek voltak az ipari forradalom szakaszai?

b) Hogyan alakult át az ipari termelés az újítások hatására?

12. Miféle nyersanyagok érkeztek a gyarmatokról a gyarmattartókhoz az ipari forradalom idején?

13. Hogyan függ össze a nyugat-európai nyersanyaglelőhelyek elhelyezkedése a domborzattal?

14. Válaszolj a Ruhr-vidékről tanultak alapján!

a) Mik a szén- és acélválság okai?

b) Vesd össze az okokat a kohászati üzemek letelepedését befolyásoló tényezők változásával!

15. a) Hogyan változtak a klasszikus iparvidékek jellemzői a válság és az ipari szerkezetváltás hatására?

b) Mivel magyarázod az egyes szakaszok letelepedést meghatározó tényezőinek a szerepét?

c) Hogyan hatottak e változások a klasszikus iparvidékekre?

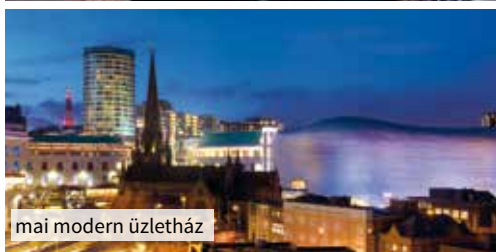
16. Foglald össze a 6.7. képek alapján a nyugat-európai gazdaság szerkezetváltását az ipari forradalomtól napjainkig!

a 20. század elején

ma élő múzeum

mai modern üzletház

6.7. Időutazás Birminghamben

Az ipari forradalom bölcsője

A 18. században kibontakozott **ipari forradalom** Nyugat-Európából indult ki, ahol a nyersanyaglelőhelyek mellé telepített kohók és gyárak kiterjedt **iparvidékek**kévé olvadtak össze. A gőzgép feltalálása megkönnyítette a bányászatot. Energiaforrásuk biztosítása miatt szükségessé vált a használt kőszén nagymértékű kitermelése. Fellendült a bányászat, a kohászat és más feldolgozóipari ágak is, például a gyarmatok olcsó alapanyagára épülő, gépesített **textilipar**. A legjelentősebb régi iparvidékek Nyugat-Európában a **feketekőszén** és a **vasérc** lelőhelyei köré települtek. A **közép-angliai iparvidék** (fekete vidéknek is nevezik) központja Birmingham (6.7.). Belgium déli részén, az **Ardennekn** gyártották egy időben a legtöbb vasat és acélt. A Franciaország északkeleti részén lévő **Lotaringiában** a helyi vasércre települt bányavidék. A **szén- és acélválság** az atlanti térség iparvidékeit is elérte. Hatására egyes iparvidékeken majdnem minden kohó bezárt. Az **ipari szerkezetváltás** során a nehézipar szerepe kisebb lett, és nőtt a modern, kevés alapanyagot, de sok szaktudást igénylő ágak (pl. elektronika, vegyipar) súlya. Sokan a szolgáltatásokban találtak munkát.

18. század
érclelőhely
mellé
kőszén, víz
pl. Lotaringia

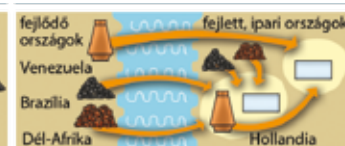
19. század
kőszénlelőhely mellé
pl. fekete vidék

20. század
kohók mellé, tengerpartokon
vagy folyók partján
pl. Dunkerque
(Franciaország)

20. század vége
nemzetközi munkamegosztás alapján
fejldő országok, fejlett országok,
pl. Venezuela, Dél-Afrikai
Köztársaság, IJmuiden (Hollandia)

6.8. A vas- és acélipar letelepedését meghatározó tényezők változása

Újabb energiaforrások

Miután a kőszén kitermelése gazdaságtalanná vált, a nyugat-európai országoknak új energiahordozók után kellett nézniük. Mindegyik országban jelentős az atomenergia aránya az energiatermelésben, Franciaországban az összes villamosenergia-termelés háromnegyed részét adja. Az Északi-tengeren a 20. század második felében fellendült a kőolaj kitermelése. A tengerparton nagyon erősek a szelek, így sokféle szélparkok turbinái termelik az elektromos áramot (6.9). A tengervíz rendszeres emelkedéséből és süllyedéséből, az árapály jelenségéből fakadó energiát a világon először a francia partoknál hasznosították egy árapályerőműben (6.10).

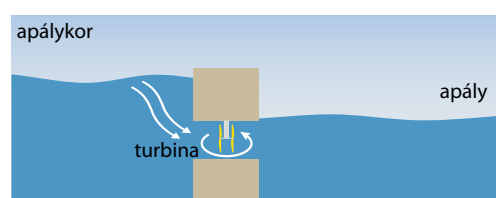
Az északi-tengeri olaj számokban

Az Egyesült Királyság adóbevételeinek 1,5 százaléka az északi-tengeri olajkitermelésből származik. E nyersolajlelőhelyek összesített hozama az elmúlt 40 évben hozzávetőleg 45 milliárd hordó volt. Nagy-Britannia napi olajtermelése jelenleg 770 ezer hordó, ennek zöme az északi-tengeri brit kitermelési szektorból ered. A tengeri olajkitermelői szövetség szerint az északi-tengeri brit nyersolajtermelés több mint másfél évtizede, 1999-ben tetőzött. A tengeri talapatból kitermelhető nyersolaj mennyisége 2020-ig várhatóan a legutóbbi csúcsgyarmada alá csökken.

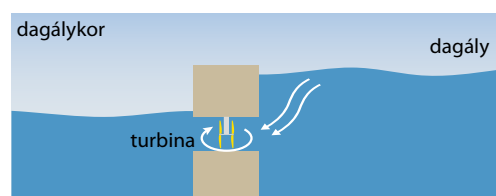

6.9. Az Északi-tengerre tervezett szélfarm 80 millió ember áramellátását biztosítaná

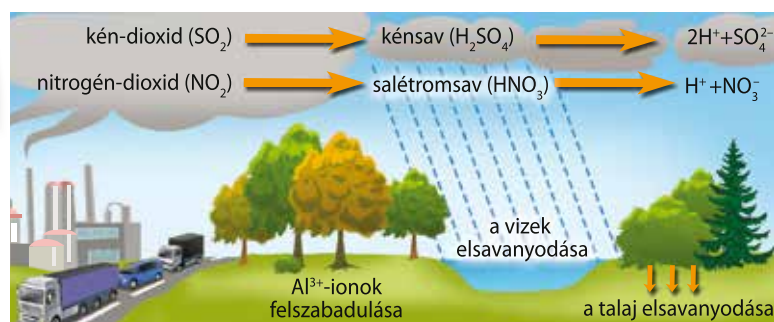
apálykor

dagálykor

6.10. Energiatermelés az árapályerőműben

6.11. A savas esők keletkezése és hatása a környezetre

Fogalmak

gyarmatosítás • bányavidék • klasszikus iparvidék • átalakuló ipari körzet • ipari szerkezetváltás • savas eső • környezet savanyodása • megújuló energiaforrás • szélpark • Nyugat-Európa • Brit-szigetek • Belga-rögvidék • Pennine • Ardennek • Francia-középhegység • Holland-mélyföld • Temze • Loire • Garonne • Szajna • Rhône • Rotterdam • közép-angliai iparvidék • Lotaringia

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Képzeld el, hogy repülsz végig a skóciai Glasgow-tól a francia Marseille-ig! Mondd el, hogyan változik alattad a domborzat!
2. Mely tényezők tették Európát gazdasági súlypontjává az atlanti térséget?
3. Hogyan változtak az iparvidékek telepítő tényezői az ipari forradalom óta? Mivel magyarázható a változás? Mutasd be idővonalzón!
4. Értékelj Nyugat-Európa energiagazdaságának lehetőségeit!

17. a) Olvasd el a szemelvényt az északi-tengeri olajkitermelésről!
b) Számítsd ki, mennyi volt az elmúlt 40 évben a napi kitermelés! Viszonyítsd a mai kitermeléshez!
c) Mi a változás oka?

18. Ismerd meg az árapályerőmű működési elvét a 6.10. ábra segítségével!

19. Hogyan lehet csökkenteni az ipari termelés környezet-szennyező hatását?

20. a) Mutasd be a savas esők környezet károsító körfolyamatát a 6.11. ábra alapján!
b) Hogyan károsítják közvetve a savas esők az ember egészségét?

Az Egyesült Királyság földrajza

Kötődni és elszigetelődni

„A skót szerint az angol a brit, az Angliában letelepedő pakisztáni szerint ő brit, de nem angol, a Skóciában letelepedő pakisztáni szerint ő inkább skót, mint brit. Sokszor egy északi is britnek vallja magát, bár ő – ha otthon él – akkor földrajzi értelemben nem Nagy-Britanniában, igaz a Brit-szigetek 2. legnagyobbikán él.”
Az Egyesült Királyság Európa egyik legösszetettebb népességű országa.

1. a) A köznyelvben az Egyesült Királyság és a Nagy-Britannia nevet gyakran szinonimaként használják. Miért hiba?
b) Ábrázold a kapcsolatokat halmazokkal!

2. Mutasd be Nagy-Britannia földrajzi fekvését!

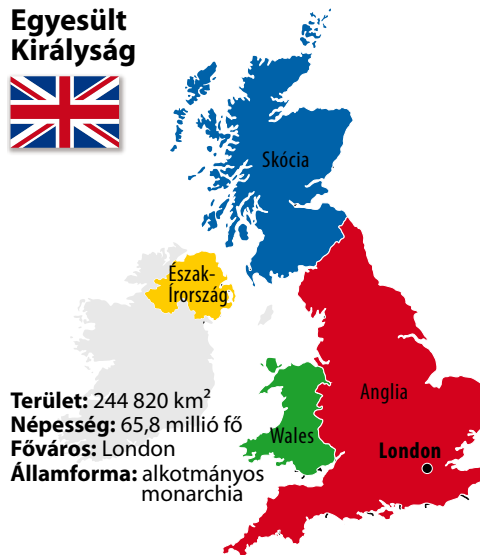
3. a) Nézz utána a Nemzetközösség jelenlegi tagjainak!
b) Hasonlítsd össze a földrajzi kiterjedését az egykori Brit Birodalommal!

4. a) Melyik volt gyarmatról származik a teaivás szokása?
b) Milyen az angol reggeli?

5. Van-e különbség a skót, a walesi és az angol nyelv között?

6. Nézz utána, milyen címei és milyen jogai vannak a királynőnek!

Egyesült Királyság

7.1. A délutáni teázás jellegzetes angol hagyomány

Anglia, Skócia, Wales és Észak-Írország a futball-világbajnokságokon külön országgént, a saját zászlója alatt indul, de az olimpiákon az Egyesült Királyság egységes csapatában vesznek részt.

A királynő az ország államfője. A kormányzásban nem vesz részt, de befolyásos közszereplő, és a királyság egységének szimbóluma.

Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága

Az Egyesült Királyság hosszú és hivatalos nevében két országrész szerepel, de mit is foglal magában Nagy-Britannia? Részei a Fő-szigetre eső Anglia, Skócia és Wales. A királyság szoros kapcsolatot tart fenn egykori gyarmatbirodalmának országaival. A Nemzetközösség olyan államok szövetsége, amelyek függetlenedésük előtt döntőrészt a brit korona alá tartoztak. A közösség feje a brit királynő, de a szervezetben csak 16 ország van, aminek II. Erzsébet az uralkodója (pl. Kanada és Ausztrália).

A brit korona alattvalói

A középkori Brit-szigeteken elsőként Anglia vált stabil és erős állammá, ami a 13. század végén meghódította Walest. Anglia és Skócia pedig hivatalosan 1707-ben egyesült. 1801-ben az Ír-szigetet is az államhoz csatolták, de Írország függetlenedése (1921) után csak az északi rész maradt London fennhatósága alatt.

Hagyományok és multikulturalizmus

Az Egyesült Királyság népessége származását tekintve meglehetősen összetett, hiszen már csak az egyesülésből adódóan is többféle nemzetiség él itt. A Brit-szigeteken élők kultúráját befolyásolta a kontinenstől való elszigeteltségük, de a hatalmas kiterjedésű gyarmatbirodalom sokszínűsége is nagy hatással volt rá. Már az 1950-es években bevándorlók célpontja lett az Egyesült Királyság, elsősorban az épp függetlenné váló gyarmatokról (pl. Pakisztánból, Hongkongból) érkeztek a betelepülők.

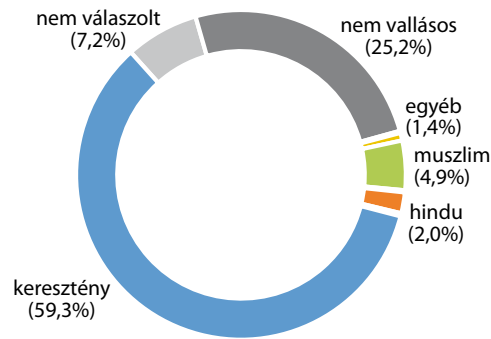
A 20. századi bevándorlási hullámnak köszönhetően a század végére igazi **multi-kulturális** társadalom jött létre, különösen a nagyvárosokban él együtt a sokféle kultúra. Napjainkban számottevő a **kelet-európai betelepülők** aránya. Főként a fővárosba költöznek (a londoni magyar közösség mintegy 300 000 fős). A bevándorlást az előregedő brit társadalom, a gazdaság nagymértékű munkaerőigénye és persze a **magas munkabérek** gerjesztik. Az integrációs problémák ellenére az Egyesült Királyság az egyik legbefogadóbb ország Európában.

Hogyan változik a lakosság összetétele?

Az Egyesült Királyságban a fehér népesség aránya 2017-ben 86%. 1991-ben az arányuk még 94,1% volt. A népesség közel 14%-a a színes bőrű, ázsiai vagy arab származású. Az állampolgárok 13%-a nem Angliában vagy Walesben látta meg a napvilágot. Londonban a brit gyökerekkel rendelkezők kisebbségbe kerültek. Bizonyos kerületekben az újszülöttek 80%-ának volt legalább az egyik szülője bevándorló. 2008-ban még 212 500, idén már 230 800 olyan gyermek született, akinek szülei külföldről vándoroltak be.

A juhlegelőktől a gabona-grófságokig

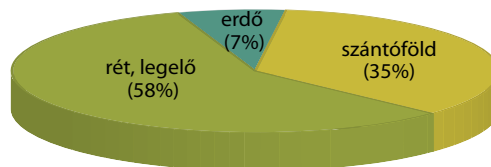
A Brit-szigetek természeti adottságai nem egységesek, a mezőgazdasági termelés pedig követi azokat. Egy alapvetően **állattartásra** épülő és egy **gabonatermelő** részre oszthatjuk (7.3.).

7.2. A népesség vallási megoszlása

7.3. A mezőgazdaság országrészenként specializált

7.4. A mezőgazdaság által hasznosított földterületek megoszlása

7.5. A sövények jellegzetes birtokhatárolók Angliában. „A sövények olyanok, mint a védőfal, áthatolhatatlanok és átláthatatlanok” – írta a Britanniát meghódító Julius Caesar

7. Miért költöznek a bevándorlók elsősorban a nagyobb városokba?

8. a) Keresz az interneten brit mezőgazdasági termelési adatokat!
b) Mely állatok tenyésztésében, növények termesztésében áll előkelő helyen?
c) Találj rá magyarázatot!

9. a) A brit Fő-sziget a domborzat alapján felosztható egy nagyobb északnyugati és egy kisebb délkeleti részre (7.3.). Melyek ezek a tájak? Olvasd le a domborzati térképről!
b) Miért eltérő a mezőgazdaság az északnyugati és a délkeleti országrészen?

10. Elemezd a 7.4. diagramot! A leolvastott tényeket indokold természetföldrajzi okokkal!

11. Nevezd meg néhány, a gyarmatokról érkező alapanyagot, amit az angol ipar felhasznál!

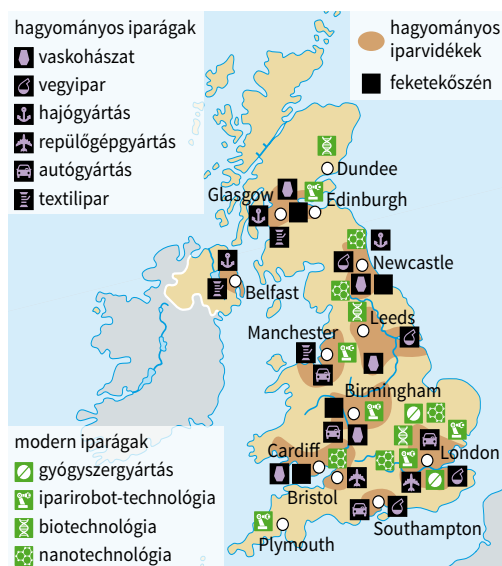
12. Hasonlítsd össze a fekete vidék szerkezetváltását a Ruhr-vidékével!

13. Cambridge-ben világhírű egyetem működik. Miért ott épült ki a csúcstechnológiai központ?

14. Dolgozzatok csoportban! Minden csoport egy iparvidékkel foglalkozzon!
 a) Jellemezzétek az Egyesült Királyság iparvidékeit a szempontok alapján (7.7.)!
 b) Vessétek össze az egyes csoportok tapasztalatát! Válogassátok ki azokat a jellemzőket, amik közösen jellemzik az iparvidékeket!
 c) Minden iparvidékkel kapcsolatban neveztetek meg egy speciális (csak arra) jellemzőt!

7.6. Textilgyár a világ műhelyében

7.7. Szétszórt iparvidékek az Egyesült Királyságban

Az iparvidékek jellemzésének szempontjai

- Hol fekszik? (viszonylagos földrajzi fekvése)
- Melyek a természeti erőforrásai? → Mire, hogyan hasznosíthatók?
- Mely iparágak jellemzőek? ← Miért azok?
- Melyek a legjelentősebb városai? Mi a specialitásuk?
- Milyen lehet a környezet állapota? ← Miből következtetsz erre?
- Milyen lehet az iparvidék jövője?

A bányászattól a világ tőzsdéjéig

Egykor Anglia volt a „világ műhelye”, ahonnan áramlottak ki az ipari termékek és az új technológiák. A közép-angliai **fekete vidék** az egyik legjelentősebb hagyományos iparvidék Európában. A helyi szénre és az import vasércre támaszkodó iparvidék központja **Birmingham**. Az északabbra fekvő **Manchester** a textilipar központja lett. A gyarmati nyersanyagok első számú kikötője volt **Liverpool**, ahol az importáruk feldolgozására gyárak is épültek. A **szén-és acélválság** jelentősen átalakította a brit ipar szerkezetét. A hanyatlás a nehézipart és a hagyományos iparágakat is érintette: a textilipart, az autó- és hajógyártást. A válságból való kilábalásnak egyik útja volt a **modern iparágak** (pl. gyógyszergyártás, biotechnológia) betelepítése. A legújabb fejlesztéseket alkalmazó **csúcstechnológiai központokat** hoztak létre (pl. Londonban, Birminghamban, Cambridge-ben). Emellett a hagyományos iparágakban a termelés jó részét a nagy cégek más országokba (főleg Ázsiába) szervezték ki. Mindezek következtében az Egyesült Királyság gazdaságában a termelés szerepe erősen lecsökkent, ma már messzemenően a **szolgáltatási ágak** adják a bevételek nagy részét.

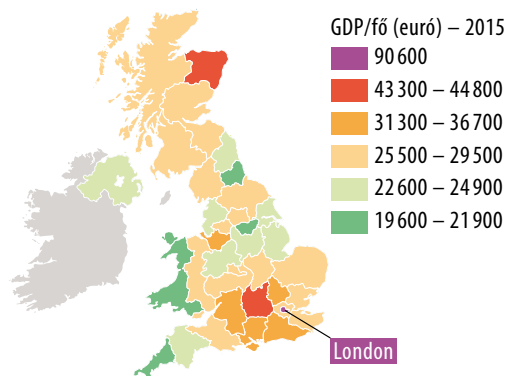

7.8. London arcai: a Parlament és a Big Ben (balra), modern negyed a városházával

Eltérő fejlettségű területek

A Temze partján fekvő London igazi világváros. Az itt működő cégek, bankok, szervezetek révén nemcsak az ország, hanem a világ gazdasági, pénzügyi és politikai életének egyik irányítója. A nemzetközi intézmények és vállalatok a belvárosban csoportosulnak. A főváros az első számú idegenforgalmi központ. A turisták jelentős része csak Londont látogatja meg, egyharmad részük üzleti ügyben utazik a városba.

A gazdasági termelés Délkelet-Angliában koncentrálódik, ezen belül is kiemelkedő a főváros jelentősége (7.9.). A GDP/fő egész Európát tekintve London belvárosában a legmagasabb. Skócia gazdaságát is megviselte a nehézipar válsága, amelyből csúcstechnológiai ágazatok letelepítésével próbált kilábalni. Legjelentősebb városai Edinburgh (a skót főváros) és Glasgow. A keleti parton fekvő Aberdeen városába szállítják az északi-tengeri kőolajat. A Wales déli részén egykor virágzó bányászat jelentőségét veszítette. Észak-Írország fejlődését sokáig gátolta az angolok és az északírek politikai-társadalmi szembenállása.

7.9. A gazdasági fejlettség területi különbségei

Mi lehet az oka, hogy a gazdaság súlypontja délkeleten van?

Fogalmak

multikulturalizmus • bányavidék • fekete vidék • átalakuló ipari körzet • Londoni-medence • Temze • Anglia • Birmingham • Glasgow • Manchester • Közép-angliai-iparvidék • Skócia • Wales • Észak-Írország • Egyesült Királyság • Liverpool

Londonról – számokban

- Több mint 8,4 millió ember él a városban, ezzel Nyugat-Európában a legnagyobb, egész Európában a 2. legnagyobb város.
- Az átlagos munkabérek mintegy háromszor nagyobbak a nagy-britanniai átlagnál.
- A város éves GDP-értéke nagyobb, mint Finnországé vagy Portugáliáé.
- Nagy-Britannia munkahelyeinek egyötöd része itt van.
- Majdnem 500 tengerentúli bank van, több, mint bármelyik más városban a világon.
- A Londoni Tőzsde az egyik legnagyobb a világon, közel harmada itt zajlik a világ tőzsdei ügyleteinek.
- A világ legnagyobb 20 biztosítási cége Londonban van bejegyezve.
- Európa 500 legnagyobb vállalata közül több mint 100 székhelye Londonban van.

7.10. Elvág vagy összeköt?

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Foglald össze, milyen hatással van az óceán az Egyesült Királyság életére!
2. Mutasd be az óceáni terület természet és társadalomföldrajzi jellemzőinek kövekezményeit az Egyesült Királyság példáján!
3. Készíts gondolattérképet az egyes országrészek földrajzi adottságairól és annak következményeiről!
4. Készíts montázst az Egyesült Királyságot jellemző kis rajzokból, szimbólumokból!
5. Kati egyetemista, és a szüleivel együtt elhatározták, hogy egy évig az Egyesült Királyságban fog angolt tanulni. A szülei egy angol kisvárosba küldenek rokonokhoz, de ő mindenképpen Londonba szeretne menni. Milyen érvei lehetnek a főváros mellett?

15. a) Nézz utána az interneten London főbb látnivalóinak!
b) Tervezz egy egynapos városnézést földrajzi logika szerint! Indokold is!

16. Egy új amerikai bank szeretné megvetni a lábát Európában. Beszélj rá az igazgatót, hogy Londonban nyissa meg európai részlegét!

17. Készítsetek kiscsoportban bemutatót az Egyesült Királyság államainak eltérő jellegzetességeiről! Gondoljatok a népességre, a gazdasági élet jellegzetességeire és a nevezetességekre!

18. Skóciában időről időre felmerül a függetlenség kérdése.
a) Vedd számba Skócia adottságait! Érveld a függetlenség mellett!
b) Mik lennének az ellenzők érvei?

A ködös csatornától az azúrkék partokig

Ha megkérdeznénk ismerőseinket, melyik várost szeretnék feltétlenül látni életükben, biztosan sokan választanák Párizst. Így van ezzel további sok millió ember is – nem véletlen, hogy ez a világ leglátogatottabb városa. Persze Franciaország a fővároson kívül is számtalan érdekességet kínál, az Atlanti-óceántól a Földközi-tengerig.

1. a) Határozd meg Franciaország fekvését Európán belül!

b) Nevezd meg az országot határoló vizeket és hegységeket!

2. a) Sorold fel a térkép segítségével az ország legjelentősebb folyóit!

b) Keresd meg: Provence, Lotaringia, Normandia, Champagne, Burgundia!

3. a) Nézz utána, melyek az ország tengerentúli megyéi!

b) Gyűjtsd össze az országokat, a francia hivatalos nyelvű országokat!

4. Hol vannak a földművelésre alkalmas alföldek?

5. a) Milyen előnye van a termelésben a kisbirtoknak, illetve a nagybirtoknak?

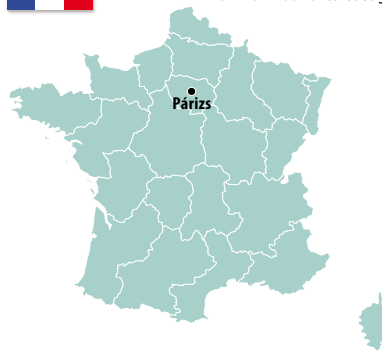
b) A családi birtokon miért az állattenyésztés jellemző, és nem a növénytermesztés?

6. Mik lehetnek a 8.2. képen látható francia ételek?

Franciaország

Terület: 547 030 km²
Népesség: 67 millió fő
Főváros: Párizs
Államforma: köztársaság

Frankofón országoknak nevezzük azokat, ahol a franciát használják anyanyelvként, a hivatalos adminisztráció vagy a kultúra nyelveként. Ezek a főként egykori francia gyarmati területek szoros kapcsolatot ápolnak Franciaországgal.

8.1. Szőlőültetvény Elzászban

8.2. A francia konyhaművészet néha különleges alapanyagokra épül, de a legegyszerűbb ételei közül is sok meghódította a világot

A kontinensen és a tengeren túl

Franciaország évszázadok óta Európa egyik vezető gazdasági és politikai nagyhatalma. A **gyarmatosítás** korában – az Egyesült Királysághoz hasonlóan – kiterjedt birodalmat épített ki az egész világon, elsősorban Afrika északi részén. A gyarmatok többsége függetlennedett a 20. században, de néhány továbbra is a francia állam szerves része. Ezek az úgynevezett **tengerentúli megyék**. Az elmúlt évtizedekben Franciaország is sok bevándorlót fogadott be. Mivel többségük az észak-afrikai arab országokból érkezett, napjainkban az ország területén több mint 6 millió muszlim lakos él, a teljes népesség mintegy 10%-a.

Minőségi mezőgazdasági termékek

A kiváló éghajlati és domborzati adottságok mellett az Európai Unió agrártámogatási politikája is közrejátszik abban, hogy Franciaország az első a **mezőgazdasági termékek kivételében** az Unióban. A gazdálkodási technikák korszerűsödése és a birtokméretek növekedése miatt a termelés hatékonyabb lett. A művelt területek az utóbbi időben kissé csökkentek. A termények nagy részét gépésített közép- és nagybirtokokon

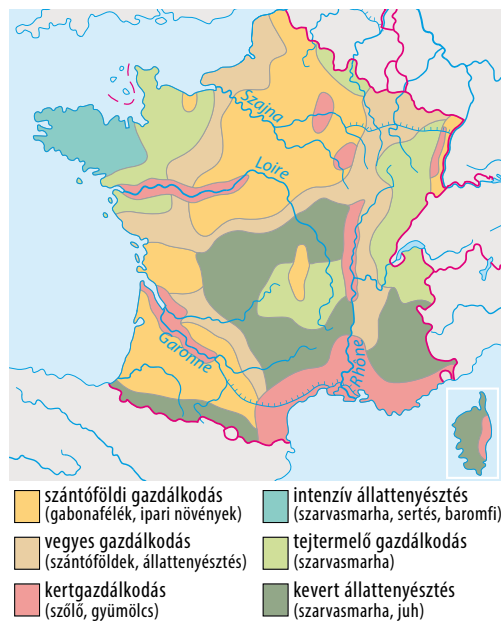
állítják elő, ahol sokszor már helyben fel is dolgozzák azokat (pl. konzervgyárakban). A családi birtokokon főként állattartással (szarvasmarha, sertés, juh) foglalkoznak. A kisbirtokokat szövetkezetek fogják össze, akik segítenek a termelés, a feldolgozás és az értékesítés megszervezésében. A Franciaországban termelt gabona mennyisége az elsők között van a világon. A mezőgazdasági alapanyagok feldolgozására épült ki az élelmiszeripar. A francia borok a világ legjobbjai közé tartoznak, de a szőlőből készült borszármazékok (pezsgő, likőr, konyak) is jó minőségűek. A legfontosabb borvidékek közé tartozik Champagne és Burgundia. A szarvasmarha- és a juhtartásra épült tejipar elsősorban vaját és sajtot állít elő.

Gazdálkodás	Domborzat	Éghajlat	Termény	Feldolgozóipar
szántóföldi				
vegyes				
kert				
intenzív állattenyésztés				
tejtermelő				
kevert állattenyésztés				

8.1. táblázat. Táblázat a francia mezőgazdasági körzetek összehasonlításához

8.3. A francia mezőgazdaság infografikán

8.4. A francia mezőgazdasági körzetek

7. a) Nézz körül egy élelmiszer-nagyáruház polcain! Készíts listát a Franciaországból származó termékekről!
b) Egyesítsétek listáitokat az osztályban!

8. Amit tudni kell a francia mezőgazdaságról, az a 8.3. ábrán látható.

a) Próbálj kapcsolatot keresni az egyes tények között!
b) Alkossatok közösen logikai láncot a tényekkel!

9. a) Foglald táblázatba, amit a mezőgazdasági körzetekről megtudsz a szöveg, a térképvázlat (8.4.) és az atlasz tematikus térképeinek összehasonlításával!
b) Milyen összefüggés van a domborzat és gazdálkodási mód között?

10. a) Mit tehet a mezőgazdaság az éghajlatváltozás mérsékléséért? Olvasd el a szemelvényben!
b) Rajzold le, hogy milyennek képzeld az éghajlatot kímélő mezőgazdaságot!

Talajmegújító francia mezőgazdaság

A mezőgazdaság az egyik legnagyobb szén-dioxid-kibocsátó, a káros eljárások már kiürítették a talaj széntartalmának átlagosan 50-70%-át. Ezért a francia mezőgazdaságban tenni kívánnak az **éghajlatváltozás megfékezéséért**. Mit is?

- Csökkentik a műtrágyázást → csökken a nitrogén-dioxid kibocsátása
- A levegő nitrogéntartalmát a talajban megkötni képes pillangós növényeket vetnek vetésforgóban → kevesebb műtrágya kell
- Szántás nélkül művelik a földet → a talaj jobban megőrzi a szerkezetét, tárolja a szén
- Nem hagyják fedetlenül a talajt → megkötik a nitrogén- és a szén-dioxidot
- Fákat ültetnek → megkötik a levegő szén-dioxidját, árnyékolnak, védenek a kiszáradástól
- Megnyújtják a legeltetési időszakot, csökkentik a trágyázást → kevesebb nitrogén jut a légkörbe
- A szarvasmarhák takarmányozásának megváltoztatása → metán- és nitrogénkibocsátás csökkenése → a metán felhasználása biogázüzemekben
- Állattartó telepek épületeinek szigetelése → csökken a fosszilis energiahordozók felhasználása

11. Melyek a hagyományos francia ipar telepítő tényezői? Gyűjtsd össze a térképek alapján!

12. Készítsd el a francia ipar térkép-vázlatos összefoglalóját! Ábrázold egy kontúrtérképben a telepítő tényezőket, a kitermelőipar és a feldolgozóipar kapcsolatát az egyes országrészekben!

13. Jó-e a társadalom és a gazdaság számára, ha az üzemek szétszórtnan helyezkednek el az országban?

14. Járj utána, honnan lövik fel a hordozórakétákat az európai és francia űrügynökségek! Miért?

15. Hogyan függ össze a TGV hálózatának kiépítése és a francia ipari termelés széttelapulása?

16. a) Tekintsd át a francia idegenforgalom fő körzeteit a túrloldali képek segítségével!
b) Légy idegenvezető! Mutasd be az egyes körzetek látnivalóit úgy, mintha a helyszínen vezetnél csoportot! Minden helyszínhez kapcsolj földrajzi magyarázatot (okot, következményt, kapcsolatot)!

A francia **űrkutató** évtizedek óta élen jár Európában. Az Európai Űrügynökséggel együttműködve végzik a kutatásokat és a műholdak, kutatórakéták kilövését.

A francia nagy sebességű vasút (rövidítve TGV) első szakasza Párizs és Lyon között épült ki, és 1981-ben kezdte meg a közlekedést a villamos energiával működő jármű. A hálózat egyre bővült, és már a szomszédos országokba is átlépnek a vonatok. Az újabb vonalakon már akár 320 km/órás sebességgel haladhatnak a vonatok, így gyorsabbá vált velük a közlekedés, mint közúton vagy repülővel. A TGV tartja a hagyományos kötétpályás vasúti közlekedés sebességi rekordját (574,8 km/óra). A nagy sebességű vasút lerövidítette a távolságokat az országon belül, Párizsból Marseille-be 3 órára csökkent az utazási idő.

8.5. A francia gyorsvasút

8.6. A legnagyobb utasszállító repülőgépek, az Airbusok Toulousban készülnek

Iparvárosok az ország minden részén

A francia ipari termelés súlypontja az utóbbi évtizedekben délre toldott. Párizs környékéről (Île de France) sok gyár települt át az ország különböző nagyvárosaiba, ezért a **termelés többközpontú** lett. Ma már olyan városokban is van **autógyártás** (alkatrészgyártó vagy összeszerelő üzem), ahol korábban nem volt jellemző a gépgyártás. A három nagy francia személygépkocsi-gyártó vállalat (Peugeot, Renault, Citroën) kívül külföldi cégek is letelepedtek az országban. A repülőgépgyártásnak Toulouse, Marseille és **Bordeaux** lettek fontos telephelyei. A repülőgépgyártással együtt a **csúcstechnológiai iparágakhoz** tartozik az atomerőmű-alkatrészek, hordozórakéták, harci repülőgépek gyártása és az űrtechnika is. Főként a mediterrán partvidéken (Marseille és Perpignan között) telepednek le a legmodernebb gazdasági ágakat kiszolgáló kutató és fejlesztő egységek, a technológiai parkok.

A hagyományos iparágak közé tartozik a **luxuscikkek** gyártása (parfüm, divatruházat) és a **textilipar** is, amiknek Lille és Lyon a központja. A vegyipart képviselik az import kőolaj feldolgozására települt finomítók (pl. Marseille-ben).

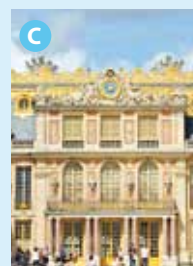
Vendégcsalogató Franciaország

Franciaország tele van szebbnél szebb turistacsalogató látványossággal, és készen is állnak a vendégek fogadására. Egész Európában itt van a legtöbb **turisztikai szálláshely**. Spanyolország és Olaszország után a 3. leglátogatottabb ország a kontinensen.

1. Párizs

A világ leglátogatottabb városa, ahová évente milliószám özönlenek a turisták a világ minden tájáról. Rengeteg látnivalót nyújt a város a múzeumoktól a templomokig, a szórakozási lehetőségekig. A sok látogató miatt nagyon fejlettek a szolgáltatások, a foglalkoztatottak 10%-a az idegenforgalomhoz kötődik a fővárosban.

A. Montmartre, a művészetek hegye; B. Notre Dame; C. Versailles-i kastély

2. Loire menti kastélyok

A Loire völgye „Franciaország kertje”: a folyó mentén a francia királyok kastélyai sorakoznak, mellettük pedig középkori kisvárosok is vannak.

Chambord kastélya a Loire mentén

3. Francia Alpok

Igazi magashegységi táj, ahová még Magyarországról is jönnek a síelni vágyók és a hegymászók. Itt magasodik a francia–olasz határon Európa legmagasabb hegycsúcsa, a **Mont Blanc** (4810 m).

Síközpont a Francia-Alpokban

4. Atlanti-óceán partja

Az északi partvidéken a **Mont Saint Michel** bencés kolostora a legnagyobb látványosság. A partközeli építmény apálykor száraz lábbal megközelíthető, dagálykor viszont csak hídon keresztül. Délen Bordeaux-t, a Garonne-parti kikötővárost, a burgundiai borvidék központját érdemes felkeresni.

Mont Saint Michel

Bordeaux – Pont-Pierre

5. Provence és a Côte d'Azur

Párizs után a 2. leglátogatottabb turisztikai régió. A mediterrán tengerpart, a Francia Riviéra (Côte d'Azur) igazi tengerparti üdülőközpont, a városok (Marseille, Nizza, Toulon) és Provence parttól távolabb eső területei számtalan kulturális lehetőséget rejtenek: vannak itt színházak, múzeumok, kiállítások. Monaco hercegsége a kaszinók hazája és európai adóparadicsom.

St. Tropez kikötője

Monte Carlo fényei

Hangulatos kisváros Provence-ban

Avignon, az egykori pápai székhely

Fogalmak

tengerentúli megye • szövetkezet • ipar széttelepedése • többközpontú ipar • csúcstechnológiai iparág • idegenforgalom • turisztikai szálláshely • Francia-középhegység • Párizsi-medence • Mont Blanc • Burgundia • Champagne • Párizs • Lyon • Marseille • Toulouse • Bordeaux

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Foglald össze, mely adottságai teszik Franciaországot az Európai Unió legnagyobb mezőgazdasági exportőrévé!
2. Hasonlítsd össze London és Párizs szerepét országuk gazdasági életében!
3. Képzeld el, hogy Algériából érkezel Franciaországba, hogy letelepedj és munkát vállalj! Milyen lehetőségeid vannak?
4. Válassz ki egy turisztikai célpontot Franciaországból! Készíts róla tablót, és mutasd be az osztálytársaidnak!

Végtelenség Európa és Ázsia között

A Kelet-európai-síkság széles átmeneti sávja összeköti Európát és Ázsiát. Sokszor még Magyarországról nézve is nehéz úgy tekinteni erre a térségre mint Európa szerves részére. Pedig ha a kontinens természetföldrajzi határait vesszük figyelembe, akkor a síkvidék a földrésznek csaknem a felét teszi ki.

1. a) Keresd meg a térképen a Kelet-európai-síkságot! Nevezd meg a határait!
b) Mely országok fekszenek a Kelet-európai-síkság területén?

2. Olvasd le az atlasz domborzati térképéről, hogy kb. milyen magasak a hátságok!

3. a) Milyen mezőgazdasági hasznosításról árulkodik a 9.3. kép?
b) Mely adottságok teszik ezt lehetővé?

4. a) Becsüld meg a térkép segítségével, hogy mekkora távolság van a 9.2. ábrán ábrázolt kelet-európai terület északi és déli széle között a valószínűségben!
b) Magyarázd el a löszvidék keletkezését!

9.1. Kelet-Európa egyik értelmezése

Mi lehet az alapja a 9.1. ábrán látható lehatárolásnak?

Mi is tartozik Kelet-Európához

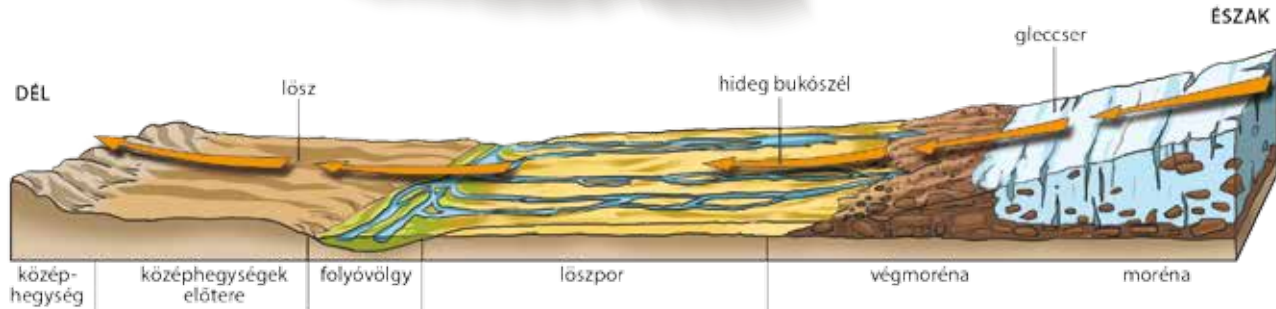
Természetföldrajzi értelemben Kelet-Európa a **Kelet-európai-síkságot** jelöli, ami egy összefüggő, hatalmas síkvidék a kontinens keleti részén. Határai a szárazföldön többnyire magas- és középhegységek: az Urál, a Kaukázus, a Kárpátok és a Lengyel-középhegység. Amikor politikai értelemben említjük ezt a fogalmat, leginkább a Magyarországtól keletre fekvő területekre gondolunk, bár sokan használják a szót az egykori szocialista országokra.

A Föld legnagyobb síksága

A síkvidék északi részének felszínét – nagyjából az Észak-oroszhátság vonaláig – a jégkorszakban előrenyomuló jég formálta. Az északnyugati részen a felszínen keletkezett mélyedésekben számtalan tó jött létre. A jégtakaró a maga előtt tolt hordalékát, a morénát sáncokba halmozta. Mögöttük, a jég déli határán nagy tavak születtek, például Európa legnagyobb tava, a Ladoga-tó. Délebbre, ahová a jégtakaró már nem ért el, hosszan elnyúló hátságok tagolják a tájat (9.2.). Felszínüket lösz borítja. Anyaga a szél által szállított porból származik, ami leülepedett és megkötötte a füves növényzet (9.3.). Délkeleten a Kaszpi-mélyföld tökéletes síksága a tenger szintje alatt fekszik.

9.3. A Podóliai-hátság

9.2. A löszvidék a belföldi jégtakarótól távol, de annak porhordalékából keletkezett

Bővizű folyamok

A hátságokól északra fekvő síkságokat hosszú és nagy vízhozamú folyók (pl. Don, Dnyeper, Volga) szelik át, és szállítják a vizet a tengerekbe. A nagy **folyamoknak** leginkább a Kelet-európai-síkság délkeleti részén van jelentőségük, ahol az alacsony évi csapadékmennyiség miatt viszonylag ritka a vízhálózat. A **Volga** Európa leghosszabb és legbővizűbb folyója. 3690 km-en át kanyarogva folyik északról dél felé, majd hatalmas **deltatorkolattal** a Kaszpi-tengerbe torkollik (9.5.). A folyón számos óriási víztározót létesítettek. Köztük van a legnagyobb Európában, a Szamarai-víztározó. A Volga iparvárosok sorát fűzi fel, amelyek ipari vízként hasznosítják a vizét, és a vízerőművek az abból nyert energiával látják el az üzemeket és a lakosságot.

Adottságok övezetesen

A Kelet-európai-síkság nyugatról és keletről nagy távolságra fekszik az óceánoktól. A **kontinentális fekvés** meghatározza a természetföldrajzi adottságokat. A mérsékelt övezetben uralkodó nyugatias szelek hosszú utat tesznek meg az Atlanti-óceántól, itt viszont nem ütköznek számottevő akadályba. Ezért a síkvidék nagy részén a természeti jellemzők és ezzel együtt a mezőgazdasági termelés is szabályos nyugat-keleti sávokban rendeződtek. A síkság nagy része a **valódi mérsékelt övben**, a **szárazföldi területen** fekszik. **Kontinentális** az éghajlat, de ezen belül viszonylag nagyok az eltérések észak-déli és nyugat-keleti irányban is.

9.4. A természetes és a művelt füves puszta

9.5. A Volga deltatorkolata

9.6. Moszkva nyáron és télen

5. a) Hogyan alakul ki a deltatorkolat?
b) Milyen tengerpartokon jellemző? Magyarázd el a Volga példáján!
c) Képzeld el a delta-vidéket a műholdfelvétel alapján! Készíts róla tájrajzot!

6. A Valdaj-hátság jelentős vízválasztó.
a) Olvasd le a térképről, milyen magas!
b) Mely három nagy folyónak van itt a forrása? Hová torkollanak ezek a folyók?

7. a) Nézz utána, hogyan keletkezett a Kaszpi-tenger!
b) Helyes-e a tenger megnevezés? Indokolj!

8. Támaszd alá a térképek alapján, hogy a Kelet-európai-síkság déli részén a természeti adottságok nyugat-keleti sávokba rendeződnek!

9. a) Hogyan változik az évi középhőmérséklet és a csapadékmennyiség a Fehér-tengertől a Krím-félszigetig?
b) Murmanszk kikötője télen is jégmentes. Miért?

10. Hogyan nevezik a füves pusztát Észak- és Dél-Amerikában?

11. a) Mit tanultál Ukrajna mezőgazdaságáról?

b) Milyen szerepe van Ukrajnának Európa búzaellátásában?

c) Vedd számba, mely természeti adottságok teszik a Kelet-európai-síkságot jelentős gabonatermő vidékké!

12. a) Fogalmazd meg a 9.7. ábra alapján, hogyan változnak a mezőgazdaság természeti feltételei Ázsia füves pusztáin!
b) Mely égtáj irányában követhető jól ez a változás?

13. Vesd össze a 9.7. és a 9.8. ábrát!

a) Vajon miért különbözik a sztyepp kiterjedése Kelet-Európában a két térképen?

b) Mi ebben az ember felelőssége?

<ul style="list-style-type: none"> fátlan tundra erdős tundra tajga vegyes erdők lombos erdők erdős sztyepp sztyepp száraz sztyepp félsivatagi növényzet magashegység 	<ul style="list-style-type: none"> erdő-gazdálkodás rozsa burgonya napraforgó búza köles gyapot szarvasmarha sertés juh kecske 	<ul style="list-style-type: none"> takarmánynövény len cukorrépa kukorica árpa rizs szőlő baromfi
---	---	---

9.7. A természetes növényzet és a mezőgazdaság kapcsolata

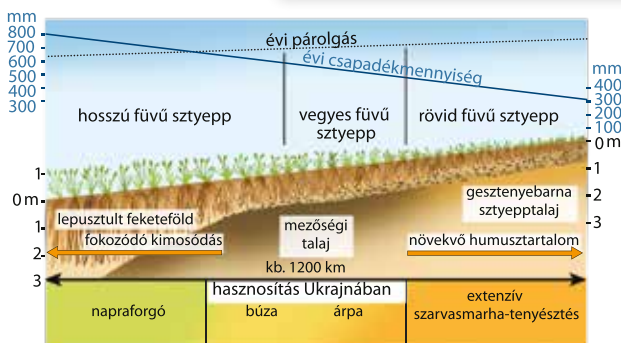
Ukrajna 16-18 millió tonna búzát és 18-20 millió tonna kukoricát exportál, annyit, mint amennyit az EU 28 tagországa összesen. A lehetőségei még ennél is jobbak. A mezősségi talaj vastag termőrétege miatt kevés tápanyag-utánpótlásra van szükség, így olcsóbb a termelés. Ha világfajtaikkal, hatáso-sabb vegyszerekkel és jobb gépekkel dolgoznak, a terméshozam 50-60%-kal is nőhet. Az Európai Unióval kötött és 2016. január 1-jétől érvényes szabadkereskedelmi megállapodás értelmében fokozatosan felszámolják mezőgazdasági termékeinek vámjait. Ha ez bekövetkezik, végképp uralni fogja a kontinens gabonapiacát.

A füves puszták a gabona-termelés területei

A Kelet-európai-síkság, azon belül is a **füves puszták** (ahogy itt nevezik: a sztyepp) területe a gabonatermesztés egyik legfontosabb és a legnagyobb körzete. Adottságai lehetővé teszik, hogy a legfőbb **gabonaféléket**, azonfelül **takarmány- és ipari növényeket** is nagy mennyiségben termesszenek.

A sztyeppéken gyakoriak az **aszályok**, ami nehezíti a mezőgazdasági termelést. Csapadékszegény években a termésátlagok akár felére is csökkenhetnek. Hatalmas víztározókat és **öntözőrendszereket** építettek ki, hogy aszály idején a folyók vizét a földekre juttathassák. A gondatlan gazdálkodás sok veszéllyel fenyegeti a mezőgazdaságot. A nem megfelelő öntözés miatt a talaj **elszikesedik**, az ipari termelés hatására szennyeződik, a talajjavító technikák elhanyagolása következtében csökken a tápanyagtartalma.

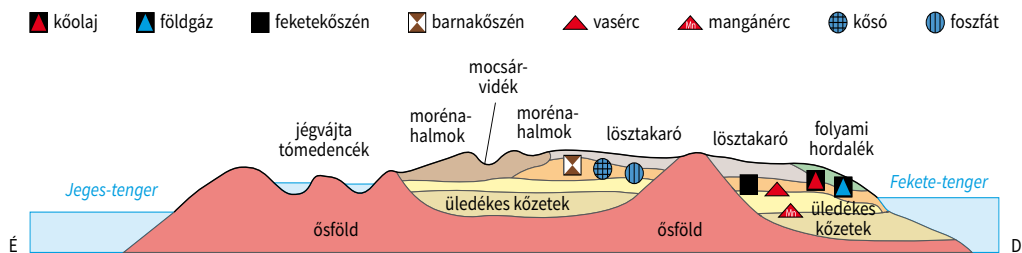
Kelet-Európában a mezőgazdasági termelés nem olyan hatékony, mint a nyugati országokban. Ennek egyik fő oka a szocialista idők örökségeként fennmaradt **nagyüzemi gazdálkodás**. A földek szinte teljes egészében az állam vagy a szocialista szövetkezetek tulajdonai voltak. A központilag szervezett nagyüzemek dolgozói nem voltak érdekeltek a termelésben, ezért nem is dolgoztak hatékonyan. A rendszerváltás után a földek magántulajdonba kerültek. Megnőtt a **kisparaszti birtokok** aránya, de a gazdálkodás csaknem fele továbbra is nagybirtokokon zajlik. Felszereltségük, gépesítettségük is jócskán elmarad a nyugat-európai szinttől.

9.8. A füves pusztá típusai

9.9. Szikes pusztá mezőgazdasági vidéken

9.10. A Kelet-európai-síkság ásványkincseinek összefüggése a szerkezettel

Erőforrások a tagjában és a tajga alatt

A hideg mérsékelt övben a tajga a természetes növényzet. Kelet-Európa északi részén alkotja a Föld legnagyobb összefüggő erdőségét. Fája a **papír- és a bútorgyártáshoz** ad alapanyagot. Itt csaknem egy évszázadon át nem fenntartható módon hasznosították az erdőt, ezért a tajga pusztul.

A síkság délkeleti táblás vidéke alatt hatalmas **feketekőszén-vagyon** rejlik. Bányászatára **Donyeck** körül iparvidék települt. A szenet a helyi erőművekben égetik el, és a keletkezett energiát a vaskohászatban, nyersvas- és acélgyártásban használják fel. A vaskohászat másik központja a **vasérclelőhely** mellé települt **Krivij Rih** környéke. A Volga és az Urál hegység között **kőolajat** és **földgázt** termelnek ki. A hegység nyugati peremén bányászott **kálisóra** épült a helyi **vegyipar**.

A táj képét a gazdasági élet jelentősen átformálta, kelet-európai **kultúrtáj** jött létre. A sztyeppek helyén gabonatablák húzódnak, a folyók medrét víztározókkal és gátakkal szabályozták. A bányászat után felszabdalt

hegyoldalak és meddőhányók maradtak. Az ipar által kibocsátott szennyező anyagokat nem tartották ellenőrzés alatt a szocializmus időszakában, ezért nagy területeken vált szennyezetté a talaj, a felszín alatti vizek és a levegő. A csernobili atombaleset következtében kiváló minőségű mezősgéi talajok radioaktív sugárzás által szennyeződtek.

Gazdasági ág	Környezet-átalakítás	Okozója
földművelés		
erdőgazdálkodás		
bányászat		
energiatermelés hőerőműben		
kohászat		

9.1. táblázat. Táblázat a környezetátalakítási ismeretek rendszerezéséhez

15. Milyen környezetátalakító tevékenységek kötődnek a mezőgazdasághoz és az egyes iparágakhoz? Rendezd táblázatba (9.1. táblázat)!

14. A Szovjetunió felbomlása után Ukrajna a termelt gabona jelentős részét továbbra is Oroszországba exportálja. Ez vajon előnyt vagy hátrányt jelent az ukrán mezőgazdaság fejlődése szempontjából?

16. a) Keresz ősföldet és táblás vidéket a 9.9. keresztmetszeten! b) Hogyan függ össze az ásványkincsek előfordulása a domborzattal és a tájak szerkezetével? Olvasd le az ábráról!

17. A tajga irtása nagyobb arányú, mint az esőerdőé, csak kevesebb figyelmet kap. a) Hogyan lehet fenntartható módon kitermelni az erdő faanyagát? Mindegyik tényezéhez fogalmazz meg egy problémafelvető kérdést! b) Tedd fel a kérdéseidet a padtársadnak! Próbálgatok meg közösen választ találni!

Fogalmak

hátság • hideg mérsékelt öv • szárazföldi terület • füves puszta (sztyepp) • tajga • kontinentális fekvés • nagyüzemi gazdálkodás • kisparaszti birtok • aszály • öntözés • szikesedés • kultúrtáj • természetátalakítás • környezetrombolás • Kelet-Európa • Kelet-európai-síkság • Kaszpi-mélyföld • Dnyeper • Don • Volga • Ladoga-tó • Donyeck • Krivij Rih

Összefoglaló kérdések, feladatok

- Melyek a Kelet-európai-síkság legfontosabb természeti erőforrásai?
- Hasonlítsd össze a Kelet-európai-síkság mezőgazdasági termelését Dániáéval! (Vedd figyelembe a méreteket, a természetföldrajzi és a társadalmi környezet által kínált lehetőségeket!)
- Lehetne a Kelet-európai-síkság területe (akár egy része) Európa fejlett térségeinek egyike? Gondold végig, milyen adottságai vannak, amelyek ebben segíthetnek, illetve hátráltatják! Készíts táblázatot! Rangsorold azokat jelentőségük szerint!

Kontinensnyi ország európai harmada

Oroszország területének nagyjából kétharmada Ázsiában fekszik, de a népesség és a gazdaság súlypontja az Uráltól nyugatra, az ország európai részére esik. Az orosz kultúra, nyelv, vallás és történelem is Európához köti a Föld legnagyobb területű országát.

1. a) Fogalmazd meg Oroszország földrajzi fekvését!
b) Olvasd le a térképről a természetes határait!

2. a) Számítsd ki, hogy hány-szor nagyobb Magyarország területénél Oroszország területe!

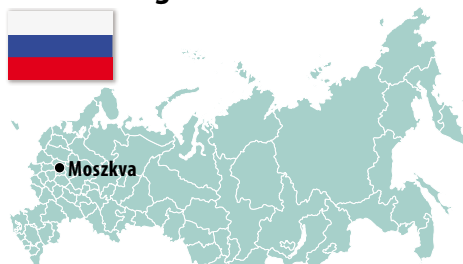
b) Az ország legnagyobb szélessége 7000 km (10.2.). Hová jutnánk, ha Budapestről indulva ekkora utat tennénk meg nyugat felé?

3. a) Mely orosz jelképeket ismered fel a 10.1. ábrán?
b) Melyeknek van földrajzi alapjuk?

4. Mely ősföldek találhatóak az ország területén?

5. a) Készíts listát a legnagyobb orosz folyókról!
b) Rendezd a folyókat hosszuk szerint!
c) Csoportosítsd aszerint azokat, hogy hová torkollanak!

Oroszország

Terület: 17 075 480 km²
Népesség: 143,6 millió fő
Főváros: Moszkva
Államforma: szövetségi köztársaság

Legek Oroszországból

- ez a világ legnagyobb országa
- itt van a legmélyebb tó (Bajkál-tó)
- Moszkva a legnépesebb európai város, itt van a leghosszabb vasútvonal (Transzszibériai vasút)
- itt van a legtöbb időzóna egy országon belül
- itt él a legtöbb milliárdos ember
- az országé a legtöbb nukleáris töltet

10.1. Orosz jelképek

Változatos domborzat és éghajlat

A hatalmas területű Oroszország magában foglalja a Föld összes szárazföldjének több mint 10%-át. Ekkora területen érhető, hogy a domborzat és a természeti adottságok is rendkívül sokfélék (ahogy az éghajlat esetében is láthatad). A Jeges-óceán felé nyitott országot keleten és délen gyűrthegecségek fogják közre, nyugaton pedig a Kelet-európai-síkságot határoló magashegecségek és középhegecségek sorakoznak. A belső részekben óriási, ámde mocsaras alföldek terülnek el. Az Urál vonulata nemcsak Európa és Ázsia határa, hanem gazdasági és társadalmi választóvonal is Oroszországon belül (10.3.).

10.2. Óriási távolságok országon belül

10.3. Az Urál hegység Európa keleti határa

Szélsőséges életszínvonal

Csaknem 150 millió ember él Oroszországban. A hatalmas területhez képest ez a szám mégsem sok, az átlagos népsűrűség alacsony. Ráadásul a népesség eloszlása egyenlőtlen: az európai ország részben él a lakosság 80%-a, az Uráltól keletre viszont óriási lakatlan vidékek terülnek el.

A népesség többsége (négyötöd része) orosz, de számos nemzetiség kisebb-nagyobb csoportjai élnek az országban (10.4.). Az oroszországi lakosság születéskor várható élettartama (70,5 év) alacsonyabb az európai átlagnál, így érhető, hogy csökken a népesség száma. A lakosság rossz egészségi állapotához hozzájárul a jelentős alkoholfogyasztás is.

Az európai városok és az elszigetelt keleti települések lakóinak életkörülményei között hatalmasak a különbségek. Moszkva óriási

10.4. Oroszországban számtalan nemzetiség él a róluk elnevezett köztársaságokban

metropolisza már többször is elnyerte a világ legdrágább városa címet. A lakhatás, a szolgáltatások, a fogyasztási cikkek is drágábbak a városokban, mint a vidéki településeken. A belvárosban világmárkák üzletei sorakoznak, bevásárlóutcája az egyik legdrágább a világon. Ezzel szemben vidéken nem sokat változott az élet az elmúlt évtizedekben (10.5.). A falvak lakói továbbra is jellegzetes faházakban, jórészt a mezőgazdaságból élnek, mert kevés a munkalehetőség. Sok helyen vezetékes víz sincs, hiányzik a közvilágítás. Az utaknak még csak kis része kapott szilárd burkolatot, gyakran a közeli városokat is nehéz megközelíteni. Jelentős az elvándorlás vidékről, a falvak lakossága előregedett.

Az egykori nagyhatalom

A 20. század második felében Oroszország (pontosabban a Szovjetunió) a világ egyik vezető hatalma volt az Amerikai Egyesült Államok mellett, vagyis azzal szemben. A szocialista országok vezetőjeként jelentős gazdasági, katonai és politikai hatalma volt. A Szovjetunió felbomlása után (1991) Oroszországnak meggyengült a kapcsolata az egykori szocialista országokkal, de a volt tagköztársaságok többsége ma is szoros szálakkal kötődik hozzá. Bár nem tartozik a legfejlettebb országok közé, mégis részese a legfontosabb világpolitikai és világ gazdasági döntéseknek mindenképp hatalmas ásványkincs-készletei (különösen kőolaj- és földgáztelepei), valamint politikai befolyása miatt.

10.5. Orosz falukép színesre festett faházakkal

6. Tanulmányozd az ország domborzati és éghajlati térképét! Melyik ország részben élnél szívesen? Érveld mellette!

7. Az orosz a szláv népcsoportba tartozik. Mely népekkel áll rokonságban?

8. a) Nézz utána, hogy a 10.4. képen látható nemzetiségek közül melyek élnek Európában!

b) Csoportosítsd a képeken szereplő népeket! Kik tartoznak a finnugor nyelvek közé? A feladatokhoz használd az internetet!

9. Egy londoni biztosítási cég azt fontolgatja, hogy Moszkvában is nyit irodát. Segíts a döntésben! Érveld a moszkvai iroda hasznossága mellett!

10. Nevezd meg egykori európai szocialista országokat!

11. Képzeld el, hogy egy orosz faluban nőttél fel Moszkvától 200 km-re (10.5.)! Mi szól amellett, hogy ott maradj és folytasd szüleid tevékenységét, és mi szól a fővárosba költözés mellett? Foglald táblázatba a tényezőket!

12. Nézz utána, mely országok tagjai a FÁK-nak! Vajon miért érezték szükségét a szövetség fenntartásának a volt szovjet tagállamok?

13. Értékelj Oroszország világgazdasági helyzetét területéhez és lakosságszámához képest (10.1. táblázat)!

14. Nézd meg a térképen, miféle ásványkincsek találhatóak Oroszország európai területén!

15. a) Értékelj Oroszország helyzetét a földgáz-termelésben!
b) Hogyan szállítják és mely útvonalakon jut a célországokba a kőolaj és a földgáz?

16. Milyen termékek, árucikkek érkeznek Oroszországból hazánkba?

17. a) Az exportált termékek hány százaléka kapcsolódik a kőolajhoz és a földgázhoz? Olvasd le a 10.7. ábráról!
b) Az exportált nyersanyagokért cserébe Oroszország nagy értékű tartós fogyasztási cikket vásárol. Miért?

FÁK

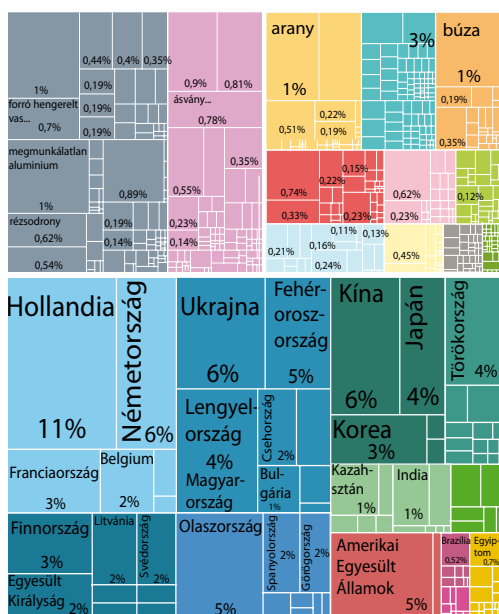
A Szovjetunió 15 tagállamából 12 a szövetség felbomlása után létrehozta a **Független Államok Közösségét** (FÁK), hogy továbbra is szorosan együttműködjenek gazdasági, katonai és külpolitikai kérdésekben. Grúzia azóta kilépett a szervezetből.

	a világ GDP-jéből	a világ-exportból	a világ-importból
Részesedés, % (helyezés)	3 (6.)	2,9 (9.)	1,8 (17.)

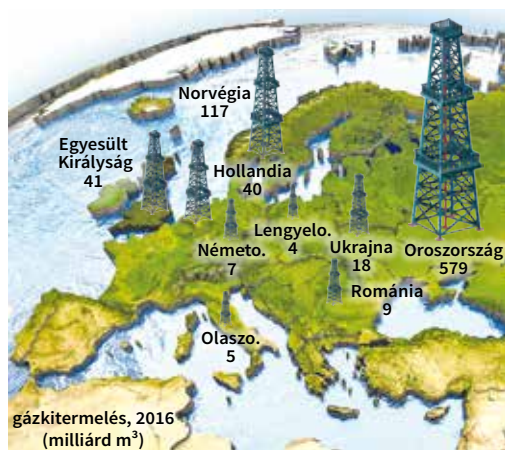
10.1. táblázat. Oroszország világgazdasági helyzete (2011)

10.6. Az orosz gazdaság és a kőolaj

10.7. Az orosz áruk fő célországai

10.8. Az európai országok gáztermelése

Ásványkincsekre épülő gazdaság

Az ország természeti erőforrásokban nagyon gazdag, ezen belül is elsődleges a **kőolaj** és a **földgáz** súlya. Európa és Ázsia számtalan országába szállít ezekből, a bevételek jelentős része származik a földgáz és a kőolaj eladásából. Sok egyéb ásványkincs is van – szinte minden fontosabb megtalálható a hatalmas országban (a feketekőszéntől a színesfémérceken át a gyémántig), de ezek egy részét csak nehezen lehet kibányászni.

A **mezőgazdaság** a Kelet-európai-síkságon összontosul, a **tajga** óriási faállománya miatt az erdőgazdálkodás fontos gazdasági ág. A feldolgozóipari körzetek, **iparvárosok** döntő többsége az ország európai részén található. A szocialista időkben tervutasításos **gazdasági rendszer** (tervgazdálkodás) működött a Szovjetunióban, az állam szerepe meghatározó volt. Előre eldöntötték, hogy milyen termékből mennyit, hol és hogyan állítanak elő, függetlenül attól, hogy szüksége volt-e a termékre a fogyasztóknak (az embereknek). Az óriási **állami vállalatok** nem működtek hatékonyan. A **szocialista múlt öröksége** máig érezhető: sok nagyvállalat még mindig nem tudja gazdaságosan szervezni a termelést, elavult gépekkel, berendezésekkel dolgoznak. A szerkezetváltás sem fejeződött be, és továbbra is nagy az állam szerepe a gazdaságban.

Az európai országrész

Az Uráltól nyugatra van az ország népességi és gazdasági súlypontja. Több körzetet lehet elkülöníteni, amelynek sajátos gazdasági szerkezetük van.

1. Szentpétervári és környéke

- Szentpétervári Oroszország második legnagyobb városa
- A legmodernebb iparágak (pl. elektronika, informatika, repülőgépgyártás) és a hagyományos ipar (hajógyártás és a gépipar) ketőssége
- Murmanszk – jégmentes kikötő → kereskedelem
- Tajga → fakitermelés → faipar

Szentpétervárt úgy is nevezik, hogy „ablak Európára”. Magyarázd meg, miért!
Miért nem fagy be Murmanszknál a tenger?

2. Központi iparvidék

- Központja a főváros, Moszkva, több mint 11 millió lakosával Európa legnépesebb városa
- Textil- és élelmiszeripar, fogyasztási cikkek gyártása, gépipar és kőolajszármazékokat feldolgozó vegyipar
- Jelentős a szolgáltatások aránya

Miért „központi” az iparvidék elnevezése?
Határozd meg a fekvését az országon belül!

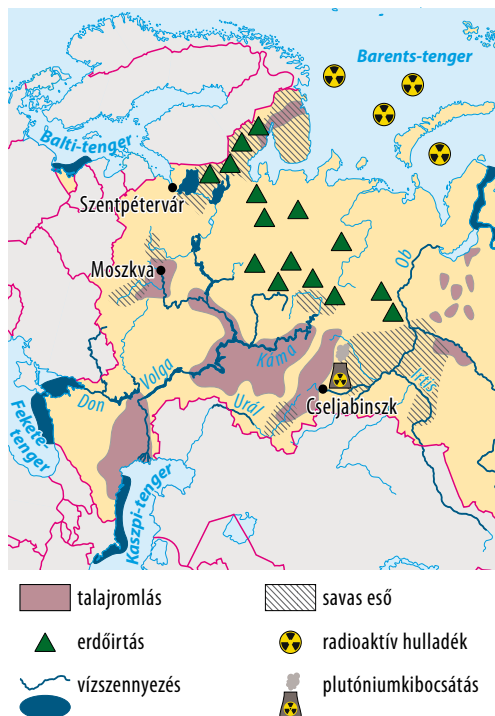
3. A Volga mente

- Iparvárosok a folyó mentén
- Gépipar, autógyártás (hazai és külföldi cégek üzemei), repülő- és hajógyártás
- Fontos szerepe van az élelmiszeriparnak
- Földgáz, kőolaj és kálisó – Volga és az Urál között → vegyipar
- Egyik központja Volgográd

Miért jelentős a körzetben az élelmiszeripar?
Milyen forrásokból származik az ipari üzemek energiája?

Fogalmak

katonai és politikai nagyhatalom • tervezgató dalkodás • gazdasági körzet • Szovjetunió • Oroszország • Moszkva • Jekatyerinburg • Szentpétervári • Volgográd • Központi iparvidék • Uráli körzet • Volga mente • Független Államok Közössége

10.9. A főbb környezeti problémák Oroszország európai felén

Szentpétervári, Krisztus feltámadása-templom

Moszkva üzleti negyedében számos külföldi cég telepedett meg

Togliattiban gyártják a Lada legújabb modelljeit is

4. Uráli körzet

- Urál – sokféle nyersanyag: földgáz, kőolaj, kálisó, bauxit, vasérc, rézérc, ólomérc, cinkérc, aranyérc
- Vegyipar, szerszám- és bányagépek gyártása
- Legnagyobb városa Jekatyerinburg

Miért van ennyiféle ásványkincs az Urálban?

Összefoglaló kérdések, feladatok

1. Mi indokolja, hogy Oroszországot a világ vezető hatalmai közé sorolják? Rendezd listába az indokokat!
2. Jó-e Oroszországnak, hogy fő exporttermékei az ásványkincsek? Nevezd meg ennek előnyeit és hátrányait!
3. Válassz ki egy gazdasági körzetet, és készíts róla bemutató plakátot!

11.

Nagyíterségek Európában

Kitekintés Európába – Összefoglalás

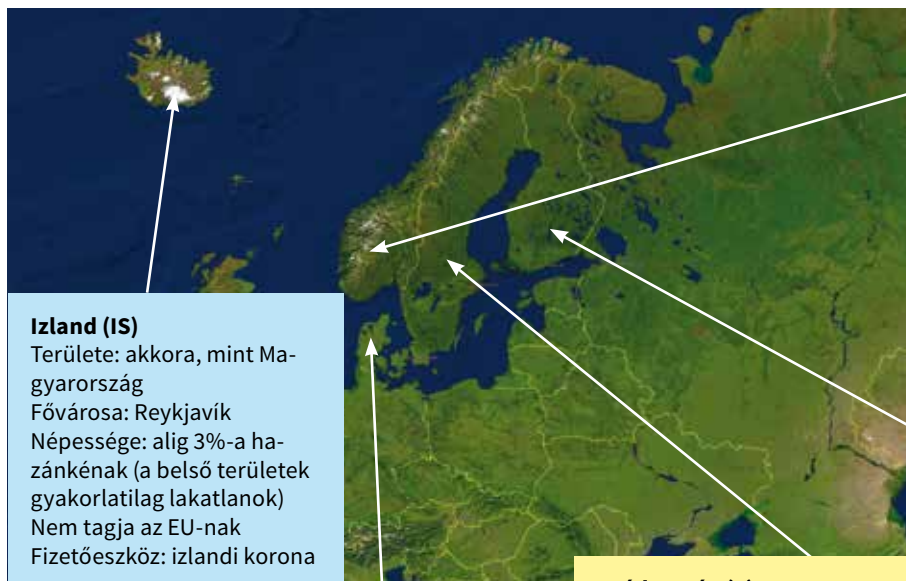
Hosszú európai utazásunk végére értünk. Először a Kárpátok, az Alpok és a Dinári-hegység által körülölelt medence szívében megbúvó, nekünk oly kedves tájakon barangoltunk. Felfedeztük annak természeti látnivalóit, történelmi emlékhelyeit; megismerhettük, megérthettük gazdaságának működését. A medencét elhagyva először szomszédainkat, e fejezet révén pedig a hazánktól távolabb eső „peremterületeket” ismerhettük meg...

Észak-Európa

Jóléti államok

- Az országok egy főre jutó GDP-je a legmagasabbak között van a világon
- Sok vendégmunkást foglalkoztatnak
- A Skandináv-félsziget országaiban és Izlandon kevés a szántóterület → állattenyésztés (speciális változata a nomád rénszarvas-tenyésztés)
- Dániában nagyon magas a szántók aránya növénytermesztés (rozs, burgonya; + takarmánynövények és a zöld legelők → szarvasmarha-tenyésztés → hús- és tejipar) szövetkezetek
- Svédországban és Finnországban nagyfokú erdőszültség → fa-, bútór- és papíripar
- Energiabőség: Norvégia – szénhidrogének exportja; megújuló energiaforrások: víz (különösen Norvégia, Izland), szél (Dánia), geotermikus (Izland)
- Svédországban helyben bányászott vasércre épülő acélgyártás → gépipar (autó, teherautó, katonai repülőgép, csapágy)
- Tengerparti országok → hajógyártás (Norvégia, Svédország – kereskedelmi hajók, Finnország – kompok) + halászflootta (Norvégia, Izland, Dánia)
- Kevés alapanyagot, de nagy szaktudást igénylő iparágak (számítástechnika, híradástechnika, elektronika) → exportorientált termelés

1. Állítsd sorrendbe az országokat területük, illetve népességszámuk szerint! Hasonlítsd össze az észak-európai országok népsűrűségét hazánkéval! Milyen okokkal magyarázható az eltérés?

Izland (IS)

Területe: akkora, mint Magyarország
Fővárosa: Reykjavík
Népessége: alig 3%-a hazánkéval (a belső területek gyakorlatilag lakatlanok)
Nem tagja az EU-nak
Fizetőeszköz: izlandi korona

Norvégia (N)

Területe: több mint négyszer akkora, mint Magyarország
Fővárosa: Oslo
Népessége: kb. fele hazánkéval (jórészt a déli területeken összpontosul)
Nem tagja az EU-nak
Fizetőeszköz: norvég korona

Finnország (FIN)

Területe: kb. 3,5-szer akkora, mint Magyarország
Fővárosa: Helsinki
Népessége: valamivel több mint fele hazánkéval (jórészt a déli területeken összpontosul)
EU-tag (1973)
Fizetőeszköz: euró

Dánia (DK)

Területe: kevesebb mint fele hazánkéval
Fővárosa: Koppenhága (København)
Népessége: valamivel több mint fele hazánkéval
EU-tag (1995)
Fizetőeszköz: dán korona

Svédország (S)

Területe: majdnem ötször akkora, mint Magyarország
Fővárosa: Stockholm
Népessége: megegyezik hazánkéval (jórészt a déli területeken összpontosul)
EU-tag (1995)
Fizetőeszköz: svéd korona

2. Ildikó édesapja repülőgép-pilóta. Szinte állandóan úton van, leginkább az észak-európai országokba repül. Ha megérkezik a célállomásra, rövid SMS-ben jelzi a családnak, hogy minden rendben van. Melyik országból küldhette az alábbi üzeneteket?

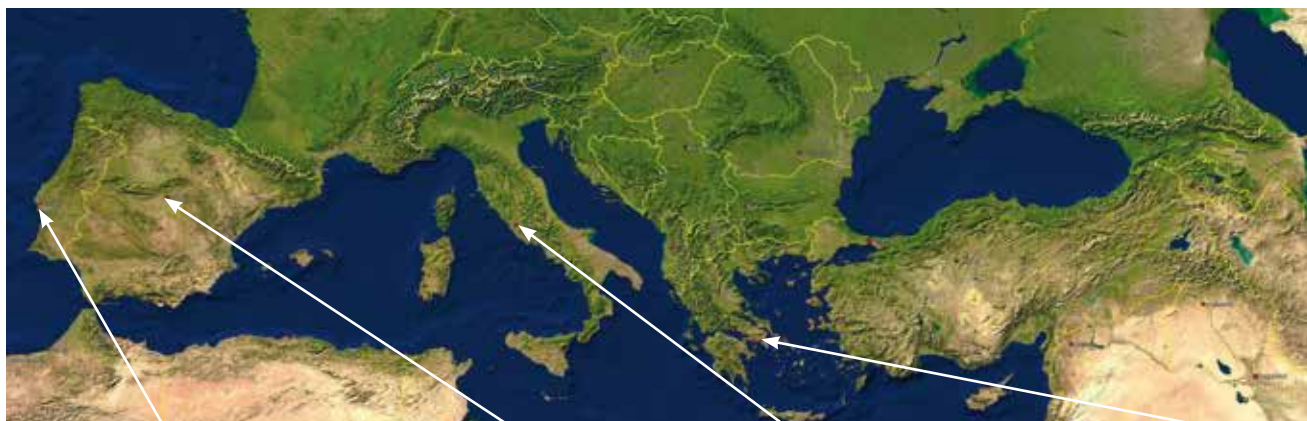
- „Szerencsésen megérkeztem a fjordok országába.”
- „Üdv a LEGO és a szélérőműparkok hazájából!”
- „Ki hinné: szénhidrogéneket bányásznak, mégis a vízből nyerik az energiát...”
- „Kék doboz, rajta sárga felirat. Olyanok a bútórúház színei, mint az ország zászlójáé.”
- „Megérkeztem a bauxitot nem bányászó, de alumíniumot gyártó országba! :-)”
- „Indulok a Mikuláshoz! A rénszarvasszán már megérkezett.”
- „Holnap átugrom a szomszédos Oroszországba is.”
- „A reptérről a fővárosba Saabbal, vissza pedig Volvóval utaztam. Már csak egy Gripen hiányzott...”
- „Ma végre elértem az ország legmagasabb pontjára! (...ami 172 méterrel van a tengerszint felett).”
- „A levegő nyáriasan meleg, kb. 12 °C. 38 °C-os vízben áztatom magam. Mindez egy bazaltfennsík kellős közepén! Igazán pazar!”

Mediterrán Európa

Lemaradó térség

- Magas munkanélküliség, túlzott államadósság → sok fiatal kivándorol
- Jelentős különbségek az egyes országrészek gazdasági fejlettsége között
- A tengerpart övezetes hasznosítása:
 - Tengerparton: strand, kikötő, szállodasor, közút, vasút, szolgáltatóegységek (üdülőövezet)
 - Hegylábak, hegyoldalak: öntözéses zöldség- és gyümölcsstermesztés; (olíva, szőlő), legeltető állattenyésztés (juh, kecske)
- (az üdülőövezetet látja el élelmiszerrel)
- Exportcélú zöldség- és gyümölcsstermesztés vendégmunkások dolgoznak
- Földbérleti rendszer → a talaj kimerülése, szikesedő és szennyezett talajvíz
- Az ipar egy-egy térségben koncentrálódik (pl. Bilbao, Torino–Milano–Genova ipari háromszög, Athén)

3. Állítsd sorrendbe a dél-európai országokat területük és népességszámuk szerint! Hasonlítsd össze az országok népsűrűséget hazánkéval! Melyik országot tér el jelentősen?

Portugália (P)

Területe: akkora, mint Magyarország
Fővárosa: Lisszabon (Lisboa)
Népessége: kicsivel több hazánkénál
Az európai integráció tagja (1986)
Fizetőeszköz: euró

Spanyolország (E)

Területe: majdnem 5,5-szer akkora, mint Magyarország
Fővárosa: Madrid
Népessége: 5-ször nagyobb hazánkénál
Az európai integráció tagja (1986)
Fizetőeszköz: euró

Olaszország (I)

Területe: több mint 3-szorosa hazánkénak
Fővárosa: Róma
Népessége: 6-szorosa hazánkénak
Az európai integráció tagja (1957)
Fizetőeszköz: euró

Görögország (GR)

Területe: kb. 1,4-szer akkora, mint Magyarország
Fővárosa: Athén (Athína)
Népessége: 1,1-szerese hazánkénak
Az európai integráció tagja (1981)
Fizetőeszköz: euró

Balkán térség

- Rendkívül tagolt (döntően közép- és magashegységi) felszín Európa legnagyobb átlagmagasságú területe (+ folyók feltöltött alföldjei + tengerparti síkságok)
- Tipikus karsztvidékek
- Mediterrán + kontinentális éghajlat, két éghajlatválasztó: a Dinári- és a Balkán-hegység
- Megkésett nemzetiségi válás, nemzetiségek, vallások, kultúrák keveredése → konfliktusforrás
- Tőkehiány → lemaradó országok → kivándorlás, felzárkózás lehetősége az idegenforgalomban
- EU-tag: Szlovénia (2004), Románia (2007), Bulgária (2007), Horvátország (2015)

4. Andris évek óta nagy lelkesedéssel vesz részt a néptáncgyűttes próbáin. Példaértékű munkájának, hozzáállásának köszönhetően beválogatták abba a csoportba, amely nyáron egy stockholmi és egy trevisói (Olaszország) fesztiválra is meghívást kapott. Nagy izgalommal készül a számára még ismeretlen helyekre. Több olyan képet, képeslapot is kapott már a barátaitól, amik e városokat és környéküket ábrázolják. Segítsd rendszerezni ezeket! Beszéljétek meg a padtársaddal: melyik kép készülhetett Svédországban, illetve Olaszországban!

5. Folytasd a sort! Indokold is meg a választodat!

- Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina...
- albán, görög, macedón, szerb, magyar...
- római katolikus, ortodox keresztény...

Az Atlanti Európa

Kontinensünk legfejlettebb térségei

- Kiegyenlített óceáni éghajlat → takarmánynövények termesztése → legeltető szarvasmarha-tenyésztés → tej, sajt, hús
- Írországban szarvasmarha- és juhtenyésztés → gyapjú, hús, burgonya, árpa → sör, whisky
- Egyesült Királyság kétarcú mezőgazdasága: ÉNy: „zöld” = legelők, állattenyésztés; DK: „sárga” = gabonatermesztés + zöldségekertek (London piacára)
- Franciaország az EU legfőbb élelmiszer-exportőre → (magas technikai színvonal + többféle (óceáni, mediterrán, kontinentális éghajlat)
- az Egyesült Királyságban alakult ki Földünk első iparvidéke = „fekete vidék” (feketeköszén + vasérc → vaskohászat → gépipar → válságba került → ipari szerkezetváltás (hasonló folyamat Lotaringiában és Vallóniában)
- Írország: külföldi működőtőke → gyors fejlődés → majd a 2008-as válság után megtorpanás
- Franciaország: atomerőművek, kozmetikumok, női divat, csúcstechnológiai iparcikkek a vidéki nagyvárosokból
- Hollandia: a tengertől elhódított földeken → zöldségfélék, dísznövények (virágkertet), fejlett feldolgozóipar
- Belgium: nyersvas- és acéltermelés
- Belgium, Luxemburg: EU-intézmények, szolgáltatások
- London és Párizs: világvárosok

Írország (IRL)

Területe: kb. 75%-a Magyarorszáégének
Népessége: kb. 40%-a hazánkénak
Fővárosa: Dublin
Az európai integráció tagja (1973)
Fizetőeszköz: euró

Egyesült Királyság (GB)

Területe: több mint 2,5-szer akkora,
mint Magyarország
Fővárosa: London
Népessége: hatszor nagyobb hazán-
kénál
Az európai integráció tagja (1973)
Fizetőeszköz: angol font

Franciaország (F)

Területe: majdnem hatszorosa hazán-
kénak
Fővárosa: Párizs (Paris)
Népessége: több mint hatszorosa
hazánkénak
Az európai integráció tagja (1957)
Fizetőeszköz: euró

Hollandia (NL)

Területe: kevesebb mint fele Magyarorszáégének
Fővárosa: Amszterdam (Amsterdam)
Népessége: másfélszerese hazánkénak
Az európai integráció tagja (1957)
Fizetőeszköz: euró

Belgium (B)

Területe: kb. egyharmad része hazánkénak
Fővárosa: Brüsszel (Ville de Bruxelles, Stad
Brussel)
Népessége: 1,1-szerese hazánkénak
Az európai integráció tagja (1957)
Fizetőeszköz: euró

Luxemburg (L)

Területe: nem egészen 3%-a hazánkénak
Fővárosa: Luxemburg (Luxembourg)
Népessége: kb. 5%-a hazánkénak
Az európai integráció tagja (1957)
Fizetőeszköz: euró

6. Keresd a párját! Alkoss szópárokat az alább felsorolt fogalmak felhasználásával! Igazold egy-egy mondattal a választásodat!
árapályerőmű, polder, kozmetikumok, nyersvas- és acélgyártás, gyors fejlődés, ipari szerkezetváltás, kikötő, külföldi működő-
tőke, élelmiszer-exportőr, „patkóváros”, gátak mögött kiszáritott és művelés alá vont földterület, atomerőművek, tölcstörtkorlat,
virágkertészet, EU-s intézmények, hagyományos iparvidék

7. Készíts logikai láncot, ami bemutatja az európai hagyományos iparvidékek történetét a kezdetektől napjainkig!

8. Konferenciát szerveznek „A Kelet jövője – a jövő Keletje” címmel. A tanácskozáson a résztvevők több kisebb csoportot
alkotva próbálják megfogalmazni azokat a lehetőségeket, amely segíthetik Kelet-Európa jövőbeni felzárkózását. Milyen javasla-
tokkal lépnétek fel padtársaddal ezen a konferencián?

9. Gyűjtsd össze a padtársaddal, majd jellemezzétek Észak-, Nyugat-, Dél- és Kelet-Európa tipikus tájait! A munkában segíte-
nek az alábbi képek.

Név- és tárgymutató

- Adria-kőolajvezeték 116
agglomeráció 81 agglomerációs település 70
Aggteleki-karszt 50, 52
Albánia 165
Alföld 11, 136
alhavasi rét 110
államadósság 158
állattenyésztés 86
alpesi gazdálkodás 110
Alpok 11, 132, 138
Alpokalja 46, 48
andezit 51
Anglia 170
Appenninek 11, 154
Appennini-félsziget 154
apórfalu 68
Ardennek 166
ártér 42
áru- és személyszállítás 147
árvízvédelem 27
aszály 26, 180
asszimiláció 17, 111
átalakuló ipari körzet 168, 172
átalakult falu 69
átalakult kőzetek 46
Athén 159
Atlanti-óceán 11
atomerőmű 93, 94
autógyártás 89
Badacsony 51, 52
Bakony 50, 52
Balaton-felvidék 50, 52
Balatonfüred 56-59
Balkán-hegység 11, 162, 163
Balti-ősföld 11, 150
Balti-tenger 11, 127
bányászat 139
bányavidék 168, 172
Baradla-barlang 50, 52
Baranyai-dombság 46, 48
barna erdőtalaj 34
bazalt 51
Bécs 112
belföldi jég 136
belföldi turizmus 56
belföldi vándorlás 66
Belga-rögvidék 166
Belgrád 117
belső lakóöv 81, 82
belterjes gazdálkodás 110
belváros 81, 82
Beregzász 123
Berlin 130, 131
bevándorlás 16, 66, 67, 131
bevásárlóturizmus 56
Bilbao 159
biomassza 95
Birmingham 172
Bonn 131
Bordeaux 176
borvidék 86
Bosznia-Hercegovina 163, 165
Bosporusz 11, 162
Börzsöny 51, 52
Brassó 120
Brit-szigetek 166
Brno 128
Brüsszel 23
Buda 80, 81
Bukarest 118
Bulgária 165
Burgenland 111
Burgundia 175
Bükk 50, 52
Champagne 175
családi gazdaság 133
Csallóköz 124
csángó 120
Cseh-medence 128
Cseh-medence perem-hegységei 138
Cserehát 52
Cserhát 51, 52
csillagoség-park 100
csúcstechnológiai iparág 176
csuszamlás 48
Dalmácia 115
Dardanellák 162
Dél-Európa 154
Déli-Kárpátok 28, 29
délsláv állam 114
Dinári-hegység 11, 115, 162, 163
Dnyeper 179
dokk 147
dolomit 50-53
dombság 50
dombvidék 46, 48
Don 179
Donyeck 181
Donyec-medence 123
Duna menti síkság 44
Dunakanyar 51, 53
Duna-Majna-Rajna vízi út 135
Dunántúli-középhegyvidék 50, 52
Dunazug-hegység (Gerecse, Pilis, Budai-hegység) 50, 52, 53
Ebro 154
éghajlatválasztó hegység 115, 163
Egyesült Királyság 170
egyszülős család 61
eladósodás 19
Elba 135
elektronikai ipar 89
élelmiszer-gazdaság 84
élelmiszeripar 84, 137
élettársi kapcsolat 61
elkerülő út 98
előregedés 64
előregedő társadalom 18, 131
előváros 81
elsődleges energiahordozó 92
eltartott 62
energiaforrás 148
energiafüggőség 92, 134
energiagazdaság 92
Erdély 119
Erdélyi-medence 28, 30
Erdélyi-sziget-hegység 28, 30
erdőgazdálkodás 118
erdőhatár 110
erdőirtás 30, 34
erdős puszták 43
eredetvédelem 102
erőmű 93
értékvédelem 102
Észak-Európa 150
Északi-középhegység 50, 52
Észak-Írország 173
Északi-tenger 11, 152
Északkeleti-Kárpátok 28, 29
Északkeleti-Kárpátok 122
Északnyugati-Kárpátok 28, 125
Eszék 114
Etna 154
euróövezet 22
Európai Bizottság 21, 23
Európai Parlament 21, 23
Európai Tanács 21, 23
Európai Unió 20-23
europid 16
fa-, papír- és bútorturizmus 139
fajtaváltás 86
falu 68, 69
falusi turizmus 57
fekete vidék 172
feketegazdaság 160
Fekete-tenger 11
Felső-Rajna völgye 133
feltöltődés 42
Felvidék 124
fenntartható erdőgazdálkodás 152
Finn-tóvidék 150
fjord 150
foglalkoztatási szerkezet 78
foglalkoztatott 62
folyószabályozás 31, 35, 43
földbérleti rendszer 157
földcsuszamlás 30
földhasználat 85
földhasznosítás 78
Földközi-tenger 11
földszoros 162
főváros 68
Francia-középhegység 11, 166
Frankfurt 23
Frankfurt am Main 131, 134
Független Államok Közössége 184
függőleges övezetesség 13, 30
füves puszták (sztyepp) 180
gabonafélék 86
Garonne 166
gazdasági együttműködés 151
gazdasági körzet 185
gazdaságilag aktív 62
Gdańsk 127
GDP 77
Genova 159, 161
geopark 100, 101
geotermikus energia 152
geotermikus erőmű 152
gépipar 89
Germán-alföld 132
Germán-Lengyel-alföld 11, 136
Gibraltári-szoros 9
Glasgow 173
gleccser 25
gleccsertó 15
Graz 112
gyarmatosítás 167
gyermekvállalás 61
gyógyszergyártás 90
gyógyturizmus 57
gyorsforgalmi út 98
Gyula 57
gyümölcsstermesztés 86
gyűrthegeység 138
hágó 139
Hajdúszoboszló 57
Hamburg 131, 135
Hargita 29
hátság 178
havasi pásztorkodás 139
hegyvonulat 28
Helsinki 150
Hévíz 57
hideg mérsékelt öv 13, 181
hideg övezet 13
hivatásturizmus 56
Holland-mélyföld 166
homogén nemzetiségű állam 111
homokvidék 42, 44
hordalékkúp 46, 48
hordalékkúpsíkság 42, 44
Hortobágy 45
hőenergia 93, 94
hőerőmű 93
hullámos síkság 136
hungarikum 102
húsipar 87
húzóágazat 88
idegenforgalom 125, 176, 177
időszakos idegenforgalom 159
időszakos vízfolyás 155
infrastruktúra 96, 147
ingadozó vízjárás 155
integráció 20, 21
internethasználat 99
ipar széttelepedése 176
ipari növények 86
ipari öv 82
ipari park 88
ipari szerkezetváltás 133, 138, 168
iparváros 35
iparvidék 138
iskolázottság 62
Izland 150
Jeges ár 27
Jeges-óceán 11
jégkorszak 25
jégvájta tó 15
Jekatyerinburg 182
jóléti állam 151
K+F 91
Kárpátalja 122
Kárpátok 11, 122, 138
karszt 50, 52
karsztformák 115
karszthegeység 162
karsztjelenség 47, 49
Kassa 124
Kaszpi-mélyföld 178
katonai és politikai nagyhatalom 183
Katowice 127
kavicstakaró 46, 48
Kelet-Európa 178
Kelet-európai-síkság 11, 123, 136, 178, 179
Keleti-Alpok 46, 112
Keleti-Kárpátok 28, 29
keménylombú erdő 155
kereskedelem 146
kerület 80
Keszthely 56-59
Keszthelyi-hegység 50-52
kibocsátó ország 164
kiemelkedő nemzeti érték 100-105
Kijev 122
kikötő 146
kikötői iparágak 147
Király-hágó 30
Kisalföld 136
kisebbség 63
Kiskunság 42, 44
kisparaszti birtok 180
kispárcellás földművelés 128
kivándorlás 67, 121, 127
klasszikus iparvidék 168
kohászati kombinát 127
Kolozsvár 119
kombinált szállítás 135
kommunikációs infrastruktúra 99
konténer-kikötőövezet 146
kontinentális fekvés 179
Koper 113
Koppenhága 150
korszerkezet 65
Koszovó 165
Köln 131
kőolaj-finomítás 90

környezet-savanyodása 169
környezetrombolás 181
környezetterhelés 138, 139
Körös–Maros köze 42, 44
Kőszeg 49
Kőszegi-hegység 46, 48
közép-angliai iparvidék 168
középhegység 47, 48, 50
közlekedési folyosó 139, 160
közlekedési hálózat 97
közmvékek 96
közösségi közlekedés 71
Központi iparvidék 185
központi szerekör 68
Krakkó 129
Kréta 154
Krivij Rih 181
kulturális turizmus 57
kultúrtáj 43, 155, 181
külföldi működőtőke 78
külső lakóöv 81, 82
La Manche 11
Ladoga-tó 178
lakópark 70
Lengyel-alföld 128, 136
Lengyel-középhegység 128, 138
letelepedési engedély 22
Liverpool 172
Ljubljana 113
Loire 166
Lotaringia 168
lősz 25, 46, 48
lőszvidék 42, 44
Luxembourg 23
Lyon 176
macchia 155
Macedónia 165
Magas-Tátra 29, 125
magyarság 35
malomipar 84
Manchester 172
Marcal-medence 44
Marica 162
Marosvásárhely 119
Marseille 176
másodlagos energiahordozó 92
Mátra 51, 52
Mecsek 47, 48
medence 42
medencejelleg 24
mediterrán éghajlat 155
mediterrán gazdálkodás 157
mediterrán hatás 49
mediterrán terület 13, 155
Mediterráneum 154
megújuló energiaforrás 134, 169
megye 77
megyeszékhely 71
meleg mérsékelt öv 13
menekült 66, 160
mérsékelt övezet 13
mérsékeltlen szárazföldi terület 13, 26

mészkő 47, 48, 50
Mezőföld 42, 44
mezőgazdaság 84, 85
mezőgazdasági szövetkezet 152
mezősi talaj 34
migráció 66
Milánó 161
Miniszterek Tanácsa 21, 23
mobilitás 66
mobilnet 99
Moldva 120
Mont Blanc 177
Montenegró 165
morénahalom 136
Moszkva 182
mozaikcsalád 61
multikulturalizmus 171
Munkács 123
munkaerőhiány 131
munkahelyőv 81, 82
munkanélküli 62
munkanélküliség 19, 78
munkavállalási engedély 22
Muravidék 111
műanyaggyártás 90
München 131, 134
nagy sebességű vasút 98
nagy család 61
Nagykunság 42, 44
nagyüzemi gazdálkodás 180
Nagyvárad 119
napenergia 95
naperómű 95
napkollektor 95
Natura 2000 terület 100
nedves kontinentális éghajlat 26
nehézipar 123
nem aktív kereső 62
„német gazdasági csoda” 130
Német Demokratikus Köztársaság (NDK) 130
Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) 130
Német-középhegység 11, 132, 138
nemzetállam 16
nemzeti érték 100-105
nemzeti kisebbség 16, 35, 119
nemzeti park 100
nemzetiség 63
nemzetközi szerepkör 80
nemzetközi turizmus 56
népességfogyás 16, 120
népességszám 77
néprajzi csoport 104
néprajzi táj 104-105
népsűrűség 60, 77
népszokás 105
Nowa Huta 127
növényolajipar 87
növénytermesztés 86

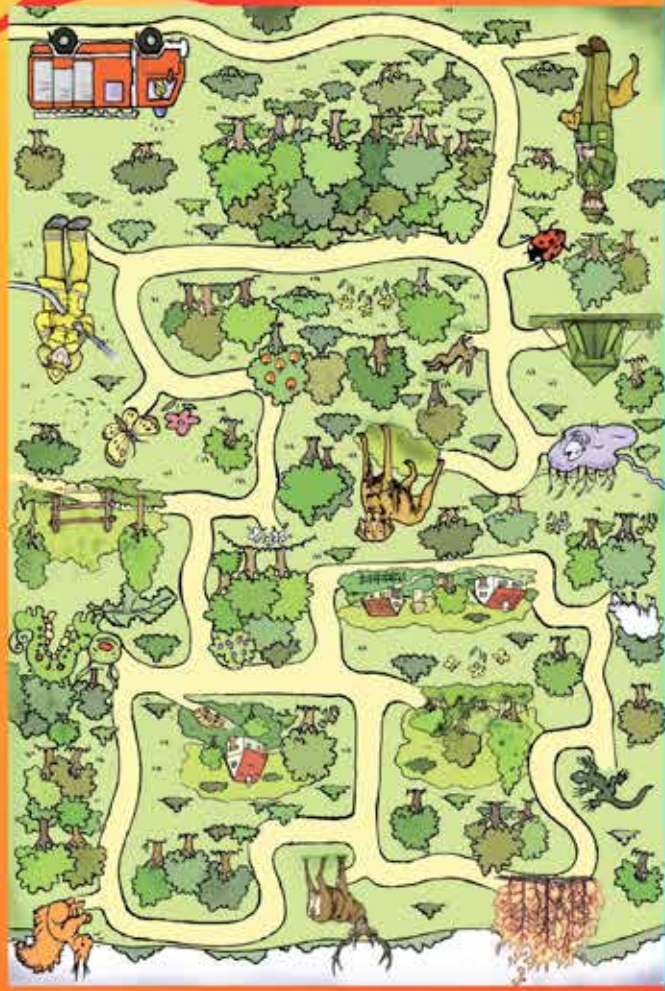
nukleáris energia 94
nyelvcsalád 17
nyelvsziget 104
nyersanyagforrás 148
Nyírség 42, 44
Nyugat-Európa 166
Óbuda 80
óceáni terület 13
óceántól való távolság 48
olasz ipari háromszög 159
óriásfal 68-69
Oroszország 182
Oslo 150
Ostrava 127
ökoturizmus 57
öntözés 180
mozaikmedence 28
Párizs 174
Partium 119
Pécs 49
Pennine 11, 166
Pest 80, 81
piacgazdaság 19
Pireneusi (Ibériai)-félsziget 154, 155
Pireneusok 11, 154
Pitești 120
Ploiești 120
Plzeň 128
Pó 154, 155
Pó-alföld 11
Podgorica 165
Pozsony 125
Prága 129
Pristina 165
Rába 46
Rábaköz 44
Rajna 135
régio 76-79
rendezvényturizmus 57
Reykjavik 150
Rhône 166
Rijeka 116
Róma 158, 160, 161
Román-alföld 136
Rotterdam 166-169
rögösödött hegység 138
Ruhr-vidék 133, 134, 138
savas eső 169
schengeni övezet 21, 22
Siófok 59
Skandináv-hegység 11, 150
Skandinávia 150, 151
Skócia 170
Somogyi-dombság 46, 47, 48
Sopron 49
Soproni-hegység 46, 48
startup vállalkozás 91
Stockholm 150
Strasbourg 23
Stuttgart 131, 134
sugaras szerkezet 97
szabadidő-turizmus 56
Szabadka 114
Szajna 166
számi (lapp) 151

Szarajevó 165
száraz kontinentális éghajlat 26
szárazföldi terület 13, 26, 179
székely 119
Székelyföld 119
szélenergia 94
széles sáv 99
szélkapu 27
szellemi örökség 101
szellemi tőke 90
szélpark 152, 169
szélsőségesen szárazföldi terület 13
személygépkocsi-gyártás 124
szénfélék 93
szénhidrogének 93, 137
Szentpétervár 185
sziget-hegység 47
Szigetköz 42, 44
szikesezés 180
Szilézia 127
szinesfémkohászat 113
Szkopje 165
Szófia 165
Szombathely 49
szoros 29
szórványtelepülés 70
Szovjetunió 183
szövetkezet 175
Szudéták 127, 128
születéskor várható élettartam 65
tagolt part 146
tajga 178-181
tájvédelmi körzet 100
takarmányok 86
tankhajó 147
tanúhegy 43, 51, 52
tanya 70
táplálékforrás 148
Tapolcai-medence 50, 52
társadalmi-gazdasági feltételek 33
Tátra 129
tejipar 87
település 77
településhálózat 68
Temesvár 120
Temze 167, 173
tengeráramlás 12
tengerentúli megye 174
tengerszem 25
tényleges fogyás 66
tényleges szaporodás 66
terasz 157
termékenység 60
természetátalakítás 181
természetes fogyás 64
természeti adottságok 77
természeti feltételek 34
természetvédelmi terület 100
tervezési-statisztikai egység 77

tervezéskódolás 19, 127, 184
Tihanyi-félsziget 51, 52
Tirana 165
tőháság 136
Tolnai-dombság 46, 48
Torino 159
Toulouse 176
többközpontú ipar 176
többnemzetiségű állam 16
tökéletes síkság 136
tölcértorkolat 146
tranzitforgalom 97
tudásipar 90
tudáspark 91
túlhalászás 148
turisztikai idény 111
turisztikai szálláshely 176
turizmus 149
Újvidék 114
Ungvár 123
Urál 11
Uráli körzet 185
üdülőövezet 159
üdülőturizmus 56
V és U keresztmetszetű völgy 25
Vajdaság 114
Vajdasági Autonom Tartomány 114
vallási felekezet 62
valódi mérsékelt öv 13
vándorlási egyenleg 66
Várna 165
város 68
városi problémák 83
városmag 81, 82
Varsó 126, 129
vásárvonal 33
Vaskapu 31
vegyipar 90, 137
Velence 159
táplálékforrás 148
Velencei-hegység 50, 52
vendégmunkás 151, 157
Vereckei-hágó 29, 122
Vértes 50, 52
Vezuv 154
viking 151
világörökség 45, 49, 101
világtenger 147
világváros 80
Villányi-hegység 47, 48
Visegrádi-hegység 51, 52
vízhálózat 27
vízszennyezés 27
Volga 179
Volga mente 185
Volográd 185
vulkánosság 24
Wales 170
wellness 57
Zágráb 116
Zalai-dombság 46, 48
zarándok 160
zöldár 27
zöldégetermesztés 86

Útkereső

Segíts a tűzoltónak, hogy az erdész bácsit felvéve eljussanak közösen az erdőtűzhöz!

Tűzes-belűháló

Keressd meg a tűzhöz és az égéshez kapcsolódó kifejezéseket!

Ne feledd, nem csak vízszintesen és függőlegesen, hanem átlósan is találhatsz szavakat (összesen 12-öt).

A	B	T	Ú	Z	I	F	A	I	M
Y	B	Ü	V	Q	G	C	A	W	Ó
T	J	Z	L	T	Y	B	I	P	G
Ü	M	H	A	M	U	Ö	Z	D	Y
Z	P	É	X	D	F	É	Z	L	E
O	V	B	C	G	A	Á	I	Z	R
L	Á	N	G	S	H	Ő	K	Á	T
T	D	M	C	S	E	L	I	L	Y
Ó	K	O	R	M	O	S	M	B	A
T	Á	B	O	R	T	Ü	Z	I	P

Kérdezz-felelek

- Erdőtűzben milyen feltételekkel gyúlnak le az erdő faágai?
 - Bármely faanyag, ahol találhatók tűzveszélyes anyagok.
 - Bármely faanyag, amelynek a törzse nem tartalmaz természetes tűzállósító anyagokat.
 - Az erdő faanyagának a nedvességtartalma.
 - Az erdő faanyagának a vastagsága.
- Milyen időjárási körülmények között fordul elő az erdőtüz?
 - Meleg, száraz időjárás.
 - Meleg, nedves időjárás.
 - Hűvös, száraz időjárás.
 - Hűvös, nedves időjárás.
- Az erdőtüz károsítja az erdő élővilágát. Milyen káros hatásokkal találkozhatunk?
 - Az erdő faanyagának a pusztulása.
 - Az erdő faanyagának a megsemmisülése.
 - Az erdő faanyagának a megsemmisülése.
 - Az erdő faanyagának a megsemmisülése.
- Milyen veszélyes lehet az erdőtüz?
 - Az erdő tüze veszélyes az emberre.
 - Az erdő tüze veszélyes az állatokra.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.
- Milyen veszélyes lehet az erdőtüz?
 - Az erdő tüze veszélyes az emberre.
 - Az erdő tüze veszélyes az állatokra.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.
- Milyen veszélyes lehet az erdőtüz?
 - Az erdő tüze veszélyes az emberre.
 - Az erdő tüze veszélyes az állatokra.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.
- Milyen veszélyes lehet az erdőtüz?
 - Az erdő tüze veszélyes az emberre.
 - Az erdő tüze veszélyes az állatokra.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.
- Milyen veszélyes lehet az erdőtüz?
 - Az erdő tüze veszélyes az emberre.
 - Az erdő tüze veszélyes az állatokra.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.
- Milyen veszélyes lehet az erdőtüz?
 - Az erdő tüze veszélyes az emberre.
 - Az erdő tüze veszélyes az állatokra.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.
 - Az erdő tüze veszélyes az erdő élővilágára.

Különbőség-kereső

Keressd meg a két kép közötti 5 apró különbséget!

Nincs jobb, mint egy finom sült szalonna, grillezett zöldség szabad tűzön elkészítve vagy egy beszélgetés a tábor tűz mellett. De fontos, hogy a végén gondosan el legyen oltva!

